

Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I etap) – raport z badań

**pod redakcją
Agnieszki Piotrowskiej-Piątek**

Opracowanie i wydanie raportu jest współfinansowane przez
Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
– projekt pn. „Perspektywy RSI Świętokrzyskie – I etap”
(nr umowy POKL.08.02.02-26-001/08-00)

Kielce 2009

Redakcja

Agnieszka Piotrowska-Piątek

Recenzent

Marian Strużycki

Komitety redakcyjny

Wiesław Czepiel

Jadwiga Głowienka

Krzysztof Grysa

Janusz Juszczyk

Zdobysław Kuleszyński

Anna Kruszczyk

Zbigniew Olesiński

Redakcja techniczna

Włodzimierz Chłopek

Korekta

Krystyna Iwanowska

ISBN: 978-83-60056-31-8

Wydawca

Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach
25-734 Kielce, ul. Jagiellońska 109A, tel. (041)345 52 56, tel./fax (041)345 78 88

Projekt okładki: Tomasz Bochenek

Przygotowanie do druku: Tomasz Bochenek, Anna Tusznio

Druk: COMPUS, email: compus@e.pl

Spis treści

Wprowadzenie	5
Analiza rozwoju innowacyjności w regionie świętokrzyskim	9
1. Metodyka badań	9
2. Wyniki badań i rekomendacje	9
Analiza struktury podmiotów gospodarczych w regionie świętokrzyskim	49
1. Wprowadzenie	49
2. Metodyka badań	49
3. Wyniki badań i rekomendacje	51
Rola gmin w kreowaniu innowacyjności regionu	97
1. Wprowadzenie. Analiza badań ankietowych wybranych gmin i przedsiębiorstw	97
2. Metodyka i organizacja badań	102
3. Wyniki badań	106
4. Podsumowanie i rekomendacje	139
Analiza instytucji otoczenia biznesu	151
1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania	151
2. Metodyka i organizacja badań	154
3. Wyniki badań	157
4. Podsumowanie. Rekomendacje	169
Analiza polityki jednostek finansowych wobec przedsiębiorców	179
1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania	179
2. Metodyka i organizacja badań	180
3. Wyniki badań	184
4. Podsumowanie. Rekomendacje	216
Analiza kierunków rozwoju wiedzy w regionie świętokrzyskim	219
1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania	219
2. Metodyka i organizacja badań	222
3. Wyniki badań	225
4. Podsumowanie. Rekomendacje	247

Wprowadzenie

Przyjęta przez Unię Europejską Strategia Lizbońska stała się nowym wyznacznikiem definiowania celów polityki regionalnej. Polityka ta w coraz większym stopniu odchodzi od „zacierania różnic międzyregionalnych” na rzecz wzrostu konkurencyjności poszczególnych regionów, a tym samym państw Unii jako całości, przy czym wyrównywanie szans rozwojowych ściśle wiąże się z efektywnością całego potencjału regionu.

Z dotychczasowych badań prowadzonych w regionie i kraju wynika, że narasta świadomość aktywnego uczestnictwa w tworzeniu inicjatyw na rzecz rozwoju kultury przedsiębiorczości, innowacyjności, budowania przyjaznego środowiska społecznego, zwłaszcza w gremiach aktywniejszych podmiotów gospodarczych, politycznych i społecznych. Fakt ten nie stanowi jednak o istocie procesu zmian, które muszą obejmować coraz szersze grupy decydujące o rozwoju życia społeczno-gospodarczego, w wymiarze terytorialnym, zawodowym, czy generacyjnym. Całość tych procesów należy widzieć na tle zjawisk globalnych i ich konsekwencji, w wymiarze regionalnym i lokalnym.

Efektywność, a co za tym idzie konkurencyjność organizacji i społeczności lokalnych w regionie, determinowana jest przede wszystkim przez czynniki o charakterze endogenicznym, wewnętrznym. Czynniki zewnętrzne (przykładowo pomoc Unii Europejskiej) mają głównie wyzwalać i wspomagać rozwój. Cytowany w wydawnictwie profesor Grzegorz Gorzelak określa tę zależność jednoznacznie: „... świat nie zna ani jednego przypadku wydobycia się z zacofania jedynie przy użyciu pomocy zewnętrznej. Co więcej traktowanie pomocy zewnętrznej jako jedynego czynnika rozwojowego uzależnia i degeneruje zdolność regionów do samodzielnego rozwoju”.

Przedstawiciele teorii organizacji i zarządzania podkreślają, że we współczesnym, rozwiniętym technologicznie i organizacyjnie świecie, zmiany mają charakter ciągły i przyspieszony. Innowacje nie są już tylko wynikiem „ośnienia” konkretnych wynalazców (choć zawsze ich rola będzie znacząca), a coraz częściej są konsekwencją zorganizowanej, racjonalnej i systematycznej współpracy. Rozwój organizacji zależy od umiejętnego, szybkiego i celowego poszukiwania zmian i związanych z tym możliwości, co czyni je bardziej efektywnymi i konkurencyjnymi.

Powyższe przesłanki stoją u podstaw *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013* oraz programu jej monitorowania, promowania i wdrażania. Strategia ta zakłada, że budowa regionalnego systemu innowacji (dotyczy to wszystkich regionów) jest procesem długotrwałym i realizowanym w wielu etapach.

Współdziałanie na rzecz podniesienia potencjału regionu świętokrzyskiego w sferze innowacji **to podstawowy cel projektu *Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I Etap)***. Szczegółowe cele projektu zostały zdefiniowane jako utworzenie i rozwój sieci współpracy pomiędzy uczelniami oraz instytucjami otoczenia biznesu, służącej promocji innowacji i transferu wiedzy, poprzez promowanie i rozwój nowych technologii, a także przygotowanie się do aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego.

Liderem projektu był Urząd Marszałkowski – Departament Polityki Regionalnej. W jego realizację zaangażowało się pięć instytucji – Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii, Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego, Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa w Kielcach.

Strukturę zasadniczych działań w ramach projektu, realizowanych w okresie od września 2008 roku do marca 2009 roku, przedstawiono w następnej części opracowania, które obejmuje swoim zakresem główny obszar zadaniowy projektu – pogłębienie diagnozy wdrażania *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013*.

Stan wdrażania *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013* analizowany był w następujących płaszczyznach:

- analizy struktury podmiotów gospodarczych w regionie,
- analizy wiodących branż w regionie świętokrzyskim wśród gmin, powiatów i przedsiębiorstw,
- analizy instytucji otoczenia biznesu w regionie świętokrzyskim,
- analizy obszarów rozwoju innowacyjności w regionie świętokrzyskim,
- analizy kierunków rozwoju wiedzy w regionie świętokrzyskim,
- analizy polityki jednostek finansowych względem przedsiębiorców,
- analizy wydatkowania środków unijnych w regionie,
- analizy wyników z poszczególnych badań pod względem obszarów RSI,
- *clippingu*,
- ekspertyzy ochrony środowiska.

Powyższa struktura prezentacji wynika z zadań przydzielonych poszczególnym partnerom projektu i przedstawia syntetycznie ujęte wyniki prac ich zespołów badawczych. Podkreślić należy również, że niniejsze opracowanie zostało przygotowane w oparciu o szczegółowe raporty z badań i ekspertyzy, które zostały opisane w serii siedmiu zeszytów, stanowiących integralną część wydawnictwa.

Każda z części niniejszego opracowania przygotowana została w oparciu o wspólnie przyjęte założenia, toteż mają one jednolitą strukturę, którą tworzą:

- wprowadzenie – teoretyczne przesłanki realizowanego zadania,
- metodyka i organizacja badań,
- wyniki analiz,

- podsumowane i rekomendacje.

W pierwszej części pt. *Analiza rozwoju innowacyjności w regionie* przedstawiono statystyki dotyczące nauki i postępu technicznego w województwie świętokrzyskim na tle Polski; oceny poziomu innowacyjności, transferu technologii, innowacyjności w gminach; porównanie wskaźników innowacyjności regionu świętokrzyskiego i Polski z wybranymi krajami; bezpośrednie inwestycje zagraniczne w regionie, a także określenie obszarów zmarginalizowanych i wiodących w regionie.

Druga część zawiera szczegółową analizę struktury podmiotów gospodarczych działających w regionie świętokrzyskim, wraz z oceną jego potencjału gospodarczego, na tle pozostałych regionów. Badanie zrealizowano w trzech następujących obszarach:

- ogólna charakterystyka podmiotów gospodarczych,
- analiza przestrzenna struktury podmiotów gospodarczych,
- ocena potencjału gospodarczego regionu świętokrzyskiego na tle innych województw, na poziomie sekcji PKD.

Część trzecia – *Analiza wiodących branż w regionie*, przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w 100 gminach oraz wśród 300 przedsiębiorstw z regionu świętokrzyskiego. Dotyczyły one min.: partnerstwa gmin z przedsiębiorstwami, relacji międzyorganizacyjnych, wsparcia rozwoju innowacji, powstawania nowych podmiotów, technik i technologii, relacji ze środowiskiem naturalnym.

Celem badań przedstawionych w czwartej części opracowania była analiza potencjału i możliwości zaangażowania instytucji otoczenia biznesu w proces tworzenia partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju konkurencyjności i innowacji w województwie świętokrzyskim.

Na piątą część składa się analiza polityki jednostek finansowych wobec przedsiębiorców w regionie. Prowadzone badania dotyczyły następujących instytucji finansowych: banków, instytucji pożyczkowych, funduszy mikro, funduszy *venture capital*, instytucji leasingowych, factoringowych, windykacyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych oraz administracji podatkowej.

Ostatnia część nosi tytuł *Analiza kierunków rozwoju wiedzy w regionie*. Zawiera opracowanie rezultatów badań, których podstawą było 150 wywiadów przeprowadzonych w szkołach ponadgimnazjalnych oraz wyższych regionu. W tej części opracowania sformułowano ogólną ocenę dopasowania oferty kształcenia i rozwoju wiedzy na danym poziomie kształcenia do potrzeb rynku pracy i rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionie świętokrzyskim.

Zdobysław Kuleszyński
Agnieszka Piotrowska-Piątek

Analiza rozwoju innowacyjności w regionie świętokrzyskim

1. Metodyka badań

Podstawą realizacji badania jest baza danych, zakupiona w Urzędzie Statystycznym Oddział Kielce. Wyniki badań zaprezentowano w postaci kartogramów i tablic danych ilościowych. Wykorzystano także ankietę przeprowadzoną w ramach projektu badawczego pt. „Projekt Foresight – Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa świętokrzyskiego” prowadzonego w ramach SPO (nr WKP_1/1.4.5/2/2006/20/23/601/ 2006/U), dla której przeprowadzono analizę dotyczącą transferu technologii w województwie świętokrzyskim oraz wnioski z tego projektu.

2. Wyniki badań i rekomendacje

2.1. Nauka i postęp techniczny w województwie świętokrzyskim na tle Polski

2.1.1. Mierniki postępu technicznego

Postęp techniczny zdefiniować można jako proces zmian rozwojowych techniki, wyrażający się przez wprowadzenie do procesu produkcji nowych, udoskonalonych maszyn, urządzeń, narzędzi i nowych technologii oraz przez wykorzystanie w sposób doskonalszy istniejących zasobów. Czynniki niezbędnymi dla zaistnienia postępu technicznego są zasoby ludzkie, odpowiednia infrastruktura i kapitał.

W przedstawionych niżej rozdziałach zostaną zaprezentowane dane ilościowe dotyczące tych cech w województwie świętokrzyskim (zarówno ich wartości całkowitych, jak i zobiektywizowanych) w odniesieniu do średniej sytuacji w kraju oraz w innych województwach.

2.1.2. Jednostki badawczo-rozwojowe – liczba podmiotów i zatrudnienie

Pierwsze dostępne dane, opublikowane przez GUS, dotyczą roku 1999. Wówczas w województwie świętokrzyskim znajdowało się 18 podmiotów prowadzących działalność badawczo-rozwojową (w skrócie: B+R), co pod względem ilościowym stawiało województwo na 13 miejscu w Polsce. W kraju znajdo-

wało się ogółem 955 takich podmiotów, z czego 384 w dwóch województwach: mazowieckim (262) i śląskim (122).

W podmiotach tych znajdowało w roku 1999 zatrudnienie łącznie w Polsce 126 000 osób. W województwie świętokrzyskim były to 1 343 osoby, co stawiało je na 15 miejscu w kraju. Jednak w przeliczeniu na odsetek wszystkich mieszkańców województwa, było to tylko 0,103% ludności, co stawiało świętokrzyskie na ostatnim miejscu w Polsce.

W 2002 roku rozpoczęto publikować statystyki dotyczące wskaźników związanych z liczbą osób zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej. W 2002 roku liczba podmiotów prowadzących działalność B+R spadła w regionie do 12, co stawiało świętokrzyskie na 11 miejscu w kraju. Jednak wspomniane wskaźniki przyjęły bardzo niskie wartości, a mianowicie liczba zatrudnionych w działalności B+R w przeliczeniu na tzw. EPC¹ wynosiła 770, a w przeliczeniu na 1000 osób aktywnych zawodowo – tylko 1,3. W obu przypadkach stawiało to województwo świętokrzyskie na ostatnim, 16 miejscu w Polsce, po województwach podlaskim i lubuskim. Także łączna liczba osób zatrudnionych w działalności B+R (1 255) okazała się najniższa w kraju.

W roku 2007 liczba podmiotów prowadzących działalność B+R nadal stawiała świętokrzyskie na 13 miejscu w kraju, razem z województwami lubuskim i warmińsko-mazurskim. Łączna liczba osób zatrudnionych była równa 1356, co dawało przedostatnie miejsce w kraju.

Liczba zatrudnionych w sektorze B+R w sekcjach C, D i E w poszczególnych latach wynosiła średnio w Polsce od 8% (rok 1999) poprzez 5,5% (w roku 2002) do 9,14% w roku 2007. W Świętokrzyskiem odsetek ten wahał się od 32,4% (1999) poprzez 7,6% w roku 2002 do 13,9% (2007). Ten sam wskaźnik w odniesieniu do pracowników naukowo-badawczych wahał się w Polsce od 4,1% w 2002 roku do 6,5% w 2007, zaś w Świętokrzyskiem zmieniał się od 21,4% w 1999 roku poprzez 4,3% w roku 2003 do 9,65% w roku 2007. Widać więc, że o ile średnio w Polsce klimat do rozwoju myśli technicznej w przemyśle powoli się polepszał, o tyle w województwie świętokrzyskim było odwrotnie – nastąpił radykalny odpływ pracowników naukowo-badawczych z przemysłu, głównie do wyższych uczelni, jakkolwiek po „dołku” w latach 2002-2003 nastąpiła w roku 2007 niewielka poprawa sytuacji.

¹ Ekwiwalenty pełnego czasu pracy (EPC) są to jednostki przeliczeniowe służące do ustalenia faktycznego zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej. Jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność badawczo-rozwojową. Definicja ta podana jest np. w *Małym roczniku statystycznym Polski 2004* na s. 266.

2.1.3. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjną

2.1.3. 1. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową

W ostatnich latach nakłady faktycznie poniesione były najniższe lub prawie najniższe w Polsce zarówno co do kwoty całkowitej, jak i w przeliczeniu *per capita*. Ten ostatni wskaźnik w roku 2002 wynosił 10,90 zł/os (średnia krajowa wynosiła wówczas 119,91 zł/os.), a w roku 2007 było to 27,91 zł/os. przy średniej krajowej 175,07 zł/os. Dane te wskazują na tendencję do zanikania w województwie świętokrzyskim działalności B+R opartej na badaniach wymagających nowoczesnego sprzętu.

Jeśli rozważyć, jaki procent wydatków wewnętrznych pochodził z budżetu państwa, to łatwiej można zrozumieć, dlaczego tak ubogo kształtują się środki na działalność B+R. W Polsce procentowy udział środków budżetowych w środkach na działalność badawczo-rozwojową ogółem kształtował się w latach 1999-2007 na poziomie na ogół bliskim 50% (50,2% w 1999 r., 54,62% w 2002 roku, 45,85% w 2007 roku), zaś w województwie świętokrzyskim był to na ogół (poza latami 2001-2003, gdzie udział środków budżetowych wynosił od 48,55% do 58,87%) udział znacznie niższy niż 50% (8,83% w 1999 roku, 30,77% w roku 2007). Udział budżetu państwa w wydatkach wewnętrznych ogółem – poza latami 2001-2003 – nie był zbyt wysoki.

Nakłady wewnętrzne faktycznie poniesione wg sekcji PKD, na działalność B+R w przemyśle w kraju wynosiły w badanym okresie średnio od 13,23% (w 2002 r.) do 20,69% (w 1999 r.) nakładów na działalność B+R ogółem. W roku 2007 było to 15,89%. W województwie świętokrzyskim w przemyśle sytuacja wyglądała znacznie lepiej – w roku 1999 nakłady na działalność B+R w przemyśle wynosiły 87,45% wszystkich nakładów na tego typu działalność, a w latach następnych mieściły się w przedziale od 42,17% w 2001 roku do 57,30% w 2007 roku. Procentowy udział środków budżetowych w nakładach wewnętrznych ogółem w przemyśle kształtował się w latach 1999-2007 w kraju na poziomie poniżej 10% (od 2,73% w roku 1999 do 7,97% w 2007, a w latach 2000-2004 od 6,24% do 8,24%). W tym czasie w Świętokrzyskiem procentowy udział środków budżetowych w nakładach wewnętrznych ogółem wynosił 2,31% w 1999 roku, 9,31% w 2007 roku, a w latach 2000-2006 wahał się od 8,18% w roku 2006 do 42,08% w roku 2003. Tak więc rozwój przemysłu w województwie świętokrzyskim bazował na budżecie państwa w większym procencie niż średnio w Polsce, a nakłady w przemyśle (sekcje C, D, E) były stosunkowo duże w porównaniu do nakładów ogółem, chociaż kwotowo były one stosunkowo duże jedynie w roku 2004.

Nakłady inwestycyjne na środki trwałe w stosunku do roku 1999 zmniejszyły się w województwie świętokrzyskim radykalnie (z kwoty 74 958 700 zł w 1999 roku do kwoty 3 603 400 zł w roku 2002, co oznaczało 15 miejsce w kraju).

W roku 2007 była to kwota 7 893 400 zł, co stawiało region na ostatnim miejscu w Polsce. W przeliczeniu *per capita* dawało to kwoty 2,78 zł/os. w roku 2002 (średnia krajowa wynosiła 19,42 zł/os.) oraz 6,19 zł/os. w roku 2007 (średnia krajowa to 39,39 zł/os.).

Amortyzacja środków trwałych zamykała się kwotą 1,26 zł/os. w roku 2002 (średnia krajowa to 11,78 zł/os.) oraz 1,82 zł/os w roku 2007 (średnio w Polsce było to 13,84 zł/os.). W obu przypadkach były to najniższe kwoty wśród 16 województw. Potwierdza to tendencję do zanikania w województwie świętokrzyskim działalności B+R opartej na badaniach wymagających nowoczesnego sprzętu.

Widoczne jest, że nakłady wewnętrzne ponoszone na działalność B+R w województwie świętokrzyskim w latach 1999-2007 malały, co nie rokuje dobrze postępowi technicznemu w regionie.

2.1.3. 2. Nakłady zewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową

Na nakłady zewnętrzne składają się m.in. składki dla organizacji międzynarodowych, prace nabyte od placówek naukowych PAN, prace nabyte od jednostek badawczo-rozwojowych, prace nabyte od szkół wyższych, prace nabyte od przedsiębiorstw, prace nabyte od prywatnych instytucji niedochodowych, prace nabyte od instytucji zagranicznych.

Województwo świętokrzyskie, które w roku 1999 znajdowało się pod względem nakładów zewnętrznych na 6 miejscu, w latach 2002 i 2005 znalazło się na miejscu 14, zaś w roku 2007 – na miejscu 13.

Przez cały badany okres z województwa świętokrzyskiego nie spływały żadne składki dla organizacji międzynarodowych, podczas gdy średnio w Polsce stanowiły one 0,93% nakładów zewnętrznych, a w roku 2007 nawet 2,34%.

Od placówek naukowych PAN nabywano za niewielkie kwoty prace tylko w latach 1999, 2000 oraz 2006.

Prace nabyte od jednostek badawczo-rozwojowych stanowiły w Świętokrzyskiem w latach 1999-2007 średnio 35,6% nakładów zewnętrznych, podczas gdy w roku 2005 było to aż 88,24%. W roku 2007 było to 58,51%. Średnio w Polsce w latach 1999-2007 stanowiły one 26,09% tych nakładów.

Prace nabyte od szkół wyższych stanowiły w latach 1999-2007 w regionie średnio 28,21% nakładów zewnętrznych, lecz w latach 2001, 2003 i 2004 stanowiły one odpowiednio 52,66%, 77,10% oraz 69%. W latach 2006 i 2007 było to odpowiednio 0% i 19,10%. Średnio w Polsce stanowiły one 11,64% tych nakładów.

Prace nabyte od przedsiębiorstw stanowiły w latach 1999-2007 w Świętokrzyskiem średnio 34,92% nakładów zewnętrznych, lecz w latach 1999 i 2000 stanowiły aż 77,65% oraz 82,83%, natomiast w roku 2004 nie wydano na takie prace ani złotych. W roku 2007 stanowiły one tylko 11,71% nakładów ze-

wewnętrznych. Średnio w Polsce w latach 1999-2007 stanowiły one 50,98% tych nakładów.

Brak jest śladów finansowych współpracy z zagranicą, niewielka była także współpraca z PAN. Nabywanie prac od jednostek B+R, szkół wyższych czy przedsiębiorstw występowało w sposób nieregularny. W oparciu o dane finansowe trudno mówić o jakiejś długofalowej współpracy ze wspomnianymi jednostkami.

Podsumowując analizę nakładów zewnętrznych na działalność badawczo-rozwojową można stwierdzić, że była ona ograniczona w zasadzie tylko do jednostek krajowych.

2.1.3. 3. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową – podsumowanie

Podsumowanie nakładów na działalność B+R w województwach w postaci wskaźników w grudniu 2008 roku GUS podawał tylko dla lat 2002-2006, a w przypadku relacji do PKB w województwach – tylko dla lat 2002-2005.

W przeliczeniu nakładów na 1 mieszkańca, województwo świętokrzyskie było w latach 2002-2006 na ostatnim miejscu w kraju. Podobnie sytuacja wyglądała w zakresie nakładów na 1 zatrudnionego w jednostkach B+R; tylko w roku 2002 nakłady te plasowały województwo na miejscu 15. Ostatecznie wysokość nakładów na działalność B+R w Świętokrzyskiem obnaża relacja tych nakładów do PKB. O ile w Polsce było to od 0,56% do 0,58% PKB, o tyle w Świętokrzyskiem w latach 2002-2005 nakłady te stanowiły od 0,06% do 0,08% PKB. Brak danych dla województw za rok 2006 i 2007, ale sądząc po wysokościach tych nakładów zapewne były one w podobnej relacji do PKB, jak w latach 2002-2005.

Podsumowując to zagadnienie trzeba stwierdzić, że działalność badawczo-rozwojowa w województwie świętokrzyskim jest zjawiskiem marginalnym, a przeznaczane na nią nakłady nie rokuja większych nadziei rozwoju tej działalności w przyszłości.

2.1.3. 4. Nakłady na działalność innowacyjną

Nakłady na działalność innowacyjną w województwach znane są dla lat 2002-2007.

W roku 2002 nakłady ogółem w województwie świętokrzyskim były stosunkowo wysokie, plasujące województwo na piątym miejscu w Polsce, a w przeliczeniu *per capita* nawet na drugim. W dalszych latach sytuacja znacznie się pogorszyła. W roku 2007 otrzymana kwota w przeliczeniu na osobę stawiała województwo na 13 miejscu w Polsce.

W latach 2002-2005 brak było finansowania innowacji w województwie świętokrzyskim ze środków budżetowych. Środki takie pojawiły się dopiero w latach 2006 i 2007 (odpowiednio ok. 14,5 mln zł i 16,1 mln zł).

Nakłady własne w województwie świętokrzyskim cechuje silna tendencja spadkowa.

Środki z zagranicy pozyskiwano tylko w latach 2004-2005 oraz 2007. W roku 2007 była to znaczna kwota (ok. 22,6 mln zł), co miało wpływ na powstanie silnego trendu rosnącego w zakresie tego typu finansowania. Kredyty bankowe – oprócz lat 2004 i 2005 – były dość znaczne, przy czym znacznie wyższe kredyty były pobrane w latach 2002 i 2003 niż w latach 2006 i 2007, co miało wpływ na powstanie trendu malejącego w zakresie tego typu finansowania.

2.1.4. Środki automatyzacji procesów produkcyjnych

Środki automatyzacji procesów produkcyjnych, przedstawione w statystykach GUS-u, to:

- linie produkcyjne automatyczne,
- linie produkcyjne sterowane komputerem,
- centra obróbkowe,
- obrabiarki laserowe sterowane numerycznie,
- roboty i manipulatory przemysłowe razem,
- roboty,
- komputery do sterowania i regulacji procesami.

Poniższa tabela przedstawia miejsce województwa świętokrzyskiego w Polsce co do całkowitej liczby wymienionych środków automatyzacji procesów produkcyjnych oraz zobiektywizowanej liczby (na 100 000 mieszkańców) w roku 2007.

Tabela 2.1. Miejsce województwa świętokrzyskiego w Polsce co do liczby sztuk środków automatyzacji procesów produkcyjnych w roku 2007

Wyszczególnienie	Sztuk	Odsetek wszystkich w Polsce	Miejsce województwa w Polsce	Liczba sztuk na 100 000 m	Średnia krajowa na 100 000 m	Miejsce województwa w Polsce
Linie produkcyjne automatyczne	468	3,77	11	36,7	32,5	5
Linie produkcyjne sterowane komputerem	250	2,35	15	19,6	27,5	13
Centra obróbkowe	163	2,36	12	12,8	18,1	9
Obrabiarki laserowe sterowane numerycznie	22	2,77	14	1,7	2,1	9
Roboty i manipulatory przemysłowe razem	44	0,76	16	3,4	15,3	15
Roboty	28	0,79	16	2,2	9,2	15
Komputery do sterowania i regulacji procesami	1027	3,38	11	80,5	79,7	6

Z przedstawionych danych wynika, że w zakresie robotyzacji procesów produkcyjnych pod względem liczby sztuk środków automatyzacji procesów produk-

cyjnych, świętokrzyskie jest jednym z najbardziej zacofanych regionów w Polsce. W zakresie obrabiarek laserowych sterowanych numerycznie świętokrzyskie także należy do województw słabo rozwiniętych. W pozostałych przypadkach na tle kraju można mówić o średnim poziomie zaawansowania.

Natomiast jeśli spojrzeć na liczbę sztuk środków automatyzacji procesów produkcyjnych na 100 000 mieszkańców, to województwo świętokrzyskie tylko w dwóch przypadkach wykazuje się sytuacją lepszą niż średnia krajowa. Tak więc poziom zaawansowania województwa pod względem automatyzacji środków produkcyjnych (oprócz robotyzacji) jest nieco poniżej średniej krajowej.

2.1.5. Podsumowanie i wnioski

Problem nauki i postępu technicznego w województwie świętokrzyskim sprowadza się więc zasadniczo do dwóch kwestii: do pieniędzy oraz do dobrze zorganizowanej współpracy przemysłu z nauką i jednostkami naukowymi krajowymi i zagranicznymi.

Obecnie dla szerokiego rozwoju współpracy zagranicznej osób zatrudnionych w jednostkach B+R (której pokłosiem byłby postęp techniczny) w województwie świętokrzyskim istnieje jedna główna przeszkoda. Jest to nadmiar pracy dla kadry naukowo-badawczej przy znacznie niższym niż średnio w krajach Unii Europejskiej wynagrodzeniu. Pozostaje mieć nadzieję, że system projektów finansowanych przez Unię Europejską oraz nakłady budżetowe na rozwój nauki i postępu technicznego zmienią tę sytuację w najbliższych latach.

2.2. Ocena poziomu innowacyjności regionu świętokrzyskiego na tle kraju w 2006 roku

Biorąc pod uwagę dostępność do bazy statystycznej jako miernika określenia poziomu innowacyjności regionów w 2006 roku, przyjęto 15 następujących cech diagnostycznych: liczba jednostek B+R²; zatrudnienie³ w działalności B+R w EPC⁴ na 1 000 osób aktywnych zawodowo (ogółem); zatrudnienie pracowników naukowo-badawczych w działalności B+R na 1 000 osób aktywnych

² Działalność B+R obejmuje następujące grupy jednostek: jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe (placówki naukowe PAN, jednostki badawczo-rozwojowe, jednostki obsługi nauki), jednostki rozwojowe, szkoły wyższe.

³ Dane obejmują wyłącznie pracowników bezpośrednio związanych z działalnością B+R, poświęcających na tę działalność co najmniej 10% nominalnego czasu pracy.

⁴ EPC – Ekwiwalenty pełnego czasu pracy – jednostki przeliczeniowe służące do ustalenia faktycznego zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej. Jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność badawczo-rozwojową. *Rocznik Statystyczny Województw 2007*, GUS, Warszawa 2007, s. 64.

zawodowo; udział pracowników z tytułem naukowym profesora i stopniem naukowym dr hab. i dr, w liczbie zatrudnionych w działalności B+R [%]; nakłady na działalność B+R (ceny bieżące) w relacji do produktu krajowego brutto [%]; nakłady na działalność B+R (ceny bieżące) na 1 mieszkańca [zł]; udział nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa w nakładach krajowych [%]; przedsiębiorstwa przemysłowe, które wprowadziły innowacje w % ogółu przedsiębiorstw; przedsiębiorstwa przemysłowe, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną [%]; nakłady przypadające na 1 przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną w tys. zł (ceny bieżące); udzielone patenty na 1 mln ludności; nakłady wewnętrzne na działalność B+R w tys. zł; nakłady inwestycyjne w nakładach wewnętrznych na B+R [%]; prace rozwojowe w nakładach wewnętrznych bieżących na działalność B+R [%]; środki zagraniczne przeznaczone na działalność B+R w tys. zł (ceny bieżące).

W rozdziale wskazano cechy najbardziej różnicujące województwa oraz podjęto próbę określenia poziomu innowacyjności województwa świętokrzyskiego na tle innych regionów kraju w 2006 roku, przy wykorzystaniu metody Z. Hellwiga.

2.2.1. Cechy najbardziej różnicujące przestrzeń krajową

Pod względem wartości analizowanych cech poszczególne województwa charakteryzują się różnym stopniem zróżnicowania. Wartość bezwzględna współczynnika zmienności w 2006 roku wahała się bowiem od 12,2% do 156,1%.

Wśród wymienionych cech najbardziej różnicującą województwa jest wskaźnik nakłady wewnętrzne na działalność B+R w tys. zł (współczynnik zmienności wynosi 156,1%).

W świetle wartości tej cechy na czoło wysuwa się województwo mazowieckie, dla którego wskaźnik ten wynosi 2462,6 tys. zł. Charakteryzuje się ono zdecydowaną przewagą nad kolejnymi województwami: małopolskim (726,8 tys. zł), śląskim (495,6 tys. zł) i wielkopolskim (454,7 tys. zł). Natomiast najmniejszą wartością omawianego wskaźnika charakteryzują się województwa: opolskie (36,3 tys. zł), lubuskie (23,8 tys. zł) i świętokrzyskie. Pod względem omawianej cechy województwo świętokrzyskie znajduje się na 16 pozycji, w którym nakłady wewnętrzne na działalność B+R wyniosły 21,5 tys. zł.

Kolejną cechą znacznie różnicującą przestrzeń krajową, są środki zagraniczne przeznaczone na działalność B+R w tys. zł (współczynnik zmienności na poziomie 144,1%). Najkorzystniej wskaźnik ten kształtuje się w województwie mazowieckim (156 217,1 tys. zł), a w dalszej kolejności w małopolskim (57 224,9 tys. zł), kujawsko-pomorskim (33 858,8 tys. zł) oraz łódzkim (29 848,7 tys. zł). Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjmuje w województwach: opolskim (3 161,3 tys. zł), warmińsko-mazurskim (2 636,3 tys. zł), podlaskim (2 155,3 tys.

zł) i świętokrzyskim. Wartość tego wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego wynosi 370,1 tys. zł, i zajmuje ono pod tym względem 16 pozycję.

Znaczne zróżnicowanie województw jest widoczne pod względem liczby jednostek B+R – wartość współczynnika zmienności wynosi 115,1%. W świetle wartości tej cechy dominuje województwo mazowieckie – 320 jednostek, potem śląskie – 126 jednostek, małopolskie – 96 jednostek oraz wielkopolskie – 88 jednostek. Najmniej jednostek B+R występuje w następujących województwach: świętokrzyskim i lubuskim (18 jednostek), zachodniopomorskim (17 jednostek) i warmińsko-mazurskim (16 jednostek). Województwo świętokrzyskie zajmuje 14 pozycję (*ex aequo* z województwem lubuskim) ze wspomnianą wartością tego wskaźnika.

Pod względem nakładów na działalność B+R (ceny bieżące) na 1 mieszkańca (współczynnik zmienności wynosi 105,2%) przoduje województwo mazowieckie (475,9 zł), a za nim województwa: małopolskie (222,1 zł), pomorskie (139,4 zł), łódzkie (138,4 zł) oraz wielkopolskie (134,6 zł). Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjmuje w województwach: warmińsko-mazurskim (38,7 zł), opolskim (34,9 zł), lubuskim (23,6 zł) i świętokrzyskim. W świetle badanej cechy województwo świętokrzyskie zajmuje 16 pozycję, z wartością wskaźnika 16,8 zł.

Najmniejsze zróżnicowanie występuje w zakresie przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje w % ogółu przedsiębiorstw. Wartość współczynnika zmienności wynosi 12,2%. W świetle wartości tej cechy dominuje województwo mazowieckie – 50,4% podmiotów, a po nim województwa: podkarpackie – 47,7% podmiotów, śląskie – 47,3% podmiotów, podlaskie – 46,2% podmiotów oraz warmińsko-mazurskie – 44,4% podmiotów. Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjmuje w województwach: wielkopolskim (38,4% podmiotów), świętokrzyskim (37,0% podmiotów), lubuskim (36,1% podmiotów), łódzkim (35,4% podmiotów) oraz zachodniopomorskim (34,0% podmiotów). Świętokrzyskie, z liczbą przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje w % ogółu przedsiębiorstw – 37,0%, zajmuje 13 pozycję.

2.2.2. Określenie poziomu innowacyjności województwa świętokrzyskiego na tle innych regionów kraju w 2006 roku

Do oceny poziomu innowacyjności województwa świętokrzyskiego na tle innych regionów kraju wykorzystano metodę Z. Hellwiga⁵. Klasyfikacja według miernika syntetycznego, obliczonego wspomnianą metodą, na podstawie piętnastu przedstawionych wyżej cech, wskazała w 2006 roku jako najbardziej innowa-

⁵ Z. Hellwig, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny” 1968, t. 15, nr 4.

cyjne województwo mazowieckie (obliczona wartość wskaźnika syntetycznego dla tego województwa wynosi 0,65), które dzieli duży dystans do pozostałych regionów w kraju.

W kolejnej grupie za nim znajdują się województwa małopolskie (0,47), śląskie (0,45), dolnośląskie (0,37) i pomorskie (0,34). Grupę zdecydowanie mniej innowacyjnych województw stanowią kujawsko-pomorskie (0,29), wielkopolskie (0,29), podlaskie (0,26), lubelskie (0,25), podkarpackie (0,25), opolskie (0,22) i łódzkie (0,21). Natomiast zdecydowanie słabym poziomem innowacyjności odznaczają się województwa zachodniopomorskie (0,17), lubuskie (0,16), warmińsko-mazurskie (0,15) i świętokrzyskie (0,15).

Obliczony syntetyczny wskaźnik innowacyjności pozwolił na wyodrębnienie grup województw charakteryzujących się zbliżonym poziomem innowacyjności. Zidentyfikowano w ten sposób cztery grupy województw:

- Grupa I województwa o najwyższym wskaźniku innowacyjności,
- Grupa II województwa o wysokim wskaźniku innowacyjności,
- Grupa III województwa o średnim wskaźniku innowacyjności,
- Grupa IV województwa o niskim wskaźniku innowacyjności.

W skład grupy o najwyższym wskaźniku innowacyjności w 2006 roku weszło województwo mazowieckie oraz małopolskie, które dzieli duży dystans do mazowieckiego (różnica 0,12).

Grupa druga składała się w 2006 roku z następujących województw: śląskiego, dolnośląskiego i pomorskiego.

W grupie trzeciej znalazły się w 2006 roku następujące województwa: kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, podlaskie, lubelskie, podkarpackie, opolskie, łódzkie, zachodniopomorskie i lubuskie.

Grupę o niskim wskaźniku innowacyjności tworzyły w 2006 roku województwa: warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie.

W świetle analizowanych cech, województwo świętokrzyskie najslabiej wypada pod względem zatrudnienia w działalności B+R w EPC na 1 000 osób aktywnych zawodowo (ogółem), zatrudnienia pracowników naukowo-badawczych w działalności B+R na 1 000 osób aktywnych zawodowo, nakładów na działalność B+R (ceny bieżące) w relacji do produktu krajowego brutto, nakładów na działalność B+R (ceny bieżące) na 1 mieszkańca, środków zagranicznych przeznaczonych na działalność B+R w tys. zł (ceny bieżące) i nakładów wewnętrznych na działalność B+R w tys. zł (16 miejsce w klasyfikacji województw), udziału nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa w nakładach krajowych (15 miejsce w klasyfikacji województw), liczby jednostek B+R i przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje w % ogółu przedsiębiorstw (14 miejsce w klasyfikacji województw), przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną i udzielonych patentów na 1 mln ludności (13 miejsce w klasyfikacji województw),

nakładów przypadających na 1 przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną w tys. zł (ceny bieżące) (11 miejsce w klasyfikacji województw), nakładów inwestycyjnych w nakładach wewnętrznych na B+R (10 miejsce w klasyfikacji województw). Nawet 7 miejsce pod względem udziału pracowników z tytułem naukowym profesora i stopniem naukowym dr hab. i dr, w liczbie zatrudnionych w działalności B+R, i 1 miejsce pod względem udziału prac rozwojowych w nakładach wewnętrznych bieżących na działalność B+R, nie przyczyniło się do podniesienia poziomu innowacyjności.

2.2.3. Podsumowanie

Innowacje są bardzo silnie powiązane z regionalnym wymiarem aktywności gospodarczej. Lokalizacja firm w określonej przestrzeni w istotny sposób wpływa na kształtowanie ich innowacyjności. Innowacyjność gospodarki regionu świętokrzyskiego jest na niskim poziomie i nie stanowi czynnika sprzyjającego jego konkurencyjności. Podstawowe wskaźniki poziomu innowacyjności plasują świętokrzyskie, jak wskazano powyżej, na słabych, ostatnich pozycjach. W aspekcie gospodarki regionalnej, najsilniej problemy te widoczne są m.in. w niewielkim nasyceniu instytucjami B+R oraz zatrudnionymi w nich pracownikami, co skutkuje niską efektywnością tych instytucji⁶. Niedoinwestowanie działalności badawczo-rozwojowej w Świętokrzyskiem wyraża się w spadku zgłaszanych patentów. Liczba przyznanych patentów krajowych, będąca miarą efektywności działalności B+R, wyniosła w regionie 14, co daje szesnastą lokatę w kraju.

Należy podkreślić, że innowacyjne regiony są głównym filarem konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Współcześnie, sukces gospodarczy regionów jest uzależniony od stałej współpracy aktorów gospodarczych na rzecz rozwoju, ścisłego związku gospodarki z nauką, uczestnictwa regionu w pracach badawczo-rozwojowych, kreującego nowe rozwiązania techniczne. Innowacje należą bowiem do podstawowych czynników zapewniających wzrost gospodarczy i zmiany strukturalne.

2.3. Ocena transferu technologii w województwie świętokrzyskim

Obecny poziom wskaźników w nauce i technice należy uznać za zagrożenie dla przyszłego rozwoju regionu. Dlatego należy podjąć dodatkowe wysiłki w celu sprawnej organizacji i realizacji procesów transferu technologii. W tym celu należy odpowiedzieć na pytania: czy w województwie świętokrzyskim ist-

⁶ W 2006 roku w działalności B+R zatrudnionych było 1 240 osób (1,0 osób zatrudnionych w działalności B+R na 1000 aktywnych zawodowo). Tymczasem wskaźnik pracowników naukowo-badawczych na 1 000 aktywnych zawodowo średnio w kraju wyniósł 3,5.

nieje możliwość zintensyfikowania procesów TT, co należy poprawić, aby procesy te przebiegały bardziej efektywnie?

2.3.1. Metodyka badania

Do oceny transferu technologii w województwie świętokrzyskim wykorzystane zostały wyniki badań ankietowych do projektu badawczego pt. „Projekt Foresight – Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa świętokrzyskiego” prowadzonego w ramach SPO (nr WKP_1/1.4.5/2/2006/20/23/601/2006/U). Jego celem było opracowanie Raportu Foresight Wiodących Technologii Województwa Świętokrzyskiego, wyznaczającego najbardziej perspektywiczne kierunki rozwoju nowych technologii i akceptowane społecznie branże gospodarki, do których w przyszłości ma trafiać pomoc finansowa państwa. W ramach analizy ankiet do projektu Foresight dokonano prostych rankingów branż, a w gronie najlepszych znalazły się: produkcja artykułów spożywczych i napojów, produkcja metali i wyrobów z metali, produkcja maszyn i urządzeń (podklasa PKD – 29.7), przetwarzanie odpadów, informatyka oraz działalność badawczo-rozwojowa.

Analizy dokonano na podstawie 199 ankiet wypełnionych przez specjalnie dobranych respondentów. Przedstawione w kwestionariuszu czynniki dotyczące danej branży zostały ocenione przez respondentów w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa).

Wybór respondentów do badań został dokonany wśród liderów sektora B+R, instytucji rządowych i samorządowych, przemysłu, stowarzyszeń zawodowych itp. Eksperci, wypełniając ankietę, oceniali te branże, z którymi byli związani w życiu zawodowym (obecnym lub przeszłym). Wśród wybranych ekspertów większość, bo 44% reprezentowała grupę inżynierów różnych specjalności (w tym biznesmeni i kadra menedżerska), 25,3% stanowili pracownicy administracyjni, 9,3% pracownicy sektora naukowego. Pozostałą grupę wśród ankietowanych stanowili informatycy, ekonomiści, doradcy (np. osoby specjalizujące się w opracowywaniu projektów finansowanych z UE) itp. Pod względem kryterium wiekowego 53,4% ankietowanych było w wieku 45-60 lat, 36% zaliczało się do przedziału wiekowego, 30-45 lat, pozostali stanowili grupę do 30 lat i powyżej 60 lat. Według kryterium długości stażu zawodowego, 22,7% ankietowanych posiadało doświadczenie zawodowe z przedziału 10-20 lat, 33,3% z przedziału 20-30 lat, 29,3% ankietowanych pracowało od ponad 30 lat, a 14,7% mniej niż 10 lat. Większość, bo 82,3% ankietowanych stanowili mężczyźni.

2.3.2 Wnioski z badań jakościowych

Celem przeprowadzonych badań była analiza warunków i możliwości efektywnego przebiegu transferu technologii w województwie świętokrzyskim w czterech branżach: *Górnictwo*, *Przetwórstwo przemysłowe*, *Budownictwo* oraz *Informatyka i działalność B+R*. Branże rozumiane są tu jako sekcje i podsekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

Przetwórstwo przemysłowe i Budownictwo zostały wybrane do analizy, ponieważ są to wiodące branże w województwie świętokrzyskim ze względu na liczbę działających podmiotów. Występowanie bogactw naturalnych wpływa również na istnienie górnictwa, co uzasadnia analizę tej branży. Mimo tego, że Informatyka i działalność B+R reprezentowana jest w znikomym stopniu przez działające podmioty, również ta branża została poddana badaniu. Ma ona bowiem bardzo duże znaczenie dla rozwoju innowacyjności.

W analizie ankiet posłużono się średnią arytmetyczną jako miarą oceny poszczególnych czynników. Przyjęto zasadę, że jeśli w wyniku obliczenia średniej arytmetycznej określony czynnik w danej branży osiągnął wartość wskazującą na poziom dobry (ocena 4) i bardzo dobry (ocena 5), wtedy można uznać go za pozytywnie wpływający na proces transferu technologii w tej branży. Jeśli natomiast w wyniku obliczenia średniej arytmetycznej określony czynnik w danej branży osiągnął wartość wskazującą na poziom średni (ocena 3) lub niższy, wtedy można uznać, że utrudnia możliwość transferu technologii.

2.3.2. 1. Tendencje rozwojowe nowych i „przełomowych” technologii w województwie świętokrzyskim

Zastosowanie nowych technologii, w tym technologii „przełomowych” w danej branży, wiąże się z ich pozyskaniem, czyli transferem z różnych źródeł. Zwłaszcza technologie „przełomowe” (czyli nowoczesne odkrycia, innowacje o wysokim marginesie zysków), opracowane między innymi przez własne zaplecze B+R, mogłyby przyczynić się do gwałtownego wzrostu konkurencyjności lokalnych firm. Eksperci, wypełniając kwestionariusz ankiety, mieli za zadanie odpowiedzieć na pytanie, jaka jest możliwość zastosowania nowych technologii oraz jakie jest prawdopodobieństwo pojawienia się technologii „przełomowych” w analizowanych branżach w województwie świętokrzyskim.

Większość ankietowanych jest zgodna, że możliwość zastosowania nowych technologii w analizowanych branżach jest duża i bardzo duża (50% wskazań w budownictwie, prawie 70% w górnictwie, aż 77,1% w przetwórstwie przemysłowym oraz 87,5% w informatyce i działalności B+R). Również średnia arytmetyczna wskazuje, że możliwość zastosowania nowych technologii w przetwórstwie przemysłowym (wartość średniej – 4,0), górnictwie (wartość średniej

– 4,2) oraz w informatyce i działalności B+R (wartość średniej – 4,2) jest duża. W budownictwie wartość średniej – 3,5 jest wartością pośrednią między odpowiedzią „duża” i „średnia”.

Jeśli chodzi o prawdopodobieństwo pojawienia się technologii „przełomowych” w analizowanych branżach, to odpowiedzi respondentów nie są jednoznaczne. Obliczenia średniej arytmetycznej wskazują jednak, że prawdopodobieństwo pojawienia się technologii „przełomowych” w branżach przetwórstwo przemysłowe (wartość średniej – 3,3) i budownictwo (wartość średniej – 3,0) jest raczej średnie. W branży górnictwo wartość średniej – 2,6 jest wartością pośrednią między odpowiedzią „średnie” i „małe”, ze wskazaniem raczej w kierunku średniego prawdopodobieństwa. Tylko w informatyce i działalności B+R prawdopodobieństwo pojawienia się technologii „przełomowych” można określić jako duże (wartość średniej – 4,2).

Analiza odpowiedzi ankietowanych ekspertów dowodzi, że firmy z województwa świętokrzyskiego mają szansę w przyszłości aktywnie uczestniczyć w procesach transferu technologii. Szansę na rozwój przy zastosowaniu innowacyjnych technologii (w tym technologii „przełomowych”) mają zwłaszcza firmy informatyczne (np. świadczące usługi doradcze w zakresie sprzętu komputerowego i oprogramowania, dostarczające oprogramowanie i systemy przetwarzania danych) oraz jednostki zajmujące się działalnością B+R. Branża przetwórstwo przemysłowe jest w regionie świętokrzyskim reprezentowana głównie przez firmy produkujące żywność i przedsiębiorstwa chemiczne. Istnieje bardzo duży wybór nowoczesnych technologii, które mogą być zastosowane w tych branżach (przy średniej możliwości zastosowania technologii „przełomowych”). W przetwórstwie spożywczym mogą to być nowoczesne techniki utrzymania higieny czy nowe techniki pakowania i magazynowania. Należy pokonać jednak występujące bariery typu: brak bazy badawczo-rozwojowej, obawa przedsiębiorców przed rozwojem produkcji w obliczu niepewnych dostaw o wysokiej jakości itp.

Konieczność ochrony środowiska i perspektywa wyczerpania się złóż mineralnych wymusza zastosowanie nowych technologii w polskim górnictwie, a więc również w górnictwie regionalnym, które np. pozwoliłyby zoptymalizować wydobywanie. Również w budownictwie można zastosować szeroką gamę innowacji, np. technologie związane z recyklingiem, wykorzystanie nowoczesnych materiałów, a nawet zakup nowoczesnego sprzętu do prac.

2.3.2. 2. Instytucjonalne wsparcie transferu technologii

Istnienie instytucjonalnego systemu transferu technologii ma ogromne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości pełnią rolę pomostu między nauką a gospodarką, ułatwiając i wspierając dyfuzję nowych technologii. Wszelka pomoc szkoleniowo-dorad-

cza, techniczna i finansowa mogłaby bowiem zminimalizować lęk przedsiębiorców przed działaniami innowacyjnymi i stymulować rozwój transferu technologii. Zadano więc pytanie, jak obecnie wygląda instytucjonalne wsparcie transferu technologii w województwie świętokrzyskim?

Ponad 50% ankietowanych ekspertów jest zdania, że w branży budownictwo instytucjonalne wsparcie transferu technologii (TT) w województwie świętokrzyskim jest obecnie małe. Obliczenie średniej arytmetycznej (wartość 2,7) wskazuje raczej na średnie wsparcie. Najczęściej występującą odpowiedzią w przetwórstwie przemysłowym była odpowiedź wskazująca na średnie wsparcie (28,3% wskazań), z drugiej strony 34,5% respondentów wskazała odpowiedź „duże” i „bardzo duże”. Średnia arytmetyczna (3,0) potwierdza jednak, że wsparcie TT jest w tej branży średnie. W branży górnictwo po 18,9% wskazań uzyskały odpowiedzi dotyczące dużego i średniego instytucjonalnego wsparcia transferu technologii. Obliczenie średniej arytmetycznej – 3,2 skłania jednak do stwierdzenia, że również w tej branży wsparcie TT jest raczej średnie. Natomiast w branży informatyka i działalność B+R zdecydowana większość, bo aż 50% respondentów była zdania, że instytucjonalne wsparcie jest tu duże, co potwierdza średnia arytmetyczna – 3,7. Można więc stwierdzić, że istniejąca infrastruktura instytucjonalna w niewystarczający sposób wspiera transfer technologii w budownictwie, górnictwie i przetwórstwie przemysłowym (średnie wsparcie TT). Przedsiębiorcy są więc głównie zdani sami na siebie przy tworzeniu, rozpowszechnianiu i wykorzystywaniu wiedzy i technologii. Również w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013 dostrzeżono ten fakt i w analizie SWOT uznano za zagrożenie rozwoju regionu.

W związku z tym, że regionalne instytucje wyspecjalizowały się w zdobywaniu funduszy unijnych na rozwój, można zakładać, że w odpowiedni sposób zapewniają pomoc we wszystkich analizowanych branżach w dostępie do tych funduszy. Aby szybko i efektywnie inicjować i wspierać transfer technologii (np. dokonywać technicznej oceny funkcjonalności i innowacyjności wynalazku), regionalne instytucje powinny spełniać organizacyjne i personalne warunki. Uważa się natomiast, że świętokrzyskie dysponuje znacznie słabszym zapleczem kadrowym i technicznym niż inne regiony w Polsce.

2.3.2. 3. Perspektywy współpracy międzynarodowej w ważnych branżach województwa świętokrzyskiego

Współpraca międzynarodowa z innymi podmiotami może uaktywnić procesy transferu technologii w różnych branżach woj. świętokrzyskiego i wpłynąć przez to na podwyższenie potencjału technologicznego w regionie. Większość ankietowanych prawdopodobieństwo współpracy międzynarodowej w analizowanych branżach określiła następująco: w przetwórstwie przemysłowym prawdopo-

bieństwo jest bardzo duże (36,2% wskazań), w budownictwie – duże (43,7% wskazań), w informatyce i działalności B+R duże (45,8% wskazań), ale niewielu mniej ankietowanych (41,7%) wskazało również na prawdopodobieństwo bardzo duże, w górnictwie natomiast prawdopodobieństwo współpracy międzynarodowej jest średnie (31,3% wskazań). Po obliczeniu średniej arytmetycznej prawdopodobieństwo współpracy międzynarodowej w przetwórstwie przemysłowym można uznać za duże (wartość średniej – 3,7), w budownictwie – duże (średnia – 3,9), w informatyce i działalności B+R również duże (średnia – 4,1), a w górnictwie raczej małe (średnia – 2,4).

Z odpowiedzi ankietowanych ekspertów można wywnioskować, że rodzime firmy z branży górnictwo będą w najbliższym czasie zawierać związki głównie z polskimi kontrahentami. W perspektywie wysokiego popytu na materiały budowlane w Polsce, a w związku z tym również popytu na surowce mineralne wydobywane w regionie (a następnie wykorzystywane w przemyśle budowlanym), wydaje się to bardzo prawdopodobne. Nie oznacza to jednak braku kontaktów z zagranicznymi partnerami, zwłaszcza w przypadku zakupu maszyn i wyspecjalizowanych technologii (oferowanych zresztą głównie poza granicami Polski).

2.3.2. 4. Infrastruktura badawcza w województwie świętokrzyskim

Większość ankietowanych ekspertów wskazuje, że poziom niezbędnej infrastruktury badawczej w regionalnym budownictwie jest dobry (34,4% odpowiedzi), w przetwórstwie przemysłowym i górnictwie słaby (odpowiednio 29,1% oraz 31,3% odpowiedzi), a w informatyce i działalności B+R średni (41,7% odpowiedzi). Po obliczeniu średniej arytmetycznej można jednak stwierdzić, że poziom niezbędnej infrastruktury badawczej w budownictwie jest raczej średni (wartość średniej – 3,3), w przetwórstwie przemysłowym – średni (wartość średniej – 2,7), w informatyce i działalności B+R – średni (wartość średniej – 2,9), natomiast w górnictwie wartość średniej – 2,5 jest wartością pośrednią między odpowiedzią „średni” i „słaby”.

Na podstawie powyższych danych można wnioskować, że poziom aparatury badawczej, które przedsiębiorstwa wszystkich analizowanych branż posiadają w swoich działach rozwojowych, jest raczej niewystarczający dla podejmowania bardziej zaawansowanych badań nad nowymi technologiami.

Prawdopodobieństwo pozytywnego rozwoju obszaru badawczego większość ankietowanych określiła jako małe w branży budownictwo (46,9% wskazań) i przetwórstwo przemysłowe (32,3% wskazań). Natomiast 37,5% ankietowanych jest zdania, że w branży górnictwo prawdopodobieństwo takie jest średnie, a 45,8% ankietowanych stwierdziło że w informatyce i działalności B+R jest duże. Obliczenia średniej arytmetycznej wskazują, że prawdopodobieństwo pozytywnego rozwoju obszaru badawczego w budownictwie (średnia 2,9), prze-

twórstwie przemysłowym (średnia 3,1) oraz górnictwie (średnia 2,8) jest średnie, tylko w informatyce i działalności B+R prawdopodobieństwo takie można uznać za duże (średnia 3,8).

Zdanie ankietowanych dotyczące perspektyw rozwoju obszaru badawczego w województwie świętokrzyskim jest więc dość pesymistyczne. Z ich odpowiedzi można wywnioskować, że trzy wiodące branże: budownictwo, przetwórstwo przemysłowe i górnictwo nie staną się w przyszłości liderami w kreowaniu nowości w Polsce.

2.3.2. 5. Aktualna jakość zasobów ludzkich

W ramach przeprowadzonych badań respondenci mieli także za zadanie ocenić jakość zasobów ludzkich w województwie świętokrzyskim. Najczęstsza odpowiedź w branży budownictwo dotyczyła raczej średniej jakości zasobów ludzkich (34,4% odpowiedzi), w przetwórstwie przemysłowym raczej dobrej jakości (35,5% odpowiedzi), w górnictwie większość respondentów – 43,8% wskazała, że jakość ta jest dobra, natomiast w informatyce i działalności B+R zdecydowana większość ankietowanych (79,2%) wskazała na dobrą jakość. Po obliczeniu średniej arytmetycznej wynika, że aktualna jakość zasobów ludzkich w budownictwie jest średnia (wartość średniej – 3,1), a w informatyce i działalności B+R raczej dobra (średnia – 3,8). W przetwórstwie przemysłowym i górnictwie średnia przyjęła wartość 3,6, co jest wartością pośrednią między odpowiedzią „średnia” i „dobra”, w kierunku skłaniającym się ku odpowiedzi „dobra”.

Na podstawie powyższych badań można stwierdzić, że w województwie świętokrzyskim występuje problem związany z dostępem do zasobów ludzkich bardzo dobrej jakości.

2.3.2. 6. Czas rozwoju regionalnych branż przy zastosowaniu nowoczesnych technologii

Większość ekspertów (59,3%) jest zdania, że największe szanse na rozwój do 2010 r. ma regionalne budownictwo. Rozwój pozostałych branż został natomiast przewidziany na lata 2010-2015 (44,9% wskazań w przetwórstwie przemysłowym, 43,8% w budownictwie oraz 62,5% w informatyce i działalności B+R). Strukturę odpowiedzi ankietowanych przedstawia rysunek 4.8.

Podsumowując wyniki badania ankietowego, można sformułować następujące wnioski:

1. Województwo świętokrzyskie ma przed sobą duże perspektywy rozwojowe przy zastosowaniu dostępnych na rynku nowych technologii (zwłaszcza w branżach przetwórstwo przemysłowe, górnictwo, informatyka i działalność B+R, ale również budownictwo).

2. W informatyce i działalności B+R występuje największe prawdopodobieństwo pojawienia się technologii „przełomowej”, która zrewolucjonizuje działalność w tej branży.
3. Podmioty z branży przetwórstwo przemysłowe, budownictwo oraz informatyka i działalność B+R mają największe szanse na współpracę z międzynarodowymi kontrahentami.
4. Podmioty z branży górnictwo mają szansę na rozwój przy zastosowaniu nowych technologii (dzięki między innymi dobrej koniunkturze na surowce), ale pobudzanie stosowania tych technologii będzie wynikać głównie ze współpracy z krajowymi kontrahentami.
5. Infrastruktura instytucjonalna, której misją jest wspieranie transferu technologii, czyni to w niewystarczający sposób dla wiodących branż regionu.
6. Poziom infrastruktury badawczej w województwie świętokrzyskim jest niewystarczający dla efektywnego pozyskiwania technologii ze źródeł wewnętrznych, a perspektywy rozwojowe w tym zakresie największe są dla informatyki i działalności B+R.
7. Aktualna jakość zasobów ludzkich w wiodących branżach regionu świętokrzyskiego niekorzystnie wpływa na wydajność, innowacyjność i ogólny wzrost w przedsiębiorstwach.

2.4. Ocena innowacyjności w gminach w opinii przedstawicieli wylosowanych jednostek administracji województwa świętokrzyskiego

2.4.1. Charakterystyka zakresu pojęcia „innowacyjność”

W Polsce obserwowana jest znaczna terytorialna zmienność sprawności funkcjonowania administracji publicznej, przy czym ma ona zarówno charakter zróżnicowań międzyregionalnych, jak i wewnątrzregionalnych. Ten stan wywiera znaczny wpływ na komfort życia obywateli, jak również dla rozwoju biznesu.

Z zaprezentowanych wyników badań wskaźnika sprawności instytucjonalnej samorządów wg województw (wskaźnik syntetyczny), zaprezentowanych w pracy *Polityka regionalna państwa...* pod red. J. Szomburga, przez P. Swieniewicza w rozdziale pt. *Sprawność instytucjonalna administracji samorządowej w Polsce – zróżnicowania regionalne*, wyłaniają się bardzo wyraźne zróżnicowania wskaźnika pomiędzy województwami zachodnimi i wschodnimi. Najlepsze oceny uzyskały opolskie, lubuskie, śląskie i zachodniopomorskie, natomiast najniższe (od końca) podlaskie, warmińsko-mazurskie, lubelskie i świętokrzyskie. Pomimo że badania przeprowadzono na przełomie lat 2001/2002, to opracowujący ocenę in-

nowacyjności w województwie świętokrzyskim postanowili je wziąć pod uwagę jako istotne⁷.

W celu uniknięcia nieporozumień oraz błędnych ocen, zespół opracowujący niniejszy dokument przyjął definicje następujących pojęć: wynalazek, innowacja, transfer (techniki) i dyfuzja.

Za wynalazek będzie uważane narodzenie się pomysłu wyrobu, procesu lub rozwiązania organizacyjnego, mające cechy nowości w rozumieniu używanym przez biura patentowe.

Zastosowanie wynalazku w technice i powstanie nowego produktu, procesu lub rozwiązania organizacyjnego będzie uważane za innowację. Innowacja (z łac. *innovatio* odnowienie), to wprowadzenie czegoś nowego; rzecz nowo wprowadzona; nowość; reforma.

Udana innowacja powodująca zastąpienie istniejącego produktu lub produktów, bądź stosowanej metody uważana będzie za dyfuzję.

Transfer (transfer technologii) będzie używany do sytuacji, kiedy technologia wprowadzona do jednej dziedziny znajdzie zastosowanie w zupełnie innej.

2.4.2. Tezy do ankiety

Opracowując tezy do ankiety, a następnie same pytania, przyjęto zasadę pewnej „wolności interpretacyjnej” respondenta. Stąd w pytaniach pojawiły się zagadnienia ujmowane bardzo ogólnie. Przedstawiane prośby respondentów o uszczegółowienie zagadnienia zawsze były prezentowane jednakowo (te same przykłady lub odwołania). Ankieta-wywiad prowadzona była według następujących zasad:

- 1) kierowana do sekretarzy urzędów gmin/miast,
- 2) identyczne treści pytań,
- 3) przeprowadzana telefonicznie,
- 4) zawsze za uprzednią zgodą odpowiadającego,
- 5) anonimowa,
- 6) wywiad-ankietę przeprowadzał ten sam członek zespołu opracowującego ocenę.

W trakcie budowy ankiety wykorzystano zapisy dotyczące głównie jej przyszłych adresatów, czyli jednostek administracyjnych i samorządowych, które prowadząc lokalną politykę wspierania i rozwoju oraz będąc jedynym ogniwem całego procesu mającym społeczne zobowiązania, zostały wyposażone w odpo-

⁷ Wskaźnik syntetyczny obejmował ocenę: jakość obsługi, uczciwość, innowacyjność, jakość planowania i zarządzania finansami, jakość prawa, stabilność polityczna oraz polityka rozwoju gospodarczego.

wiednie atrybuty władzy (możliwość stanowienia planu, jego realizację i kontrolę przy wykorzystaniu powierzonych im środków finansowych).

2.4.3. Dobór próby

Liczba jednostek administracji województwa świętokrzyskiego wynosi 102 (populacja), które są skupione w 14 powiatach, z czego 13 powiatów ziemskich i 1 powiat grodzki (miasto Kielce). W województwie jest 5 miast-gmin, 26 gmin miejsko-wiejskich i 71 gmin wiejskich. We wszystkich powiatach są gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. Cztery miasta stanowią siedzibę czterech powiatów ziemskich, natomiast miasto Kielce jest siedzibą dwóch powiatów: grodzkiego i ziemskiego. Liczebność jednostek w powiatach jest zróżnicowana i waha się od 19 do 5 jednostek. Również różna jest liczebność gmin miejsko-wiejskich.

Wyłonienie jednostek odbywało się według następujących zasad:

- 1) jeżeli w powiecie jest tylko jedna gmina miejsko-wiejska, to była wybierana bez losowania,
- 2) jeżeli w powiecie jest więcej niż jedna gmina miejsko-wiejska, dokonano losowania,
- 3) z każdego powiatu losowano gminę wiejską,
- 4) z pięciu miast wylosowano jedno.

Zgodnie z przedstawioną metodyką doboru próby, wytypowano i wylosowano łącznie 27 jednostek. Dążąc do 33% reprezentacji ze wszystkich jednostek, dolosowano jeszcze siedem, uzyskując 34-elementową próbę.

W celu oceny jakości dokonanego sposobu doboru próby, porównano udziały procentowe jednostek w poszczególnych powiatach do liczby jednostek ogółem w województwie oraz udziały procentowe liczby wylosowanych jednostek do badania w liczbie próby. Wyłoniona próba posiada bardzo podobny układ wartości udziałów wylosowanych do udziałów ogółem.

2.4.4. Treść ankiety

1. Proszę ocenić poziom innowacyjności w jednostce.
2. Oceń każdą z wymienionych dziedzin działalności jednostki pod kątem innowacyjności:
 - a) budowa nowych obiektów,
 - b) kultura,
 - c) turystyka,
 - d) komunikacja (tele-, Inter-, lokalne sieci TV),
 - e) rozwiązania komunikacyjne (drogowe),
 - f) ochrona środowiska,
 - g) opieka społeczna.

3. Proszę ocenić własną innowacyjność marketingu gminnego poprzez:
 - a) konkursy (sponsorowanie konkursów wiedzy w prasie, TV czy rozgłośniach radiowych),
 - b) promocje (billboardy, ogłoszenia, akcje reklamowe, hasło),
 - c) znaki jakości,
 - d) obiekty sportowe (boiska, lodowiska),
 - e) szkoły (wspieranie młodzieżowych zespołów, np. sportowych czy też tanecznych, które uczestnicząc w przeglądach, konkursach budują obraz gminy oraz stają się nośnikami lokalnych tradycji).
4. Proszę ocenić innowacyjność przemysłu znajdującego się na terenie gminy.
5. Proszę ocenić własną innowacyjność w zakresie aktywizacji zatrudnienia osób bezrobotnych.
6. Proszę ocenić działania innowacyjne na rzecz ograniczenia odpływu wykwalifikowanych kadr z urzędu gminy.
7. Proszę ocenić działania innowacyjne gminy w zakresie finansów gminy poprzez stosowanie:
 - a) nowoczesnych systemów pozyskiwania kapitału na inwestycje własne,
 - b) podejmowanie działań na rzecz rozwoju PPP,
 - c) organizowanie terenów budowlanych.
8. Proszę ocenić stan innowacyjności w rolnictwie gminy.

Kilka uwag dotyczących zaprezentowanych treści pytań problemów przedstawionych do oceny.

1. Prośba o ogólną ocenę innowacyjności w gminie (nazwanej jednostką) miała na celu uzyskanie informacji o poziomie oceny problemu wg własnych kryteriów respondenta.
2. Prośba o ocenę stanu innowacyjności w wybranych dziedzinach, miała wskazać na stopień realizacji wybranych zadań przypisanych gminie w ujęciu najbardziej ogólnym, z założeniem, że jeżeli się coś pozytywnego dzieje lub dzieje w wytypowanej dziedzinie, to opiniodawca podkreśli ten fakt wyższą oceną.
3. Dobór dziedzin życia wynikał z trzech przesłanek:
 - a) zgłaszanych celów zapotrzebowań na środki unijne w projektach,
 - b) podnoszenia jakości życia w ośrodkach o mniejszej koncentracji ludności,
 - c) zadań wynikających ze zmian demograficznych.
4. W pytaniu o ocenę innowacyjności „lokalnego przemysłu” proszono o uwzględnienie w tym pojęciu wszystkich jednostek.
5. Pytanie o ocenę wykorzystania nowoczesnych form finansowania zadań inwestycyjnych przez gminę, badało poziom wewnętrznego zadowolenia z nabytych umiejętności pozyskiwania środków finansowych, wykorzystanych do realizacji inwestycji własnych przez gminę.

6. Prośba o ocenę działań gminy na rzecz partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) była sondażem stosunku adresatów ustawy do metody angażowania prywatnych zasobów pozwalających na rozwiązywanie problemu niedostatków finansowych i organizacyjnych gmin.

2.4.5. Skala ocen

Dobierając docelową próbę respondentów założono, że na stanowiskach sekretarzy urzędów pracują ludzie przyzwyczajeni do tradycyjnego sposobu oceny w szkołach i na studiach. Była to skala od 2 do 5 z połówkami w górę. W ten sposób powstała skala siedmiostopniowa, dająca możliwość wyraźnego wyznaczenia połowy, ucieczki przed „złą”, dyskredytującą oceną gminy (mimo że wyniki ankiety są prezentowane anonimowo, co zostało jasno przedstawione przez ankietującego).

Ponieważ wytypowane zagadnienia były oceniane w każdej gminie tylko przez jedną osobę będącą przedstawicielem władzy lokalnej i nie ankietowano efektów działania władzy lokalnej wśród osób reprezentujących różne grupy społeczne i środowiska lokalne oraz opozycję, zespół oceniający nie przewiduje wyciągania wniosków uogólniających.

2.4.6. Ocena w opiniach ankietowanych

Pierwsza interpretacja wyników dotyczyła porównania oceny ogólnej ankietowanego do wartości średniej uzyskanej z pozostałych 19 ocen i ich porównaniu. Na podstawie badań można stwierdzić, że zdecydowana większość ocen skupiła się w granicach od 3,0 do 4,0. Średnia wartość oceny 3,59, minimalnie wyższa od matematycznego środka skali ocen (3,5).

Interesujące dla dalszej analizy jest porównanie ocen ogólnych i wartości średniej oceny obliczonej na podstawie 19 ocen częściowych. Okazało się, że 11 ankietowanych zaniżyło ocenę ogólną (maksymalna wartość indywidualnej różnicy wynosi – 1,13), 1 ocena wykazuje różnicę 0 (zero), pozostałe 22 oceny zostały nieznacznie zawyżone (maksymalna wartość różnicy dodatniej wyniosła 0,68). Powyższe wskazuje na **dużą zbieżność** zaprezentowanych ocen.

Kolejnym zagadnieniem, poddanym ocenie ankietowanych, była jakość życia mieszkańców gminy. Mediana wszystkich ocen wystawionych przez ankietujących wyniosła 4,0, natomiast średnia arytmetyczna uzyskała wartość 3,723. Można wnioskować, że „na niekorzyść średniej arytmetycznej” wpływa większa liczba ocen poniżej mediany. Wniosek z odpowiedzi: władze lokalne dostrzegają problem różnic w jakości życia ludności i koncentrują się na wyrównywaniu szans (przynajmniej w swojej ocenie).

Kolejnym problemem, na którym skupiono uwagę ankietowanych, był marketing gminny. Poproszono ankietowanych o ocenę aktywności marketingowej gminy poprzez pryzmat wybranych pięciu kanałów przekazu informacji o gminie.

1. **Konkursy** w prasie, lokalnej rozgłośni radiowej, lokalnej TV organizowane lub sponsorowane przez jednostkę.
2. **Promocja zewnętrzna** – billboardy, akcje reklamowe itp.
3. **Uzyskiwanie znaków jakości (wyróżnień)** – uczestnictwo w konkursach wojewódzkich, tematycznych lub ogólnopolskich, świadczących o poddaniu się ocenie zewnętrznej.
4. **Reklama na terenie własnych obiektów sportowych** – przekaz dla zmieniającej się grupy widzów ważnych treści, informacji lub opinii.
5. **Szkoły** – jako „kopalnia pomysłów” na marketing powiązany z zabawą i rozwojem osobowości młodych ludzi.

W celu dokonania oceny wysiłków innowacyjnych poszczególnych jednostek (gmin) w zakresie marketingu gminnego, obliczono średnią ocen częściowych dla każdej jednostki.

Na podstawie odpowiedzi nasuwają się następujące wnioski:

- marketing gminny jest niedocenianą formą zapoznawania otoczenia z istniejącym potencjałem gminy,
- marketing jako działanie nie jest uwzględniany w działalności jednostek jako istotny element informacyjny,
- istnieje duże zróżnicowanie oceny przydatności tej dziedziny aktywności władz lokalnych pomiędzy poszczególnymi ankietowanymi jednostkami,
- najczęstsze stwierdzenie to: „nie mamy na to pieniędzy”.

Pogłębieniem oceny wykorzystania posiadanych możliwości w prowadzeniu marketingu gminnego było obliczenie średniej arytmetycznej i mediany dla wszystkich ocen częściowych oraz dla poszczególnych jej elementów.

Marketing gminny jest bardzo niedoceniany przez badane jednostki, które nie starają się uzyskać świadectwa potwierdzającego ich jakość i profesjonalizm, nie chcą się poddawać ocenie czynników zewnętrznych i nie wykorzystują posiadanych potencjalnych możliwości.

Wydaje się, że gminy charakterystyczne, mające swoje szczególne znaki wyróżniające je od pozostałych, powinny to wykorzystywać. Poniższe przykłady pochodzą z dodatkowych komentarzy osób ankietowanych:

- jesteśmy gminą o słabym **rolnictwie**, takim **ekologicznym**,
- u nas teraz w gminie jest dużo **gospodarstw agroturystycznych**,
- w naszej gminie nie ma gdzie jeździć na rowerach, ale **byłoby co oglądać**.

Pytania oznaczone w ankiecie numerami 4, 5, 6 i 8 miały za zadanie pozyskać ocenę stanu innowacyjności lokalnego przemysłu, prowadzenia własnych działań aktywizujących grupy osób bezrobotnych, stan walki o „najlepszego pracownika w urzędzie” oraz ocenę stanu innowacyjności w rolnictwie gminy.

Przedstawiane oceny wyrażały głównie brak problemów z odpływem wykwalifikowanych kadr. Urząd jest jednym z miejsc pracy, który postrzegany jest jako „dobre miejsce”. Lokalne władze nie zajmują się z problemem zatrzymania specjalistów, ponieważ na terenie gmin często nie ma gdzie odejść. Urząd staje się „potężnym” pracodawcą, który nadaje prestiż i tworzy nimb bezpieczeństwa zatrudnienia. Zdaniem zespołu oceniającego, jest to polityka krótkowzroczna, oparta na kadencyjności władz, nie sprzyjająca rozwojowi, wręcz szkodliwa dla samych zatrudnionych.

Oddzielnym zagadnieniem było pozyskanie ocen dotyczących innowacyjności faktycznego działania na rzecz rozwoju gminy w celu zmniejszania istniejących różnic społecznych. Następne komentarze przedstawiają oceny uzyskane od ankietowanych jednostek i wyrażające ich stosunek kolejno do wykorzystywania różnych źródeł finansowania, podejmowania działań na rzecz rozwoju PPP oraz wyrażającego się w aktywności władzy lokalnej do nakłaniania inwestorów do lokalizowania swoich zakładów na tym, a nie innym terenie. Ocena wykorzystania nowoczesnych systemów pozyskiwania kapitału na inwestycje własne oscylowała pomiędzy 4 i 5. Ocena działań innowacyjnych na rzecz rozwoju PPP kształtowała się pomiędzy 2 i 3. Organizowanie terenów pod budownictwo przemysłowe lub dzielnice domków jednorodzinnych było oceniane bardzo rozbieżnie – od 2 do 5.

2.4.7. Podsumowanie

Poruszony problem innowacyjności gmin jest bardzo rozległy i cechuje go duża siła oddziaływania na gospodarkę gminy. Przeprowadzone badania wymagają poszerzenia o pozyskanie ocen przedstawicieli nie wchodzących w skład władz lokalnych.

Dodatkowym założeniem prowadzonych badań była inspiracja przedstawicieli władz, wzbudzenia ich refleksyjności nad dokonywanymi wyborami i stawianymi celami. Nie bez znaczenia jest jakość kadr, która otacza przedstawicieli władzy lokalnej. Wydaje się, że tego typu badania powinny być kontynuowane.

2.5. Porównanie wskaźników innowacyjności województwa świętokrzyskiego i Polski z Irlandią, Finlandią i Niemcami

Województwo świętokrzyskie należy do najmniej rozwiniętych województw w Polsce pod względem gospodarczym i pod względem stosowania nowych technologii. Ukazanie miejsca regionu świętokrzyskiego w zakresie najważniejszych danych ilościowych związanych z innowacjami i tworzeniem nowych technologii w stosunku do Polski i krajów rozwiniętych, takich jak np. Irlandia, Finlandia

i Niemcy, umożliwia zorientowanie się w skali problemu i zdefiniowanie na tej podstawie działań naprawczych dla województwa.

2.5.1. Innowacyjne przedsiębiorstwa

Rozpatrując innowacyjność przedsiębiorstw w UE, należy stwierdzić, że największy odsetek firm innowacyjnych w latach 2002-2004 zaobserwowano w Niemczech (ponad 60% innowacyjnych firm), co stawiało ten kraj na pierwszym miejscu w UE-27. Jednym z liderów w innowacyjności jest również Irlandia – średnia liczba innowacyjnych przedsiębiorstw w latach 2002-2004 była tam wyższa od przeciętnej dla UE-27 (która przyjęła wartość 42%) o ponad 19%. Stawiało to Irlandię na trzecim miejscu w UE (*ex aequo* z Austrią i Luksemburgiem). W Finlandii w tym samym okresie odsetek firm innowacyjnych wyniósł 43% (zaledwie 1% powyżej średniej unijnej), ale w latach 2004-2006 wzrósł już do 51%.

Polska należy do grupy krajów, które cechują się bardzo małą innowacyjnością przedsiębiorstw. W latach 2004-2006 sytuacja nie poprawiła się, ponieważ tylko 23,2% firm przemysłowych i 21,2% usługowych wprowadziło w tym czasie innowacje. Najgorzej wypadają małe przedsiębiorstwa, z których tylko niewiele podejmuje wysiłki innowacyjne (13,9% firm przemysłowych i 16,9% usługowych). Tak jak wszędzie na świecie, najbardziej innowacyjne są większe przedsiębiorstwa – udział innowacyjnych przedsiębiorstw (liczących powyżej 49 pracujących) wyniósł 42,5% dla przemysłu i 37,7% dla firm usługowych⁸.

Analizując innowacyjność MŚP w różnych krajach UE należy stwierdzić, że liderem pod tym względem jest Irlandia. W 2006 r. w Irlandii 47,2% MŚP prowadziło działalność innowacyjną.

W regionie świętokrzyskim w latach 2004-2006 udział średnich i dużych innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych wyniósł 37% (średnia w Polsce – 42,5%). Stawiało to województwo świętokrzyskie na 13 miejscu wśród innych województw w Polsce. W przypadku średnich i dużych firm usługowych, udział tych innowacyjnych w ogólnej populacji wyniósł w latach 2004-2006 – 46,4%, co stawiało województwo świętokrzyskie aż na 1 miejscu w skali kraju⁹. W przypadku świętokrzyskich małych przedsiębiorstw tylko 20% wdrożyło w latach 2002-2004 innowacje¹⁰. Stawiało to region na 4 miejscu w skali kraju *ex aequo* z warmińsko-mazurskim. Biorąc jednak pod uwagę ogromną przepaść między Polską a krajami UE w zakresie innowacyjności małych przedsiębiorstw, można stwierdzić, że sytuacja w województwie świętokrzyskim jest tak samo zła, jak w całym kraju.

⁸ *Nauka i technika w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007.

⁹ Tamże.

¹⁰ A. Żołnierski (red.), *Innowacyjność 2006*, PARP, Warszawa 2006.

2.5.2. Innowacyjność produktowa i procesowa

W Irlandii i w Niemczech najwięcej przedsiębiorstw przemysłowych wdraża innowacje produktowe. Jako innowatorzy procesu przodują firmy irlandzkie. Polski sektor przemysłowy (w przypadku podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 49 osób) chętniej wdraża innowacje procesowe dotyczące sposobu wytwarzania. Większy udział innowacji produktowych, otwierających nowe rynki zbytu, mógłby poprawić sytuację gospodarczą w kraju.

W województwie świętokrzyskim 25,3% innowacyjnych firm przemysłowych wprowadziło nowe lub istotnie ulepszone wyroby, a 31,1% nowe lub istotnie ulepszone procesy. Jednocześnie pod względem nakładów przypadających na 1 przedsiębiorstwo innowacyjne, które w 2006 r. wyniosły 3 394,1 tys. zł¹¹, region uplasował się dopiero na 15 miejscu wśród innych województw. Niska innowacyjność produktowa i małe nakłady na innowacje świadczą o mniejszej konkurencyjności lokalnych firm przemysłowych.

Jak już wyżej wspomniano, pod względem innowacyjności firm usługowych w latach 2004-2006 województwo świętokrzyskie zajęło 1 miejsce w skali kraju. Mimo tak dobrego wyniku, przedsiębiorstwa te nie poniosły dużych nakładów na działalność innowacyjną – na 1 przedsiębiorstwo innowacyjne w 2006 r. przypadało 833,8 tys. zł¹², co dawało 13 miejsce w kraju. Wprowadzanie innowacji nie wiązało się więc z dużymi wydatkami na działalność innowacyjną. Pod znakiem zapytania jest więc to, czy innowacje produktowe związane były z wysoką intensywnością B+R i tworzeniem nowej wiedzy – można sądzić, że nie.

2.5.3. Związki kooperacyjne w działalności innowacyjnej

W działalności innowacyjnej firmy mogą współpracować z ośrodkami naukowymi (szkołami wyższymi i instytutami badawczymi), a także z klientami oraz dostawcami materiałów, wyposażenia, oprogramowania itp. Współpraca może dotyczyć wspólnych przedsięwzięć, umów licencyjnych, franchisingu, inwestycji bezpośrednich, zakładania spółek-córek itp. Tworzenie związków kooperacyjnych zapewnia firmom zdobywanie nowej wiedzy i wymianę doświadczeń, co prowadzi do generowania nowych pomysłów i ogólnie wzrostu innowacyjności. W Finlandii od wielu lat sprawnie funkcjonuje system współdziałania nauki z przemysłem, co prowadzi do tworzenia się innowacyjnego środowiska w tym kraju. W latach 2002-2004 duży odsetek fińskich firm współpracował przy tworzeniu nowych rozwiązań zarówno z dostawcami i klientami, jak i szkołami wyższymi i instytutami badawczymi. W tym samym okresie również irlandzkie firmy

¹¹ *Nauka i technika w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007.

¹² Tamże.

współpracowały w działalności innowacyjnej głównie z dostawcami i klientami. Firmy niemieckie, zajmujące pod względem innowacyjności pozycję lidera w UE, posiadały najmniej związków kooperacyjnych.

Dobry wynik polskich przedsiębiorstw dotyczący współpracy w działalności innowacyjnej (42% firm posiadających związki kooperacyjne) jest bardzo mylący. Należy bowiem pamiętać, że udział przedsiębiorstw innowacyjnych w Polsce jest bardzo mały i od wielu lat utrzymuje się na poziomie około 25%. Dla polskich przedsiębiorstw niezwykle ważni jako partnerzy w innowacjach są dostawcy i klienci. Niewielka współpraca ze szkołami wyższymi i instytutami naukowymi jest wynikiem szeregu barier, jak np. niska jakość usług i brak otwarcia środowiska naukowego na potrzeby przedsiębiorstw, niesprzyjające warunki gospodarcze itp.

Pod względem odsetka innowacyjnych, MŚP posiadających porozumienia o współpracy w działalności innowacyjnej wśród analizowanych państw na pierwsze miejsce wysuwa się Finlandia. W porównaniu z Finlandią i Irlandią – Niemcy i Polska wypadają słabo. Biorąc pod uwagę fakt, że w 2006 r. udział innowacyjnych MŚP wyniósł w Polsce tylko 12,5%, a wśród nich 9,1% posiadało związki kooperacyjne, można stwierdzić, że sytuacja jest bardzo niekorzystna. Małe przedsiębiorstwa świętokrzyskie mogłyby otrzymać dostęp do wiedzy, pomoc i inspirację w generowaniu innowacji i transferze technologii dzięki związkom kooperacyjnym z instytucjami, uczelniami i innymi podmiotami.

W przypadku średnich świętokrzyskich przedsiębiorstw wprowadzających innowacje, około 50% z nich posiadało porozumienia o współpracy w działalności innowacyjnej, co plasowało województwo świętokrzyskie na 7 miejscu w skali kraju¹³. Firmy średnie w niewielkim stopniu współpracowały z nauką – tylko 20% posiadało związki z jednostkami B+R, a 15% ze szkołami wyższymi.

2.5.4. Nakłady na działalność B+R

W Polsce i województwie świętokrzyskim występuje problem bardzo niskich nakładów na działalność B+R. W Irlandii i Finlandii żyje ponad 30 mln mniej obywateli niż w Polsce, a mimo to nakłady na B+R są tam o wiele wyższe. Złą sytuację związaną wydatkowaniem środków na prowadzenie badań potwierdza wskaźnik nakładów na działalność B+R w relacji % do produktu krajowego brutto (GERD/PKB).

W województwie świętokrzyskim działalność B+R podejmowana jest tylko w niewielkim zakresie. Dowodzi tego między innymi wielkość nakładów na B+R, które w 2006 r. wyniosły 21,5 mln zł, i stanowiły zaledwie 0,4% ogółu na-

¹³ Tamże.

kładów na B+R w Polsce¹⁴. Pod względem tego wskaźnika woj. świętokrzyskie zajęło 16 miejsce w skali kraju.

2.5.5. Finansowanie działalności B+R

Optymalna proporcja funduszy określanych jako „prywatne” i publiczne z punktu widzenia efektywności badań naukowych powinna wynosić 65:35¹⁵. W Polsce proporcja ta jest odwrotna, ponieważ prawie 60% całości nakładów na B+R pochodzi z budżetu państwa. Udział polskich przedsiębiorstw w finansowaniu badań jest o wiele niższy niż w Irlandii, Finlandii czy Niemczech.

W regionie świętokrzyskim większość nakładów na B+R w 2006 r. pochodziła od przedsiębiorstw, co wydaje się dobrze rokować w perspektywie efektywności prowadzonych badań. Jednak z drugiej strony, bardzo niskie wydatki na badania niekorzystnie wpływają na ilość nowych rozwiązań i wynalazków powstających w województwie. Rozpatrując nakłady przedsiębiorstw na B+R w województwie świętokrzyskim można stwierdzić, że stanowiły one zaledwie 0,7% nakładów przedsiębiorstw krajowych.

2.5.6. Działalność B+R według sektorów wykonawczych

Działalność B+R w każdym kraju wykonywana jest przez różne instytucje sektora publicznego i prywatnego. W krajach rozwiniętych, takich jak Irlandia, Finlandia czy Niemcy badania prowadzone są głównie przez przedsiębiorstwa zainteresowane tworzeniem i wdrażaniem nowych technologii. W Polsce udział wydatków przedsiębiorstw w ogólnej strukturze nakładów na B+R jest bardzo niski, przy czym relatywnie duży udział mają szkoły wyższe i instytucje sektora publicznego w prowadzeniu badań. Można stwierdzić, że przedsiębiorstwa w Polsce kierują się głównie potrzebą zysku i efektywnością ekonomiczną liczoną w krótkim czasie, a nie potrzebą postępu technologicznego.

W województwie świętokrzyskim większość badań jest realizowana przez przedsiębiorstwa. Wydaje się to dobrą tendencją, wpływającą korzystnie na strukturę prowadzonych badań.

2.5.7. Nakłady na B+R według rodzajów badań

Oprócz wielkości nakładów na B+R istotna dla każdego kraju jest także struktura nakładów według rodzajów badań. Badania stosowane odgrywają waż-

¹⁴ *Rocznik statystyczny województw 2007*, GUS, Warszawa 2007.

¹⁵ <http://imik.wip.pw.edu.pl/innowacje22/strona8.htm>, S. Podedworny, A. Kupczyk, *Patent i innowacja – szansa czy utrapienie firmy*, „Gazeta Innowacje”, nr 22.

na rolę w przekazywaniu najnowszych zdobyczy badań podstawowych do przemysłu, gdzie następuje weryfikacja możliwości komercjalizacji nowych osiągnięć naukowych i gdzie nadawany jest im wymiar rynkowy¹⁶. Prowadzenie prac rozwojowych jest następnym krokiem w kierunku uzyskania wynalazku. Kolejno następuje wdrożenie uzyskanego rozwiązania, czyli pojawienie się innowacji. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że udział prac rozwojowych traktować można jako miernik tzw. bliskości rynku.

W Niemczech już w 1993 r. wydatki na badania podstawowe stanowiły tylko 21,2%¹⁷. W Irlandii, według danych z 2003 r., badania podstawowe stanowiły 20%, stosowane – 32%, a rozwojowe 48%¹⁸. W Finlandii istnieje długoletnia tradycja inwestowania w rozwój wysokich technologii, a badania stosowane i prace rozwojowe mają tam duże znaczenie.

Niski udział prac rozwojowych i badań stosowanych w Polsce jest wynikiem małego zaangażowania przedsiębiorstw w działalność B+R. W regionie świętokrzyskim w 2006 r. nakłady bieżące na działalność B+R wyniosły 17 673,6 zł, przy czym 66,7% tej sumy przeznaczono na badania rozwojowe. Przewaga finansowania prac rozwojowych jest działaniem korzystnym, ponieważ wyniki tych prac mogą być stosowane w praktyce. Wydaje się jednak, że prace stosowane są niedofinansowane, co wpływa na nikły udział regionu świętokrzyskiego w zdobywaniu nowej wiedzy, mającej konkretne zastosowania praktyczne.

2.5.8. Zatrudnienie w działalności B+R

Niemcy mają największą liczbę pracowników zatrudnionych w B+R. Okazuje się, że Polska pod względem liczby pracowników B+R wyprzedza Irlandię i Finlandię, a na 1 mln mieszkańców okazuje się że wielkość tego wskaźnika w Polsce jest porównywalna z wielkością wskaźnika w Irlandii (ponad 3 000 na 1 mln). W Niemczech jest on prawie dwa razy większy (5 706 pracowników B+R na 1 mln mieszkańców, a w Finlandii prawie pięć razy (15 205 pracowników B+R na 1 mln mieszkańców).

W Polsce występuje jednak problem zbyt niskiego zatrudnienia personelu B+R w sektorze przedsiębiorstw – pracownicy zajmujący się działalnością B+R stanowią jedynie 15,1% zatrudnionych w tym sektorze w Polsce. Dla porównania: w Irlandii pracownicy B+R w przedsiębiorstwach stanowią 61,7% ogółu zatrudnionych w B+R, w Finlandii – 52,1%, w Niemczech – 63,3%. Równie zła sytuacja dotyczy zasobów ludzkich w sektorze B+R w województwie święto-

¹⁶ J. Marszałec, *Fiński model współdziałania nauki z przemysłem*, [w:] M. Romanowska, M. Trocki (red.), *Przedsiębiorstwo partnerskie*, Difin, Warszawa 2002.

¹⁷ <http://www.mext.go.jp/english/news/2007/03/07022214/002/001.htm>.

¹⁸ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu; R&D expenditure in Europe>, Statistic in focus, 6/2006.

krzyskim – w 2006 r. w działalności B+R zatrudnionych było tylko 1 240 osób, co stanowiło zaledwie 1% ogółu zatrudnionych w tym sektorze w Polsce. Jest to wynikiem niewielkiej liczby jednostek sektora B+R, które działają w regionie.

2.5.9. Liczba patentów i wynalazków

Finlandia i Niemcy należą do światowej czołówki pod względem ilości zgłaszanych wynalazków i otrzymywanych patentów. Zadowalające wyniki osiągają również wynalazcy irlandzcy. Polska w porównaniu z tymi krajami wypada bardzo niekorzystnie. Bardzo niskie nakłady na B+R i istnienie nielicznej kadry naukowej w regionie świętokrzyskim, wpływają negatywnie na efektywność strefy B+R. W województwie świętokrzyskim na 44 zgłoszone w 2005 r. wynalazki 12 otrzymało ochronę patentową. Pod względem zgłaszanych wynalazków region zajął 14 miejsce w stosunku do innych województw. W 2006 r. do opatentowania zgłoszono już tylko 30 wynalazków, przy czym uzyskano 14 patentów. Lokowało to region świętokrzyski również na jednym z ostatnich miejsc wśród województw w Polsce.

2.5.10. Podsumowanie

Analiza najważniejszych wskaźników naukowo-technologicznych w zakresie innowacyjności wykazała wyraźną dysproporcję między Polską a krajami rozwiniętymi takimi jak Irlandia, Finlandia i Niemcy. Na podstawie wyżej zanalizowanych danych można również stwierdzić, że innowacyjność świętokrzyskich firm usługowych oraz regionalnych małych przedsiębiorstw (oceniana w oparciu o ich deklaracje składane do GUS) na tle Polski jest dość wysoka. Jednocześnie stoi w sprzeczności z danymi dotyczącymi bardzo niskiej konkurencyjności województwa świętokrzyskiego, która wynika między innymi z małych nakładów na działalność innowacyjną i B+R.

Bez zdecydowanych działań województwo nie ma szans na dogonienie lepiej rozwiniętych regionów w Polsce. Próba sprecyzowania takich działań w celu proinnowacyjnego rozwoju regionu została podjęta w ramach Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013 oraz w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Świętokrzyskiego (2007-2013). Metody innowacyjności zawarte zostały w programach takich jak PROMONIT i FORESIGHT.

2.6. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i firmy z udziałem kapitału zagranicznego w województwie świętokrzyskim

Transfer technologii w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) przyczynia się do kreowania innowacyjności i poprawy konkurencyjności w danym kraju. Bezpośrednim inwestycjom zagranicznym towarzyszy nie tylko transfer kapitału, ale również nowoczesnych technik produkcyjnych, metod organizacyjnych i *know-how*, czyli technologii materialnej i niematerialnej. Z obecności obcych inwestorów można więc wyciągnąć korzyści dla rozwoju własnego potencjału technologicznego i innowacyjnego.

2.6.1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) w Polsce w porównaniu z wybranymi krajami UE

Przykładem kraju, który stał się liderem w przyciąganiu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (zwłaszcza do sektorów wysokiej technologii) jest Irlandia. Walkę o inwestorów rozpoczęto tam już w latach 70. Promocją Irlandii i ściąganiem BIZ do kraju zajęła się instytucja IDA Ireland, której przyznano możliwość podejmowania wobec inwestorów pewnych zobowiązań w imieniu rządu. Konsekwencją wymienionych działań był dynamiczny wzrost Irlandii, wspierany między innymi poprzez działalność badawczo-rozwojową wykonywaną przez zagranicznych inwestorów.

Wartość inwestycji bezpośrednich w Irlandii w 2005 r. osiągnęła kolosalną sumę 150,8 mld euro. Dla porównania: w wybranych krajach UE bezpośrednie inwestycje zagraniczne wynosiły, np. w Finlandii w 2006 r. – 57,9 mld euro, w Niemczech w 2005 r. – 55,9 mld Euro.

Wartość zagranicznych środków ulokowanych w Polsce w postaci inwestycji bezpośrednich w 2006 roku stanowiła kwotę 15 061 mln euro. Była ona wyższa o 6 781 mln euro, tj. o 81,9% w stosunku do roku poprzedniego, w którym wyniosła 8 280 mln euro.

Napływ kapitału zagranicznego do Polski jest zadowalający w sensie wielkości strumienia. Problemem jest jednak jego jakość. Zdecydowanie za mało środków z zagranicy lokuje się w sektorach wysokich technologii.

W województwie świętokrzyskim jak dotąd nie udało się w większym stopniu przyciągnąć bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które sprzyjałyby transferowi nowoczesnych technologii, zwłaszcza w sektorze *high-tech* i działalności B+R.

2.6.2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie świętokrzyskim na tle Polski

W 2006 r. w Polsce działało 18 015 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego (o 7% więcej niż w roku poprzednim). W województwie świętokrzyskim działalność gospodarczą prowadziło jedynie 166 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Pod względem liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, województwo świętokrzyskie znajduje się na 15 miejscu wśród innych województw.

Analizując strukturę kapitału podstawowego podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, w Polsce w 2006 r., można zauważyć, że większość w tej strukturze – aż 84,5% stanowi kapitał zagraniczny, 12,8% kapitał krajowy, a 2,7% kapitał rozproszony. W województwie świętokrzyskim struktura kapitału zagranicznego była następująca: 93,8% – kapitał zagraniczny, 4,5% – kapitał krajowy, 1,7% – kapitał rozproszony.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że kapitał podstawowy przedsiębiorstw regionu świętokrzyskiego w 2006 r., stanowił zaledwie 2,7% (3 155,6 mln zł) w ogólnej wartości kapitału podstawowego przedsiębiorstw w Polsce, który wynosił 145 852 mln zł. Średnio na jedno przedsiębiorstwo z udziałem kapitału zagranicznego w województwie świętokrzyskim przypadało 19 mln zł kapitału podstawowego. W przypadku wszystkich przedsiębiorstw w Polsce, na 1 przedsiębiorstwo przypadało średnio 8 mln zł.

Kapitał zagraniczny przyczynia się do podniesienia na wyższy poziom efektywności gospodarki Polski, między innymi w efekcie dyfuzji nowoczesnych rozwiązań wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym w sferze technologii, metod i technik zarządzania.

Udział kapitału zagranicznego w podmiotach z kapitałem zagranicznym w województwie świętokrzyskim stanowi zaledwie 2% w ogólnej wartości kapitału zagranicznego w Polsce.

Ulokowany w polskich przedsiębiorstwach w końcu 2006 roku kapitał zagraniczny pochodził ze 107 krajów. W 87,6% z krajów Unii Europejskiej. W województwie świętokrzyskim najwięcej kapitału zagranicznego w regionalnych przedsiębiorstwach stanowił kapitał pochodzący z Holandii (39%), a w dalszej kolejności kapitał z Francji (27,4%) oraz z Belgii (7,5%) i Austrii (7%).

Porównując udział poszczególnym kapitałów zagranicznych pochodzących z różnych krajów w województwie świętokrzyskim i w Polsce widać pewne podobieństwa. W obu przypadkach większość kapitału zagranicznego pochodzi z Niderlandów i Francji.

2.6.3. Atrakcyjność inwestycyjna województwa świętokrzyskiego

Województwo świętokrzyskie nie jest postrzegane jako dogodne miejsce dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W przeprowadzonym przez IBnGR rankingu oceniającym atrakcyjność inwestycyjną województw w Polsce, w 2006 r., region świętokrzyski znalazł się dopiero na 14 miejscu skali w kraju (podobnie jak w roku 2005). Do oceny atrakcyjności brano pod uwagę między innymi infrastrukturę transportową i gospodarczo-społeczną, zasoby i koszty pracy, możliwy rynek zbytu, poziom bezpieczeństwa powszechnego. Pod względem wszystkich analizowanych czynników (z wyjątkiem bezpieczeństwa powszechnego) region świętokrzyski wypadł bardzo źle.

Atrakcyjność regionu zmniejsza również brak transportu lotniczego. Należy zauważyć, że mimo iż województwo świętokrzyskie ma niższe koszty pracy od innych województw, cechuje się również niższymi zasobami pracy, co potwierdzają niska gęstość pracujących, studentów oraz niski poziom aktywności społecznej. Zwraca uwagę również niska gęstość instytucji otoczenia biznesu w województwie i mało rozbudowana strefa B+R. Wszystkie te czynniki wpływają na mniejszą atrakcyjność inwestycyjną. Bardzo źle w porównaniu z innymi województwami oceniono aktywność regionu w zakresie zachęcania inwestorów zagranicznych do inwestowania, poprzez budowanie odpowiedniego wizerunku regionu i jego popularyzację oraz przygotowania ofert inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów.

2.6.4. Podsumowanie

Polsce również powinno zależeć na przyciąganiu inwestycji (zwłaszcza w sektorach o wysokiej wartości dodanej). Brak zachęt będzie powodować, że Polska będzie przegrywać z innymi krajami. W przypadku województwa świętokrzyskiego, które jest mniej konkurencyjne i innowacyjne od innych województw w Polsce, napływ kapitału zagranicznego mógłby zdeterminować jego rozwój. Dlatego należałoby się skupić na działaniach zwiększających atrakcyjność regionu wobec inwestorów zagranicznych.

2.7. Określenie obszarów zmarginalizowanych i wiodących regionu świętokrzyskiego

2.7.1. Wskaźnik przedsiębiorczości

Wskaźnik przedsiębiorczości jest jednym z podstawowych mierników określających aktywność gospodarczą ludności danego obszaru. Przedsiębiorczość przyczynia się nie tylko do zaspokojenia potrzeb i aspiracji osób prowadzących

działalność gospodarczą, ale również prowadzi do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i regionu. Wartości wskaźnika przedsiębiorczości w 2007 r. (mierzony jako liczba prywatnych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, które po 01.01.2000 zaktualizowały swoje dane w Urzędzie Statystycznym w Kielcach) posłużyły do wskazania w regionie świętokrzyskim gmin zmarginalizowanych i wiodących.

2.7.2. Gminy wiodące i zmarginalizowane

Wskaźnik przedsiębiorczości w Świętokrzyskiem wyniósł, zgodnie z danymi GUS, zaledwie 83, podczas gdy średnio w kraju 95. Aktywność gospodarcza w regionie wykazuje przy tym znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W kontekście przeprowadzonej analizy dla roku 2007, średnia wartość wskaźnika przedsiębiorczości dla 102 gmin województwa świętokrzyskiego wynosi 51. Można zatem świętokrzyskie gminy podzielić na 17 jednostek, w których wskaźnik przedsiębiorczości jest wyższy od średniej dla regionu, i aż 85 jednostek, gdzie wskaźnik kształtuje się poniżej średniej regionalnej. Pod względem analizowanego wskaźnika, do najbardziej zmarginalizowanych należy gmina Bejsce, zaś do najbardziej wiodących gmina Kielce. Wskaźnik przedsiębiorczości w Bejskach wyniósł 13,8, podczas gdy w Kielcach osiągnął wartość 87,1, tj. 6,3 razy więcej.

Aktywność gospodarcza jest znacznie niższa na obszarach wiejskich. Spośród piętnastu gmin o najniższym wskaźniku przedsiębiorczości, wszystkie to gminy wiejskie. Natomiast w grupie piętnastu gmin o najwyższym wskaźniku przedsiębiorczości znalazło się tylko 5 gmin wiejskich: Krasocin, Masłów, Sitkówka-Nowiny, Miedziana Góra i Morawica.

W piętnastu najsłabszych gminach województwa, wskaźnik przedsiębiorczości kształtuje się poniżej 23. Są to gminy położone przede wszystkim w południowo-wschodniej części województwa. Trzy spośród najbardziej zmarginalizowanych gmin pochodzą z powiatu kazimierskiego. Po dwie jednostki samorządowe pochodzą z powiatów: buskiego, pińczowskiego, sandomierskiego i staszowskiego; po jednej z jędrzejowskiego, koneckiego, opatowskiego i ostrowieckiego. Warto podkreślić, iż w trzech najbardziej marginalizowanych gminach województwa (Bejsce, Wilczyce i Imielno), w ramach funkcjonujących podmiotów systemu REGON, nie ma firm średnich i dużych, co zmniejsza liczbę miejsc pracy oferowanych przez lokalne przedsiębiorstwa.

Gminy wiodące pod względem wartości wskaźnika przedsiębiorczości, to jednostki, gdzie liczba firm zarejestrowanych w systemie REGON kształtuje się w przedziale 87,1 do 53,6 na 1 000 mieszkańców. Największa ich koncentracja występuje w obszarze: miasto Kielce i powiat kielecki – 4 gminy wiejskie).

Grupę gmin wiodących pod względem wartości wskaźnika przedsiębiorczości otwierają największe miasta województwa: Kielce, Sandomierz i Ostrowiec

Świętokrzyski. W gminie Sandomierz przypada 78,5 podmiotów na 1000 mieszkańców. W Ostrowcu Świętokrzyskim prowadzi działalność 74,4 podmiotów w przeliczeniu na 1 000 ludności.

Czwartą lokatę wśród gmin wiodących zajmuje gmina wiejska Krasocin, gdzie na 1 000 mieszkańców przypada 71,5 podmiotów gospodarczych. Cechą charakterystyczną w strukturze podmiotów jest dominacja sekcji D – *Przetwórstwo przemysłowe* (31%) oraz znaczny udział sekcji G – *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego* (19%) i sekcji F – *Budownictwo* (18%). Ponadto gminę Krasocin cechuje korzystna struktura ludności według wieku. 23,38% społeczności to ludność w wieku przedprodukcyjnym.

Gminy Busko-Zdrój, Masłów, Sitkówka-Nowiny, Końskie i Skarżysko-Kamienna osiągnęły wskaźniki przedsiębiorczości w przedziale od 63,4 do 60,2. Ósmą lokatę zajmuje gmina Końskie ze wskaźnikiem 60,4 firm na 1 000 mieszkańców, o strukturze podmiotów gospodarczych podobnej do gmin Masłów i Sitkówka-Nowiny. Końskie to gmina o dość niekorzystnej strukturze wieku ludności, ze znacznym odsetkiem w wieku poprodukcyjnym (16,75%) i niewielkim udziałem grupy w wieku przedprodukcyjnym (64,16%). Jeszcze bardziej niekorzystną strukturą wiekową cechują się mieszkańcy gminy Skarżysko-Kamienna (9 lokata ze wskaźnikiem 60,2), gdzie ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowi 16,18%, a w wieku poprodukcyjnym 18,87%. W gminie Jędrzejów przypada 57,1 podmiotów na 1 000 mieszkańców (10 pozycja w rankingu wiodących gmin).

Warto dodać, że wskaźniki przedsiębiorczości powyżej 51 osiągnęły również gmina wiejska Stopnica (51,7) i gmina miejsko-wiejska Staszów (51,6).

Przeprowadzona na podstawie wskaźnika przedsiębiorczości klasyfikacja gmin najbardziej zmarginalizowanych i wiodących w Świętokrzyskiem, jest określeniem, w ujęciu statycznym, obszarów o największym i najmniejszym nasyceniu w podmioty gospodarcze, których istnienie i sprawne funkcjonowanie jest podstawą rozwoju lokalnego. Warto zaznaczyć, iż wykorzystywany tu wskaźnik przedsiębiorczości dla 2007 r. znajduje swoje odzwierciedlenie w poziomie ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego świętokrzyskich gmin.

2.7.3. Podsumowanie

Województwo świętokrzyskie charakteryzuje zróżnicowany poziom przedsiębiorczości, przy czym aktywność gospodarcza jest znacznie niższa na obszarach wiejskich. Wskaźnik przedsiębiorczości dla 102 gmin regionu ukształtował się w przedziale od 13,8 w gminie Bejsce do 87,1 w gminie Kielce.

Piętnaście gmin o najniższym wskaźniku przedsiębiorczości w województwie (jednostki najbardziej zmarginalizowane), to gminy, w których liczba firm

na 1 000 mieszkańców wynosi poniżej 23 podmiotów. Gminy wiodące pod względem wartości wskaźnika przedsiębiorczości, to jednostki, gdzie liczba firm zarejestrowanych w systemie REGON kształtuje się w przedziale 87,1 do 53,6 na 1 000 mieszkańców.

2.8. Wiodące kierunki rozwoju regionu świętokrzyskiego

W okresie lipiec 2006 – czerwiec 2008 miała miejsce realizacja projektu typu *Foresight*, zatytułowanego „Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa świętokrzyskiego”. Obejmowała ona szereg działań, których ostatecznym efektem jest „Raport Foresight Wiodących Technologii Województwa Świętokrzyskiego”, wyznaczający najbardziej perspektywiczne technologie/procesy wspierające rozwój wybranych technologii w województwie świętokrzyskim – czyli kierunki rozwoju regionu. Ostatecznie w grudniu 2007 roku grupa 25 ekspertów wyłoniła 22 technologie/procesy wspierające, które uznała za najważniejsze. Podjęte w ich ramach inicjatywy gospodarcze mogą – zdaniem ekspertów – przynieść w perspektywie kilku-kilkunastu lat dynamiczny rozwój regionu.

W miesiącach styczeń–maj 2008 roku nad dokonaniem wyborem toczyła się dyskusja w kręgach specjalistów i ekspertów. Tak powstał omówiony niżej ranking, w którym znajduje się 20 technologii i procesów wspierających ich rozwój.

Dobór wiodących technologii oraz działań wspierających ich rozwój nie ma przypadkowego charakteru, programuje bowiem rozwój regionu świętokrzyskiego w sferze gospodarki, nauki, rolnictwa, handlu i wypoczynku, oparty na istniejących zasobach i potencjalnych możliwościach. Zaproponowane kierunki działań w wielu przypadkach wzajemnie się uzupełniają, co zwiększa szanse zrównoważonego rozwoju województwa w przypadku ich wdrożenia.

Część kierunków rozwoju to procesy wspierające lub działania o charakterze na tyle ogólnym, że trudno mówić o zasobach przedsiębiorczości w tym zakresie. Poniżej omówiono je pod kątem rozwoju w województwie świętokrzyskim.

Bezwzględna ochrona zasobów czystej, pitnej wody z ujęć kieleckich oraz zachowanie czystości środowiska naturalnego w województwie. Ochrona zasobów czystej wody oraz zachowanie czystości środowiska naturalnego w województwie to zadanie priorytetowe, bez realizacji którego nie będzie możliwy w regionie rozwój turystyki. Obecna sytuacja (liczne dzikie wysypiska śmieci w pobliżu praktycznie każdej wioski) wymaga zdecydowanych działań władz administracyjnych województwa i gmin, gdyż może doprowadzić nie tylko do zdegradowania środowiska, ale także do skażenia wód.

Działania mające na celu bezwzględną ochronę zasobów czystej wody oraz zachowanie czystości środowiska powinny zostać wpisane do zakresu działań

każdej gminy, a wójtowie i rady gminne powinny być z nich bezwzględnie rozliczane.

Sortowanie odpadów i produkcja opakowań biodegralnych. Taki kierunek rozwoju przedsiębiorstw produkujących opakowania to także pośrednio wspieranie ochrony środowiska, a tym samym zwiększenie szansy na rozwój turystyki. W województwie brak wyraźnego trendu w kierunku tego typu działań.

Elastyczne i dostosowane do potrzeb pracodawców (ryнку) kształcenie na wszystkich poziomach. Stworzenie efektywnego sprzężenia zwrotnego nauki z przemysłem, rynkiem pracy, samorządami. Działania w kierunku elastycznego kształcenia są stopniowo wymuszane przez pracodawców. Niestety, ciągle jeszcze zbyt wiele szkół wyższych kształci w kierunkach raczej nie rokujących nadziei na znalezienie pracy zgodnej z wykształceniem. Przyczyniły się do tego nieudane reformy szkolnictwa podstawowego i średniego, w wyniku których ogromny odsetek absolwentów szkół średnich nie jest przygotowany do podjęcia studiów technicznych.

Specjalistyczne usługi medyczne (lecznictwo, rehabilitacja, usługi sanatoryjne, opieka geriatryczna i hospicyjna) z wykorzystaniem zasobów naturalnych, zaplecza medycznego oraz kadry personelu medycznego. Wydaje się, że ten kierunek działań jest w województwie świętokrzyskim realizowany. Podmioty sekcji N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna zgrupowane są głównie w Kielcach oraz w gminach miejskich i miejsko-wiejskich Ostrowiec Św., Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Busko-Zdrój, Sandomierz, Końskie, Staszów, Jędrzejów i Włoszczowa. Ponadto specjalistyczne usługi medyczne z wykorzystaniem zasobów naturalnych rozwijają się w gminie Solec-Zdrój, gdzie znajdują się największe zasoby leczniczych wód.

Budownictwo energooszczędne (w tym technologie materiałów kompozytowych), wykorzystujące alternatywne źródła energii oraz budownictwo inteligentne. Wskazany przez projekt Foresight kierunek rozwoju obejmuje przedsiębiorstwa z grupy 45.2 – wznoszenie kompletnych budynków i budowli lub ich części; inżynieria lądowa i wodna. Najwięcej takich przedsiębiorstw jest w gminach miejskich i miejsko-wiejskich. Wyjątek stanowią tu gminy wiejskie Pawłów (71 podmiotów), Morawica (67 podmiotów) oraz Krasocin i Masłów (po 66 podmiotów). Wydaje się, że właśnie w tych miastach i gminach należy spodziewać się rozwoju wspomnianych technik.

Wykorzystanie alternatywnych źródeł energii na bazie biomasy. Wydaje się, że ten kierunek rozwoju regionu może być realizowany w gminach posiadających dużo gruntów rolnych, nie rozdrobionych (o wysokim podatku gruntowym *per capita*) i położonych blisko elektrowni lub przedsiębiorstw przetwarzających biomase, np. na pelety.

Wykorzystanie lokalnych surowców naturalnych i odpadów mineralnych do produkcji wysokoprzetworzonych wyrobów budowlanych (mączki,

kleje, masy mineralno-asfaltowe, pianki i pręty szklane, laminaty) i innych wyrobów bazujących na surowcach mineralnych. Rozwoju produkcji wysokoprzetworzonych wyrobów budowlanych (m.in. produkcja szkła płaskiego, włókien szklanych, szkła technicznego, materiałów i płytek ceramicznych, ceramiki budowlanej, cementu, wapna, gipsu, betonowych wyrobów budowlanych, gipsowych wyrobów dla budownictwa, masy betonowej, zaprawy murarskiej) należy spodziewać się w pobliżu kopalń.

Rozwój sieci firm oferujących usługi związane z działalnością Targów Kielce i wszelką działalnością okołotargową (klaster targowy). Ten kierunek rozwoju dotyczy przedsiębiorstw współpracujących w bardziej lub mniej ścisły sposób z Targami Kielce.

Rozwój produktów tradycyjnych i regionalnych w gospodarstwach o profilu ekoagroturystycznym. Ten kierunek rozwoju powiązany jest z pierwszym omówionym kierunkiem.

Zarządzanie energią na poziomie gminy, monitorowanie i racjonalizacja zużycia energii na użytek różnych odbiorców. Jest to działanie wspomagające rozwój przedsiębiorstw ze wszystkich sekcji PKD.

Produkcja, przetwórstwo i dystrybucja żywności ekologicznej i innych ekologicznych produktów rolnych i hodowlanych. Słabe jest wykorzystanie potencjału wytwórczego gmin powiatów sandomierskiego i opatowskiego. Jednym z kierunków rozwoju w tym zakresie powinno być rozwinięcie klastrów owocowo-warzywnych w gminach obu tych powiatów.

Zintegrowany system zarządzania produkcją, jakością i środowiskiem w przedsiębiorstwach oraz monitorowanie tych procesów w regionie. Jest to innowacyjne działanie wspomagające rozwój przedsiębiorczości w regionie.

Gospodarstwa wysokotowarowe produkujące żywność (warzywa), oparte na technologiach zrównoważonego podejścia do metod i środków produkcji. Kierunek rozwoju w tym zakresie pokrywa się z omówionym nieco wyżej.

Rozwój specjalistycznych produktów turystycznych (np. powstanie parków tematycznych) wykorzystujących potencjał kulturowy i przyrodniczy regionu. O bogactwie środowiska naturalnego szeroko była mowa w pierwszym omawianym kierunku rozwoju. Wykorzystanie znanych miejsc historycznych, ukształtowania terenu, ciekawostek archeologicznych i zasobów leśnych i wodnych pod kątem stworzenia miejsc czynnego wypoczynku dla turystów z okolicznych województw (i nie tylko) wymaga jednakże inicjatywy ze strony władz gminnych. Stworzenie klastrów turystycznych wymaga poczynienia inwestycji, początkowo niewielkich, a w miarę zwiększania się ruchu turystycznego coraz większych.

Powszechne wykorzystanie energii słonecznej na użytek gospodarstw domowych. Jest to działanie innowacyjne dotyczące całego regionu. Warto po-

myśleć o akcji promocyjno-informacyjnej z określeniem warunków założenia instalacji wykorzystującej energię słoneczną.

Notyfikacja i certyfikacja laboratoriów dla pełnienia roli ośrodków certyfikujących i wydających homologację dla produktów powstających w regionie. Działanie wspierające dla wielu kierunków rozwoju wymienionych w tej analizie.

Rozwój usług outsourcingowych i telepracy. Działanie wspierające dla wielu kierunków rozwoju wymienionych w tej analizie.

Ukierunkowanie i specjalizacja ośrodków naukowych i badawczo-rozwojowych w zakresie technologii przyszłości, stosownie do wiodących w regionie działów gospodarki. Ten kierunek działania pozostaje w ścisłym związku z wieloma omówionymi wyżej kierunkami działań.

Budownictwo jednopokoleniowe oraz stworzenie regionalnego stylu w architekturze. Kolejny kierunek działania związany z budownictwem.

Rozwój nowoczesnych technologii metalurgii i odlewnictwa ze szczególnym uwzględnieniem technologii *rapid-prototyping*. Tego typu kierunek działania dotyczy podmiotów gospodarczych z sekcji D (przetwórstwo przemysłowe) dział 27 – produkcja metali, dział 28 – produkcja metalowych wyrobów gotowych z wyłączeniem maszyn i urządzeń oraz dział 29.

Wdrażania nowoczesnych technologii metalurgii i odlewnictwa ze szczególnym uwzględnieniem technologii *rapid-prototyping* należy się spodziewać raczej na północy regionu, chociaż nie można wykluczyć wdrożenia nowych technologii np. w bardzo pręźnie rozwijających się przedsiębiorstwach przetwórstwa przemysłowego w gminie Krasocin czy w powiecie jędrzejowskim.

Reasumując, analiza wiodących kierunków rozwoju województwa świętokrzyskiego, oparta na rezultatach projektu Foresight i analizie danych GUS wskazuje, że należy się spodziewać innowacyjnego rozwoju regionu przede wszystkim w zakresie budownictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego i turystyki, w tym turystyki sanatoryjnej. Tego typu rozwój jest jednak silnie uzależniony od działań jednostek samorządów terytorialnych. Jeśli bowiem nie będzie dbałości o środowisko, o czystą wodę czy o właściwe, zgodne z potrzebami, kształcenie kadr dla regionu, to dalszy rozwój będzie podobny do tego, który obserwujemy od kilkunastu lat, czyli będzie przypadkowy, nieskoordynowany i niewykorzystujący zasobów regionu.

Analiza struktury podmiotów gospodarczych w regionie świętokrzyskim

1. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie zostało wykonane w miesiącach listopad-grudzień 2008 roku w ramach projektu „Perspektywy RSI – I etap” (projekt systemowy nr WND-POKL.08.02.02-26.001/08).

Pierwsza wersja opracowania była przedmiotem dyskusji panelu ekspertów, który omawiał je w dniu 7 stycznia 2009 roku podczas kilkogodzinnego spotkania. W wyniku tej dyskusji opracowanie zostało nieco zmienione. Uzupełniono dane, dotyczące publicznych podmiotów gospodarczych, a także usunięto z opracowania listę dużych i średnich (w rozumieniu liczby zatrudnionych pracowników) przedsiębiorstw prywatnych, gdyż była ona w zauważalnym stopniu niedokładna.

Dane statystyczne, w oparciu o które powstało opracowanie, były najbardziej aktualne z możliwych: lista przedsiębiorstw, które analizowano, została sporządzona w połowie października 2008 roku. Listę zakupionych danych uzupełniono danymi liczbowymi z Banku Danych Regionalnych GUS (http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks).

Przedstawione opracowanie bazuje tylko na danych dotyczących liczby firm, ich formy własności i formy prawnej oraz wielkości zatrudnienia, gdyż tylko takie dane zawarte są w bazie GUS.

2. Metodyka badań

Celem badania jest szczegółowa analiza struktury podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim wraz z oceną jego potencjału gospodarczego na tle pozostałych regionów. Badanie jest realizowane w trzech następujących obszarach:

1. Ogólna charakterystyka podmiotów gospodarczych.
2. Analiza przestrzenna struktury podmiotów gospodarczych.
3. Ocena potencjału gospodarczego regionu świętokrzyskiego na tle innych województw, na poziomie sekcji PKD.

Podstawą realizacji badania jest baza danych, zakupiona w październiku 2008 roku w Urzędzie Statystycznym Oddział Kielce, która zawiera liczbę podmiotów w wybranych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Wyniki badań

zostaną zaprezentowane w postaci kartogramów i tablic danych ilościowych. Dane te są uzupełnione informacjami z Banku Danych Regionalnych¹.

Analiza struktury podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim obejmuje trzy integralne obszary:

- ogólną charakterystykę podmiotów gospodarczych,
- analizę przestrzenną struktury podmiotów gospodarczych,
- ocenę potencjału gospodarczego regionu świętokrzyskiego na tle innych województw, na poziomie sekcji PKD.

Charakterystyka podmiotów gospodarczych województwa przeprowadzona jest w pięciu etapach i zaprezentowana w postaci kartogramów i tablic danych ilościowych.

Pierwszy etap dotyczy wstępnej charakterystyki podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w gminach i powiatach. Jest to opis potencjału gmin i powiatów dotyczący liczby i wielkości podmiotów w gminach poszczególnych powiatów. Bardziej szczegółowo opisano strukturę podmiotów prywatnych, będących wynikiem przedsiębiorczości mieszkańców. Podano także podstawowe dane liczbowe dotyczące podmiotów publicznych w omawianych sekcjach.

Drugi etap obejmuje analizę koncentracji prywatnych podmiotów gospodarczych w gminach. W celu określenia koncentracji podmiotów w gminach wykonano kartogramy ilustrujące występujące w poszczególnych gminach sekcje/podsekcje/działy czy grupy/klasy.

Zostały w nich również uwzględnione dane dotyczące wielkości zatrudnienia, formy własności i formy prawnej, udziału kapitału zagranicznego, a także ilościowego i procentowego udziału poszczególnych podsekcji, działów, grup czy klas PKD w każdej gminie i w każdym powiecie.

Trzeci etap to analiza związków i zależności pomiędzy wybranymi zmiennymi, charakteryzującymi podmioty gospodarcze w województwie świętokrzyskim. Badania obejmują analizę rozmieszczenia małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w regionie, formę prawną i formę własności podmiotów gospodarczych, a także rozmieszczenie w województwie i liczbowo w sekcjach PKD przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

Czwarty etap to ocena potencjału gospodarczego województwa. Na podstawie danych z Banku Danych Regionalnych przeprowadzono analizę potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego w oparciu o dane z rejestru REGON. Z uwagi na porównywanie liczby podmiotów gospodarczych z różnych województw, posłużono się danymi z Banku Danych Regionalnych.

Piąty etap badań to seria wywiadów z wójtami i starostami, a także z urzędnikami z gmin i powiatów w celu ustalenia ich opinii na temat rozwoju gospodar-

¹ http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks

czego gmin i powiatów. Opinia, mająca charakter subiektywny, uzupełnia wyniki otrzymane z badań „twardych danych” z Urzędu Statystycznego.

3. Wyniki badań i rekomendacje

3.1. Charakterystyka podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w gminach i powiatach

W przedstawionej poniżej charakterystyce podmiotów gospodarczych w powiatach i gminach uwagę skupiono przede wszystkim na podmiotach prywatnych. W tabelach pokazano strukturę tych podmiotów w gminach poszczególnych powiatów, natomiast całkowitą liczbę podmiotów prywatnych i publicznych oraz ich liczbę na 1 000 mieszkańców podano w tabelach. Taki sposób przedstawienia podmiotów gospodarczych pozwala nie tylko na orientację co do ich liczby, ale także ilustruje przedsiębiorczość w gminach.

3.1.1. Powiat buski

Powiat składa się z ośmiu gmin: Busko-Zdrój, Gnojno, Nowy Korczyn, Pacanów, Solec-Zdrój, Stopnica, Tuczępy, Wiślica.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy, podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała) oraz podmioty sekcji F (budownictwo). Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Wśród wszystkich podmiotów gospodarczych w powiecie występują 3 firmy duże, zatrudniające powyżej 249 pracowników (w tym jedna publiczna) – wszystkie w Busku-Zdroju. Ponadto są 34 firmy zatrudniające 50-249 pracowników, w tym 17 firm prywatnych. Średnie firmy prywatne znajdują się głównie w Busku-Zdroju (8) i w gminie Busko-Zdrój (3), a ponadto 3 w gminie Tuczępy, 2 w gminie Solec-Zdrój i jedna w gminie Pacanów. Firm małych (10-49 pracowników) jest 232, w tym 118 prywatnych.

Tabela 3.1. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu buskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

GMINA Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Busko-Zdrój	2,50	0,00	2,16	1,18	3,67	3,02	5,93	2,89	2,73	2,71	3,20	4,67	3,04	3,14
Gnojno	0,28	0,00	0,12	0,59	0,43	0,24	0,10	0,60	0,13	0,08	0,22	0,08	0,21	0,24
Nowy Korczyn	0,56	0,00	0,22	1,76	0,25	0,23	0,45	0,08	0,13	0,11	0,22	0,31	0,24	0,22
Pacanów	0,37	1,10	0,39	0,59	0,39	0,28	0,25	0,27	0,04	0,12	0,36	0,11	0,38	0,28
Solec-Zdrój	0,93	0,00	0,22	0,59	0,42	0,26	0,50	0,19	0,22	0,17	0,29	0,22	0,24	0,28
Stopnica	1,39	0,00	0,43	0,59	1,31	0,64	0,60	0,39	0,54	0,32	0,51	0,25	0,29	0,61
Tuczępy	0,19	0,00	0,11	0,00	0,42	0,14	0,10	0,14	0,04	0,09	0,22	0,14	0,26	0,18
Wiślica	0,46	0,00	0,12	0,59	0,30	0,26	0,45	0,27	0,31	0,06	0,25	0,11	0,21	0,23
Powiat buski	6,66	1,10	3,77	5,88	7,20	5,08	8,39	4,83	4,16	3,65	5,28	5,90	4,87	5,17

3.1.2 Powiat jędrzejowski

Powiat składa się z dziewięciu gmin: Imielno, Jędrzejów, Małogoszcz, Nagłowice, Oksa, Sędziszów, Słupia, Sobków i Wodzisław, w tym trzy miasta: Jędrzejów, Małogoszcz i Sędziszów.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy (w Sędziszowie jest to blisko połowa wszystkich podmiotów gospodarczych) oraz podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała). Jedynie w gminie Imielno występuje przewaga podmiotów z sekcji F oraz C + D + E nad liczbą podmiotów usług rynkowych, lecz jest tam także najmniej podmiotów gospodarczych w porównaniu z innymi gminami powiatu. Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.2. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu jędrzejowskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

GMINA Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Imielno	0,46	4,40	0,23	0,00	0,21	0,08	0,20	0,10	0,13	0,06	0,27	0,11	0,05	0,13
Jędrzejów	3,24	0,00	3,26	2,50	1,87	2,86	2,51	1,86	2,78	2,29	2,65	2,72	2,50	2,58
Małogoszcz	1,11	2,20	1,13	0,63	1,56	0,70	0,60	1,09	0,81	0,62	0,68	0,34	0,33	0,84
Nagłowice	1,20	0,00	0,28	0,00	0,24	0,17	0,65	0,21	0,13	0,20	0,19	0,17	0,19	0,23
Oksa	1,57	0,00	0,29	0,00	0,37	0,20	0,30	0,31	0,18	0,07	0,27	0,08	0,10	0,24
Sędziszów	1,30	0,00	0,97	1,88	0,58	0,91	0,90	0,47	0,67	0,60	1,18	0,54	0,64	0,78

Słupia k. Sędziszowa	0,93	0,00	0,37	0,63	0,19	0,17	0,05	0,21	0,13	0,10	0,27	0,23	0,24	0,20
Sobków	1,76	1,10	0,54	0,63	0,72	0,39	0,15	0,52	0,54	0,49	0,76	0,25	0,21	0,48
Wodzisław	1,76	0,00	0,53	1,25	0,45	0,44	0,40	0,37	0,45	0,32	0,49	0,23	0,26	0,43
Powiat jędrzejowski	13,32	7,69	7,60	7,50	6,18	5,91	5,78	5,14	5,82	4,74	6,75	4,67	4,53	5,91

W gospodarce województwa świętokrzyskiego liczą się gminy Jędrzejów (szczególnie jeśli chodzi o podmioty sekcji A i C), Imielno (sekcja C), Małogoszcz (szczególnie sekcje C i F), Sędziszów (sekcje A, E oraz M), Wodzisław (sekcje A i E) oraz Sobków, Oksa, Sędziszów i Nagłowice (sekcja A). Powiat ma stosunkowo duży udział w liczbie podmiotów pracujących w rolnictwie (13,3% wszystkich w województwie) oraz w górnictwie (7,7%), produkcji (7,6%) i energetyce (7,5%).

W powiecie jest 5 firm dużych (wszystkie prywatne – 3 w Jędrzejowie i 2 w Małogoszczu), zatrudniających powyżej 249 pracowników. Na 40 firm średnich, zatrudniających 50-249 pracowników, jest 16 przedsiębiorstw prywatnych. Znajdują się one w Jędrzejowie (9) i w gminie Jędrzejów (1), w Małogoszczu (3) i w gminie Małogoszcz (1), a poza tym po jednej w gminie Sędziszów i w Wodzisławiu. Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie 224, w tym 101 prywatnych.

3.1.3. Powiat kazimierski

Powiat składa się z pięciu gmin: Bejsce, Czarnocin, Kazimierza Wielka, Opatowiec i Skalmierz, w tym dwa miasta: Kazimierza Wielka i Skalmierz.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy (w Skalmierzu i Czarnocinie jest to blisko połowa wszystkich podmiotów gospodarczych) oraz podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała).

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.3. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu kazimierskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
GINA														
Bejsce	0,09	0,00	0,09	1,25	0,05	0,09	0,00	0,21	0,04	0,05	0,23	0,17	0,21	0,10
Czarnocin	0,28	0,00	0,06	0,63	0,16	0,19	0,05	0,25	0,04	0,06	0,19	0,08	0,14	0,15
Kazimierza Wielka	1,02	0,00	0,59	2,50	0,95	0,83	0,70	0,56	0,63	0,88	1,21	1,25	1,10	0,86

Opatowiec	0,19	0,00	0,14	0,63	0,06	0,12	0,15	0,21	0,13	0,08	0,11	0,20	0,10	0,12
Skalbmierz	0,46	0,00	0,19	0,63	0,22	0,36	0,30	0,27	0,22	0,12	0,45	0,34	0,26	0,28
Powiat kazimierski	2,04	0,00	1,07	5,63	1,43	1,59	1,21	1,49	1,07	1,19	2,20	2,04	1,81	1,51

Powiat ma stosunkowo duży udział w liczbie podmiotów pracujących w energetyce (5,6% wszystkich w województwie).

W powiecie jest jedno przedsiębiorstwo duże (publiczne), zatrudniające ponad 249 pracowników, oraz 9 firm średnich (w tym 5 prywatnych – 3 w Kazimierzy Wielkiej i po jednej w Czarnocinie i Opatowcu), zatrudniających 50-249 pracowników.

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie 92. Wśród nich jest 36 prywatnych.

3.1.4. Powiat grodzki Kielce

W Kielcach przeważają liczbowo podmioty sekcji G oraz sekcji I + K + J + O, czyli usługi rynkowe. Dobrze widoczne są także podmioty sekcji C + D + E (produkcja i energetyka), sekcji F (budownictwo) oraz sekcji N (szkła i opieka społeczna).

Okolo jedną trzecią wszystkich podmiotów gospodarczych w powiecie grodzkim Kielce stanowią podmioty sekcji G (handel i naprawy). Dobrze jest także rozwinięty sektor usług nierynkowych – obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (sekcja K), edukacja (sekcja M), pośrednictwo finansowe (sekcja J) oraz ochrona zdrowia i opieka społeczna (sekcja N). Podmioty gospodarcze tych sekcji w innych powiatach znajdują się w nieporównanie mniejszych ilościach. Widać to szczególnie dobrze w poniższej tabeli, z której wynika, że 22,6% podmiotów sekcji M (szkół i uczelni) oraz 35,4% podmiotów sekcji N (m.in. szpitali i przychodni lekarskich) znajduje się właśnie w Kielcach. Także bardzo dużo, bo 41,3% podmiotów sekcji K (obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej) oraz 32,8% podmiotów sekcji J (pośrednictwo finansowe) znajduje się w Kielcach, a ponieważ te instytucje są niezbędne dla rozwoju gospodarczego i obsługi przedsiębiorstw, więc tłumaczy to, dlaczego ok. 18 000 podmiotów prywatnych spośród 65 105 odnotowanych w regionie po 01.01.2000 roku firm, tu właśnie posiada swoje siedziby.

Tabela 3.4. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w Kielcach w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
GMINA														
Kielce	5,92	19,78	20,78	13,75	21,51	25,38	24,17	24,93	32,78	41,33	22,59	35,37	30,27	26,94

Potencjał gospodarczy powiatu grodzkiego Kielce pod względem liczby podmiotów stanowi ponad 1/4 potencjału gospodarczego województwa. Jeśli jednak uwzględnić liczbę firm dużych, średnich i małych, to udział gospodarki miasta Kielce jest większy, gdyż spośród 125 podmiotów dużych, zatrudniających ponad 249 pracowników, 49 (czyli ponad około 39%) znajduje się w Kielcach. Spośród 814 podmiotów średnich (zatrudnienie 50-249 osób) aż 286 (a więc około 35%) jest w Kielcach. Podobnie jest z podmiotami małymi (10-49 osób) – spośród 4 189 w województwie aż 1 030 (ok. 25%) znajduje się w Kielcach.

3.1.5. Powiat kielecki

Jest to największy powiat w województwie, w którym znajduje się 19 gmin: Bieliny, Bodzentyn, Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górnio, Łagów, Łopuszno, Masłów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Nowa Słupia, Piekoszów, Pierzchnica, Raków, Sitkówka-Nowiny, Strawczyn i Zagnańsk oraz cztery miasta: Bodzentyn, Chęciny, Chmielnik i Daleszyce.

Wśród gmin powiatu wszędzie przeważają liczbowo podmioty sekcji G (handel i naprawy) i – poza gminą Raków – sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe). Ponadto w gminach Łopuszno i Łagów daje się zauważyć spory udział podmiotów sekcji A, w gminach Mniów, Strawczyn, Miedziana Góra, Masłów, Piekoszów, Łopuszno, Górnio, Nowa Słupia czy Morawica – duży udział podmiotów sekcji F, a ponadto w wielu gminach ma miejsce znaczny udział liczbowy firm sekcji C + D + E. W gminie Nowa Słupia widoczny jest sektor H – czyli gmina nastawiona jest na turystów, a także duża liczba podmiotów publicznych sekcji K.

Najbardziej rozwinięte gospodarczo są gminy: Sitkówka-Nowiny, Morawica, Bodzentyn, Daleszyce, Piekoszów, Masłów, Chęciny i Miedziana Góra. Najmniejsza powierzchniowo gmina powiatu, Sitkówka-Nowiny, wykazuje bardzo duże zagęszczenie podmiotów gospodarczych, szczególnie sekcji D, F i K. Dużą przedsiębiorczość wykazują mieszkańcy słabo zaludnionej gmin Raków, co przejawia się dużą liczbą podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców. Ponad jedną trzecią wszystkich podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G (handel i naprawy).

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.5. Odszetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu kieleckiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

GMINA Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Bieliny	1,11	0,00	0,45	0,63	0,67	0,50	1,11	1,63	0,31	0,31	0,42	0,17	0,36	0,57
Bodzentyn	1,20	3,30	1,21	0,63	1,11	0,95	0,80	1,05	0,67	0,60	0,64	0,42	0,45	0,88
Chęciny	1,39	2,20	1,02	0,63	1,05	0,81	0,85	1,65	1,12	0,54	1,10	0,54	0,79	0,90
Chmielnik	0,74	0,00	0,46	0,63	0,59	1,04	0,75	0,64	0,76	0,36	0,68	0,48	0,88	0,73
Daleszyce	2,68	0,00	1,36	1,88	1,10	1,43	1,01	1,24	0,76	0,69	0,45	0,34	0,69	1,12
Górnó	0,65	0,00	0,90	0,00	1,36	0,74	0,70	1,51	0,54	0,51	0,72	0,31	0,48	0,81
Łagów	1,48	1,10	0,32	0,00	0,30	0,60	0,30	0,27	0,09	0,21	0,15	0,34	0,38	0,41
Łopuszno	2,22	1,10	0,66	0,63	0,73	0,39	0,50	0,97	0,36	0,26	0,72	0,25	0,38	0,52
Masłów	1,57	0,00	1,31	0,00	1,30	0,77	0,80	1,11	0,67	0,81	0,53	0,62	0,74	0,91
Miedziana Góra	1,30	3,30	1,07	1,25	1,46	0,68	0,80	1,30	0,67	0,73	0,38	0,34	0,74	0,86
Mniów	0,83	1,10	0,40	0,63	0,95	0,55	0,30	0,41	0,13	0,15	0,42	0,20	0,21	0,47
Morawica	1,11	1,10	1,24	1,88	1,83	1,13	0,70	1,42	0,85	0,77	0,87	0,93	0,98	1,16
Nowa Słupia	0,37	0,00	0,56	0,00	0,82	0,51	1,81	0,33	0,13	0,50	0,68	0,34	0,43	0,56
Piekoszów	0,56	6,59	1,17	3,13	1,31	0,80	0,75	1,55	1,16	0,70	0,61	0,28	0,91	0,93
Pierzchnica	0,46	4,40	0,23	0,63	0,22	0,25	0,10	0,21	0,18	0,17	0,23	0,23	0,31	0,24
Raków	0,65	0,00	0,19	1,88	0,45	0,59	0,55	0,21	0,09	0,02	0,30	0,20	0,12	0,36
Sitkówka-Nowiny	0,37	0,00	1,07	0,00	0,74	0,56	0,70	1,05	0,72	0,60	0,42	0,20	0,52	0,65
Strawczyn	0,46	0,00	0,48	0,63	1,12	0,47	0,40	1,03	0,49	0,21	0,53	0,20	0,52	0,55
Zagnańsk	2,22	2,20	1,22	0,00	1,00	0,68	1,16	0,95	0,90	0,80	1,10	0,57	0,74	0,87
Powiat kielecki	21,37	26,37	15,31	15,00	18,10	13,44	14,12	18,53	10,30	8,94	10,96	6,97	10,64	13,48

Ogólnie udział gmin powiatu kieleckiego w liczbie podmiotów gospodarczych jest znaczny i poza sekcjami K i N przekracza, na ogół znacznie, 10% ogółu podmiotów w poszczególnych sekcjach w województwie.

W powiecie kieleckim jest 5 przedsiębiorstw dużych, zatrudniających powyżej 249 pracowników (w tym 4 prywatne – 2 w Sitkówce-Nowinach i po jednej w Łopusznie i Piekoszowie) oraz 64 przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające 50-249 pracowników, w tym 23 prywatne (po 5 w mieście i gminie Daleszyce, Piekoszowie i Sitkówce-Nowinach, po 2 w Zagnańsku, Morawicy i Nowej Słupi oraz po jednej w Łopusznie i Strawczynie).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie kieleckim 569, w tym 299 prywatnych.

3.1.6. Powiat konecki

Powiat składa się z ośmiu gmin: Fałków, Gowarczów, Końskie, Radoszyce, Ruda Maleniecka, Słupia, Smyków i Stąporków. Ponadto w powiecie znajdują się dwa miasta: Końskie i Stąporków.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. W gminach Fałków, Ruda Maleniecka, Końskie i Stąporków na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała) zaś w gminach Gowarczów, Smyków, Radoszyce i Słupia Konecka – podmioty sekcji F (budownictwo).

W powiecie występuje znaczna liczba podmiotów sekcji D – stanowią one ponad 16% liczby wszystkich podmiotów gospodarczych. Najwięcej znajduje się ich w gminie Końskie.

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w tabeli 3.6. Ogólnie udział gmin powiatu koneckiego w liczbie podmiotów gospodarczych sekcji A i C jest znaczący w województwie (blisko 10%). W powiecie jest także 7,7% liczby podmiotów sekcji C oraz 7,1% liczby podmiotów sekcji F.

Tabela 3.6. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu koneckiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Falków	0,46	0,00	0,26	0,00	0,26	0,14	0,05	0,23	0,13	0,05	0,11	0,08	0,17	0,16
Gowarczów	1,30	1,10	0,36	0,00	0,33	0,25	0,00	0,14	0,31	0,05	0,11	0,06	0,26	0,24
Końskie	2,68	4,40	5,55	1,88	2,89	3,56	4,02	1,59	3,40	2,57	3,15	3,68	3,17	3,36
Radoszyce	1,67	2,20	0,82	1,88	1,08	0,60	0,30	0,29	0,27	0,18	0,30	0,20	0,24	0,56
Ruda Maleniecka	0,46	0,00	0,29	1,25	0,10	0,14	0,05	0,10	0,09	0,06	0,30	0,08	0,19	0,15
Słupia Konecka	0,83	0,00	0,23	0,00	0,21	0,15	0,00	0,06	0,09	0,02	0,19	0,20	0,10	0,15
Smyków	1,02	0,00	0,31	0,00	0,51	0,22	0,30	0,10	0,13	0,04	0,15	0,14	0,24	0,24
Staporków	1,30	0,00	1,84	0,00	1,69	1,03	0,80	0,87	0,58	0,80	0,80	0,62	1,07	1,10
Powiat konecki	9,71	7,69	9,66	5,00	7,07	6,10	5,53	3,38	5,02	3,76	5,12	5,07	5,44	5,96

W powiecie koneckim jest 9 przedsiębiorstw dużych, zatrudniających powyżej 249 pracowników (w tym 6 prywatnych – 4 w mieście i gminie Końskie i 2 w Staporkowie) oraz 55 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników (w tym 29 prywatnych – 14 w Końskich i 5 w gminie Końskie, 4 w Radoszycach, 3 w mieście i gminie Staporków, 2 w gminie Ruda Maleniecka i 1 w gminie Falków).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie koneckim 277, z czego 181 to przedsiębiorstwa prywatne.

3.1.7. Powiat opatowski

Powiat składa się z ośmiu gmin: Baćkowice, Iwaniska, Lipnik, Opatów, Ożarów, Sadowie, Tarłów i Wojciechowice. Ponadto w powiecie znajdują się dwa miasta: Opatów i Ożarów.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Poza gminami Baćkowice i Iwaniska na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała), zaś we wspomnianych dwóch gminach – podmioty sekcji F (budownictwo). W gminach Baćkowice, Sadowie, Wojciechowice, Ożarów i Tarłów zauważa się znaczną liczbę podmiotów sekcji A (rolnictwo), zaś w gminach Sadowie, Iwaniska, Wojciechowice

i Baćkowice – podmiotów sekcji C + D + E (górnictwo, produkcja i energetyka).

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.7. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu opatowskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Baćkowice	0,83	0,00	0,22	0,63	0,26	0,19	0,05	0,17	0,04	0,07	0,30	0,17	0,07	0,18
Iwaniska	0,37	0,00	0,45	0,00	0,60	0,32	0,05	0,31	0,22	0,06	0,49	0,17	0,24	0,32
Lipnik	0,28	0,00	0,14	0,63	0,17	0,24	0,10	0,41	0,13	0,12	0,27	0,23	0,31	0,22
Opatów	1,02	0,00	0,68	0,00	0,73	1,29	1,11	0,87	0,81	0,88	1,52	1,44	1,46	1,08
Ożarów	1,76	2,20	0,66	0,63	0,49	0,74	0,80	0,97	0,49	0,37	1,10	0,65	0,67	0,69
Sadowie	0,74	0,00	0,39	0,00	0,19	0,19	0,15	0,19	0,13	0,12	0,30	0,23	0,21	0,21
Tarłów	0,83	0,00	0,22	0,63	0,19	0,30	0,20	0,37	0,18	0,11	0,42	0,20	0,33	0,26
Wojciechowice	1,20	0,00	0,22	0,63	0,09	0,12	0,10	0,35	0,22	0,05	0,23	0,11	0,21	0,16
Powiat opatowski	7,03	2,20	2,97	3,13	2,74	3,39	2,56	3,63	2,24	1,77	4,62	3,20	3,51	3,12

W powiecie opatowskim występują 3 przedsiębiorstwa duże (2 prywatne – w mieście i gminie Ożarów), zatrudniające powyżej 249 pracowników oraz 23 przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające 50-249 pracowników (w tym 9 prywatnych – 4 w Opatowie, 2 w Ożarowie i po jednym w gminach Ożarów, Sadowie i Wojciechowice).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie opatowskim 170, w tym 70 prywatnych.

3.1.8. Powiat ostrowiecki

Powiat składa się z sześciu gmin: Ostrowiec Świętokrzyski, Bałtów, Bodzechów, Ćmielów, Kunów i Waśniów. Ponadto w powiecie znajdują się trzy miasta: Ćmielów, Kunów i Ostrowiec Świętokrzyski.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała). W gminach Ostrowiec Św. i Ćmielów wyraźnie zaznacza się sekcja N (opieka zdrowotna); w Ostrowcu Św. widoczne są także podmioty sekcji M (edu-

kacja). W gminie Waśniów znaczny odsetek liczby podmiotów gospodarczych stanowią firmy sekcji F (budownictwo), podobnie jak w gminie Bodzechów.

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.8. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu ostrowieckiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Bałów	0,37	1,10	0,17	0,63	0,13	0,16	0,20	0,14	0,00	0,06	0,34	0,08	0,33	0,16
Bodzechów	0,56	0,00	0,42	0,63	0,81	0,56	0,90	0,41	0,63	0,20	0,53	0,23	0,57	0,52
Ćmielów	0,83	0,00	0,45	1,25	0,45	0,49	0,25	0,29	0,40	0,31	0,34	0,25	0,38	0,42
Kunów	0,56	1,10	0,74	0,63	0,58	0,50	0,50	0,52	0,40	0,14	0,87	0,17	0,67	0,50
Ostrowiec Św.	1,76	6,59	5,84	5,00	6,72	9,61	7,94	8,96	8,78	8,27	6,71	7,99	8,59	8,21
Waśniów	0,74	0,00	0,28	0,00	0,43	0,24	0,05	0,19	0,18	0,17	0,27	0,08	0,21	0,25
Powiat ostrowiecki	4,81	8,79	7,90	8,13	9,12	11,56	9,85	10,50	10,39	9,15	9,06	8,81	10,76	10,04

Znaczny udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko miasto-gmina Ostrowiec Świętokrzyski.

W powiecie ostrowieckim jest 16 przedsiębiorstw dużych (w tym 7 prywatnych – 6 w Ostrowcu Świętokrzyskim i 1 w Ćmielowie), zatrudniających powyżej 249 pracowników oraz 75 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników, w tym 48 prywatnych (45 w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2 w Kunowie i 1 w Bodzechowie).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie ostrowieckim 327, z czego 193 to firmy prywatne.

3.1.9. Powiat pińczowski

Powiat składa się z pięciu gmin: Działoszyce, Kije, Michałów, Pińczów i Złota. Ponadto w powiecie znajdują się dwa miasta: Działoszyce i Pińczów.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała). W gminach Pińczów i Działoszyce wyraźnie zaznacza

się sekcja N (opieka zdrowotna); w gminie Złota widoczne są także podmioty sekcji F (budownictwo). W gminie Kije znaczny odsetek liczby podmiotów gospodarczych stanowią firmy sekcji D (przetwórstwo przemysłowe), podobnie jak w gminie Michałów.

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.9. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu pińczowskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	ogółem
GMINA														
Działoszyce	0,46	0,00	0,23	0,00	0,10	0,28	0,10	0,35	0,22	0,10	0,42	0,25	0,10	0,22
Kije	0,65	0,00	0,36	0,00	0,22	0,17	0,05	0,27	0,09	0,06	0,19	0,06	0,21	0,19
Michałów	0,83	0,00	0,31	0,00	0,06	0,14	0,25	0,29	0,04	0,08	0,53	0,11	0,10	0,17
Pińczów	0,83	2,20	1,56	1,88	1,34	1,38	1,66	1,40	1,30	1,18	1,90	1,56	1,84	1,42
Złota	0,56	0,00	0,19	0,63	0,25	0,15	0,20	0,10	0,04	0,14	0,42	0,08	0,14	0,17
Powiat pińczowski	3,33	2,20	2,64	2,50	1,96	2,12	2,26	2,41	1,70	1,56	3,45	2,07	2,39	2,18

Znaczny udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko gmina Pińczów. Cały powiat ma dość niewielki wkład w gospodarkę województwa.

W powiecie pińczowskim jest jedno przedsiębiorstwo duże (publiczne). Jest ponadto 25 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników, w tym 9 prywatnych. Wszystkie one znajdują się w gminie Pińczów, z czego 7 – w mieście Pińczów.

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie pińczowskim 106, z czego 50 to przedsiębiorstwa prywatne.

3.1.10. Powiat sandomierski

Powiat składa się z ośmiu gmin: Dwikozy, Klimontów, Koprzywnica, Łoniów, Obrazów, Samborzec, Wilczyce i Zawichost. Ponadto w powiecie znajdują się trzy miasta: Koprzywnica, Sandomierz i Zawichost.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. We wszystkich gminach oprócz gminy Klimontów na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała).

W gminie Klimontów odsetek firm budowlanych jest większy od odsetka firm usług rynkowych. W większości gmin wyraźnie zaznacza się sekcja N (opieka zdrowotna). W mieście-gminie Sandomierz występuje znaczny odsetek podmiotów sekcji M (edukacja).

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych ogółem w poszczególnych gminach w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.10. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu sandomierskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Dwikozy	0,37	0,00	0,25	1,25	0,10	0,36	0,45	0,58	0,36	0,24	0,38	0,37	0,29	0,32
Klimontów	0,46	0,00	0,11	0,00	0,59	0,34	0,40	0,52	0,31	0,06	0,49	0,20	0,33	0,33
Koprzywnica	0,37	0,00	0,19	0,00	0,22	0,50	0,35	0,35	0,49	0,24	0,38	0,42	0,57	0,38
Łoniów	0,65	0,00	0,08	0,63	0,25	0,27	0,10	0,45	0,31	0,17	0,42	0,17	0,26	0,25
Obrazów	0,09	0,00	0,25	0,63	0,13	0,36	0,20	0,47	0,13	0,13	0,27	0,23	0,17	0,26
Samborzec	0,37	1,10	0,20	0,63	0,21	0,57	0,20	0,68	0,58	0,25	0,57	0,17	0,31	0,41
Sandomierz	0,65	6,59	1,92	1,25	1,52	3,11	4,82	3,03	4,61	3,17	4,17	4,47	3,65	3,00
Wilczyce	0,46	0,00	0,08	0,63	0,08	0,09	0,10	0,12	0,13	0,08	0,23	0,14	0,14	0,11
Zawichost	0,28	1,10	0,11	0,00	0,17	0,20	0,25	0,19	0,27	0,13	0,45	0,23	0,26	0,20
Powiat sandomierski	3,70	8,79	3,17	5,00	3,26	5,80	6,88	6,40	7,21	4,46	7,35	6,40	5,99	5,26

Znaczny udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko miasto-gmina Sandomierz.

W powiecie sandomierskim jest 8 przedsiębiorstw dużych (w tym 5 prywatnych – wszystkie w Sandomierzu), zatrudniających powyżej 249 pracowników oraz 39 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników (w tym 17 prywatnych – 15 w Sandomierzu i po jednej w gminach Zawichost i Dwikozy). Prawie wszystkie duże i średnie podmioty gospodarcze w powiecie sandomierskim znajdują się w Sandomierzu.

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie sandomierskim 275, w tym 132 prywatne.

3.1.11. Powiat skarżyski

Powiat składa się z pięciu gmin: Bliżyn, Łączna, Skarżysko Kościelne, Suchedniów i miasto-gmina Skarżysko-Kamienna. Ponadto w powiecie znajdują się 2 miasta: Skarżysko-Kamienna i Suchedniów.

We wszystkich gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, znajdują się podmioty sekcji I + J + K + O (usługi rynkowe, tzn. transport, gospodarka magazynowa i łączność; pośrednictwo finansowe; obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała). W gminie Łączna zaznacza się spory odsetek firm rolniczych. W większości gmin wyraźnie zaznacza się sekcja N (opieka zdrowotna), zaś w mieście-gminie Skarżysko-Kamienna widoczny jest znaczny odsetek podmiotów sekcji M (edukacja).

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.11. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu skarżyskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Bliżyn	0,85	0	0,53	0	0,63	0,46	0,3	0,35	0,63	0,2	0,1	0,16	0,3	278
Łączna	0,75	1,16	0,33	0	0,21	0,19	0,3	0,15	0,13	0,18	0,2	0,09	0,33	142
Skarżysko Kościelne	0,57	0	0,26	0	0,3	0,23	0,1	0,27	0,31	0,23	0,1	0,09	0,25	157
Skarżysko- Kamienna	1,6	1,16	4,71	8,43	3,42	5	3,85	3,88	5,15	4,2	5,73	6,03	3,76	2921
Suchedniów	0,75	0	1,43	1,2	0,67	0,98	1,37	0,71	0,85	0,63	0,99	0,41	0,81	577
Powiat skarżyski	4,53	2,33	7,26	9,64	5,23	6,86	5,93	5,35	7,08	5,44	7,11	6,78	5,44	4075

Bardziej znaczny udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko miasto-gmina Skarżysko-Kamienna.

W powiecie skarżyskim jest 7 przedsiębiorstw dużych (w tym 5 prywatnych – 4 w Skarżysku-Kamiennej i 1 w Łącznej), zatrudniających powyżej 249 pracowników oraz 54 przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające 50-249 pracowników, w tym 22 prywatne (20 w Skarżysku-Kamiennej i 2 w gminie Suchedniów).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie skarżyskim 269, w tym 143 prywatne.

3.1.12. Powiat starachowicki

Powiat składa się z pięciu gmin: Brody, Mirzec, Pawłów, Starachowice i Wąchock. Ponadto w powiecie znajdują się dwa miasta: Starachowice i Wąchock.

W czterech gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Tylko w gminie Brody

daje się zauważyć równowaga pomiędzy liczbą podmiotów sekcji G i usług rynkowych (sekcje I + J + K + O). Poza tym w gminach występuje zróżnicowanie co do dominujących sekcji PKD. W gminie Mirzec podmioty sekcji F liczbowo są na drugim miejscu; podobnie jest w gminie Pawłów). W gminie Wąchock na drugim miejscu, co do liczby podmiotów, są firmy sekcji C + D (produkcja i górnictwo). W Starachowicach liczba podmiotów świadczących usługi rynkowe niemal dorównuje liczbie podmiotów sekcji G, a ponadto widoczny jest spory odsetek podmiotów sekcji N (podobnie jak w gminie Mirzec). W gminach Mirzec i Brody wyraźnie zaznacza się obecność podmiotów sekcji A.

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.12. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu starachowickiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	ogółem
GMINA														
Brody	2,13	0,00	0,76	0,00	0,68	0,36	0,70	0,64	0,18	0,24	0,53	0,37	0,74	0,51
Mirzec	1,39	0,00	0,51	0,00	0,50	0,30	0,20	0,31	0,49	0,10	0,45	0,31	0,12	0,34
Pawłów	0,93	0,00	0,87	0,63	1,38	0,55	0,80	0,83	0,58	0,35	0,83	0,11	0,52	0,68
Starachowice	1,57	3,30	4,88	6,25	3,30	4,29	4,82	3,98	4,61	6,26	3,75	5,32	4,89	4,50
Wąchock	0,65	1,10	0,79	0,00	0,34	0,41	0,40	0,23	0,22	0,24	0,42	0,08	0,33	0,38
Powiat starachowicki	6,66	4,40	7,80	6,88	6,21	5,91	6,93	5,98	6,09	7,18	5,99	6,20	6,61	6,40

Znaczniejszy udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko miasto-gmina Starachowice.

W powiecie starachowickim jest 6 przedsiębiorstw dużych (w tym 3 prywatne – 2 w Starachowicach i 1 w Brodach), zatrudniające powyżej 249 pracowników oraz 64 przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające 50-249 pracowników, w tym 34 prywatne (31 w Starachowicach i 3 w gminie Wąchock). Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie starachowickim 286, przy czym 178 to firmy prywatne.

3.1.13. Powiat staszowski

Powiat składa się z ośmiu gmin: Bogoria, Łubnice, Oleśnica, Osiek, Połaniec, Rytwiany, Staszów i Szydłów. Ponadto w powiecie znajdują się trzy miasta: Osiek, Połaniec i Staszów.

W siedmiu gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Tylko w gminie Oleśnica największa liczba podmiotów gospodarczych jest w sekcji F (budownic-

two). Poza tym w gminach daje się zauważyć zróżnicowanie co do dominujących sekcji PKD. Podmioty świadczące usługi rynkowe nie występują tu tak licznie jak w innych powiatach – jednak w gminach Osiek, Rytwiany, Połaniec Staszów, Bogoria i Szydłów ich liczba jest mniejsza tylko od liczby podmiotów sekcji G. W gminach Szydłów, Staszów i Połaniec jest stosunkowo duży odsetek podmiotów sekcji N. Stosunkowo nieliczne są w gminach podmioty sekcji A.

Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych ogółem w poszczególnych gminach w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.13. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu staszowskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

Sekcja GMINA	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	ogółem
Bogoria	0,28	0,00	0,36	0,63	0,52	0,46	0,15	0,58	0,45	0,13	0,49	0,17	0,24	0,39
Lubnice	0,37	0,00	0,17	0,00	0,24	0,14	0,15	0,19	0,09	0,07	0,23	0,08	0,07	0,15
Oleśnica	0,37	0,00	0,09	0,63	0,89	0,11	0,10	0,10	0,04	0,06	0,23	0,14	0,14	0,21
Osiek	0,65	0,00	0,25	1,25	0,49	0,35	0,05	0,68	0,36	0,15	0,49	0,17	0,38	0,35
Połaniec	0,46	0,00	0,57	2,50	0,88	0,68	0,70	0,45	0,67	0,49	0,76	0,88	1,03	0,69
Rytwiany	0,83	0,00	0,39	0,63	0,41	0,25	0,20	0,47	0,27	0,12	0,34	0,14	0,36	0,30
Staszów	1,76	5,49	1,56	3,75	2,41	2,19	2,41	1,36	1,79	1,38	3,30	2,38	2,70	2,08
Szydłów	0,19	0,00	0,12	0,63	0,22	0,14	0,20	0,14	0,13	0,04	0,27	0,31	0,43	0,17
Powiat staszowski	4,90	5,49	3,51	10,00	6,06	4,34	3,97	3,98	3,81	2,44	6,10	4,28	5,34	4,34

Znaczniejszy udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego ma tylko gmina Staszów. Ponadto w energetyce, co do liczby podmiotów gospodarczych, liczą się gminy Połaniec i Osiek, w sekcji O (działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała) – gmina Połaniec.

W powiecie staszowskim jest 7 przedsiębiorstw dużych (w tym 6 prywatnych – po 2 w gminach Połaniec i Staszów i w mieście Staszów), zatrudniających powyżej 249 pracowników oraz 47 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników, w tym 27 prywatnych (11 w gminie Staszów, 10 w gminie Połaniec, 3 w gminie Szydłów, 2 w gminie Rytwiany i jedno w mieście Osiek).

Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie staszowskim 211, przy czym 94 to przedsiębiorstwa prywatne.

3.1.14. Powiat włoszczowski

Powiat składa się z sześciu gmin: Kluczewsko, Krasocin, Moskorzew, Radków, Secemin i Włoszczowa.

W czterech gminach największy odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych stanowią podmioty sekcji G – handel oraz naprawy. Tylko w gminach Kluczewsko i Krasocin sytuacja jest odmienna: w gminie Kluczewsko najwięcej jest firm budowlanych, a w gminie Krasocin – podmiotów sekcji D. Poza tym w gminach daje się zauważyć zróżnicowanie co do dominujących sekcji PKD. Podmioty świadczące usługi rynkowe nie występują tu tak licznie jak w innych powiatach – jednak w gminach Krasocin, Włoszczowa, Radków i Secemin ich liczba jest mniejsza tylko od liczby podmiotów sekcji dominującej. W gminach Kluczewsko, Radków i Secemin jest stosunkowo duży odsetek podmiotów sekcji A. Podmioty sekcji N są widoczne tylko w gminie Włoszczowa. Odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w sekcjach PKD w województwie świętokrzyskim przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.14. Odsetek podmiotów gospodarczych ogółem w gminach powiatu włoszczowskiego w odniesieniu do całego województwa. Kolorem żółtym oznaczono pola, gdzie odsetek podmiotów jest większy niż 1%

GINA	Sekcja	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O	Ogółem
Kluczewsko		1,39	0,00	0,34	0,63	0,57	0,17	0,35	0,31	0,09	0,15	0,23	0,11	0,14	0,26
Krasocin		1,67	2,20	3,71	0,00	1,61	0,60	0,35	1,40	0,81	1,25	0,57	0,31	0,38	1,15
Moskorzew		0,09	0,00	0,19	0,00	0,29	0,16	0,20	0,23	0,00	0,06	0,19	0,06	0,12	0,16
Radków		0,93	0,00	0,14	0,00	0,09	0,12	0,10	0,17	0,09	0,06	0,15	0,03	0,10	0,12
Secemin		0,74	0,00	0,31	0,00	0,18	0,19	0,10	0,35	0,09	0,08	0,42	0,08	0,10	0,20
Włoszczowa		1,11	0,00	1,82	1,25	1,16	1,29	1,31	0,99	1,25	0,94	1,40	1,67	1,53	1,29
Powiat włoszczowski		5,92	2,20	6,50	1,88	3,90	2,53	2,41	3,45	2,33	2,55	2,96	2,27	2,36	3,18

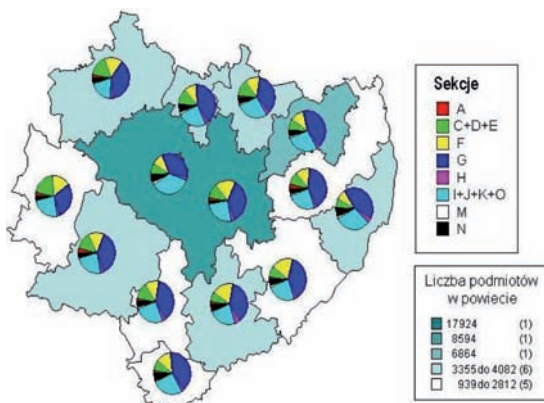
Znaczniejszy udział w gospodarce województwa świętokrzyskiego mają tylko gminy Krasocin i Włoszczowa.

W powiecie włoszczowskim jest 5 przedsiębiorstw dużych (w tym 3 prywatne – we Włoszczowie), zatrudniające powyżej 249 pracowników oraz 17 przedsiębiorstw średnich, zatrudniających 50-249 pracowników, w tym 8 prywatnych (6 w mieście i gminie Włoszczowa i po jednym w gminach Kluczewsko i Krasocin). Firm małych (10-49 pracowników) jest w powiecie włoszczowskim 121, w tym 53 przedsiębiorstwa prywatne.

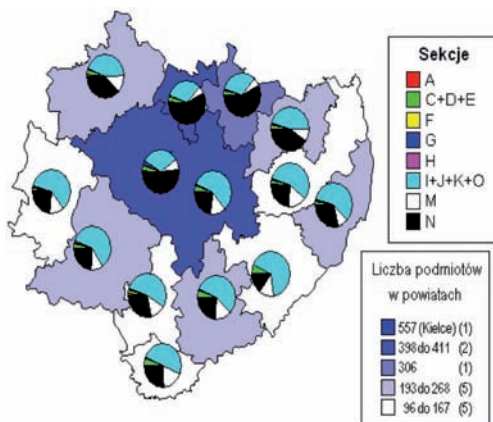
3.1.15. Porównanie powiatów

Liczba i struktura podmiotów gospodarczych w powiatach województwa świętokrzyskiego pokazana jest na poniższych rysunkach, gdzie przedstawiono liczbę i strukturę prywatnych (górny rysunek) i publicznych (dolny rysunek) przedsiębiorstw.

Rysunek 3.1. Liczba podmiotów prywatnych w powiatach

Rysunek 3.2. Liczba podmiotów publicznych w powiatach

Bezwzględnie najbogatszy w podmioty gospodarcze jest powiat grodzki Kielce. Zawiera on 27,5% wszystkich prywatnych podmiotów gospodarczych województwa oraz 16% podmiotów publicznych.

Największy odsetek prywatnych firm produkcyjnych znajduje się w powiatach włoszczowskim i koneckim. Największy odsetek podmiotów sekcji F jest w powiatach kieleckim, staszowskim i buskim. Podmioty sekcji A, jako odsetek wszystkich w powiecie, są widoczne w powiatach opatowskim, jędrzejowskim i włoszczowskim.

Liczba wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON (a więc razem z takimi, które się nie wyrejestrowały, a nie prowadzą działalności gospodarczej), podzielonych według klas wielkości, pokazano w poniższej tabeli.

Tabela 3.15. Liczba wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON (stan do końca 2007 roku) razem z takimi, które nie wyrejestrowały się, a nie prowadzą działalności gospodarczej – podział wg klas wielkości

Powiat	Razem firmy	Zatrudnienie do 9	Zatrudnienie 10-49	Zatrudnienie 50-249	Zatrudnienie 250-999	Zatrudnienie 1 000 i więcej
buski	5 592	5 323	232	34	3	0
jędrzejowski	6 039	5 770	224	40	4	1
kazimierski	1 501	1 399	92	9	1	0
kielecki	12 523	11 885	569	64	5	0
konecki	6 359	6 018	277	55	7	2
Kielce	28 908	27 561	1 030	268	39	10
opatowski	3 301	3 105	170	23	3	0
ostrowiecki	11 049	10 631	327	75	15	1
pińczowski	2 388	2 256	106	25	1	0
sandomierski	6 335	6 013	275	39	8	0
skarżyski	7 773	7 443	269	54	3	4
starachowicki	6 999	6 643	286	64	6	0
staszowski	5 060	4 795	211	47	6	1
włoszczowski	3 077	2 934	121	17	4	1
Województwo	106 904	101 776	4 189	814	105	20

Warto dodać, że w rejestrze REGON nie zawsze są aktualne informacje o wielkości firmy. Dla przykładu, huta Celsa Sp. z o.o. jest wykazana jako mikro-przedsiębiorstwo, podobnie jak firma DORBUD, a obie zatrudniają tylu pracowników, że należałoby je zaliczyć do firm co najmniej średnich.

3.2. Koncentracja podmiotów gospodarczych w gminach

Poniżej dokonano analizy prywatnych podmiotów gospodarczych w gminach województwa świętokrzyskiego. Skupiono się tylko na przedsiębiorstwach prywatnych, zarejestrowanych w rejestrze REGON w GUS Oddział Kielce. Przedsiębiorstwa publiczne są krótko omówione w rozdziale 2 opracowania.

3.2.1. Sekcja A – Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo

W 2008 roku w sekcji *Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo* zarejestrowanych było 1 060 podmiotów prywatnych. Wszystkie podmioty sekcji (wg danych GUS) stanowiły 1,58% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. W kraju w sekcji A funkcjonowało natomiast 2,5% podmiotów w 2007 roku². Udział sekcji *Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo* w Świętokrzyskiem nieco odbiega więc od średniej krajowej.

W odniesieniu do sekcji A, w regionie występuje koncentracja podmiotów gospodarczych w następujących powiatach: kieleckim – 219, jędrzejowskim – 143 oraz koneckim – 102 podmioty. Znaczną liczbą podmiotów w tej sekcji cechują się ponadto powiaty: opatowski, buski i starachowicki. Najmniejszą liczbą podmiotów w tej sekcji charakteryzują się powiaty: kazimierski – 22, pińczowski – 34 i sandomierski – 40.

Należy podkreślić, że tylko w gminie Kielce, w sekcji A, zarejestrowanych jest 61 podmiotów (5,8% ogółu podmiotów sekcji A), zaś 94,2% podmiotów w gminach funkcjonuje w sekcji *Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo*, od 1 gminach Bejsce (0,09%), Moskorzew (0,09%), Obrazów (0,09%) do 34 (3,2%) podmiotów w gminie Jędrzejów.

Dominującą dziedziną w powiatach i gminach analizowanej sekcji jest *leśnictwo* – 477 podmiotów (45,0% ogółu podmiotów w sekcji A), a największa liczba podmiotów tej klasy występuje w powiatach kieleckim – 118 (53,9% ogółu podmiotów w powiecie) oraz jędrzejowskim i koneckim po 68 podmiotów (odpowiednio 47,6% i 66,7% ogółu podmiotów w powiecie). Natomiast najmniejsza liczba podmiotów tej klasy występuje w powiatach kazimierskim – 0, opatowskim – 3 (4,0% ogółu podmiotów w powiecie) i sandomierskim – 4 (10,0% ogółu podmiotów w powiecie).

Grupa 01.1 – *Uprawy rolne; ogrodnictwo, włączając warzywnictwo* ma znaczący udział w strukturze podmiotów gmin: Gnojno (66,7%), Nowa Słupia, Dwikozy, Szydłów (50,0%) oraz gmin: Bogoria, Morawica, Zawichost (33,3%). Natomiast grupa 01.2 – *Chów i hodowla zwierząt* ma duże znaczenie w gminie Strawczyn (60,0% podmiotów w sekcji A zarejestrowano w tej grupie). W gminie Opatowiec i Szydłów najwięcej zarejestrowanych podmiotów należy do grupy 01.3 – *Uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt* (50,0% podmiotów w sekcji A zarejestrowano w tej grupie). Grupa 01.4 – *Działalność usługowa związana z uprawami rolnymi, chowem i hodowlą zwierząt, z wyłączeniem działalności weterynaryjnej; zagospodarowanie terenów zieleni*, ma duże znaczenie w gminach Skalbierz (60,0%) oraz Opatowiec i Szydłów (50,0%).

² Opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2008*, GUS, Warszawa 2008. Dane za 2007 rok.

Podmioty sekcji A to jednostki zatrudniające przede wszystkim do 9 pracowników (98,3%). W sekcji tej prowadzą działalność zaledwie trzy podmioty, zatrudniające od 50 do 249 pracowników w gminach Daleszyce, Kielce i Ostrowiec Świętokrzyski. Natomiast w omawianej sekcji nie zarejestrowano ani jednego podmiotu zatrudniającego powyżej 249 pracowników.

3.2.2. Sekcja C – Górnictwo

W 2008 roku w sekcji *Górnictwo* zarejestrowanych było 86 podmiotów prywatnych. Udział sekcji (wg danych GUS) w podmiotach zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim kształtował się na poziomie 0,09%. W kraju w sekcji C funkcjonowało natomiast 0,07% podmiotów w 2007 roku³. Udział sekcji *Górnictwo* w Świętokrzyskiem nie odbiega więc od średniej krajowej.

W odniesieniu do sekcji C, w regionie występuje koncentracja podmiotów gospodarczych prywatnych w następujących powiatach: kieleckim – 20 oraz grodzkim Kielce – 16 podmiotów.

W strukturze podmiotów sekcji C dominuje *Górnictwo surowców innych niż energetyczne* – 83 podmioty (96,5% ogółu podmiotów sekcji C), a największa liczba podmiotów tej klasy występuje w powiatach: kieleckim – 20 (100,0% ogółu podmiotów w powiecie), grodzkim Kielce – 15 (93,8% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 10 (90,9% ogółu podmiotów w powiecie). Natomiast najmniejsza liczba podmiotów tej podsekcji występuje w powiatach: opatowskim, pińczowskim, skarżyskim i włoszczowskim po 2 podmioty oraz w powiecie buskim – 1 podmiot (wszystkie podmioty sekcji C w wymienionych powiatach należą do omawianej podsekcji).

Omawiana podsekcja CB – *Górnictwo surowców innych niż energetyczne* występuje w każdej z gmin, gdzie występują podmioty sekcji C, natomiast w gminach Kielce (6,25%), Ostrowiec Świętokrzyski (16,7%) i Radoszyce (50,0%) występują ponadto podmioty podsekcji CA – *Górnictwo surowców energetycznych*.

3.2.3. Sekcja D – Przetwórstwo przemysłowe

W 2008 roku w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* zarejestrowanych było 6 432 podmioty prywatne. Podmioty sekcji stanowiły (wg danych GUS) 9,38% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. W kraju w sekcji D funkcjonowało natomiast 10,18% podmiotów³. Udział sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* w Świętokrzyskiem nieco odbiega więc od średniej krajowej.

³ Tamże.

W sekcji zarejestrowanych było 6 432 podmioty, co stanowiło 9,9% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. W kraju w sekcji D funkcjonowało natomiast 10,2% podmiotów. Udział sekcji w Świętokrzyskim nie odbiega więc od średniej krajowej.

W odniesieniu do sekcji D, w regionie występuje koncentracja podmiotów gospodarczych w następujących powiatach: grodzkim Kielce – 1 330, kieleckim – 937, koneckim – 623 oraz ostrowieckim – 560 podmiotów. Najmniejszą liczbą podmiotów w tej sekcji charakteryzują się powiaty: opatowski – 191, pińczowski – 170 i kazimierski – 68 podmiotów.

20,7% podmiotów analizowanej sekcji funkcjonuje w stolicy regionu (1 330 podmiotów), zaś 79,3% podmiotów w gminach funkcjonuje w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* – od 4 (0,06%) podmiotów w gminie Czarnocin do 377 (5,86%) podmiotów w gminie Ostrowiec Świętokrzyski. Znaczną ich liczbą cechują się również gminy: Końskie – 357 podmiotów, Starachowice – 313 podmiotów oraz Skarżysko-Kamienna – 303 podmioty.

W strukturze sekcji *Przetwórstwo przemysłowe*, w większości gmin dominuje *Produkcja metali i wyrobów z metali* – 1 193 podmioty (18,55% ogółu podmiotów w sekcji D), a największa liczba podmiotów tej klasy występuje w powiatach: jędrzejowskim – 179 (36,5% ogółu podmiotów w powiecie), grodzkim Kielce 177 (13,3% ogółu podmiotów w powiecie) oraz koneckim – 157 (25,2% ogółu podmiotów w powiecie). Natomiast najmniejsza liczba omawianych podmiotów występuje w powiatach: kazimierskim – 6 podmiotów (8,8% ogółu podmiotów w powiecie), opatowskim – 24 podmioty (12,6% ogółu podmiotów w powiecie) oraz sandomierskim – 31 podmiotów (15,1% ogółu podmiotów w powiecie).

Kolejną pozycję zajmuje *Produkcja drewna i wyrobów z drewna* – 1 042 podmioty (16,2% ogółu podmiotów w sekcji D). Najwięcej podmiotów w tej podsekcji występuje w powiatach: włoszczowskim – 240 podmiotów (57,0% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 193 podmioty (20,6% ogółu podmiotów w powiecie) i koneckim – 137 podmiotów (22,0% ogółu podmiotów w powiecie), natomiast najmniej w powiatach: kazimierskim – 9 podmiotów (13,2% ogółu podmiotów w powiecie), sandomierskim – 19 (9,3% ogółu podmiotów w powiecie) i pińczowskim – 21 (12,4% ogółu podmiotów w powiecie).

Podsekcja *Produkcja metali i wyrobów z metali* ma na tle pozostałych gmin znaczący udział w strukturze podmiotów gmin: Imielno – 46,7%, Nagłowice – 44,4% i Tuczepy – 42,9%. Natomiast podsekcja *Produkcja drewna i wyrobów z drewna* ma na tle pozostałych gmin znaczący udział w strukturze podmiotów gmin: Pawłów – 55,4%, Słupia Konecka – 53,3%, Ruda Maleniecka – 47,4% i Bałtów – 45,5%.

Przetwórstwo przemysłowe to sekcja, którą tworzą głównie podmioty zatrudniające do 9 pracowników (85,2%), a najczęściej mikroprzedsiębiorstw występuje w gminie Kielce – 118, Ostrowcu Świętokrzyskim – 309 i Krasocinie – 233.

W sekcji tej prowadzi działalność 740 podmiotów, zatrudniających od 10 do 49 pracowników (11,5%), a najwięcej w gminach: Kielce – 163, Końskie – 65, Starachowice – 56 i Busko-Zdrój – 20. Natomiast podmiotów zatrudniających od 50 do 249 pracowników jest nieznaczny odsetek – 2,7% (172), a najwięcej w gminach: Kielce – 38, Ostrowiec Świętokrzyski – 24, Starachowice – 15 i Końskie – 13. Ponadto w omawianej sekcji zarejestrowano 42 podmioty zatrudniające powyżej 249 pracowników (0,65%). Najwięcej przedsiębiorstw dużych występuje w gminie Kielce – 11 oraz po trzy w gminach: Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz, Staszów i Włoszczowa.

3.2.4. Sekcja E – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę

W 2008 roku w sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę* zarejestrowanych było 83 podmioty prywatne oraz 77 podmiotów publicznych. Jednostki sekcji stanowiły (wg danych GUS) 0,13% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. W kraju w sekcji E funkcjonowało natomiast 0,11% podmiotów. Udział sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę* w Świętokrzyskim nie odbiega więc od średniej krajowej.

Analizowaną sekcję tworzą w regionie przede wszystkim podmioty zarejestrowane w grupie *Wytwarzanie i dystrybucja energii elektrycznej*.

W sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę*, 57,8% podmiotów to własność prywatna krajowych osób fizycznych, których liczba wynosiła 76 podmiotów. Znaczący udział ma również własność samorządowa – 15,7% (13 podmiotów).

3.2.5. Sekcja F – Budownictwo

W 2008 roku w sekcji *Budownictwo* zarejestrowanych było 8 741 podmiotów prywatnych. Udział sekcji w podmiotach zarejestrowanych w systemie REGON (wg danych GUS) w województwie świętokrzyskim kształtował się na poziomie 11,53%. W kraju w sekcji F funkcjonowało natomiast 10,66% podmiotów. Udział sekcji *Budownictwo* w Świętokrzyskiem kształtuje się na nieco wyższym poziomie niż średnia krajowa (około 0,9 punktu procentowego).

W odniesieniu do sekcji F, w regionie występuje koncentracja podmiotów gospodarczych w następujących powiatach: grodzkim Kielce – 1 879, kieleckim – 1 558 i ostrowieckim – 823 podmioty. *Budownictwo* najmniej rozwinięte jest w powiatach: staszowskim – 531, skarżyskim – 457 i włoszczowskim – 341 podmiotów.

Dominującymi dziedzinami w powiatach i gminach analizowanej sekcji są grupy *Wznoszenie kompletnych budynków i budowli lub ich części; inżynieria lądowa i wodna* (grupa 45.2), *Wykonywanie robót budowlanych wykończeniowych* (grupa 45.4) oraz *Wykonywanie instalacji budowlanych* (grupa 45.3).

Największa liczba podmiotów grupy *Wznoszenie kompletnych budynków i budowli lub ich części; inżynieria lądowa i wodna*, występuje w powiatach: grodzkim Kielce – 842 (44,8% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 710 (45,6% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 372 (45,2% ogółu podmiotów w powiecie).

Najwięcej podmiotów grupy *Wykonywanie robót budowlanych wykończeniowych* występuje w powiecie grodzkim Kielce – 480 (25,5% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 456 (29,3% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 260 (31,6% ogółu podmiotów w powiecie).

Najwięcej podmiotów grupy *Wykonywanie instalacji budowlanych* występuje, podobnie jak w poprzednio omawianych grupach tej sekcji, w powiecie grodzkim Kielce – 476 (25,3% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 303 (19,4% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 169 (20,5% ogółu podmiotów w powiecie).

Największa liczba podmiotów sekcji *Budownictwo*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców, występuje w gminie Oleśnica, – 19,7 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców, gminie Stopnica – 14,8 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców i gminie Krasocin – 13,1 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców. Najmniejsze wartości analizowany wskaźnik przybiera dla gmin Dwikozy – 1,0 i Bejsce – 0,93.

3.2.6. Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samo-chodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego

W 2008 roku w sekcji *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego* zarejestrowanych było w województwie 24 171 podmiotów prywatnych. Wszystkie jednostki sekcji stanowią (wg danych GUS) 37,6% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w Świętokrzyskiem. W kraju w sekcji G funkcjonuje natomiast 31,2% podmiotów. Udział sekcji *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego* w Świętokrzyskiem odbiega znacznie od średniej krajowej (wskaźnik w Świętokrzyskiem jest większy o ponad 6,0% niż w kraju).

W odniesieniu do sekcji G, największa liczba podmiotów gospodarczych występuje powiatach: grodzkim Kielce – 6 125, kieleckim – 3 156 i ostrowieckim – 2 893 podmioty. Najmniejszym nasyceniem podmiotów w tej sekcji charakteryzują się powiaty: włoszczowski – 613 podmiotów, pińczowski – 512 pod-

miotów i kazimierski – 384 podmioty, łącznie 1 473 podmioty (6,1% wszystkich podmiotów sekcji G w regionie).

Należy podkreślić, że tylko w gminie Kielce, w sekcji G, zarejestrowanych jest 6 125 podmiotów (25,3% ogółu podmiotów sekcji G).

Wewnętrzna struktura sekcji G jest zróżnicowana. Wiodące znaczenie w analizowanej sekcji mają następujące działy: dział 50 – *Sprzedaż, obsługa i naprawa pojazdów samochodowych i motocykli; sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów samochodowych*, dział 51 – *Handel hurtowy i komisowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi i motocyklami*, oraz dział 52 – *Handel detaliczny, z wyłączeniem sprzedaży pojazdów samochodowych, motocykli; naprawa artykułów użytku osobistego i domowego*.

Największa liczba podmiotów działu 50 – *Sprzedaż, obsługa i naprawa pojazdów samochodowych i motocykli; sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów samochodowych*, występuje w powiatach: grodzkim Kielce – 741 (12,1% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 701 (22,2% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 341 (11,8% ogółu podmiotów w powiecie).

Najwięcej podmiotów działu 51 – *Handel hurtowy i komisowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi i motocyklami* występuje w powiatach: grodzkim Kielce – 1 350 (22,0% ogółu podmiotów w powiecie), kieleckim – 530 (16,8% ogółu podmiotów w powiecie) oraz ostrowieckim – 401 (13,9% ogółu podmiotów w powiecie).

Największa liczba podmiotów działu 52 – *Handel detaliczny, z wyłączeniem sprzedaży pojazdów samochodowych, motocykli; naprawa artykułów użytku osobistego i domowego* występuje, podobnie jak w poprzednio omawianych działach tej sekcji, w powiatach: grodzkim Kielce – 4 034 (65,9% ogółu podmiotów w powiecie), ostrowieckim – 2 151 (74,4% ogółu podmiotów w powiecie) oraz kieleckim – 1 925 (60,9% ogółu podmiotów w powiecie).

W odniesieniu do wielkości podmiotów sekcji G, pod względem zatrudnionych w nich osób, dominują podmioty zatrudniające do 9 pracowników (96,8%), a najwięcej mikroprzedsiębiorstw występuje w gminach: Kielce (5 845), Ostrowiec Świętokrzyski (2 272), Skarżysko-Kamienna (1 175) i Starachowice (1 005). W sekcji tej prowadzi działalność 693 podmioty, zatrudniające od 10 do 49 pracowników (2,9%), a najwięcej w gminach Kielce (239), Ostrowiec Świętokrzyski (51), Skarżysko-Kamienna (31) i Starachowice (29). Od 50 do 249 pracowników zatrudnia 65 podmiotów (0,3%), a najwięcej w gminach Kielce (36), Staszów (4), Ostrowiec Świętokrzyski i Busko-Zdrój – po 3 podmioty.

3.2.7. Sekcja H – Hotele i restauracje

W sekcji *Hotele i restauracje* w 2008 roku w województwie zarejestrowanych było 1 972 podmioty prywatne. Wszystkie jednostki sekcji H stanowiły (wg

danych GUS) 2,66% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w Świętokrzyskiem. W kraju w sekcji H funkcjonowało natomiast 3,07% podmiotów. Udział sekcji *Hotele i restauracje* w Świętokrzyskiem nieco odbiega więc od średniej krajowej.

Analizując rozmieszczenie podmiotów w sekcji H, w ujęciu powiatowym, dominują podmioty funkcjonujące w powiatach: grodzkim Kielce – 479, w kieleckim – 280 oraz ostrowieckim – 192 podmioty. Najmniejszą liczbą podmiotów w tej sekcji charakteryzują się powiaty: włoszczowski – 47, pińczowski – 45 i kazimierski – 23.

Dominującymi dziedzinami we wszystkich powiatach i gminach analizowanej sekcji jest grupa *Restauracje i pozostałe placówki gastronomiczne, Bary oraz Obiekty noclegowe turystyki i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania, pozostałe*.

Największym nasyceniem liczby podmiotów grupy *Obiekty noclegowe turystyki i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania, pozostałe*, charakteryzują się powiaty: kielecki – 70 (25,0% ogółu podmiotów w powiecie), buski – 63 (37,7% ogółu podmiotów w powiecie) oraz grodzki Kielce – 12 (2,5% ogółu podmiotów w powiecie). Łączna liczba podmiotów tej grupy wynosi 205 podmiotów i stanowi 10,4% ogółu podmiotów w sekcji H.

Podmioty zarejestrowane w sekcji *Hotele i restauracje* w blisko 100,0% są własnością prywatną krajowych osób fizycznych (99,2%). Ich liczba wynosiła 1 956.

Największa liczba podmiotów sekcji *Hotele i restauracje*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców występuje w gminie Sandomierz – 3,8 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców, Nowa Słupia – 3,7 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców, Busko-Zdrój – 3,6 oraz w gminie Suchedniów – 2,5 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców.

3.2.8. Sekcja I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność

W 2008 roku w sekcji *Transport, gospodarka magazynowa i łączność* zarejestrowanych było 4 822 podmioty prywatne. Wszystkie podmioty sekcji stanowiły (wg danych GUS) 7,1% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. Udział sekcji *Transport, gospodarka magazynowa i łączność* w Świętokrzyskiem kształtuje się na takim samym poziomie jak średnia krajowa.

W odniesieniu do sekcji I, w regionie występuje koncentracja podmiotów gospodarczych w mieście Kielce, powiatach: kieleckim i ostrowieckim, tj. łącznie 2 604 podmioty, przy czym w Kielcach funkcjonuje dwukrotnie więcej podmiotów niż w powiecie ostrowieckim – 1 202. Znaczną liczbą podmiotów w tej sekcji cechują się ponadto powiaty: sandomierski, starachowicki i skarżyski.

Zaledwie w sześciu gminach (Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój), w sekcji I, zarejestro-

wanych jest po 100 i więcej podmiotów, zaś w 78% gmin funkcjonuje zaledwie od 3 do 50 podmiotów sekcji *Transport, gospodarka magazynowa i łączność*. W gminie Kielce zarejestrowanych jest 25% wszystkich podmiotów sekcji. Najmniejszym odsetkiem podmiotów tej sekcji charakteryzują się gminy Słupia Konecka (0,06% podmiotów) i Nowy Korczyn (0,08%).

Dominującą dziedziną we wszystkich powiatach i gminach analizowanej sekcji jest *Transport drogowy towarów*, a największa liczba podmiotów tej klasy występuje w powiecie kieleckim (698) i w Kielcach (653). Dział *Poczta i telekomunikacja* ma na tle pozostałych gmin znaczący udział w strukturze podmiotów gminy Tuczępy (28%), gminy Bliżyn (17,6%) i gminy Włoszczowa (14,6%). Natomiast działy *Transport wodny* oraz *Działalność wspomagająca transport; działalność związana z turystyką* mają duże znaczenie w gminach Złota, Nowa Słupia i Secemin, gdzie odpowiednio 20%, 18,8% i 17,6% podmiotów sekcji I zarejestrowano w tych działach.

Największa liczba podmiotów sekcji *Transport, gospodarka magazynowa i łączność*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców występuje w gminie Bieliny, tj. 8 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców oraz w gminie Sitkówka Nowiny – 7 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców.

3.2.9. Sekcja J – Pośrednictwo finansowe

W 2008 roku w sekcji *Pośrednictwo finansowe* zarejestrowanych było 2 232 podmioty prywatne. Wszystkie jednostki sekcji stanowią (wg danych GUS) 3,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim. W kraju w sekcji J funkcjonuje natomiast 3,6% podmiotów.

Pośrednictwo finansowe najbardziej rozwinięte jest w stolicy regionu, gdzie zarejestrowanych jest 731 podmiotów, tj. 32,8% wszystkich podmiotów tej sekcji.

Poza Kielcami znaczna liczba tego typu podmiotów działa w powiatach ostrowieckim (233) i kieleckim (229). W pozostałych powiatach liczba podmiotów sekcji *Pośrednictwo finansowe* nie przekracza 170. W dwóch gminach – Starachowice i Sandomierz – występuje ponad 100 tego typu podmiotów.

W strukturze podmiotów sekcji J dominuje działalność pomocnicza związana z ubezpieczeniami i funduszami emerytalno-rentowymi. Są jednak gminy, gdzie wyraźnie największy udział w strukturze podmiotów pośrednictwa finansowego mają podmioty z grupy *Działalność pomocnicza związana z pośrednictwem finansowym* (Łączna, Obrazów) oraz gminy, gdzie bardzo wyraźnie dominuje dział *Pośrednictwo finansowe z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalno-rentowych*. Uogólniając, im większa liczba podmiotów w sekcji, tym większe wewnętrzne zróżnicowanie funkcjonujących podmiotów, z przewagą *Działalności pomocniczej związanej z ubezpieczeniami i funduszami emerytalno-rentowymi*.

Największa liczba podmiotów sekcji *Pośrednictwo finansowe*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców, występuje w gminach Sandomierz i Kielce, tj. odpowiednio 4,15 i 3,55 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców oraz Ostrowiec Świętokrzyski – 2,69 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców.

3.2.10. Sekcja K – Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej

W 2008 roku w sekcji *Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej* zarejestrowanych było 7 357 podmiotów prywatnych. Warto dodać, że w województwie jest ponadto 1 043 podmioty publiczne. Udział wszystkich podmiotów sekcji w podmiotach zarejestrowanych w systemie REGON w województwie świętokrzyskim kształtuje się (wg danych GUS) na poziomie 11,8%. W kraju w sekcji K funkcjonuje natomiast 16,6% podmiotów.

W stolicy regionu funkcjonuje 44% podmiotów analizowanej sekcji. Znaczną ich liczbą cechuje się również gmina Ostrowiec Świętokrzyski (611 podmiotów) oraz w mniejszym stopniu, gminy Starachowice i Skarżysko-Kamienna.

Rozpatrując koncentrację podmiotów sekcji K w powiatach, wyraźnie dostrzegalne jest skupienie ich w centralnej i północnej części regionu, tj. w powiatach grodzkim kieleckim, ostrowieckim, kieleckim, starachowickim i skarżyskim, gdzie łącznie funkcjonuje blisko 3/4 wszystkich podmiotów z tej sekcji.

W strukturze sekcji *Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej*, w większości gmin dominuje dział *Działalność gospodarcza pozostała*, w szczególności: *Działalność w zakresie architektury i inżynierii*, *Rekrutacja i udostępnianie pracowników* oraz *Działalność komercyjna gdzie indziej niesklasyfikowana*. Najmniej licznie reprezentowany jest dział *Działalność badawczo-rozwojowa*.

Największa liczba podmiotów sekcji *Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców, występuje w gminie Kielce, tj. 15,62 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców oraz, w mniejszym stopniu, w gminach Krasocin – 9,68 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców i Sandomierz – 9,44.

3.2.11. Sekcja M – Edukacja

W 2008 roku w sekcji *Edukacja* w województwie zarejestrowanych było 1 013 podmiotów prywatnych oraz 1 625 podmiotów publicznych. Wszystkie jednostki sekcji stanowią (wg danych GUS) 2,57% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w Świętokrzyskiem w 2007 roku. W kraju w sekcji M funkcjonuje natomiast 2,6% podmiotów.

3.2.12. Sekcja N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

W 2008 roku w sekcji *Ochrona zdrowia i pomoc społeczna* w województwie zarejestrowanych było 3 169 podmiotów prywatnych oraz 362 podmioty publiczne. Jednostki sekcji N stanowią (wg danych GUS) 4,34% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w Świętokrzyskiem. W kraju w sekcji N funkcjonuje natomiast 4,5% podmiotów.

Analizując przestrzenne rozmieszczenie podmiotów sekcji *Ochrona zdrowia i pomoc społeczna*, zauważalna jest koncentracja w centralnej i północnej części województwa.

Wyraźnie na czołówkę wysuwa się miasto Kielce z 1 204 podmiotami, co stanowi 38% zbiorowości tych jednostek w regionie. Znaczna liczba tych podmiotów rejestrowana jest ponadto w powiatach ostrowieckim, skarżyskim i sandomierskim, gdzie zlokalizowane jest kolejne 22% podmiotów sekcji N.

Nieco inaczej wygląda rozkład przestrzenny podmiotów sekcji *Ochrona zdrowia i pomoc społeczna* według gmin. Gminy z największą liczbą podmiotów odpowiadają czołówce powiatów pod tym względem. W siedmiu największych miastach województwa zlokalizowanych jest blisko 3/4 podmiotów sekcji N. Jeśli chodzi o wewnętrzną strukturę podmiotów sekcji N w gminach, to rysuje się podział na północno-wschodnią i południowo-zachodnią część województwa. W pierwszej obserwuje się dominację grupy *Działalność w zakresie ochrony zdrowia ludzkiego*, zaś w drugiej przewagę ma *Działalność weterynaryjna*.

Największa liczba podmiotów sekcji *Ochrona zdrowia i pomoc społeczna*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców występuje w gminie Sandomierz, tj. 6,13 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców, w gminie Kielce – 5,85 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców oraz w gminie Busko-Zdrój – 4,80.

3.2.13. Sekcja O – Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała

W 2008 roku w sekcji *Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała*, w województwie zarejestrowanych było 3 967 podmiotów prywatnych. Sekcja O stanowi (wg danych GUS) 6,49% ogółu podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w Świętokrzyskiem. W kraju w sekcji O funkcjonuje natomiast 7% podmiotów. Największa liczba podmiotów zlokalizowana jest w Kielcach (1 244), co stanowi 31% jednostek tej sekcji.

W ujęciu powiatów, oprócz Kielc, znaczną liczbą tego typu podmiotów charakteryzują się powiaty ostrowiecki i kielecki (430 i 421). Najślabszym nasyceciem podmiotów sekcji O cechują się powiaty kazimierski, włoszczowski i pińczowski, w których łącznie funkcjonuje 246 podmiotów (tj. 6,2% wszystkich podmiotów sekcji O w regionie).

Wewnętrzna struktura sekcji *Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała* jest zróżnicowana w większości powiatów. Wiodące znaczenie ma dział *Działalność usługowa pozostała* i dział *Działalność organizacji członkowskich, gdzie indziej niesklasyfikowana* (odpowiednio 36,7% i 34,4% udziału w ogólnej liczbie podmiotów sekcji O w regionie). W obu działach pod względem liczby podmiotów, największą ich liczbą cechuje się stolica regionu.

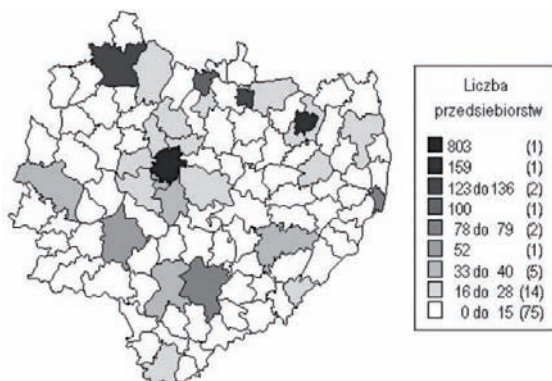
Największa liczba podmiotów sekcji *Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała*, w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców, występuje w gminie Kielce, tj. 6,04 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców, w gminie Sandomierz – 5,89 podmiotów na 1 tysiąc mieszkańców oraz w gminie Ostrowiec Świętokrzyski – 4,83.

3.3. Analiza przestrzenna podmiotów gospodarczych w gminach i powiatach oraz analiza ilościowa w stosunku do innych danych dotyczących gmin i powiatów

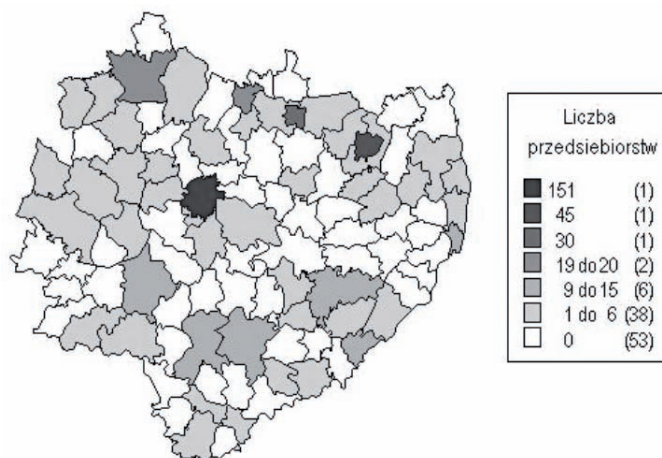
3.3.1. Analiza rozmieszczenia prywatnych małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w regionie

Na 65 105 prywatnych podmiotów gospodarczych, które po 1 stycznia 2000 roku miały przynajmniej jeden kontakt z Urzędem Statystycznym (a więc co do których można domniemywać, że nie zawiesiły prowadzenia działalności gospodarczej), było 77 podmiotów dużych (ponad 249 zatrudnionych), 415 podmiotów średnich (50-249 zatrudnionych), 2 451 podmiotów małych (10-49 pracowników) i aż 62 162 (95,5%) mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających do 9 osób. Rozmieszczenie małych, średnich i dużych prywatnych przedsiębiorstw w regionie pokazano poniższych na rysunkach.

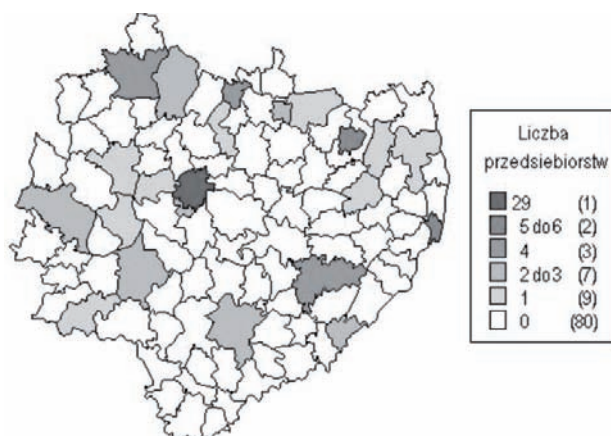
Rysunek 3.1. Małe przedsiębiorstwa prywatne w gminach (10-49 osób)

Rysunek 3.2. Średnie przedsiębiorstwa prywatne w gminach (50-249 osób)

Rysunek 3.3. Duże przedsiębiorstwa prywatne w gminach (pow. 249 osób)

W 2 gminach (na 102) nie ma przedsiębiorstw innych niż mikroprzedsiębiorstwa. W dalszych 73 jest od 1 do 15 firm innych niż małe i mikroprzedsiębiorstwa.

Jeśli chodzi o firmy średnie i duże, sytuacja wygląda znacznie gorzej. Firm średnich nie ma w 53 gminach; firm dużych – w 79 gminach. Widoczne jest, że przedsiębiorstwa duże i średnie mieszczą się głównie w dużych miastach lub w silnych gminach miejsko-wiejskich.

Liczbę prywatnych podmiotów małych, średnich i dużych w poszczególnych sekcjach PKD przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3.16. Liczba prywatnych podmiotów gospodarczych dużych, średnich i małych w sekcjach PKD na terenie województwa świętokrzyskiego

Seksja PKD	Liczba podmiotów		
	dużych	średnich	małych
A	0	3	41
C	3	7	18
D	42	172	740
E	6	12	15
F	1	48	363
G	8	65	693
H	1	4	76
I	8	14	102
J	1	3	29
K	1	39	162
M	3	17	37
N	0	12	80
O	3	19	95
Razem	77	415	2451

Liczba wszystkich podmiotów mikro, małych, średnich i dużych z podziałem na firmy zatrudniające od 250 do 999 pracowników oraz firmy zatrudniające 1 000 i więcej pracowników, oraz liczba podmiotów na 10 000 mieszkańców w powiatach zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 3.17. Liczba podmiotów gospodarczych według skali wielkości w powiatach na terenie województwa świętokrzyskiego oraz liczba firm na 10 000 mieszkańców w roku 2007 wg danych GUS

Zatrudnienie Powiat	0-9	10-49	50-249	250-999	1 000 i więcej	Podmiotów na 10 tys. os.	Razem
buski	5 323	232	34	3		761	5 592
jędrzejowski	5 770	224	40	4	1	678	6 039
kazimierski	1 399	92	9	1		423	1 501
Kielce	27 561	1 030	268	39	10	1 404	28 908
kielecki	11 885	569	64	5		627	12 523
konecki	6 018	277	55	7	2	761	6 359
opatowski	3 105	170	23	3		588	3 301
ostrowiecki	10 631	327	75	15	1	958	11 049
pińczowski	2 256	106	25	1		571	2 388
sandomierski	6 013	275	39	8		781	6 335
skarżyski	7 443	269	54	3	4	980	7 773
starachowicki	6 643	286	64	6		745	6 999
staszowski	4 795	211	47	6	1	687	5 060
włoszczowski	2 934	121	17	4	1	655	3 077
województwo	101 776	4 189	814	105	20	838	106 904

Wśród prywatnych dużych przedsiębiorstw dominują podmioty gospodarcze sekcji D (przetwórstwo przemysłowe), a mianowicie jest ich 54,5%. Podobnie jest wśród przedsiębiorstw średnich, gdzie podmiotów sekcji D jest 41,4%. Wśród małych firm jest jednak także 15,7% podmiotów sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów

użytku osobistego i domowego) oraz 11,6% podmiotów sekcji F (budownictwo). Wśród małych firm podmiotów gospodarczych sekcji D jest także najwięcej, bo 30,2%, ale niewiele mniej jest podmiotów sekcji G, a mianowicie 28,3%.

Natomiast jeśli rozważać liczbę przedsiębiorstw dużych (i bardzo dużych, zatrudniających ponad 1 000 osób) w powiatach, to najwięcej jest ich w mieście Kielce i w powiecie ostrowieckim. Najwięcej podmiotów gospodarczych na 10 000 mieszkańców znajduje się w mieście Kielce i w powiecie skarżyskim, któremu niewiele ustępuje powiat ostrowiecki.

3.3.2. Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym

W województwie znajduje się łącznie 326 przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Przedsiębiorstwa te znajdują się głównie w miastach i gminach miejsko-wiejskich. Najwięcej występuje ich w Kielcach, Ostrowcu Świętokrzyskim oraz powiatach koneckim i starachowickim. W 56 gminach nie ma przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

Wśród tych przedsiębiorstw jest 21 podmiotów dużych (zatrudniających ponad 249 osób), 26 średnich (50-249 zatrudnionych), 63 małe (10-49) oraz 216 mikroprzedsiębiorstw (do 9 zatrudnionych).

Wśród nich jest 7 podmiotów sekcji A, 97 podmiotów sekcji D, 4 podmioty sekcji E, 32 podmioty sekcji F, 117 podmiotów sekcji G, 7 podmiotów sekcji H, 17 podmiotów sekcji I, 1 podmiot sekcji J, 35 podmiotów sekcji K, 3 podmioty sekcji M oraz 6 podmiotów sekcji O.

3.3.3. Zależności pomiędzy gminami co do struktury gospodarczej

Rozwój gospodarczy poszczególnych gmin zależy od takich czynników, jak: zasoby naturalne, predyspozycje i wykształcenie ludzi, polityka władz gminy, tradycja działań gospodarczych na terenie gminy i wielu innych. Stąd pierwszym krokiem do zbadania, czy są w województwie gminy, w których rozwój gospodarczy różnił się w sposób istotny od rozwoju gospodarczego innych gmin, było zbadanie korelacji Pearsona (miara współwystępowania) pomiędzy liczbą podmiotów poszczególnych trzynastu badanych sekcji w gminach.

Otrzymana tablica o wymiarach 102 na 102 pokazała ciekawe związki.

Jest 127 par gmin, w których liczby podmiotów w sekcjach tworzą „trzy-nastki” liczb, określające liczebność poszczególnych trzynastu sekcji PKD, skorelowane w stopniu bliskim 0,99 (od 0,9851 do 0,9949). Oznacza to, że pod względem liczby podmiotów w poszczególnych sekcjach PKD, rozwój gospodarczy tych gmin przebiega prawie proporcjonalnie. W niewielu (dwóch, trzech) przypadkach liczby podmiotów w sekcjach może nie występować podobieństwo bliskie proporcjonalności, lecz w dużej większości tych liczb ono występuje. Tyl-

ko w 192 przypadkach (na 5 151) występuje skorelowanie par gmin w stopniu mniejszym niż 0,7, co oznacza, że rozwój gospodarczy olbrzymiej większości gmin przebiega bardzo podobnie.

W 27 przypadkach skorelowanie gmin jest mniejsze niż 0,4. Ten przypadek oznacza dużą różnicę w strukturze rozwoju gmin. W 26 przypadkach gminą skorelowaną z inną gminą w stopniu mniejszym niż 0,4 jest gmina Oleśnica. Oznacza to, że rozwój gospodarczy tej gminy przebiega odmiennie, całkowicie niezależnie od rozwoju innych gmin. Ponad połowę podmiotów gospodarczych w tej gminie stanowią firmy budowlane – i to tłumaczy tę odmienność rozwoju gospodarczego. Przypadek korelacji mniejszych niż 0,7 wskazuje na drugą gminę, której rozwój przebiega odmiennie niż pozostałych. Jest to gmina Krasocin. Wynika to także z odmiennego niż w innych gminach rozwoju gospodarczego tej gminy: liczba podmiotów sekcji D na 1 000 mieszkańców wynosi tu 22,34, podczas gdy w drugiej w kolejności gminie (Końskie) ten wskaźnik wynosi 9,80.

3.3.4. Zależności pomiędzy liczbą podmiotów w sekcjach PKD w gminach a cechami demograficznymi, finansowymi i wykształceniem ludności

Wyniki analiz wskazują na brak istotniejszych związków pomiędzy liczbą podmiotów gospodarczych w poszczególnych sekcjach PKD w gminach a liczbą ludności w gminach. Występuje korelacja ujemna pomiędzy liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym i w wieku poprodukcyjnym a liczbą podmiotów gospodarczych. Nie jest ona jednak zbyt silna. Ma natomiast miejsce dodatnia korelacja na poziomie nieco niższym niż 0,5 pomiędzy liczbą osób w wieku produkcyjnym a liczbą podmiotów w sekcjach. Najmniejsza jej wartość osiągnięta jest dla korelacji z liczbą podmiotów sekcji K (obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej) oraz sekcji M (edukacja).

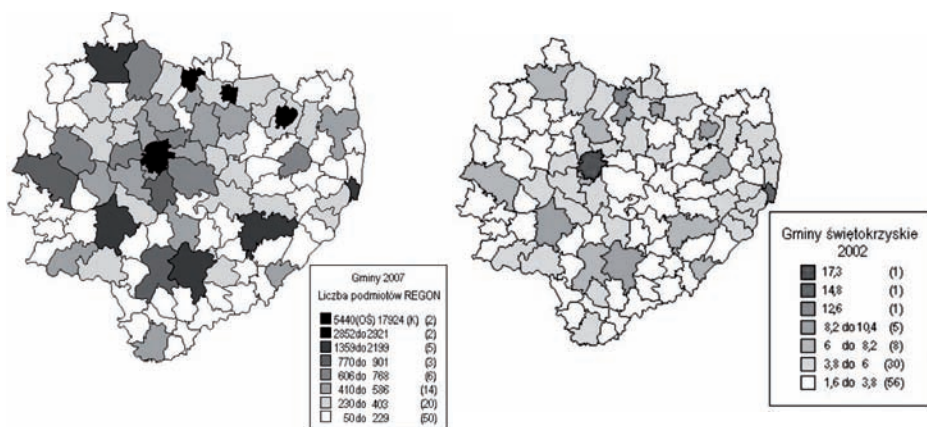
Analizując dane można zauważyć, że na podatek od nieruchomości mają wpływ wszystkie, oprócz A, sekcje PKD. Współczynnik korelacji pomiędzy podatkiem od środków transportu a liczbą podmiotów sekcji PKD najwyższy jest dla sekcji H (0,98) oraz dla sekcji F, G, I, J, N oraz O (0,96). Wpływy gminy z podatku dochodowego od osób fizycznych wykazują najmniejszą korelację z liczbą podmiotów sekcji A (0,67), zaś najwyższą – z liczbą podmiotów sekcji K (obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej) i M (edukacja), wynoszącą 1,00. Wpływy gminy z podatku dochodowego od osób prawnych wykazują najmniejszą korelację także z liczbą podmiotów sekcji A (0,63), zaś najwyższą – z liczbą podmiotów sekcji K (0,95) oraz sekcji J, M, N i O (0,94). Dla innych sekcji korelacja waha się od 0,79 do 0,93.

Współczynnik korelacji pomiędzy liczbą podmiotów sekcji J, K, M, N oraz O a liczbą osób z wykształceniem wyższym, wynosi 1,00. Dla innych sekcji jego wartość waha się od 0,68 (sekcja A) do 0,98 (sekcje F, G oraz I).

Rysunek 3.4. Liczba podmiotów gospodarczych i odsetek osób z wyższym wykształceniem w gminach województwa świętokrzyskiego

Liczba podmiotów gospodarczych w gminach

Odsetek osób z wyższym wykształceniem

Liczbę podmiotów gospodarczych i odsetek osób z wykształceniem wyższym w gminach przedstawiono na powyższym rysunku. Widoczne jest bardzo duże podobieństwo obu kartogramów.

Liczba firm ogółem jest silnie skorelowana z liczbą podmiotów zajmujących się przemysłem czy usługami. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w przedsiębiorstwach są natomiast silnie skorelowane z nakładami inwestycyjnymi w sekcjach C, D, E i F. Można powiedzieć, że rozwój przedsiębiorczości w gminach i powiatach, rozumiany jako inwestycje i wartość środków trwałych, to rozwój szeroko rozumianego przemysłu usług, tak rynkowych jak i nierynkowych.

Inwestycje i środki trwałe w przemyśle i budownictwie najwyższe są w północnych powiatach regionu i w mieście Kielce; tam występują dodatnie trendy w tym zakresie. W powiatach południa regionu dzieje się niewiele w tym obszarze gospodarki. Nieco zaskakuje malejący trend inwestycji i środków trwałych w powiecie pińczowskim, gdzie silnie znajdują się przedsiębiorstwa wydobywające i przetwarzające gips.

Inwestycje i środki trwałe w usługach rynkowych najwyższe są w powiecie grodzkim Kielce i w powiecie jędrzejowskim. W Kielcach jest jednak bardzo silny trend malejący rozwoju tych usług, podczas gdy w jędrzejowskim jest trend rosnący. Usługi rynkowe rozwijają się także w powiatach: staszowskim, buskim i pińczowskim. Natomiast inwestycje i środki trwałe w usługach nierynkowych są najbardziej rozwinięte i mają trend rosnący w powiatach grodzkim Kielce i buskim.

Tak więc powiat grodzki Kielce to centrum usług rynkowych i nierynkowych. Powiat ostrowiecki, a także pozostałe północne (oprócz opatowskiego) zawdzię-

cząją swój rozwój gospodarczy przemysłowi. Szczególny charakter ma powiat buski, z silnie rozwiniętym sektorem usług medycznych, a spośród gmin szczególnie charakter mają gminy Krasocin (przemysł) i Oleśnica (budownictwo).

Podsumowując tę analizę można stwierdzić, że jest wiele obszarów gospodarki, gdzie w gminach i powiatach może być prowadzona bardziej efektywna polityka rozwoju gospodarczego.

3.4. Ocena potencjału gospodarczego regionu świętokrzyskiego na tle innych województw, na poziomie sekcji PKD

3.4.1. Wprowadzenie

Istotne znaczenie w analizie struktury przestrzennej podmiotów ma ocena potencjału gospodarczego, mierzona poziomem przedsiębiorczości. Współcześnie przedsiębiorczość jest uważana za główny warunek rozwoju społeczno-gospodarczego i kluczowy czynnik osiągnięcia konkurencyjności w skali całej gospodarki. Przedsiębiorczość rozumiana jest jako skłonność do zakładania i prowadzenia własnych firm.

Ocena potencjału gospodarczego regionu świętokrzyskiego na tle kraju, na poziomie sekcji PKD, została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch wskaźników. Pierwszy z nich to wskaźnik przedsiębiorczości, określany jako stosunek liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON do liczby mieszkańców. Jako liczbę podmiotów wzięto pod uwagę wszystkie podmioty gospodarcze występujące w roku 2007 w rejestrze REGON, gdyż jest to jedyny dostępny wskaźnik dla wszystkich zarejestrowanych województw.

Drugi wskaźnik określany jest jako stosunek liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON do liczby pracujących. W oparciu o ten wskaźnik przedsiębiorczości można wnioskować na temat rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej województw. Umożliwia on wskazanie rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej regionów.

3.4.2. Wskaźniki przedsiębiorczości

W systemie REGON województwa świętokrzyskiego zarejestrowanych było w 2007 roku 106 904 podmiotów gospodarczych, co w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców daje 838 podmiotów (rys. 5.1), podczas gdy średnia krajowa wynosi 938. Analizowany wskaźnik plasuje region na 11 pozycji wśród polskich województw (por. poniższa tabela).

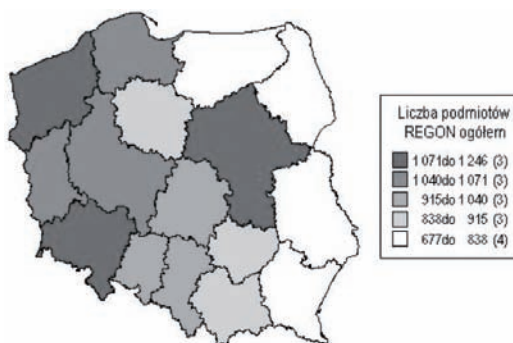
Tabela 3.18. Wskaźniki przedsiębiorczości w wybranych sekcjach PKD na poziomie województw w 2007 r.

Województwo	Liczba podmiotów w sekcji na 10 tys. mieszkańców														Liczba podmiotów ogółem na 10 tys. pracujących	
	Sekcja A	Sekcja C	Sekcja D	Sekcja E	Sekcja F	Sekcja G	Sekcja H	Sekcja I	Sekcja J	Sekcja K	Sekcja M	Sekcja N	Sekcja O	Ogółem		
dolnośląskie	23,11	0,97	92,36	0,93	112,61	320,37	31,41	72,86	37,98	231,13	24,54	44,40	73,09	1071,1	2878410	3175,7
kujawsko-pomorskie	24,52	0,56	90,83	1,24	96,24	302,50	23,18	66,64	34,90	129,20	21,89	48,83	64,79	912,5	2066136	2702,9
lubelskie	20,34	0,62	58,54	0,94	69,94	240,05	18,47	51,54	26,78	85,94	23,31	37,43	54,13	699,4	2166213	1998,8
lubuskie	40,51	0,76	88,19	1,29	106,27	339,74	34,18	70,89	36,15	191,54	22,55	44,34	72,42	1055,5	1008481	3371,3
łódzkie	20,96	0,67	132,28	0,81	85,75	319,68	23,97	62,50	33,78	124,39	23,46	39,80	65,96	942,4	2558898	2509,6
małopolskie	19,53	0,50	100,64	0,98	104,26	264,84	33,89	69,79	29,75	134,14	25,47	41,21	64,66	896,1	3279036	2688,2
mazowieckie	24,59	0,79	120,34	1,02	119,39	374,13	26,94	96,28	43,27	233,97	31,09	46,55	83,50	1209,0	5188488	2827,4
opolskie	36,18	0,26	83,71	0,94	106,84	266,29	27,07	52,15	37,47	169,75	25,00	38,20	62,87	915,4	1037088	3034,8
podkarpackie	16,56	0,45	69,12	0,89	70,85	222,77	18,67	48,16	22,53	87,32	23,74	32,26	54,84	677,3	2097338	2096,6
podlaskie	32,44	0,47	67,57	0,77	79,90	230,00	16,89	58,26	30,72	92,36	19,75	44,36	60,53	743,4	1192660	2158,2
pomorskie	22,47	0,66	126,92	1,68	121,91	276,32	47,42	73,07	40,31	196,16	24,74	43,78	68,89	1053,0	2210920	3225,6
śląskie	12,38	0,54	90,88	0,65	96,12	309,83	31,04	67,30	36,42	145,18	24,03	37,31	62,82	918,4	4654115	2666,1
świętokrzyskie	13,30	0,78	78,70	1,13	96,66	315,14	22,30	59,49	29,31	98,93	21,52	36,34	54,43	838,1	1275550	2338,7
warmińsko-mazurskie	34,55	0,46	69,07	1,50	82,43	220,96	23,46	52,34	29,07	136,77	23,74	46,77	62,71	792,7	1426155	2678,0
Wielkopolskie	40,21	0,71	115,01	0,96	123,49	317,74	24,69	65,78	34,05	162,72	26,24	47,96	72,10	1040,0	3386882	2671,4
Zachodniopomorskie	31,53	0,54	108,75	2,22	139,23	353,24	74,15	84,44	41,57	223,95	26,08	70,27	79,07	1245,4	1692271	4056,3
Średnia arytmetyczna	25,82	0,61	93,31	1,12	100,74	292,10	29,86	65,72	34,00	152,72	24,20	43,74	66,05	938,1	2382228	2762,5
Odczylenie standardowe	9,02	0,17	22,41	0,40	19,85	47,61	14,03	12,68	5,66	50,92	2,51	8,51	8,47	167,4	1241239	527,7
Wskaźnik zmienności [%]	34,94	28,26	24,02	35,33	19,70	16,30	46,99	19,30	16,66	33,34	10,38	19,45	12,83	17,8	52,1	19,1

Najwyższą lokatę zajmuje zachodniopomorskie, z liczbą 1 245 podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców. Kolejne pozycje zajmują mazowieckie (1 209) i dolnośląskie (1 071). Najniższe lokaty zajmują regiony Polski wschodniej, tj. województwa: podkarpackie (677 podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców), lubelskie (699) i podlaskie (743). Skala rozpiętości pomiędzy regionem o najwyższym wskaźniku a regionem o najniższym wskaźniku, podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców wynosi 1,8 do 1.

Biorąc pod uwagę wskaźnik przedsiębiorczości, liczony jako liczba podmiotów przypadająca na 10 tys. pracujących w województwie, świętokrzyskie plasuje się na nieco słabszej, 13 pozycji w kraju. W regionie świętokrzyskim przypada 2 339 podmiotów gospodarczych na 10 tys. pracujących. Wskaźnik przyjmuje niższe wartości w regionach lubelskim (1 999 podmiotów), podkarpackim (2 097) i podlaskim (2 158). Liderem pod względem obu wskaźników pozostaje woj. zachodniopomorskie, z wyraźną przewagą nad kolejnymi regionami (4 056 podmiotów na 10 tys. pracujących). Zmieniają się natomiast kolejne pozycje w rankingu. Drugą lokatę zajmuje lubuskie, gdzie na 10 tys. pracujących przypada 3 371 podmiotów; na trzeciej lokacie uplasowało się pomorskie, gdzie przypada 3 226 podmiotów. Skala rozpiętości pomiędzy regionem z najwyższym i najniższym wskaźnikiem kształtuje się nieco powyżej wcześniej analizowanego wskaźnika i wynosi 2 do 1.

Rysunek 3.5. REGON ogółem – jednostki na 10.000 mieszkańców

3.4.3. Współczynnik zmienności

Pod względem wartości analizowanych sekcji PKD poszczególne województwa charakteryzują się różnym stopniem zróżnicowania. Wyrazem tego są wartości odchylenia standardowego oraz współczynnika zmienności, obliczone dla poszczególnych sekcji PKD. Wartość współczynnika zmienności waha się bowiem od 46,4% do 75,3 % (por. poniższa tabela).

Tabela 3.19. Liczba podmiotów w wybranych sekcjach PKD na poziomie województw w 2007 r.

Województwo	Sekcja A	Sekcja C	Sekcja D	Sekcja E	Sekcja F	Sekcja G	Sekcja H	Sekcja I	Sekcja J	Sekcja K	Sekcja M	Sekcja N	Sekcja O	Razem
dolnośląskie	6 651	279	26 586	267	32 413	92 215	9 041	20 972	10 932	66 530	7 065	12 781	21 037	308 308
kujawskopom.	5 067	115	18 767	256	19 884	62 501	4 790	13 768	7 211	26 695	4 522	10 089	13 387	188 531
lubelskie	4 405	134	12 681	204	15 151	52 001	4 001	11 165	5 801	18 617	5 050	8 109	11 726	151 514
lubuskie	4 085	77	8 894	130	10 717	34 262	3 447	7 149	3 646	19 316	2 274	4 472	7 303	106 450
łódzkie	5 356	172	33 810	206	21 918	81 706	6 126	15 975	8 635	31 792	5 997	10 172	16 859	240 862
małopolskie	6 403	165	32 999	321	34 186	86 841	11 112	22 883	9 756	43 986	8 353	13 514	21 201	293 845
mazowieckie	12 756	412	62 439	527	61 945	194 119	13 976	49 956	22 452	121 396	16 131	24 152	43 323	627 277
opolskie	3 752	27	8 681	98	11 080	27 617	2 807	5 408	3 886	17 605	2 593	3 962	6 520	94 933
podkarpackie	3 474	94	14 497	187	14 860	46 722	3 916	10 101	4 726	18 314	4 980	6 765	11 501	142 056
podlaskie	3 869	56	8 059	92	9 529	27 431	2 014	6 949	3 664	11 015	2 356	5 291	7 219	88 665
pomorskie	4 967	145	28 061	371	26 953	61 093	10 485	16 155	8 913	43 370	5 470	9 680	15 230	232 806
śląskie	5 763	250	42 295	301	44 735	144 199	14 448	31 321	16 948	67 569	11 184	17 364	29 235	427 413
świętokrzyskie	1 696	99	10 038	144	12 330	40 198	2 845	7 588	3 738	12 619	2 745	4 635	6 943	106 904
warmińsko-maz.	4 928	66	9 850	214	11 756	31 512	3 346	7 465	4 146	19 506	3 385	6 670	8 943	113 058
wielkopolskie	13 617	241	38 954	325	41 825	107 615	8 361	22 279	11 531	55 110	8 888	16 245	24 420	352 236
zachodnio-pom.	5 335	92	18 404	375	23 562	59 778	12 548	14 289	7 035	37 899	4 414	11 891	13 380	210 750
średnia arytmetyczna	5 758	152	23 438	251	24 553	71 863	7 079	16 464	8 314	38 209	5 963	10 362	16 139	230 351
odchylenie standardowe	3 141	100	15 536	117	15 029	45 859	4 318	11 483	5 276	28 762	3 720	5 528	9 909	146 144
współczynnik zmienności [%]	54,6	66,3	66,3	46,4	61,2	63,8	61,0	69,7	63,5	75,3	62,4	53,3	61,4	63,4

Wśród wymienionych sekcji PKD najbardziej różnicuje województwa sekcja K – *Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej* (współczynnik zmienności wynosi 75,3%). W świetle wartości tej sekcji na czoło wysuwa się województwo mazowieckie, dla którego wskaźnik ten wynosi 121 396 podmiotów. Charakteryzuje się ono zdecydowaną – niemalże dwukrotną – przewagą nad kolejnymi województwami: śląskim – 67 569 podmiotów, dolnośląskim – 66 530 podmiotów i wielkopolskim – 55 110 podmiotów. Najmniejszą liczbą podmiotów w sekcji K charakteryzują się województwa: podlaskie – 11 015 podmiotów, świętokrzyskie – 12 619 podmiotów i opolskie – 17 605 podmiotów. Pod względem liczby podmiotów w omawianej sekcji województwo świętokrzyskie znajduje się na niskiej – 15 pozycji, gdzie, jak już wspomniano, liczba podmiotów w sekcji K wynosi 12 619.

3.4.4. Zakończenie

Potencjał województwa świętokrzyskiego, mierzony w analizowanych sekcjach PKD liczbą podmiotów przypadających na 10 tysięcy mieszkańców, wypada słabo na tle pozostałych regionów. W pierwszej piątce regionów (które można uznać za jednostki o najwyższym potencjale) świętokrzyskie znalazło się tylko raz – w analizie sekcji C – *Górnictwo* (por. poniższa tabela). Region uplasował się na 3 pozycji w kraju.

Tabela 3.20. Potencjał województwa świętokrzyskiego na tle kraju w analizowanych sekcjach PKD

Numer sekcji	Nazwa sekcji	Liczba podmiotów na 10 tys. ludności	Pozycja na tle kraju
Sekcja A	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	13	15
Sekcja C	Górnictwo	0,78	3
Sekcja D	Przetwórstwo przemysłowe	79	11
Sekcja E	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	1,12	6
Sekcja F	Budownictwo	97	10
Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	315	7
Sekcja H	Hotele i restauracje	22	13
Sekcja I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	59	12
Sekcja J	Pośrednictwo finansowe	29	13/14
Sekcja K	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	99	13
Sekcja M	Edukacja	22	14/15
Sekcja N	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	36	15
Sekcja O	Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	54	15/16

Ponadto województwo znalazło się jeszcze dwukrotnie na pozycjach w pierwszej ósemce regionów: na 6 pozycji w sekcji E – *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę* oraz na 7 pozycji w Sekcji G – *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego*. Najczęściej jednak region plasuje się na pozycjach od 13 w dół. Analiza potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego na poziomie sekcji PKD ujawnia niski poziom przedsiębiorczości w większości obszarów działalności gospodarczej regionu.

Wyniki przeprowadzonej analizy potencjału gospodarczego regionu na tle kraju pokazują, że województwo wraz ze „ścianą wschodnią” stale plasuje się na poziomie znacznie odstającym od reszty województw. Istnieje zatem pilna potrzeba zdynamizowania działań na rzecz zmniejszenia dystansu rozwojowego pomiędzy regionem świętokrzyskim, a regionami o najwyższym potencjale społeczno-gospodarczym.

3.5. Ocena stanu przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli władz lokalnych w gminach i powiatach województwa świętokrzyskiego

3.5.1. Wstęp

Do badania wytypowano wszystkie 102 gminy i 14 powiatów. W końcowym efekcie uzyskano oceny z 70 gmin i 13 powiatów.

W grupie gmin zawsze ankietowano jedną osobę, którą był wójt, zastępca wójta, burmistrz, wiceburmistrz lub sekretarz urzędu. W miastach zwracano się do prezydentów lub ich zastępców. W dwóch przypadkach ankietę przeprowadzono z kierownikami referatów rozwoju. Na zaplanowane 102 wywiady zrealizowano 68,6%.

Natomiast w powiatach starano się przeprowadzić rozmowy z dwoma osobami. Jedną osobą był starosta lub wicestarosta, a drugą pracownik merytorycznie odpowiedzialny za kierowanie zagadnieniami rozwoju powiatu. W powiatach przeprowadzono 25 wywiadów, przy czym w dwóch przypadkach były to rozmowy tylko z jedną osobą. Na zaplanowane 28 wywiadów zrealizowano 89,2%.

Łącznie zebrano 95 wywiadów, które zawierały 1 260 ocen uzyskanych z gmin oraz 475 ocen z powiatów. Razem uzyskano 1 735 ocen w obu ankietowanych grupach.

Ankiety przeprowadzała telefonicznie jedna osoba. Zdecydowano o niewykorzystywaniu innych możliwości zbierania odpowiedzi typu list czy poczta elektroniczna, ponieważ – zdaniem zespołu wykonującego opracowanie – zakłóciłoby to jednorodność odpowiedzi. W przypadku ankiet pisemnych pojawiają się elementy konsultacji, które telefoniczny wywiad-ankieta ogranicza w znacznym stopniu, umożliwiając poznanie ocen konkretnej osoby.

3.5.2. Ocena stanu przedsiębiorczości województwa świętokrzyskiego w opinii pracowników urzędów gmin

Przygotowana ankieta do przeprowadzania wywiadów z przedstawicielami gmin obejmowała następujące zagadnienia:

1. Ustalenie, co według przedstawiciela jednostki leży u podstaw rozwoju gminy.
2. Jak ujęto problem przedsiębiorczości w podstawowych aktach gminy;
3. Jak jednostka jest przygotowana do podjęcia kooperacji z przedsiębiorstwami.
4. Jak, zdaniem gminy, wybrane czynniki wpływały na rozwój przedsiębiorczości.
5. Jak gmina ocenia istniejące otoczenie biznesu.
6. Jak gmina postrzega proces edukacji społeczeństwa w zakresie przedsiębiorczości.

Ankieta zawierała piętnaście pytań, z czego dwa miały podpunkty. W ten sposób wszyscy respondenci odpowiadali na osiemnaście pytań łącznie.

W celu przeprowadzenia ankiety podjęto próbę skontaktowania się ze wszystkimi 102 gminami. W 21 przypadkach wywiady nie doszły do skutku z różnych powodów. Dwa razy odmówiono udziału w wywiadzie bez podania przyczyn. W dziewięciu przypadkach nie udało się skontaktować z jednostkami mimo wykorzystania informacji o numerach telefonów z oficjalnej strony internetowej województwa świętokrzyskiego. Siedemdziesiąt gmin udzieliło odpowiedzi na pytania ankietowe. Średnio wywiad-ankieta był przeprowadzany około 6 minut. Respondenci bardzo rzadko zgłaszali prośby o uściślenie postawionego pytania. Wszystkie odpowiedzi były oceniane w skali pięciostopniowej (od 1 – najgorzej do 5 – najlepiej). Dążąc do rozpoznania, co zdaniem ankietowanych *leży u podstaw rozwoju gminy*, poproszono ich o podanie oceny dla każdego sektora gospodarczej aktywności.

Respondenci, z możliwych do przyznania po 350 punktów (5 punktów w skali ocen razy 70 ankietowanych gmin) dla każdego z trzech wskazanych kierunków aktywności, przyznali 214 punktów (61,1%) rolnictwu, 250 punktów (71,4%) drobnej wytwórczości i MŚP oraz 220 punktów (62,9%) turystyce, rekreacji i hotelarstwu. Rozkłady odpowiedzi mogą świadczyć, że oceniający kierowali się intuicją. Warto zauważyć, że respondenci widzą szansę rozwoju gminy w kierunkach pozarolniczych.

Zatem uogólniając, można powiedzieć, że większość ankietowanych wiąże rozwój swojej gminy z rozwojem przedsiębiorczości.

U podstaw wszelkiej działalności jednostek terytorialnych powinna leżeć przemyślana strategia i odpowiednio opracowany plan przestrzennego zagospodarowania gminy. Poproszono ankietowanych o ocenę *aktualnej strategii gminy*

pod kątem przychylności dla przedsiębiorczości oraz planu przestrzennego zagospodarowania i jego proprzedsiębiorczego charakteru. Z ocen wynika, że oba zagadnienia są nisko oceniane przez ankietowanych, przy czym ocena obowiązującej strategii jest o około 18% lepsza niż ocena planu przestrzennego zagospodarowania. Gorsza ocena stanu planów przestrzennego zagospodarowania wynika z faktu, że kilka gmin ich nie posiada, kilka pracuje na planach ograniczonych do części powierzchni gminy, a jeszcze inne je aktualizują.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że oba dokumenty, tj. plan przestrzennego zagospodarowania i strategia gminy, są jeszcze niedocenianym narzędziem zarządzania gminą.

Wśród czynników mających znaczenie dla osiągnięcia sukcesu w rozwoju gminy często były wymieniane zdolność do kooperacji i umiejętność komunikacji, czyli w sumie zdolność do współpracy w ramach posiadanych kompetencji. Wywiady zawierały 5 pytań na ten temat. Opracowujący ankietę prosili o ocenę zasobów gminy, obejmujących jej położenie geograficzne, minerały, jakość gleb, stosunki wodne, zasoby kulturalne, materialne i ludzkie. Uogólnienie miało na celu zmuszenie oceniających do wypośrodkowania oceny przy intuicyjnym nałożeniu wag dla poszczególnych aspektów.

Nikt z ankietowanych nie ocenił stanu wykorzystania posiadanych zasobów na jedynekę. Spośród 47 gmin wiejskich aż 38 osób postawiło ocenę dostateczną i dobrą. Podobnie rozłożyły się oceny (18) w grupie gmin miejsko-wiejskich. Powyższe oceny mogą wynikać z braku rzetelnej wiedzy o zasobach gminy, zbyt ogólnie sformułowanych pytań i skłonności do przyjmowania asekuracyjnych postaw.

Ankietowani, oceniając *aktywność lokalizacyjną gminy*, 22 razy dali ocenę dostateczną i 30 razy ocenę dobrą, co stanowiło 72,3% wszystkich odpowiedzi. Było tylko 9 ocen bardzo dobrych (12,9%).

Ocenę administracji gminnej ujęto w pytaniach o *zdolność gminy do współpracy, operatywność urzędników zajmujących się problemami przedsiębiorczości oraz stopień przychylności radnych do wydatkowania środków na działania wpływające na rozwój przedsiębiorczości*.

Wyniki pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Najwyżej oceniono zdolność gminy do współpracy z przedsiębiorstwami.
2. Operatywność urzędników zajmujących się problemami przedsiębiorczości i przychylność radnych do akceptacji wydatków na działania wpływające na rozwój przedsiębiorczości w gminie uplasowały się prawie na tym samym poziomie.
3. Porównując osiągniętą punktację z wartością maksymalną (350 punktów), *zdolność gminy do współpracy* wyniosła 83,4%, natomiast *operatywność urzędników* 72,6%, a *przychylność radnych do akceptacji wydatków na rozwój przedsiębiorczości* 71,7%.

Mimo pewnych rozbieżności w wynikach należy stwierdzić, że wszystkie cechy zostały ocenione bardzo wysoko.

Następnie podjęto próbę taksacji, jak wybrane czynniki wpłynęły na rozwój przedsiębiorczości. Zapytano ankietowanych o ocenę wpływu *ulg podatkowych, stanu prawnego i inwestycji infrastrukturalnych na rozwój przedsiębiorczości w gminie*.

Zdaniem ankietowanych, w ich gminach najwyższy wpływ na rozwój przedsiębiorczości wywarły efekty prowadzonych działań inwestycyjnych, np. zbudowania dróg dojazdowych, wodociągów i kanalizacji. Podawano przykłady, że poszukujący terenów do lokalizacji inwestycji stawiają pytania o dojazd i inne usługi komunalne. Zdaniem ankietowanych, najslabiej wpływa na rozwój przedsiębiorczości stan prawny (tylko 50,1% punktacji maksymalnej).

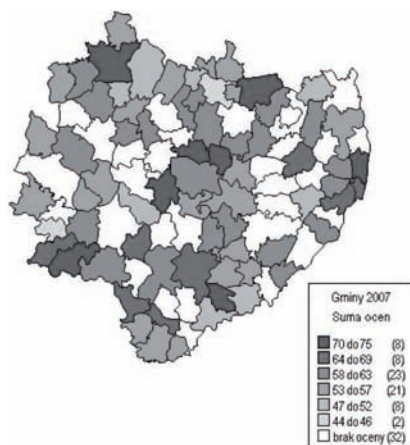
Chcąc ocenić współpracę urzędów w zakresie wzajemnej promocji efektów produkcyjnych lokalnych przedsiębiorców, których produkty lub usługi realizują lokalne potrzeby, zapytano ankietowanych o ocenę działalności reklamowo-promocyjnej organizowanej w obiektach urzędu. Aż 40 razy wskazano oceny dobrą i bardzo dobrą, 18 razy ocenę dostateczną i tylko 12 razy wybrano mierną i niedostateczną.

Tak sformułowane oceny wskazują na pozytywną ocenę działań promocyjnych prowadzonych przez przedsiębiorców w użyzanych lokalach urzędu.

W planowaniu rozwoju ważna jest edukacja społeczna w zakresie przedsiębiorczości. Poproszono respondentów o ocenę działalności edukacyjnej w tym zakresie prowadzonej wśród uczniów i wśród reszty społeczeństwa.

Z odpowiedzi wynika, że ankietowani pełniej oceniają nauczanie przedsiębiorczości w szkołach, bowiem oceny obejmują całą skalę. Obydwa badane obszary edukacji w opiniach przedstawionych poza ocenami były krytykowane i wskazywano na ich niską efektywność.

Rysunek 3.6. Wywiady w gminach – suma ocen omawianych problemów

Reasumując, uzyskano oceny od około 70% adresatów. Wyciągnięte wnioski zostaną wykorzystane do innych badań i analiz. Wyniki zebranych ocen w gminach przedstawiono na powyższym rysunku.

3.5.3. Ocena stanu przedsiębiorczości województwa świętokrzyskiego w opinii pracowników urzędów powiatowych

Ankieta dla powiatów obejmowała zagadnienia w następujących grupach problemowych: ilościowych, jakościowych, interwencjonizmu, otoczenia biznesowego, skłonności do kooperacji (urząd-przedsiębiorca), rozwoju wiedzy i świadomości społecznej oraz rozpoznania stanu najpilniejszych potrzeb.

Zawierała ona 12 problemów, przy czym pięć z nich zostało dodatkowo uszczegółowionych. W przypadku prośby o wskazanie sektora czy branży uwzględniono prawo do wskazania trzech propozycji, które mają największą wagę, zdaniem ankietowanego.

Przedstawiciele powiatów zapytano o strategię rozwoju regionu i wyznaczony w niej profil rozwoju lub kierunek dominujący. Ankietowani wskazali różne cele strategiczne rozwoju powiatu:

- rozwój rolnictwa (5 wskazań),
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego (5 wskazań),
- rozwój sektora MŚP i turystyki (po 4 wskazania),
- rozwój działalności uzdrowiskowej (2 wskazania);
- rozwój przemysłu ceramicznego, gospodarka odpadami komunalnymi i niebezpiecznymi oraz rozwój usług komunalnych (bez bliższego określenia, o jakie usługi chodzi) – po jednym wskazaniu.

Można stąd wysnuć wniosek, że strategię rozwoju powiatów zawierają zbyt wysoki stopień uogólnienia celu (co nie pozwala na ich praktyczne wykorzystanie) lub też ich cele są formułowane bardzo szczegółowo, co skraca „ich żywotność”. Rozbieżności we wskazaniach celów sugerują brak wyznaczenia celu strategicznego w opracowanych strategiach powiatów. Można postawić tezę, że taki stan osłabia pozycję organu zarządzającego powiatem i wprowadza do działań operacyjnych wiele elementów ryzyka.

Ankietowani pozytywnie ocenili strukturę podmiotów działających na ich terenie (średnia 3,57 i mediana 3,0). Podobne stanowisko wyrazili w kwestii zaspokojenia szeroko rozumianych potrzeb ludności powiatu (średnia 3,61 i mediana 4,0). Na podkreślenie zasługuje fakt, że żadne z ocenianych zagadnień nie uzyskało oceny najniższej.

Wiele małych podmiotów produkcyjno-usługowych nie przetrwa na rynku bez pomocy z zewnątrz w początkowym okresie swej działalności. Respondentom zadano pytanie o wskazanie sektorów, którym należałoby udzielić wsparcia, pozostawiając swobodę interpretacyjną odnośnie do zakresu i terminu „wsparcie”.

Respondenci wskazali 40 obszarów, w których widzą konieczność udzielenia wsparcia. W ankiecie umożliwiono wskazanie trzech obszarów, kierunków lub sektorów, a więc udział wykorzystanych możliwości obliczono jako wskaźnik liczby uzyskanych odpowiedzi do maksimum dopuszczalnej liczby wskazań. W ankiecie uczestniczyły 24 osoby, każda miała możliwość wskazać 3 propozycje, co czyni 72 możliwości zgłoszenia. Ankietowani wykorzystali 43 pola. A zatem wskaźnik wykorzystania wyniósł 55,5%. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że wskaźnik zgody na stosowanie działań interwencyjnych (pomocowych) bez określenia zakresu, jest jeszcze stosunkowo wysoki. Należy zaznaczyć, że tylko jedna osoba nie wskazała żadnego obszaru wsparcia, a dzie więciu ankietowanych wykorzystało tylko jedną możliwość.

Poproszono respondentów o ocenę jednostek ściśle współpracujących z lokalnymi podmiotami, tj. jednostek sektora finansowego i jednostek usługowych komercyjnych, działających na rzecz lokalnego biznesu.

Aż 79% ocen dotyczących banków zgrupowanych jest w dwóch obszarach, pierwszym – niskim (oceny 1 i 2) i drugim – wysokim (oceny 4 i 5). Co trzecia opinia miała cechę „niska”, prawie co druga cechę „wysoka”. Nastąpiła wyraźna polaryzacja ocen, co mogło być podyktowane sposobem sformułowania pytania lub osobistymi doświadczeniami ankietowanych. W badanej grupie tylko co piąty oceniający uznał działalność banków na poziomie „średnim”, trudnym do interpretacji i uogólnień.

W opiniach dotyczących ubezpieczycieli widać mniejszą koncentrację odpowiedzi w grupach skrajnych (58%). Co czwarty ankietowany (25%) nisko ocenia ich działalność (oceny 1 i 2), co trzeci (33%) wysoko (oceny 4 i 5).

Tylko 3 osoby skorzystały z możliwości dodatkowego wskazania innych podmiotów finansowych działających na rzecz przedsiębiorców w powiecie, wymieniając SKOK, Fundusze Poręczeń Gwarancyjnych dla podmiotów mikro, Koneckie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości i bank spółdzielczy, działający na terenie ankietowanej jednostki.

Zapytano respondentów, jak oceniają stan usług komercyjnych na rzecz biznesu w powiecie. Pytanie nie zawierało ograniczeń pojęcia „usługa komercyjna na rzecz biznesu”. Co drugi ankietowany ocenił stan usług komercyjnych (głównie liczebność i dostępność – informacje pozyskane z komentarzy przekazywanych przy dokonywaniu oceny) jako wysoki (oceny 4 i 5). Nieliczni ankietowani określili ten stan jako niski (oceny 1 i 2). Duża liczba ocen na poziomie „średnim” może świadczyć o braku własnych doświadczeń ankietowanego i tym samym przyjęciu pozycji neutralnej.

Ankietowanych zapytano o wspólne działania administracji szczebla powiatowego oraz lokalnych jednostek produkcyjnych i usługowych na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i promocji powiatu. Co trzeci ankietowany stwierdził, że nie było takich przedsięwzięć. Ankietowani z pięciu jednostek udzielili sprzecznych

odpowiedzi. Daje to blisko czterdziestoprocentowy stan rozbieżności odpowiedzi i może świadczyć o braku wiedzy na dany temat, być efektem obowiązującego podziału odpowiedzialności lub wynikać z zakresu zadań przydzielonych do nadzoru.

Poproszono respondentów o ocenę skłonności miejscowych przedstawicieli biznesu do „patriotyzmu lokalnego”. Na 24 osoby ankietowane, 21 wskazało odpowiedź „tak” i dokonało oceny efektów wspólnych działań promujących powiat.

Zdecydowana większość ocen potwierdza celowość podejmowania działań, które mają znaczenie dla promocji całego powiatu.

Zapytano respondentów, które ośrodki i regiony mają wpływ na gospodarkę powiatu. Stworzono dużą dowolność interpretacyjną tego pytania. Ankietowani najczęściej wymieniali Kielce (11 wskazań), Kraków (3 wskazania), Ukrainę (2 wskazania), Warszawę, województwo mazowieckie i Śląsk (po 1 wskazaniu).

Ankietowani odpowiadali także, jakie przedsiębiorstwo lub branżę utworzyliby w powiecie. Nie stawiano żadnych warunków i ograniczeń odpowiedzi poza liczbą proponowanych jednostek do dwóch. Ogółem podano 30 propozycji, a ich zestawienie wskazuje na duże zapotrzebowanie na jednostki gospodarcze zajmujące się przetwórstwem produktów rolnych (43% wskazań).

Rola gmin w kreowaniu innowacyjności regionu

1. Wprowadzenie. Analiza badań ankietowych wybranych gmin i przedsiębiorstw

W 2004 roku Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego i Ministerstwo Nauki i Informatyzacji opracowało dokument „Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013”. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego i skierowany do realizacji. Pierwszy etap realizacji obejmował lata 2005-2006, a obecnie realizowany jest drugi etap, przewidziany na lata 2007-2013.

Podstawą kształtowania Regionalnej Strategii Innowacji są wytyczne Strategii Lizbońskiej, przyjęte przez Radę Unii Europejskiej w marcu 2000 roku w Lizbonie, które podkreślają rolę wiedzy w procesie rozwoju konkurencyjności gospodarki regionalnej – *rzeczywiste bogactwo – rozumiane jako efektywność gospodarowania, konkurencyjność przemysłowa i zatrudnienie – pochodzi nie tylko z produkcji dóbr materialnych, ale też z produkcji, transformacji i wykorzystania wiedzy. Szczególnie w kontekście rosnącej roli odgrywanej przez sektor usług w działalności gospodarczej, wiedza posiada podstawowe i strategiczne znaczenie.*

Województwo świętokrzyskie aktualnie charakteryzuje się niską rentownością gospodarki, odpływem młodych, zdolnych ludzi oraz przestarzałą infrastrukturą badawczo-rozwojową. Jednak zgromadzenie silnych komponentów regionu wokół trzech płaszczyzn sieciowych w ramach Regionalnej Strategii Innowacji powinno doprowadzić w dłuższym okresie do wzrostu atrakcyjności województwa dla inwestorów spoza regionu, trwale endogenicznego rozwoju opartego na kreatywności i przedsiębiorczości młodych absolwentów szkół i uczelni oraz efektywnego wykorzystania walorów naturalnych i ludzkich dla zrównoważonego rozwoju regionu.

Począwszy od jesieni 2008 roku, korzystając ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego koordynuje pracę sześciu partnerów realizujących I etap monitorowania realizacji RSI – „Perspektywy RSI Świętokrzyskie”.

Zespół badawczy Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, kierowany przez dr. hab. Zbigniewa Olesińskiego, przeprowadził badania 100 gmin województwa świętokrzyskiego (na ogólną

liczbę 102) oraz 300 przedsiębiorstw (na ogólną liczbę ok. 100 tys.). Badania zostały przeprowadzone przy pomocy ankiety zawierającej 67 pytań w sześciu grupach tematycznych dla gmin i ankiety zawierającej 60 pytań dla przedsiębiorców, w pięciu grupach tematycznych. Celem badań było ustalenie postępów w realizacji Regionalnej Strategii Innowacji w pracy Rad Gmin i Urzędów Gmin, w tym ich współpracy z przedsiębiorcami, organizacjami i instytucjami z terenu gminy, jak i współpracy z innymi gminami oraz partnerami spoza gminy.

Grupy tematyczne pytań w ankiecie dla gmin to: I – pozycja rynkowa, finanse, konkurencyjność (25 pytań); II – relacje z otoczeniem (8 pytań); III – partnerstwo i współpraca (10 pytań); IV – wsparcie rozwoju innowacji (8 pytań); V – przewidywanie powstania nowych podmiotów, technik i technologii (6 pytań), VI – relacje ze środowiskiem naturalnym (10 pytań). Łącznie 67 pytań.

Grupy tematyczne pytań dla przedsiębiorców to: I – pozycja rynkowa, finanse, konkurencyjność (25 pytań), II – potencjał innowacyjny (5 pytań), III – partnerstwo i współpraca (12 pytań), IV – wsparcie rozwoju innowacji (12 pytań) oraz V – przewidywane powstanie nowych podmiotów, technik i technologii (6 pytań). Łącznie 60 pytań.

Oceniając niniejsze badania w toku „panelu ekspertów” Lech Janiszewski – Wicemarszałek Województwa Świętokrzyskiego, stwierdził – *U schyłku pierwszej dekady XXI wieku, w piątym roku przynależności Polski do UE, w dobie globalizacji, Internetu, społeczeństwa informacyjnego i konieczności uczenia się przez całe życie, powinniśmy i możemy oceniać sytuację naszego województwa w zakresie innowacyjności, w oparciu o najbardziej aktualne doświadczenia polskie i światowe. W planowaniu naszych rozwiązań powinniśmy też szeroko wykorzystać dorobek w budowaniu regionalnych systemów innowacji najlepszych regionów i krajów. Aktualne do tych działań jest więc znane stwierdzenie: „myśl globalnie – działaj lokalnie”, a nasze województwo – podobnie jak cała Polska – potrzebuje skoordynowanych i wielokątowych inicjatyw na rzecz budowania atmosfery i kultury przedsiębiorczości i innowacyjności po to, aby skutecznie przygotowywać – szczególnie młode pokolenie – do funkcjonowania w międzynarodowej konkurencji. O innowacyjności musimy więc myśleć i planować działania bardzo szybko.*

Świadomość takiej sytuacji, w aktywnej części społeczeństwa naszego województwa, zapewne jest powszechna, ale należy się obawiać, że nie wynikają z tego głębsze refleksje – w jaki sposób powinniśmy zmieniać swoje otoczenie i siebie, aby w perspektywie 10-20 lat zanotować znaczną poprawę naszej pozycji w rankingu innowacyjnych regionów Europy. Jest to jeden z podstawowych wniosków początkowych, w połączeniu z szerokim pojmowaniem innowacyjności, przy określaniu działań na okres kolejnych etapów RSI.

Analiza badań ankietowych przeprowadzonych na poziomie przedsiębiorstw, organizacji czy gmin wskazuje, że dominuje przekonanie, iż głównym źródłem

poprawy sytuacji mają być czynniki zewnętrzne – środki unijne, zmiana przepisów, lepsza obsługa przez organizacje zewnętrzne itd. Pojawiają się, co prawda, refleksje, że potrzeba nam więcej wiedzy czy szkoleń, ale bez oceny jakich i tym bardziej bez analizy, gdzie jesteśmy oraz jak i dokąd chcemy zmierzać. Warto więc w tym miejscu zacytować opinię profesora Grzegorza Gorzelaka – *świat nie zna ani jednego przypadku wydobycia się z zacofania jedynie przy użyciu pomocy zewnętrznej. Co więcej traktowanie pomocy zewnętrznej, jako jedyne go czynnika rozwojowego uzależnia i degeneruje zdolność regionów do samodzielnego rozwoju. Należy przebić się z tą oceną do szerokich kręgów liderów naszego regionu*¹.

Występując na tym samym forum prof. zw. dr hab. Regina Renz – Rektor Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, stwierdziła: *Próbując ocenić przeprowadzone badania gmin i przedsiębiorstw w ramach projektu Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I Etap)”, w szczególności chciałabym zwrócić uwagę na – moim zdaniem wynikającą z badań – poprawę oceny w społecznościach lokalnych rad gmin, wójtów, urzędów gmin. Jako historyk badań procesów społecznych i gospodarczych stwierdzam z satysfakcją, że w coraz większym stopniu mieszkańcy gmin postrzegają władzę w gminie jako swoją własną. Z omawianych dzisiaj badań jasno też wynika, że praca rad gmin, wójtów i urzędów gmin w coraz szerszym zakresie spełnia oczekiwania mieszkańców i wychodzi naprzeciw ich oczekiwaniom. To wielki, trudny do przecenienia przełom w relacjach Polaków z władzą*².

Strategia wzrostu konkurencyjnego regionów³ została określona w Strategii Lizbońskiej oraz innych dokumentach, między innymi w zmodyfikowanym Planie Zrównoważonego Rozwoju, który zakłada, że *rozwój wspólnot samorządowych powinien być postrzegany jako proces stałego wzrostu jakości życia lokalnych społeczeństw, wsparty na wzajemnie zrównoważonych czynnikach o charakterze społecznym, gospodarczym, ekologicznym*⁴. Koncepcja ta zakłada, iż nowoczesne zarządzanie w regionie polega nie tylko na zagospodarowaniu jego terenu, ale przede wszystkim na przyczynianiu się do sprawnego funkcjonowaniu wszystkich jego elementów i rozwiązywaniu wewnętrznych problemów. Kluczowym zadaniem samorządów jest zatem kształtowanie rozwoju regionalnego i lokalnego w oparciu o realne cele, sposoby i środki zagospodarowania przestrzeni

¹ L. Janiszewski, *Działania na rzecz rozwoju Województwa Świętokrzyskiego z perspektywy budowy Regionalnej Strategii Innowacji*, Kielce 2009.

² R. Renz – wystąpienie na Panelu Ekspertów w dniu 23.03.09, stenogram obrad.

³ M. Porter, *Przewaga konkurencyjna*, Wydawnictwo OnePress, Gliwice 2006, s. 27 i n.

⁴ T. Domański, *Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy*, Wydawnictwo Agencji Rozwoju Komunalnego, Warszawa 2000, s. 16.

i racjonalnego jej użytkowania⁵. Zadaniem samorządów jest zatem rozszerzenie działalności gospodarczej, poszukiwanie przewag konkurencyjnych i nowych źródeł dochodu, tworzenie efektywnych i realnych strategii zagospodarowania przestrzennego, które będą uwzględniać potencjał konkurencyjny danego obszaru. Nowy system zarządzania w regionie powinien uwzględniać pięć kluczowych determinantów rozwoju:

- konkurencyjność,
- przedsiębiorczość,
- innowacyjność,
- gospodarowanie finansami,
- inwestycje.

Wymienione czynniki stanowią główne filary każdej polityki regionalnej, której zdaniem jest wzrost gospodarczy, wzrost konkurencyjny, aktywizacja zasobów ludzkich celem rozwoju przedsiębiorczości. Strategia regionalna powinna być odzwierciedleniem potrzeb, konkretnych celów, preferencji i hierarchii wartości społeczeństwa lokalnego. Zrealizowanie regionalnych celów strategicznych zależy od potencjału konkurencyjnego, który kreuje możliwości i oczekiwania, czyli poziom aspiracji gospodarczo-społecznych. Podstawowymi celami rozwoju regionalnego powinny się stać: zaspokajanie podstawowych potrzeb ludności, wykorzystanie posiadanych zasobów oraz istniejących możliwości do kreowania rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości, usprawnienie działań i zapewnienie integralnego rozwoju o charakterze zrównoważonym oraz sprawnego funkcjonowania wszystkich podmiotów i instytucji w jednostce lokalnej, niezawodności funkcjonowania systemów oraz ich właściwego zasilania w zasoby wytwórcze⁶.

Potencjał konkurencyjny mogą stanowić także walory klimatu, sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości, do których należą:

- walory użytkowe, wytworzone przez naturę lub ludzi, takie jak: zagospodarowanie terenu, krajobraz jako walor turystyczny, stan środowiska, surowce mineralne, żyzne gleby, obiekty produkcyjne, infrastruktura komunikacyjna, drogowa, techniczna;
- walory demograficzne, siła robocza, kultura i tradycje gospodarcze danego obszaru, w tym przede wszystkim: liczba ludności i jej struktura, kwalifika-

⁵ A.P. Wiatrak, *Skala regionalna i lokalna – istota, rozwój i zarządzanie*, „Problemy Zarządzania” 2006, nr 3, s. 12-13.

⁶ L. Wojtasiewicz, *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcie metodologiczne*, [w:] *Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Biuletyn KPZK, z. 177, 1997, s. 8-9, [w:] A.P. Wiatrak, op.cit., s. 13; U. Jahanson, G. Eklor, M. Holmgren, M. Martensson, *Human resource costing and accounting versus the balanced scorecard (A report to OECD) School of Business*, Stockholm University 1996; J. Nahapiet, S. Goshal, *Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage*, *Academy of Management Review*, 23 (2), 1998.

cje, motywacja do pracy, osiągnięcia gospodarcze, stopień rozwoju przedsiębiorczości, tradycja kontaktów ogólnokrajowych i zagranicznych, otwartość mentalna, zaangażowanie w zmiany, kreatywność, skłonność do wdrażania zmian innowacyjnych;

- walory związane z umiejętnościami kreowania współpracy i partnerstwa: liczba instytucji zajmujących się promocją obszaru i rozwojem przedsiębiorczości, inwestycji i innowacji, zaangażowanie tych instytucji; umiejętności zarządcze, umiejętności współpracy z organizacjami biznesu i rozwoju przedsiębiorczości; rozwój sieci współpracy międzyorganizacyjnej z polskimi i zagranicznymi podmiotami gospodarczymi i okołobiznesowymi, rozwój banków, inkubatorów przedsiębiorczości, parków technologicznych, fundacji i agencji wspierających przedsiębiorczość; tworzenie realnych strategii długofalowego rozwoju regionalnego; przyciąganie i rozwój inwestycji; sprzedaż gruntów pod inwestycje; korzystna gospodarka podatkowa; rozwój zarządzania wiedzą i korzystanie z doradztwa; współpraca ze szkołami wyższymi, samorządami, przedsiębiorstwami, organizacjami okołobiznesowymi i wspierającymi rozwój biznesu; zaangażowanie i wykorzystanie funduszy, programów europejskich do realizacji celów strategicznych.

Wszystkie powyższe czynniki stanowią determinanty rozwoju konkurencyjnego przedsiębiorstw oraz regionów i stanowią integralną część funkcji zarządczych: planowania, podejmowania decyzji, organizowania, współdziałania z ludźmi, motywowania, przeprowadzenia, komunikowania, kontrolowania. Kompleksowe zbadanie tych obszarów oraz uzupełnienie ich o analizę determinantów rozwoju regionalnej konkurencyjności umożliwia realizację zakładanych celów strategicznych i osiągnięcie sukcesu zarządczego.

Największą rolę w procesie zmian, rewitalizacji organizacji, walki konkurencyjnej odgrywa jedyny kreatywny element otoczenia biznesu – menedżer, nazwany przez P. Druckera *dynamicznym elementem w każdym biznesie. Bez jego przywództwa „środki produkcji” pozostają środkami i nie stają się nigdy samą produkcją. Zwłaszcza w gospodarce opartej na konkurencyjnym sukcesie biznesu jego rola intensyfikuje się, gdyż przetrwanie organizacji zależy od klasy i wydajności menadżera. Ta klasa i wydajność są jedyną skuteczną przewagą, jaką w tej gospodarce przedsiębiorstwo może osiągnąć*⁷. Wydajność menedżera mierzona jest skutkiem jego działań, które uzależnione są od jego predyspozycji przywódczych, stylu zarządzania i wymagań względem pracownika. Stąd szczególne zainteresowanie w badaniach nad aspektem innowacji, który jest pochodną zarządzania wiedzą, transferu wiedzy, kapitału społecznego i intelektualnego,

⁷ P. Drucker, *Praktyka zarządzania*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie 1998, s. 17; por. też P. Drucker, *Post-capitalist Society*, Harper-Business, New York 1993; R. B. Reich, *The work of nations*, Knopf, New York 1991.

czyli niematerialnego potencjału przewag konkurencyjnych. Strategią wzrostu konkurencyjnego przedsiębiorstw jest restrukturyzacja innowacyjna, czyli wprowadzenie zmian myślenia, innowacji produktowych i marketingowych, organizacji i zarządzania, technicznych i technologicznych.

W procesie budowania strategii pozyskiwania przewag konkurencyjnych na rynku konieczne jest uwzględnienie specyfiki funkcjonowania przedsiębiorstw, która wyróżnia je spośród innych grup podmiotów i stanowi źródło szans oraz zagrożeń.

W celu uzyskania przewagi konkurencyjnej polskie przedsiębiorstwa powinny wzmocnić zdolności do zbierania i przetwarzania danych z otoczenia i kształcić umiejętność osiągania lepszych wyników poprzez budowanie skuteczniejszych strategii. Polskie przedsiębiorstwa powinny łączyć się z podmiotami zewnętrznymi w celu budowania wspólnych przedsięwzięć. Partnerstwo jest sposobem na wzmocnienie ich zasobów, kreowanie współpracy z otoczeniem i transfer wiedzy, techniki, technologii⁸. Przedsiębiorstwa, budując przewagę konkurencyjną na zasadach partnerstwa, mogą poprawić swoją pozycję rynkową, usprawnić zarządzanie przedsięwzięciami lub zmniejszyć ryzyko inwestowania w niepewnym otoczeniu⁹. Strategia łączenia się przedsiębiorstw tej samej branży zwiększa siłę przetargową wobec dostawców i klientów, zwiększa ich dostępność do źródeł finansowania, wpływa na rozwój innowacji organizacyjnych, zmienia kulturę organizacyjną poprzez usprawnienie komunikacji i elastyczności względem otoczenia.

2. Metodyka i organizacja badań

Analiza danych statystycznych, fachowej literatury, badań oraz własne spostrzeżenia i zaangażowanie badawcze, dotyczące sposobów wsparcia konkurencyjnego mikroprzedsiębiorstw, a także regionu, zaowocowały wspólnym przedsięwzięciem samorządu, organizacji nauki i organizacji wsparcia biznesu. Współtworzenie pierwszej Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013¹⁰, która wyznacza główne cele strategiczne rozwoju gospodarki, nauki, infrastruktury w regionie – umożliwiło rozpoznanie obszarów badań, wymagających kontynuacji w następnych etapach monitorowania RSI. Prace i badania przeprowadzone na potrzeby Regionalnej Strategii Innowacji wyłoniły szereg pytań, które pozostały dotychczas bez odpowiedzi. Szczególnie temat gospodarki, konkurencyjności i przedsiębiorczości pozostawał niedokładnie poznaną dziedziną, która wymagała dalszych badań. Istniejąca luka poznaw-

⁸ *Przedsiębiorstwo partnerskie*, red. M. Romanowska, M. Trocki, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2002.

⁹ L. Białoń, M. Zagórska, *Przekształcenie MŚP w przedsiębiorstwa inteligentne*, „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw*” 2005, nr 4, s. 69-70.

¹⁰ *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013*, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2004.

cza dotycząca funkcjonowania, potencjału konkurencyjnego, aktywności proinnowacyjnej oraz możliwości wzrostu konkurencyjnego przedsiębiorstw, stała się inspiracją do podjęcia tego tematu w badaniach.

Badania zostały przeprowadzone metodą triangulacji, która należy do badań jakościowych. Wywodzi się ona z koncepcji Immanuela Kanta, dot. teorii ugruntowanej.

Metodologia teorii ugruntowanej polega na budowaniu teorii (średniego zasięgu) na podstawie systematycznie zbieranych danych empirycznych. Teoria ta jest pochodną analiz danych empirycznych. Propozycje teoretyczne nie są budowane metodą logicznie dedukcyjną, w oparciu o wcześniej przyjęte aksjomaty bądź założenia. Teoria wyłania się z systematycznych badań terenowych, z danych empirycznych, które bezpośrednio odnoszą się do badanej, obserwowanej części rzeczywistości społecznej. Hipotezy, pojęcia, własności pojęć, są budowane podczas badań empirycznych i w toku badań są one modyfikowane i weryfikowane. Budowanie teorii jest więc ściśle związane z samym, długotrwałym procesem badawczym. Metoda teorii ugruntowanej jest przeciwagą dla teorii akademickich, tworzonych „za biurka”, które częstokroć są nieporównywalne bez odniesień empirycznych i trudne do zoperacjonalizowania.

Metoda triangulacji jest metodą badań jakościowych, przeznaczoną dla nauk humanistycznych; wywodzi się z metodologii teorii ugruntowanej. Istotą tej metody są badania terenowe, które charakteryzują proces intelektualny według następujących etapów:

- opis badanej rzeczywistości („opowieści z terenu”) – konceptualizacja;
- proces analityczny („opis z uwzględnieniem zależności przyczynowo-skutkowych”) – operacjonalizacja;
- zastosowanie procedury triangulacyjnej („wykorzystanie narzędzi badawczych celem potwierdzenia lub odrzucenia hipotez”) – ankietowanie i wywiady.

Metoda bada abstrakcyjne pojęcia w aspekcie realnych powiązań między nimi, np. badanie realności otoczenia i powiązań między organizacjami¹¹.

W procesie badawczym zastosowano metody ilościowe z pomocą narzędzi technicznej obróbki danych i metody jakościowe, z uwzględnieniem badań ankietowych i wywiadów swobodnych. Najodpowiedniejszą metodą badań była opisana powyżej metoda badań jakościowych – metoda triangulacji¹²; weryfikacji hipotez dokonuje się w trakcie badania, nie są to zatem twierdzenia *ex cathedra*. Hipotezy mogą być ustawicznie weryfikowane i modyfikowane, w zależności od realnych sytuacji i zachowań badanego obiektu czy uzyskanych w wywiadach na bieżąco informacji.

¹¹ G. Morgan, *Obrazy organizacji*, Wydawnictwo PWE, Warszawa, 1999.

¹² K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Narzędziem wykorzystanym do badań naukowych były ankiety według wcześniej zbudowanych, opiniowanych kwestionariuszy badań, które służyły usystematyzowaniu informacji podanych w wywiadach swobodnych. Główne cele wyznaczone w badaniach mogły być zrealizowane poprzez spełnienie wielu celów szczegółowych, dla których skonstruowano narzędzia badawcze. Wśród tych celów znalazły się:

- ustalenie poziomu aktywności innowacyjnej badanych przedsiębiorstw oraz ich potrzeb, dotyczących kreowania i wdrażania różnych rodzajów innowacji;
- zidentyfikowanie celów proinnowacyjnych przedsiębiorstw, ich potencjału innowacyjnego oraz potrzeb dotyczących ich rozwoju;
- ustalenie poziomu współpracy proinnowacyjnej przedsiębiorstw z podmiotami otoczenia sektorowego oraz potrzeb dotyczących intensyfikacji takiej współpracy;
- ustalenie poziomu współpracy proinnowacyjnej przedsiębiorstw z instytucjami wsparcia biznesu oraz potrzeb dotyczących intensyfikacji takiej współpracy;
- oceny skuteczności instrumentów wspierania innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw stosowanych przez gminy, organizacje nauki, organizacje wsparcia biznesu;
- identyfikacja czynników makrootoczenia (podatki, stopa procentowa, aktywizacja rynku pracy, obciążenia ZUS i podatkowe itp.) i mikrootoczenia (dostawcy, odbiorcy, konkurencja, regulatorzy itp.), które determinują dostęp do zewnętrznych źródeł i stanowią barierę wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw.

Badania obejmowały ocenę wpływu elementów infrastruktury regionu na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw, gmin, sformułowanie celów strategicznych przez badanych i ocenę posiadanych zasobów do ich realizacji¹³.

Badania kwestionariuszami ankietowymi wywiadów były dokumentowane sprawozdaniami i analizami. Ankiety pozwoliły na rzetelne uzupełnienie brakujących danych w wywiadach. Zebranie dokumentów, a następnie policzenie wyników ankietowych przy zastosowaniu metod ilościowych, wymagało obróbki technicznej za pomocą specjalistycznego programu Access i Excel. Dane komputerowe pomogły zarchiwizować informacje na temat badanych organizacji oraz dokonać obliczeń statystycznych uzyskanych odpowiedzi. W analizie, ocenie i interpretacji wyników posłużono się badaniami wtórnymi i pierwotnymi, które zestawiono i uzupełniono o wywiady indywidualne z przedsiębiorcami i przedstawicielami gmin województwa świętokrzyskiego.

¹³ *Przedsiębiorczość a konkurencja w regionie świętokrzyskim – wyniki badań, Część 2*, red. Z. Oleśński, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Wydział Zarządzania i Administracji, Instytut Zarządzania, Kielce 2007.

Ze względu na potrzeby projektu przebadano 100 gmin województwa świętokrzyskiego, spośród 102 wszystkich gmin, opisaną wcześniej metodą badań jakościowych z zastosowaniem ankiet wywiadów. Badania uaktywniły proces transferu wiedzy na temat nowinek związanych z wdrażaniem innowacji, budowaniem przewag konkurencyjnych oraz z systemem podatkowym obowiązującym od stycznia 2007, sposobów realizacji inwestycji i korzystania ze środków funduszy europejskich, rozliczania projektów, procedury zamówień publicznych. Wysoki procent osiągniętych wskaźników związany jest z rosnącym zapotrzebowaniem przedsiębiorców i przedstawicieli gmin na bezpłatną formę uzyskania wiedzy praktycznej i rosnącą świadomość potrzeby budowania przewag konkurencyjnych w oparciu o zmiany innowacyjne, wdrożone poprzez uzyskanie zewnętrznego dofinansowania. W ten sposób badania spełniły bardzo ważną rolę edukacyjną wśród przedsiębiorców i przedstawicieli gmin województwa świętokrzyskiego, którzy budują strukturę „społeczeństwa otwartego”, „społeczeństwa informacyjnego” i współpracują ze sobą przy budowaniu realnych projektów inwestycyjnych, z których większość może w przyszłości dostać dofinansowanie z programów pomocowych Unii Europejskiej. Zainicjowana współpraca może przerodzić się w przyszłości w trwałą formę współpracy, w postaci stowarzyszenia, klastra, sieci. Z tych względów badania miały nieocenioną wartość praktyczną, która może mieć przełożenie na jakościowe wskaźniki konkurencyjności.

Badania gmin przeprowadzono na podstawie aktualnych informacji zawartych na stronach internetowych wykazu gmin Urzędu Statystycznego. Badana gmina musiała ponadto wyrazić wolę przeprowadzenia badania, poprzez przybicie pieczęci odpowiedniego urzędu gminy lub miasta, podpis wójta lub osoby delegowanej przez niego. Dotychczasowe doświadczenie kierownika i wykonawców projektu pozwoliło na rzetelną pracę badawczą, dotyczącą zarówno analizy materiałów statystycznych, jak i analizy dokumentów, analizy ekonomicznej i socjologicznej. Wyniki badań i procedura badawcza odpowiadały zaleceniom prac badawczych, zawartych między innymi w pracach Gilberta A. Churchilla¹⁴, prof. Jerzego Apanowicza¹⁵ i prof. Krzysztofa Koneckiego¹⁶.

Kwestionariusz ankiety dla gmin składał się z 67 odpowiednio dobranych pytań, metryczki i oświadczenia. Kwestionariusze i pytania w nich zawarte zostały dokładnie wyselekcjonowane pod względem specyfiki działań gmin. Pytania posiadały strukturę pytań zamkniętych oraz otwartych, z zachowaniem możliwości dopisania w umieszczonych kafeteriach własnych odpowiedzi, nieprze-

¹⁴ G.A. Churchill, *Badania marketingowe, Podstawy metodologiczne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2002.

¹⁵ J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej, Prace doktorskie i habilitacyjne*, Wydawnictwo Difin, Warszawa: 2005.

¹⁶ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2000.

widzianych przez badaczy. Wywiady z przedstawicielami gmin – podobnie jak przedsiębiorstw – składały się z sześciu części.

3. Wyniki badań

3.1. Charakterystyka badanych gmin

Badane gminy zwracają uwagę na kierowanie się w rozwoju orientacją strategiczną. Jest ona ukierunkowana głównie na rozwój przedsiębiorczości, dzięki pozyskaniu funduszy strukturalnych, rozwój mikroprzedsiębiorstw, wzrost konkurencyjności, innowacyjność, rozwój przedsiębiorczości dzięki doradztwu i rozwojowi otoczenia okołobiznesowego.

W znacznej części koncentracja strategiczna gmin skupia się wokół rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o środki z UE. W następnej kolejności gminy zwracają uwagę na drobną przedsiębiorczość. Wzrost konkurencyjności oraz innowacyjność znajdują się odpowiednio na trzecim i czwartym miejscu. Bardzo małe jest zorientowanie na inkubatory przedsiębiorczości i parki technologiczne. Instytucje otoczenia okołobiznesowego bardzo słabo są wkomponowane w rozwój gminy. W zakresie wyboru kierunku strategicznego rozwoju, gminy koncentrują się na turystyce ze wskazaniem na agroturystykę.

Gminy zauważają, że posiadają niewystarczająco rozbudowaną infrastrukturę techniczną. Na 100 gmin 92% stwierdziło, że kierunkiem rozwoju strategicznego jest rozwój przedsiębiorczości dzięki pozyskaniu funduszy strukturalnych (36%), rozwój mikroprzedsiębiorstw (30%), wzrost konkurencyjności (16%), innowacyjność (11%), rozwój przedsiębiorczości dzięki doradztwu i rozwojowi otoczenia okołobiznesowego (9%), powstanie inkubatora, parku technologicznego lub innej inwestycji wspierającej biznes (4%), inny (34%).

Tabela 3.1. Główny kierunek rozwoju strategicznego gminy

	Ile	%
Rozwój mikroprzedsiębiorstw	28	30
Wzrost konkurencyjności	15	16
Innowacyjność	10	11
Rozwój przedsiębiorczości dzięki pozyskaniu funduszy strukturalnych	33	36
Rozwój przedsiębiorczości dzięki doradztwu i rozwojowi otoczenia okołobiznesowego	8	9
Powstanie inkubatora, parku technologicznego lub innej inwestycji wspierającej biznes	4	4
Inny	31	34
Na 100 ankiet wypełniono	92	92

Źródło: Badania własne.

Wszystkie gminy potwierdziły współpracę z podmiotami w obszarze lokalnym (100%), w obszarze regionalnym 86%, w obszarze krajowym

49%, a w obszarze międzynarodowym 25% (w tym z Czechami 1%, Francją 2%, Hiszpanią 1%, Niemcami 7%, Norwegią 1%, Słowacją 6%, Turcją 1%, Ukrainą 11%, Białorusią 1%, Słowenią 1%, Danią 1%, USA 2%). W obszarze międzynarodowym gminy województwa świętokrzyskiego współpracują z gminami UE i częściowo spoza UE. Na 100 gmin jedynie 19% współpracuje w obszarze międzynarodowym.

Charakterystyczne jest, że na 100 wypełnionych ankiet tylko 41 respondentów wskazało sposoby wsparcia dla przedsiębiorców (tabela 3.2). 17 z nich (41%) wskazało, iż okazano pomoc przy uzyskaniu środków finansowych. 11 respondentów (27%) pomagało mikroprzedsiębiorcom w szkoleniu i doskonaleniu zawodowym personelu. 7 respondentów (17%) pomogło w wyszukiwaniu partnerów biznesowych, tworzeniu biznesplanów i studiów wykonalności nowej inwestycji oraz okazało pomoc w promowaniu działalności firmy; mniej – bo tylko 5 na 41 osób, które udzieliły odpowiedzi – okazało pomoc w dostępie do informacji o nowościach rynkowych, pomoc w planowaniu i organizacji firmy, czy pomoc w sprzedaży i marketingu.

Tabela 3.2. Wsparcie udzielone dla mikroprzedsiębiorstw

	Ile	%
Wyszukiwanie partnerów biznesowych	7	17
Rozwój nowego produktu/techn./usł.	3	7
Pomoc w ocenie technologii i możliwości wprowadzenia zmian w zakresie produktu, usługi, procesów	4	10
Pomoc w dostępie do informacji o nowościach rynkowych	5	12
Pomoc w zarządzaniu finansami, kontroli finansowej	3	7
Pomoc w pozyskaniu środków finansowych	17	41
Tworzenie biznesplanów i studiów wykonalności nowej inwestycji	7	17
Pomoc w planowaniu, organizacji firmy	5	12
Pomoc w sprzedaży i marketingu	5	12
Pomoc w promowaniu działalności firmy	7	17
Szkolenia i doskonalenie zawodowe personelu	11	27
Szkolenia w zakresie tworzenia systemów kontroli i zapewniania jakości	2	5
Inny	10	24
Na 100 ankiet wypełniono	41	41

Źródło: Badania własne

Główną zasadą lokalizacji inwestycji w danej gminie, zdaniem respondentów, są niższe koszty pracy, korzyści związane z większą skalą świadczonych usług, możliwość korzystania ze środków UE oraz pomoc gminy w pokonywaniu trudności przedsiębiorców (tabela 3.3).

Tabela 3.3. Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w gminie (każdy respondent mógł wskazać do 3 najważniejszych czynników)

	1	1 (%)	2	2 (%)	3	3 (%)	Σ	Σ (%)
Korzyści związane z większą skalą świadczonych usług	24	26	13	16	14	19	51	55
Niższe koszty pracy	40	43	20	25	6	8	66	71
wyższa jakość/większa złożoność usług	0	0	8	10	3	4	11	12
Bardziej efektywna promocja	4	4	5	6	10	13	19	20
Łatwiejszy dostęp do zewnętrznych środków finansowych	6	6	3	4	6	8	15	16
Zdolność pozyskiwania zamówień publicznych	2	2	7	9	5	7	14	15
Pomoc gminy w pokonywaniu barier	6	6	9	11	11	15	26	28
Możliwość korzystania ze środków UE	7	8	11	14	17	23	35	38
Posiadanie własnego zaplecza badawczo-rozwojowego	0	0	0	0	1	1	1	1
Spełnianie kryteriów koniecznych do udziału w przetargach	0	0	1	1	0	0	1	1
Działalność parku technologicznego	0	0	0	0	0	0	0	0
Działalność w specjalnej strefie ekonomicznej	3	3	1	1	1	1	5	5
Działalność inkubatora przedsiębiorstw	0	0	0	0	0	0	0	0
Wsparcie otoczenia biznesu	0	0	1	1	0	0	1	1
Inne	2	2	1	1	1	1	4	4
Na 100 ankiet wypełniono	93	93	80	80	75	75		

Źródło: Badania własne.

Największymi walorami konkurencyjnymi gmin są (tabela 3.4):

- położenie geograficzne,
- inwestycje w wodociągi,
- infrastruktura techniczna,
- tania siła robocza,
- inwestycje w kanalizację,
- infrastruktura techniczna,
- produkt regionalny.

Wśród badanych 100 gmin, wskazania największego waloru konkurencyjnego kształtowały się następująco: produkt regionalny – 12%, położenie geograficzne – 64%, pomoc w pokonywaniu barier biurokratycznych – 6%, infrastruktura techniczna – 26%, infrastruktura drogowa – 34%, bliski dostęp do autostrad, dróg – 15%, inwestycje w kanalizację – 28%, inwestycje w wodociągi – 37%, inwestycje w gazyfikację – 9%, tania siła robocza – 31%, obszar pod inwestycje – 14%, Specjalna Strefa Ekonomiczna – 13%, Park Technologiczny – 1%. Zwraca

uwagę to, że gminy kształtując tzw. atut w walce konkurencyjnej, upatrują go przede wszystkim w położeniu geograficznym; jest to o tyle trudne, że położenia geograficznego nie można zmienić, a co najwyżej uatrakcyjnić.

Tabela 3.4. Największy walor konkurencyjny gminy

	Ile	%
Produkt regionalny	12	12
Położenie geograficzne	64	64
Pomoc w pokonywaniu barier biurokratycznych	6	6
Infrastruktura techniczna	26	26
Infrastruktura drogowa	34	34
Bliski dostęp do autostrad, dróg	15	15
Inwestycje w kanalizację	28	28
Inwestycje w wodociągi	37	37
Inwestycje w gazyfikację	9	9
Tania siła robocza	31	31
Obszar pod inwestycje	14	14
Specjalna Strefa Ekonomiczna	13	13
Park Technologiczny	1	1
Na 100 ankiet wypełniono	100	100

Źródło: Badania własne.

Ewidentną barierą rozwoju gminy (tabela 3.5) – zdaniem respondentów – jest brak środków finansowych (61%), biurokracja i częste zmiany w prawie (20%), brak inwestorów (19%). W dalszej kolejności są to skomplikowane procedury w uzyskaniu środków UE (17%), niska aktywność społeczna (9%), brak terenów inwestycyjnych (4%), infrastruktura techniczna i drogowa (4%), bezrobocie (4%). Wnioski: szans na rozwój gminy upatrują przede wszystkim w środkach finansowych, a zatem ich brak staje się główną barierą rozwoju; może to wynikać z dużych wydatków na rozbudowę infrastruktury technicznej. Znacznie mniej respondentów wskazało na hamującą rolę innych czynników, takich jak niska aktywność społeczna, infrastruktura techniczna i drogowa, brak terenów inwestycyjnych i bezrobocie.

Tabela 3.5. Bariery rozwoju gminy

	Ile	%
Skomplikowane procedury w uzyskaniu środków UE	16	17
Brak środków finansowych	58	61
Brak terenów inwestycyjnych	4	4
Niska aktywność społeczna	9	9
Infrastruktura techniczna i drogowa	4	4
Brak inwestorów	18	19
Bezrobocie	4	4
Biurokracja i częste zmiany w prawie	19	20
Na 100 ankiet wypełniono	95	95

Źródło: Badania własne.

3.2. Partnerstwo gmin z przedsiębiorstwami

Badanie priorytetów strategicznych świętokrzyskich przedsiębiorstw na próbie 300 wykazało ukierunkowanie strategii na ekspansywny rozwój. Najważniejszymi priorytetami świętokrzyskich przedsiębiorców na najbliższe 24 miesiące są (wykres 3.1):

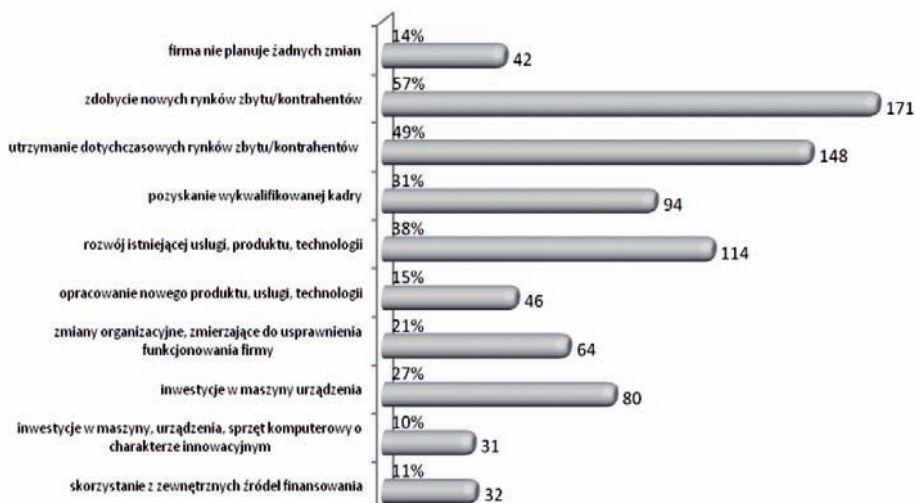
- zdobycie nowych rynków zbytu i kontrahentów (171 odpowiedzi),
- utrzymanie dotychczasowych rynków (148 odpowiedzi),
- rozwój istniejącego produktu lub usługi, technologii (114 odpowiedzi).

Oprócz wyzwań strategicznych ukierunkowanych na zewnątrz, świętokrzyscy przedsiębiorcy dostrzegają konieczność budowania przewagi konkurencyjnej także poprzez zmiany wewnętrzne, takie jak:

- pozyskanie wykwalifikowanej kadry (94 odpowiedzi),
- inwestycje w nowe maszyny, urządzenia (80 odpowiedzi),
- wdrażanie zmian organizacyjnych zmierzających do usprawnienia funkcjonowania firmy (64 odpowiedzi),
- opracowanie nowego produktu, usługi (46 odpowiedzi),
- skorzystanie z zewnętrznych źródeł finansowych (31 odpowiedzi).

Badania potwierdziły zwiększający się stopień świadomego zaangażowania świętokrzyskich przedsiębiorców w budowanie strategii przewagi konkurencyjnej.

Wykres 3.1.

Źródło: Badania własne.

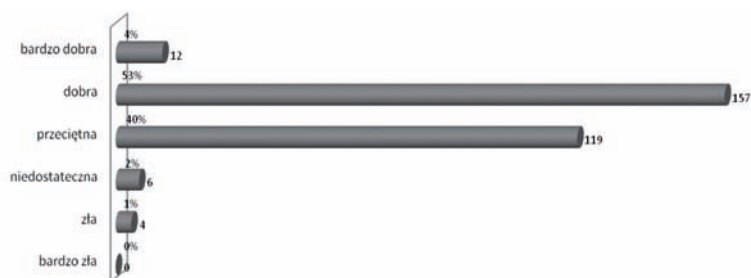
Pozytywnym zjawiskiem w badanych przedsiębiorstwach jest ocena przez świętokrzyskich przedsiębiorców własnej kondycji finansowej (wykres 3.2). Zdecydowana większość badanych ocenia kondycję finansową swojego przedsiębiorstwa jako dobrą (157 odpowiedzi). Ocenę przeciętną wystawia ponad 100 przedsiębiorców. Przedsiębiorców wystawiających bardzo dobrą ocenę kondycji finansowej własnego przedsiębiorstwa jest więcej (12 odpowiedzi) niż wystawiających ocenę niedostateczną (6 odpowiedzi) lub złą (4 odpowiedzi). Na podstawie badań można stwierdzić, iż kondycja finansowa świętokrzyskich przedsiębiorstw jest na tyle dobra, że pozwoli zrealizować cele strategiczne.

Najczęściej wymienianymi, zewnętrznymi źródłami finansowania celów strategicznych świętokrzyskich przedsiębiorstw, są:

- fundusze Unii Europejskiej (18 odpowiedzi),
- kredyty bankowe (3 odpowiedzi),
- fundusze resortowe (1 odpowiedź).

Przedsiębiorcy niechętnie korzystają ze środków finansowych banków, których kredyty są postrzegane jako drogie. W ostatnich dwóch latach poważnie wzrosło zainteresowanie przedsiębiorców funduszami unijnymi, które stanowią ważne źródło finansowania zmian innowacyjnych. Wraz z wyższą świadomością przedsiębiorców na temat budowania przewag konkurencyjnych, wzrasta zaufanie do Urzędu Marszałkowskiego, instytucji funduszowych Unii Europejskiej.

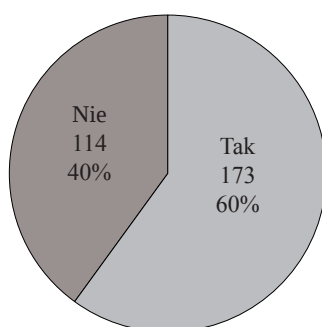
Wykres 3.2. Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa

Źródło: Badania własne.

Na podstawie badań stwierdzić można, iż od 2005 roku systematycznie rośnie nie tylko liczba przedsiębiorstw, ale również wzrasta ich skłonność do inwestowania. Nowe wyzwania inwestycyjne podjęło 173 przedsiębiorców spośród 300 badanych, a 114 przedsiębiorstw nie inwestowało (wykres 3.3). Świętokrzyscy przedsiębiorcy inwestowali najczęściej w specjalistyczne maszyny, urządzenia (85 odpowiedzi), środki transportu (47 odpowiedzi), sprzęt komputerowy (27 odpowiedzi), nieruchomości (23 odpowiedzi), remonty i nowe wyposażenie biur (17 odpowiedzi). Przedsiębiorcy, którzy nie inwestowali w danym okresie, jako najczęstszy powód takiego zachowania podawali: brak potrzeby (18 odpowiedzi), brak środków finansowych (23 odpowiedzi), brak zdania (7 odpowiedzi).

Wykres 3.3. Czy w ostatnich latach przedsiębiorstwo inwestowało w środki trwałe?

Źródło: Badania własne.

Wzrost inwestycyjności sprzyja kształtowaniu przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw. Świętokrzyscy przedsiębiorcy nauczyli się wykorzystywać

szanse związane z pozyskaniem zewnętrznych środków finansowych (głównie funduszy unijnych), które przeznaczają na inwestycje i zmiany innowacyjne.

Większość badanych przedsiębiorstw województwa świętokrzyskiego jako główny kierunek działalności wskazało usługi (192), a w nich handel detaliczny (124) i handel hurtowy (38). Jedynie 19 przedsiębiorstw swoich szans rozwojowych upatrywało w działalności przetwórczej (produkcja). Badania potwierdziły, iż nadal – po czterech latach funkcjonowania w strukturach Unii Europejskiej – jedynie znikoma część przedsiębiorców rozwija relacje z partnerami zagranicznymi (4 przedsiębiorstwa jako główny kierunek wskazały handel zagraniczny). Przykładem innowacyjnych przedsiębiorstw były te, które podały za główny kierunek działalności: działalność badawczo-rozwojową, edukację, budownictwo, obsługę nieruchomości.

Zdecydowana większość badanych przedsiębiorstw województwa świętokrzyskiego podała rynek lokalny (miasto, powiat) jako główny obszar działalności. Większe przedsiębiorstwa działają także na rynku regionalnym lub krajowym. Przedsiębiorstw funkcjonujących z sukcesami na rynkach zagranicznych jest znikoma ilość (wśród badanych tylko 18). Im większe przedsiębiorstwo, tym bardziej jest skłonne do uznania większego rynku jako obszaru swojej działalności w przyszłości. Małe i mikropodmioty wybierają rynek lokalny lub regionalny ze względów bezpieczeństwa i znajomości potrzeb odbiorców; wykazują słabą skłonność do ryzyka, odczuwają brak fachowej pomocy, a w konsekwencji powstrzymują się od działalności na rynku krajowym czy zagranicznym, gdzie wyzwania konkurencyjne są oceniane jako zbyt wysokie.

Badanie trendów rozwojowych przedsiębiorstw województwa świętokrzyskiego od 2004 roku wykazało, że wprawdzie liczba przedsiębiorstw działających na rynku zagranicznym jest nadal niska, to jednak powoli wzrasta (w badaniach wyniosła 18 przedsiębiorstw). Cztery lata temu takie przedsiębiorstwa były przypadkami incydentalnymi (2-4 przypadki w badaniach).

Pozytywnym trendem zmian innowacyjnych jest także rozwijanie przez przedsiębiorstwa kontaktów zagranicznych. Przedsiębiorstwa ukierunkowały strategię na rozwój kontaktów z partnerami z najlepiej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej, tj. z Niemiec, Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii. Wzorce kontaktów z Ukrainą lub Słowacją przestały dominować, stały się sporadyczne, co świadczy o zmianach w mentalności społecznej i wzroście świadomości przedsiębiorców co do korzyści wynikających z rozwoju relacji z partnerami unijnymi. Pozytywnym skutkiem tych zmian może się stać zwiększenie zaplecza techniczno-technologicznego świętokrzyskich przedsiębiorstw, adaptacja zmian w organizacji i zarządzaniu, wyeliminowanie barier w transferze wiedzy, *know-how*, *high-tech*.

Badane przedsiębiorstwa, jako główne przewagi konkurentów, których muszą się obawiać, podawały korzyści związane z większą skalą sprzedaży, bardziej efektywną promocją, niższe koszty pracy, łatwiejszy dostęp do środków finan-

sowych ze względu na posiadane przez nich informacje i możliwość wniesienia zabezpieczeń (tabela 3.6). Świętokrzyscy przedsiębiorcy uważają, że udział w przetargach, posiadanie zaplecza badawczo-rozwojowego, zdolność do pozyskiwania zamówień publicznych, to czynniki, które nie różnią ich konkurencyjnie od innych podmiotów. Również inne, takie jak wysoka jakość, posiadanie wydajnych kanałów dystrybucji, nie stanowią zbyt dużego problemu dla świętokrzyskich przedsiębiorców.

Tabela 3.6. Źródła przewag konkurencyjnych badanych przedsiębiorstw (każdy z respondentów miał możliwość wskazania 3 źródeł)

	1	1 (%)	2	2 (%)	3	3 (%)	Σ	Σ (%)
Korzyści związane z większą skalą sprzedaży/produkcji/ świadczonych usług	96	32	29	10	34	11	159	54
Niższe koszty pracy	58	20	40	13	25	8	123	41
Wyższa jakość/większa złożoność produktów lub usług	27	9	37	12	19	6	83	28
Bardziej efektywna promocja,	41	14	67	23	50	17	158	53
Bardziej wydajne kanały dystrybucji	10	3	30	10	31	10	71	24
Łatwiejszy dostęp do zewnętrznych środków finansowych (fundusze europejskie, kredyty bankowe, etc.)	19	6	31	10	42	14	92	31
Zdolność do pozyskiwania zamówień publicznych	11	4	30	10	34	11	75	25
Posiadanie własnego zaplecza badawczo-rozwojowego	15	5	10	3	20	7	45	15
Spełnianie kryteriów koniecznych do udziału w przetargach organizowanych przez duże przedsiębiorstwa	7	2	8	3	17	6	32	11
Inne	13	4	4	1	6	2	23	8
Na 300 ankiet wypełniono	297	99	286	95	278	93		

Źródło: Badania własne.

Badania wykazały, że w ostatnich latach znacznie wzrosła jakość wytwarzanych w regionie produktów i świadczonych usług. Warunki ogólne, związane z makroekonomicznymi czynnikami wzrostu konkurencji, takimi jak wymiar prawny (organizacja przetargów, przystępowanie do procedury zamówień publicznych), nie są postrzegane jako problem, gdyż większość przedsiębiorców jest w stanie je spełnić przystępując do konkursu. Przedsiębiorcy, po czterech latach funkcjonowania w Unii Europejskiej, nauczyli się procedur kwalifikacyjnych związanych z organizacją przetargów i procedurą zamówień publicznych oraz są przygotowani do realizacji strategii innowacyjnych na większych rynkach konkurencyjnych. Interesujące są odpowiedzi świadczące o obawach przedsiębiorców wobec konkurentów, którzy mogą posiadać takie atuty, jak: własne, tanie surowce, większą sieć sprzedaży i serwisu, dłuższy staż na rynku i identyfi-

kowalną markę, własne zaplecze zasobowe, lepszą lokalizację, niższe ceny produktów, większą specjalizację i sprzyjające warunki rozwoju (SSE, inkubatory, koncesje).

Świętokrzyskie przedsiębiorstwa wykazują, iż stosowanie ekspansywnej strategii rozwoju może wpłynąć na poprawę ich pozycji konkurencyjnej na rynku. Zdecydowana większość badanych wskazała zdobycie nowych rynków zbytu jako determinantę poprawy ich pozycji konkurencyjnej. Innymi, wskazanymi często czynnikami poprawy pozycji konkurencyjnej na rynku były: rozszerzenie działalności o nowe produkty i usługi, wzrost rozmiarów i obrotów przedsiębiorstwa, walka o utrzymanie dotychczasowych rynków zbytu, pozyskanie zewnętrznych środków finansowych na realizację celów strategicznych i wprowadzenie własnych pomysłów innowacyjnych.

Z badań wynika, że problem wzrastającej liczby konkurentów na świętokrzyskim rynku jest znaczącą determinantą zachowań przedsiębiorców; walka o klienta dominuje w ich krótkookresowych strategiach ekspansji, przetrwania, rozwoju. Niestety, bardzo niewielu z badanych przedsiębiorców upatruje czynników wzrostu konkurencyjnego własnego przedsiębiorstwa w zakupie, pozyskaniu czy modernizacji technologii, pozyskaniu partnera zagranicznego czy krajowego dla wspólnego przedsięwzięcia, wprowadzenie zmian organizacyjnych. Obawy przed konkurentami udaremniają tworzenie partnerstwa regionalnego, sieci współpracy, klastra, gdyż brakuje otwartości i dominuje atmosfera walki konkurencyjnej o miejsce na rynku. Pozytywnym aspektem badań czynników wzrostu przewagi konkurencyjnej świętokrzyskich przedsiębiorców jest odejście od strategii kosztowych, wzrost jakości produktów i świadczonych usług, wzrost umiejętności pozyskiwania środków europejskich na realizację własnych pomysłów, celów strategicznych oraz promocję własnych rozwiązań produktowych i organizacyjnych.

3.3. Relacje międzyorganizacyjne. Potencjał innowacyjny

Według opinii gmin (tabela 3.7), czynnikami mogącymi poprawić pozycję konkurencyjną przedsiębiorstw są:

- pozyskanie zewnętrznych środków finansowych (73%),
- zdobycie nowych rynków zbytu (45%),
- rozszerzenie działalności o nowe produkty i usługi (37%).

W znacznie mniejszym stopniu zwracano uwagę na poprawę jakości produktów i usług, redukcję kosztów, wzrost rozmiarów firmy, pozyskanie partnera krajowego do wspólnego przedsięwzięcia

Prowadzi to do wniosku, że przedsiębiorstwa bardzo szeroko orientują się na rozwój w gminie. Sukces ich rozwoju zależy od nich samych, ale też od gminy, która stwarza im możliwości w określonym obszarze.

Tabela 3.7. Czynniki poprawiające pozycję konkurencyjną przedsiębiorstw w gminie (respondent mógł wskazać 3 czynniki)

	1	1 (%)	2	2 (%)	3	3 (%)	Σ	Σ (%)
Zdobycie nowych rynków zbytu	25	25	10	10	7	8	42	45
Utrzymanie dotychczasowych rynków zbytu	0	0	5	5	1	1	6	6
Przetrawanie na dotychczasowym rynku	4	4	0	0	0	0	4	4
Rozszerzenie działalności o nowe produkty i usługi	11	11	11	11	12	13	34	37
Poprawa jakości produktów i usług	6	6	10	10	4	4	20	22
Redukcja kosztów	3	3	3	3	4	4	10	11
Wzrost rozmiarów firmy	7	7	5	5	5	5	17	18
Wzrost nakładów na reklamę	4	4	6	6	7	8	17	18
Rozwój otoczenia biznesu w gminie	6	6	5	5	7	8	18	19
Pozyskanie zewnętrznych środków finansowych	23	23	28	29	17	18	68	73
Pozyskanie partnera krajowego do wspólnego przedsięwzięcia	2	2	2	2	5	5	9	10
Pozyskanie partnera zagranicznego do wspólnego przedsięwzięcia	2	2	1	1	5	5	8	9
Wprowadzenie zmian organizacyjnych w firmie	0	0	1	1	1	1	2	2
Modernizacja stosowanych technologii	3	3	1	1	4	4	8	9
Zakup, pozyskanie nowych technologii	0	0	5	5	5	5	10	11
Realizacja inwestycji	3	3	2	2	3	3	8	9
Na 100 ankiet wypełniono	99	99	97	97	93	93		

Źródło: Badania własne.

Największymi barierami rozwoju przedsiębiorstw w gminie, wg respondentów, są (tabela 3.8): brak kapitału (45%), brak poczucia stabilności prawnej (38%) oraz niestabilność rynku zbytu (38%), zbyt wysokie koszty wdrażania innowacyjnych rozwiązań (26%), trudności w dostępie do tanich kredytów, gwarancji, poręczeń (27%), silna konkurencja (22%), wysokie podatki (15%). Jako mniej istotne bariery, gminy wskazały: brak stabilizacji makroekonomicznej przedsiębiorstwa 10%, brak lub niewystarczające środki na promocję firmy 7%, brak wiedzy 8%, brak współpracy z instytucjami otoczenia biznesu 10%, brak lub niedobór specjalistycznej kadry pracowniczej 8%, trudności w dostępie do tanich kredytów, gwarancji, poręczeń 27%, trudności u uzyskaniu informacji nt. zewnętrznych źródeł finansowania 8%.

Tabela 3.8. Największe bariery rozwoju przedsiębiorstw w gminie

	Ile	%
Brak stabilizacji makroekonomicznej przedsiębiorstwa	10	10
Silna konkurencja	21	22
Wysokie podatki	15	15
Niestabilność rynku zbytu	37	38
Brak kapitału	44	45
Brak poczucia stabilności prawnej	37	38
Niedobór działań wspierających przedsiębiorczość	4	4
Zbyt wysokie koszty wdrażania innowacyjnych rozwiązań	25	26
Brak lub niewystarczające środki na promocję firmy	7	7
Brak wiedzy	8	8
Brak współpracy z instytucjami otoczenia biznesu	10	10
Brak lub niedobór specjalistycznej kadry pracowniczej	8	8
Trudności w dostępie do tanich kredytów, gwarancji, poręczeń	26	27
Trudności u uzyskaniu informacji nt. zewnętrznych źródeł finansowania	8	8
Na 100 ankiet wypełniono	97	97

Źródło: Badania własne.

Znaczna część respondentów wskazała, że nie odnotowano żadnych zmian w przedsiębiorstwach (tabela 3.9); dotyczy to zwłaszcza zgłoszenia patentu, wynalazku, rejestracji usługi autorskiej (97%), wdrożenia specjalistycznego systemu zarządzania (94%), wdrożenia licencji, patentów, *know-how* (92%). Tym większe uznanie należy się tym przedsiębiorstwom, które rejestrowały autorskie usługi – 8, wdrażały specjalistyczne systemy zarządzania – 16 czy wdrażały patenty i *know-how* – 20.

Tabela 3.9. Charakterystyka planowanych zmian innowacyjnych w przedsiębiorstwie (0 – brak zmian, poziom innowacyjności: 1 – nowe dla firmy, poziom innowacyjności: 2 – nowe dla rynku lokalnego, poziom innowacyjności: 3 – nowe dla rynku krajowego, poziom innowacyjności: 4 – nowe dla rynku zagranicznego)

	0	1	2	3	4
Zmiany w strukturze organizacji firmy	137 46%	103 34%	17 6%	3 1%	1 0%
Zakup nowoczesnych maszyn, urządzeń i technologii	87 29%	138 46%	27 9%	11 4%	1 0%
Zatrudnienie wyspecjalizowanych pracowników	129 43%	109 36%	19 6%	4 1%	1 0%
Wdrożenie specjalistycznego systemu zarządzania	237 79%	12 4%	5 2%	0 0%	1 0%
Zmodernizowanie produktów lub usług	108 36%	102 34%	35 12%	13 4%	1 0%
Opracowanie nowych produktów lub usług	120 40%	101 34%	25 8%	12 4%	0 0%
Wprowadzenie na rynek nowych produktów lub usług	99 33%	103 34%	43 14%	13 4%	0 0%

Zdobycie certyfikatów	210	34	5	2	0
	70%	11%	2%	1%	0%
Zastosowanie nowych technologicznie metod produkcji lub wykorzystanie zaawansowanej technologii przy świadczeniu usług	163	68	17	6	0
	54%	23%	6%	2%	0%
Zmodernizowanie technologiczne metod produkcji, zmodernizowanie zaawansowanej technologii wykorzystywanej przy świadczeniu usług	171	65	13	6	0
	57%	22%	4%	2%	0%
Wykorzystanie Internetu w zarządzaniu przedsiębiorstwem	102	126	17	11	1
	34%	42%	6%	4%	0%
Wykorzystanie Internetu w zarządzaniu produkcją lub świadczeniem usług	125	101	14	13	3
	42%	34%	5%	4%	1%
Wdrożenie licencji, patentów, know-how	227	15	6	3	0
	76%	5%	2%	1%	0%
Współpraca z jednostkami naukowo-badawczymi w zakresie produkcji lub świadczonych usług	223	16	9	5	0
	74%	5%	3%	2%	0%
Uczestnictwo w badaniach jednostek naukowo-badawczych w zakresie prowadzonej przez firmę działalności gospodarczej	222	25	4	1	1
	74%	8%	1%	0%	0%
Współpraca z jednostkami naukowo-badawczymi w zakresie rozwoju działalności firmy	224	23	3	3	0
	75%	8%	1%	1%	0%
Prowadzenie własnych badań związanych z innowacyjnym rozwojem przedsiębiorstwa	192	54	3	4	0
	64%	18%	1%	1%	0%
Zgłoszenie patentu, wynalazku, rejestracja autorskiej usługi	244	4	3	2	0
	81%	1%	1%	1%	0%
na 300 ankiet wypełniono					264

Źródło: Badania własne.

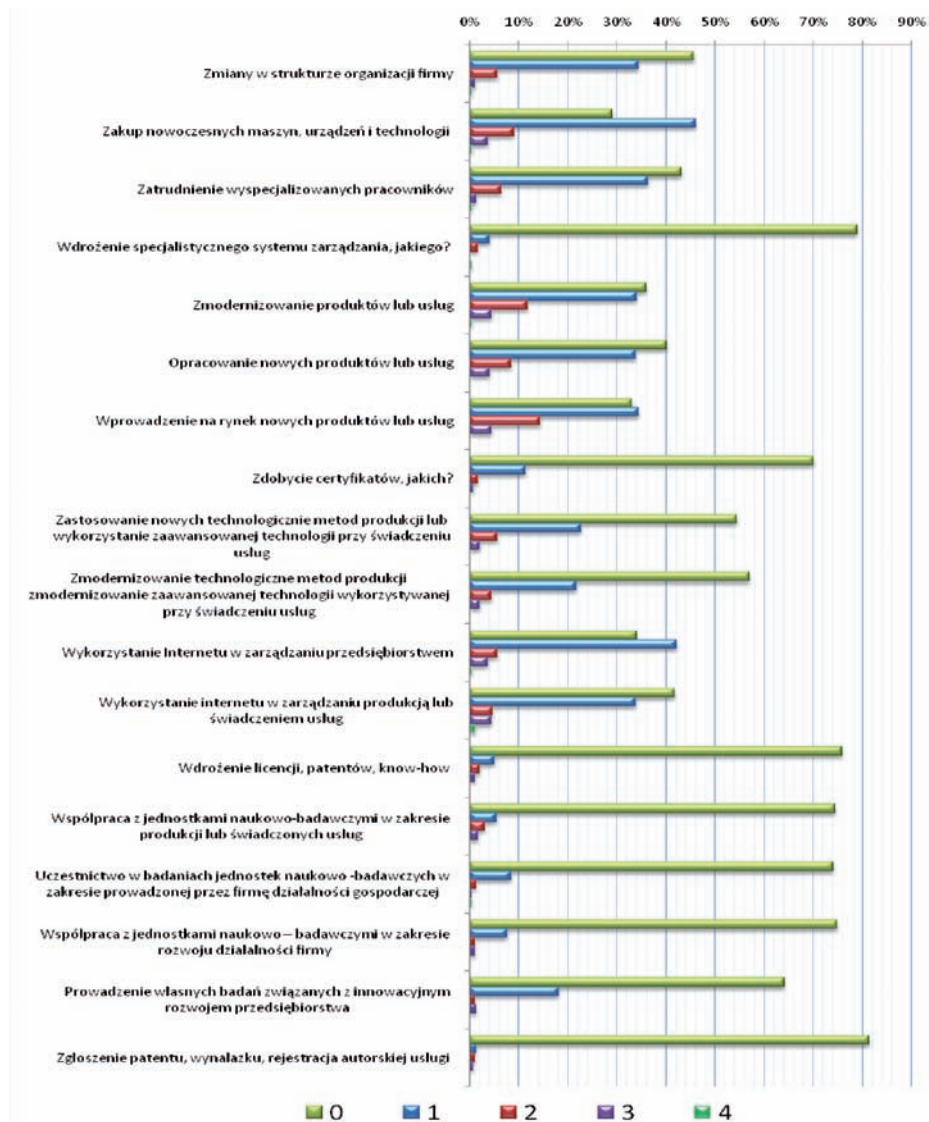
Badania wykazały (wykres 3.4), iż świętokrzyskie przedsiębiorstwa najczęściej wdrażają zmiany innowacyjne dotyczące produktów, organizacji i zarządzania oraz techniczne. Zmiany produktowe dotyczą modernizacji, wdrożenia nowych towarów/usług lub procesów marketingowych. Celem modernizacji produktów czy usług jest realizacja ekspansywnej strategii zdobycia nowych lub utrzymania dotychczasowych rynków zbytu, kontrahentów, klientów.

Zmiany organizacyjne mają charakter wdrożenia nowych procesów zarządzania, metod zarządzania zgodnych z planem podwyższenia jakości, usprawnienia procesów wytwórczych, wprowadzenia serwisu lub zmian kadrowych, zatrudnienia specjalisty.

Zmiany techniczne i technologiczne polegają na zakupie maszyn, urządzeń, zmianie linii produkcyjnej lub – najczęściej – zakupie i wdrożeniu programów komputerowych. Zmiany te najczęściej mają charakter własnych pomysłów lub przeniesienia podpatrzonych rozwiązań organizacyjnych do własnego przedsiębiorstwa.

Wdrożone zmiany innowacyjne w świętokrzyskich przedsiębiorstwach nie mają znaczenia przełomowych odkryć czy najnowszych technologii; patenty, *know-how*, *high-tech* rzadko są stosowane. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest zbyt wysoka cena innowacji technologicznych. Przedsiębiorcy, usprawniając zarządzanie organizacją, wdrażając innowacje produktowe czy zakupując specjalistyczny program komputerowy, wykazują się niezwykłą pomysłowością i znajomością branży; mają szeroką wiedzę i osobiście angażują się we wdrażanie zmian.

Wykres 3.4. Rodzaje zmian i ich poziom innowacyjności wprowadzany w przedsiębiorstwach w ostatnich 36 miesiącach

LEGENDA

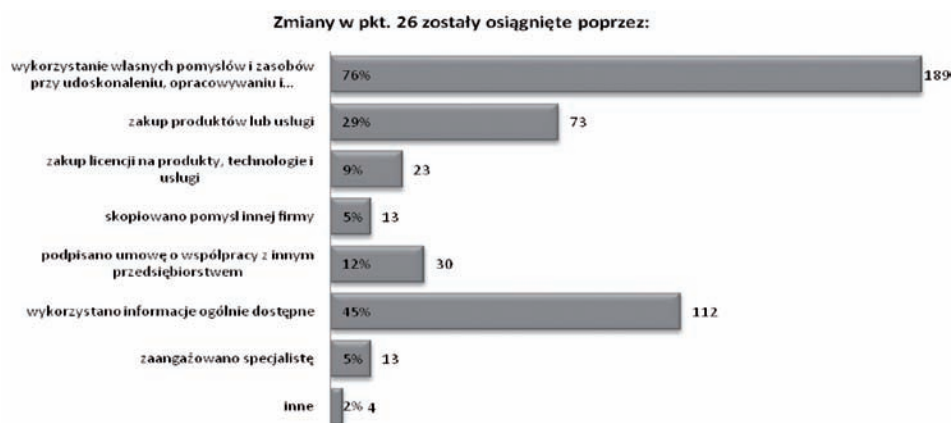
- 0 – brak zmian
- 1 – nowe dla firmy
- 2 – nowe dla rynku lokalnego
- 3 – nowe dla rynku krajowego
- 4 – nowe dla rynku zagranicznego

Źródło: Badania własne.

Wyniki badań ankietowych (wykres 3.5) wskazują, że świętokrzyskie przedsiębiorstwa wdrażają zmiany przede wszystkim poprzez wykorzystanie pomysłów własnych i zasobów służących do udoskonalenia, wprowadzenia na rynek nowego produktu lub usługi (189 odpowiedzi). Drugim sposobem wdrożenia zmian w przedsiębiorstwach jest wykorzystanie informacji ogólnie dostępnych w prasie i Internecie (112 odpowiedzi). Najprostszym sposobem wprowadzenia innowacji jest zakup produktów i usług (73 odpowiedzi), zakup licencji na produkty, podpisanie umowy o współpracy z innymi przedsiębiorstwami (30 odpowiedzi), technologie i usługi (23 odpowiedzi), skopiowanie pomysłów lub zaangażowanie specjalisty (13 odpowiedzi).

Świętokrzyskie przedsiębiorstwa wdrażają zmiany produktowe, organizacyjne, techniczne korzystając z własnych pomysłów, gdyż zakup patentów, *know-how*, *high-tech* jest zbyt drogi, a często adaptowane zmiany z innych przedsiębiorstw są niedostosowane do potrzeb rynku czy specyfiki działalności świętokrzyskich przedsiębiorstw.

Wykres 3.5.

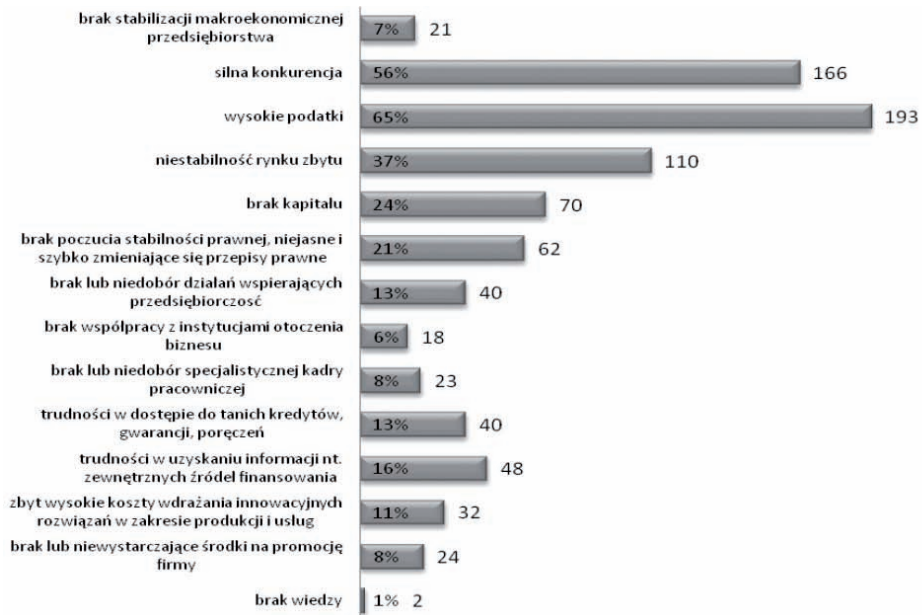
Źródło: Badania własne.

Badania świętokrzyskich przedsiębiorców pozwoliły zidentyfikować bariery rozwoju przedsiębiorstw (wykres 3.6). Analiza uzyskanych danych wykazała, że od czterech lat niezmiennie największą barierą przedsiębiorczości w Polsce są wysokie podatki (193 odpowiedzi), a także silna konkurencja (166 odpowiedzi) i związana z nią niestabilność rynków zbytu (110 odpowiedzi) oraz brak stabilizacji makroekonomicznej przedsiębiorstwa (21 odpowiedzi). Wydaje się, iż ze względu na makroekonomiczne znaczenie dwóch ostatnich czynników, nie można ich wyeliminować. Pierwsza z wymienionych wyżej barier powinna zo-

stać przeanalizowana przez gremia rządowe państwa, które powinny zmierzać do ograniczenia istotnego wpływu tego czynnika na rozwój przedsiębiorczości w Polsce. Podobnie brak poczucia stabilności prawnej wymaga rozwiązania, gdyż jest barierą, która od 9 lat hamuje rozwój przedsiębiorczości w Polsce (62 odpowiedzi).

Do najpoważniejszych, wewnętrznych barier rozwojowych przedsiębiorstw zaliczono: brak kapitału (70 odpowiedzi) oraz trudności w pozyskaniu informacji (48 odpowiedzi). Przedsiębiorcy często wymieniali też takie bariery, jak: trudności w dostępie do tanich kredytów i gwarancji (40 odpowiedzi), zbyt wysokie koszty wdrażania innowacji (32 odpowiedzi), brak lub niewystarczające środki na promocję (24 odpowiedzi), brak lub niedobór specjalistycznej kadry pracowniczej (23 odpowiedzi). Bariery te może rozwiązać sprawny system organizacji wsparcia biznesu, tanich kredytów i gwarancji bankowych oraz profesjonalnego doradztwa.

Wykres 3.6. Największe bariery w rozwoju przedsiębiorstw

Źródło: Badania własne.

3.4. Partnerstwo i współpraca

Gminy w coraz szerszym zakresie nawiązują współpracę z innymi gminami, w tym także z zagranicą, jak również w coraz szerszym zakresie współpracują z innymi podmiotami.

Tabela 3.10. Wspólne inwestycje z innymi gminami

odpowiedzi na TAK	Ile	%
Infrastruktura drogowa	15	1
Infrastruktura wodociągowa i kanalizacyjna	17	17
Składowiska i odpady śmieci	12	12
Opieka społeczna	1	1
uzasadnienia na NIE	Ile	%
Biurokracja	1	1
Nie ma takiej potrzeby	22	22
Trudności finansowe	4	4
Przewidziane w przyszłości	2	2

Źródło: Badania własne.

Przykładowe formy współpracy z organizacjami, w celu rozwoju przedsiębiorczości na terenie gmin i wzrostu innowacyjności, przedstawia tabela 3.11.

Tabela 3.11. Współpraca gmin z instytucjami innowacyjnymi

GMINA	Nazwa przedsiębiorstwa, instytucji, gminy	Charakterystyka wspólnych działań (np. wymiana kulturalna, partnerstwo gospodarcze)	Kwota kosztów realizowanego przedsięwzięcia
Mniów	Kielecki Inkubator Przedsiębiorczości	Partnerstwo	25 000 zł
Chmielnik	brak		
Górno	Związki Gmin		
Smyków	Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Kielcach	Produkcja energii z odnawialnych źródeł na bazie roślin energetycznych	szkolenia rolników z tego zakresu z programu Kapitał Ludzki
Smyków	Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach	Produkcja energii z odnawialnych źródeł na bazie roślin energetycznych	szkolenia rolników z tego zakresu z programu Kapitał Ludzki
Skalbmierz	Uniwersytet Przyrodniczy w Krakowie, SPWIO „SIELEC”	współpraca w zakresie planowanych badań z obszaru składników gleby na terenie gminy w odniesieniu do jakości produktu – warzyw	jeszcze nie znane
Stąporków	brak		
Kazimierza Wielka	Urząd Wojewódzki w Kielcach		

Wiślica	w ramach stowarzyszenia G5		
Baćkowice	Ekologiczny Związek Gmin	odbiór odpadów komunalnych	245 463 zł
Dwikozy	Ośrodek doradztwa rolniczego	doradztwo, szkolenia pracowników, współpraca	
Osiek	brak		
Wojciechowice	brak		

Źródło: Ankieta badawcza.

Coraz więcej gmin stale współpracuje z wyspecjalizowanymi organizacjami wsparcia biznesu (tabela 3.12).

Tabela 3.12. Rezultat współpracy organizacji wsparcia biznesu i innowacyjności z gminami

Rodzaj instytucji	Charakterystyka zakresu wsparcia, obszary wspólnych działań (np. doradztwo, projekt UE itp.)	Zakres wsparcia (proszę ocenić w skali 1-5)	Gmina
Centra transferu technologii		1	Raków
	doradztwo, szkolenia	5	Smyków
		1	Wojciechowice
Agencje rozwoju lokalnego i regionalnego	ARR Kielce	4	Strawczyn
	doradztwo	4	Michałów
		5	Raków
	doradztwo	5	Skalbmierz
		3	Wojciechowice
Izby przemysłowo-handlowe	doradztwo	brak danych	Mniów
	SIPH Kielce	4	Strawczyn
		2	Raków
	doradztwo	5	Skalbmierz
		2	Wojciechowice
Izby rzemieślnicze		4	Raków
		2	Wojciechowice
Stowarzyszenia wynalazców i podobne		1	Raków
		1	Wojciechowice
Stowarzyszenia zawodowe (np. NOT)		1	Raków
		1	Wojciechowice
Publiczne ośrodki szkoleniowo-doradcze (samorządowe, rządowe)	doradztwo	3	Michałów
		5	Raków
	doradztwo	4	Dwikozy
		3	Wojciechowice

Samodzielne stanowiska, działy w jednostkach samorządu terytorialnego	doradztwo	4	Mniów
	informacje o możliwości pozyskania środków	4	Strawczyn
	doradztwo	3	Michałów
		2	Raków
	doradztwo	4	Baćkowice
	doradztwo	4	Łonów
		4	Tarłów
		3	Wojciechowice
Instytucje naukowe, badawczo-rozwojowe		1	Raków
	doradztwo, szkolenia rolników	5	Smyków
		1	Wojciechowice
Komercyjne firmy konsultingowe		1	Raków
	projekty UE	5	Skalbmierz
		2	Wojciechowice
Inkubatory przedsiębiorczości	doradztwo	1	Mniów
		1	Raków
		1	Wojciechowice
Specjalne strefy ekonomiczne		2	Raków
	ulgi podatkowe	4	Stąporków
		4	Tarłów
		1	Wojciechowice
Parki technologiczne		1	Raków
		1	Wojciechowice
Inne, jakie?	Gmina nie ma takiej wiedzy		Górno

Źródło: Ankieta badawcza.

W badaniach ankietowych przedsiębiorstw (odpowiedzi udzieliło 295 respondentów) analizie poddano również dominujący charakter kontaktów z innymi przedsiębiorstwami. Najwięcej kontaktów systematycznych i niesystematycznych przedsiębiorcy nawiązują z mikroprzedsiębiorstwami, a następnie z małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Jest charakterystyczne, że niesystematyczne kontakty świętokrzyskich przedsiębiorstw dominują w relacjach z dużymi przedsiębiorstwami.

Świętokrzyskim przedsiębiorcom brakuje dużych odbiorców i kontrahentów o znaczącym potencjale wiedzy, nowej technologii, techniki, którzy chcieliby czerpać korzyści z synergicznej współpracy międzyorganizacyjnej. Przedsiębiorcy mikro, mali i średni nieufnie podchodzą do kontaktów z dużymi korporacjami, które mogłyby je wchłonąć i stanowią poważne zagrożenie konkurencyjne, gdyż dysponują większymi środkami i potencjałem rozwojowym. Jeśli przedsiębiorstwa świętokrzyskie w swoich zachowaniach nie będą zmierzać do większej otwartości i inicjować współpracy, trudno będzie im zrealizować cele strategiczne i pokonywać bariery rozwojowe.

Badani przedsiębiorcy określili charakter i zakres wsparcia wybranych organizacji wsparcia biznesu (tabela 3.13). Przedsiębiorcy najczęściej korzystają i najwyżej oceniają komercyjne firmy konsultingowe (średnia ocen 4,49), przy czym szczególnie często korzystano z usług księgowych (35 firm na 66, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie).

Przedsiębiorstwa wysoko oceniają także kontakty z izbami rzemieślniczymi (średnia ocen 3,42) oraz z Politechniką Świętokrzyską i Politechniką Lubelską (średnia ocen 3,33).

Tabela 3.13. Ocena przedsiębiorstw. Wsparcie dla procesu innowacji (skala ocen od 1-5)

	Charakterystyka	Średnia ocena
Centra transferu technologii	szkolenia; brak informacji (5)	1,67
Agencje rozwoju lokalnego i regionalnego	szkolenia; doradztwo; programy rozwojowe; brak informacji (6)	2,67
Izby przemysłowo-handlowe	SIPH (2); doradztwo; brak informacji (5)	2,88
Izby rzemieślnicze	szkolenia (5); współpraca; brak informacji (6)	3,42
Stowarzyszenia wynalazców i podobne	wdrażanie innowacji; brak informacji (5)	2,00
Stowarzyszenia zawodowe (np. NOT)	szkolenia; organizacja zarządzania; brak informacji (4)	2,83
Publiczne ośrodki szkoleniowo-doradcze (samorządowe, rządowe)	doradztwo, szkolenia (2) z zakresu dotacji, Projekt UE; brak informacji (6)	2,90
Samodzielne stanowiska, działy w jednostkach samorządu terytorialnego	współwłaściciel barów; brak informacji (7)	2,38
Instytucje naukowe, badawczo-rozwojowe	Politechnika Świętokrzyska, Lubelska (analizy); szkolenia (3); brak informacji (5)	3,33
Komercyjne firmy konsultingowe	księgowość (35); porady prawne, wnioski, doradztwo; brak informacji (6)	4,49
Inkubatory przedsiębiorczości	doradztwo-projekt UE, brak informacji (4)	2,60
Specjalne strefy ekonomiczne	brak informacji (6)	2,83
Parki Technologiczne	profesjonalne doradztwo organizacyjne; brak informacji (4)	2,60
Inne (jakie?)	Klaster medyczny-projekt UE; biuro rachunkowe (2) – doradztwo; kolportaż gazetki (2); Rejonowy Urząd Pracy – finansowe; brak informacji (2)	2,56
na 300 ankiet wypełniono	66	22%

Źródło: Badania własne.

W badaniach poddano analizie potrzebę stworzenia jednostek wsparcia biznesu lub wsparcia prac na rzecz pomocy w rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości (tabela 3.14). W tym zakresie najwyżej oceniono potrzebę stworzenia systemu doradztwa w zakresie finansów i rachunkowości przedsiębiorstw, co ma

związek z szansą pozyskiwania funduszy europejskich i koniecznością ich rozliczenia. Podobnie wysoko przedsiębiorcy oceniali potrzebę stworzenia regionalnego systemu tanich gwarancji, pożyczek i poręczeń, co uzasadniali działaniami banków, które są zainteresowane pomocą dużym i prestiżowym firmom, a oferta dla mikro, małych i średnich firm jest wciąż zbyt uboga. Docenili również potrzebę stworzenia doradztwa marketingowego dostrzegając, że reklama i promocja jest ich słabą stroną. Istnieje wiele ciekawych rozwiązań organizacyjnych, ofert szkoleniowych, powstało wiele interesujących produktów i usług, zwłaszcza turystycznych (np. Park Jurajski w Bałtowie, Labirynt w Kurozwękach, Kraina Legend Świętokrzyskich w Bielinach), które nie mają możliwości zaistnieć na szerszym rynku ze względu na niewystarczające działania marketingowe i brak zinstytucjonalizowanej promocji zewnętrznej. Przedsiębiorcy wysoko oceniali formy wsparcia inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości w specjalnych strefach ekonomicznych, parkach technologicznych, inkubatorach przedsiębiorczości, jednostkach technologicznego wsparcia rozwoju produktów; cenią wsparcie w zakresie ustawicznego szkolenia zawodowego pracowników oraz doradztwo w zakresie wdrażania systemów zarządczych.

Badania wykazały, że przedsiębiorcy potrzebują wiedzy, nowinek technologicznych, szkoleń związanych z pozyskiwaniem środków finansowych i za każdą ofertę taniej i fachowej pomocy będą wdzięczni.

Tabela 3.14. Kierunki wsparcia przedsiębiorstw

	Ile	%
Wyszukiwanie partnerów biznesowych	31	23
Pomoc w rozwoju nowego produktu/technologii/usługi	27	20
Pomoc w ocenie technologii i możliwości wprowadzenia zmian w zakresie produktu, usługi, procesów	28	21
Dostęp do informacji o nowościach rynkowych	34	26
Pomoc w zarządzaniu finansami, kontroli finansowej	20	15
Pomoc w pozyskaniu i rozliczeniu środków finansowych	32	24
Pomoc w tworzeniu biznesplanów i studiów wykonalności nowej inwestycji	38	29
Pomoc w planowaniu, organizacji firmy	24	18
Pomoc w sprzedaży i marketingu	23	17
Pomoc w promowaniu działalności firmy	25	19
Szkolenie i doskonalenie zawodowe personelu	30	23
Tworzenie systemów kontroli i zapewniania jakości	5	4
Inne	0	0
na 300 ankiet wypełniono	133	44

Źródło: Badania własne.

Badania zmierzały również do wyjaśnienia przyczyn niskiego wskaźnika wykorzystania wsparcia unijnego przez świętokrzyskich przedsiębiorców (tabela 3.15). Wskazywali oni następujące trudności związane z pozyskaniem środków Unii Europejskiej:

- biurokracja (194 odpowiedzi),
- niekompletne informacje (124 odpowiedzi),
- zbyt długi okres podejmowania decyzji (120 odpowiedzi),
- brak wiedzy (80 odpowiedzi),
- ograniczone środki na wkład własny (78 odpowiedzi),
- brak kompetentnych pracowników (57 odpowiedzi),
- brak pomysłów (11 odpowiedzi).

Wśród innych odpowiedzi, przedsiębiorcy podawali brak zainteresowania, złe kryteria klasyfikacji, obawę przed utratą wkładu własnego, brak kwalifikacji do realizacji, brak funduszy UE w odpowiednim czasie. Analiza przyczyn nieskorzystania przez przedsiębiorców z funduszy europejskich wykazała, iż istniejące cztery lata temu problemy nadal hamują inicjatywę wykorzystania szansy. Wiele zmian pozwoliło wyeliminować niektóre problemy w Urzędzie Marszałkowskim (np. wniosek i załączniki nie muszą być dostarczone w 4 egzemplarzach), ale też wiele zależy od postawy urzędnika. Pokonanie trudności w wykorzystaniu funduszy europejskich na rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości wymaga zbudowania rozwiązań systemowych, zaangażowania szkół wyższych w transfer koniecznej wiedzy, promocji form wsparcia przez instytucje otoczenia biznesu, powstania systemu tanich gwarancji i pożyczek bankowych zabezpieczających realizację projektu.

Tabela 3.15. Znaczenie niżej wymienionych czynników jako utrudniających korzystanie z funduszy unijnych (gdzie 1 – oznacza czynnik mało istotny, 5 – bardzo istotny)

	1	2	3	4	5
koszty	25	42	60	54	81
	9%	16%	23%	20%	30%
wymaganie zabezpieczenia	13	31	66	80	73
	10%	25%	53%	64%	58%
długi okres podejmowania decyzji	10	18	71	83	81
	4%	7%	27%	31%	30%
brak doświadczenia w przygotowywaniu projektów	22	30	76	72	62
	8%	11%	29%	27%	23%
koszty przygotowania wniosku/biznesplanu	15	27	70	89	61
	6%	10%	26%	33%	23%
długi okres gromadzenia załączników	7	13	82	89	71
	3%	5%	31%	33%	27%

uwarunkowania administracyjne i prawne	8	17	77	96	64
	3%	6%	29%	36%	24%
rozbudowana sprawozdawczość	5	27	71	91	67
	2%	10%	27%	34%	25%
opieszłość służb rozliczających projekt	7	29	67	83	73
	3%	11%	25%	31%	27%
niski budżet gminy	18	48	60	75	56
	7%	18%	23%	28%	21%
brak lub ograniczona liczba instytucji wsparcia biznesu	17	40	79	71	54
	6%	15%	30%	27%	20%
brak zaufania do instytucji oferujących fundusze europejskie	24	42	75	66	55
	9%	16%	28%	25%	21%
brak wiedzy i informacji	16	41	60	69	79
	6%	15%	23%	26%	30%
na 300 ankiet wypełniono	125		42%		

Źródło: Badania własne.

3.5. Wsparcie rozwoju innowacji

Gminy w coraz większym zakresie zdają sobie sprawę z konieczności wspierania rozwoju przedsiębiorczości; 51 gmin na 98, które udzieliły odpowiedzi, organizuje stosowne szkolenia, w 27 z nich istnieją gminne ośrodki przedsiębiorczości. 57 gmin ma stały i bezpłatny dostęp do Internetu, praktycznie we wszystkich szkołach (97%) realizowane są w szkołach zajęcia z obsługi komputera. W 45 gminach odbywa się bezpłatne nauczanie języków obcych, finansowane ze środków Unii Europejskiej, 18 gmin organizuje bezpłatne wyjazdy zagraniczne, w tym w ramach wymiany dla młodzieży.

Badania wykazały, że poszukiwanie przewag konkurencyjnych i wdrażanie zmian innowacyjnych zmusza przedsiębiorstwa do ustawicznego kształcenia swoich pracowników, ale skala tych działań jest wciąż niewielka. Szkolenia z zakresu przedsiębiorczości zostały przeprowadzone w 31 przypadkach badanych przedsiębiorstw, najczęściej dotyczyły niewielkich zespołów (1-5 pracowników). W 3 przypadkach przeszkolono grupę od 5 do 20 pracowników. W badanej próbie 300 przedsiębiorstw, 267 nie podejmowało działań szkoleniowych.

Pracownicy świętokrzyskich przedsiębiorstw zmuszeni są sami finansować własne wykształcenie; tylko w nielicznych przypadkach mogą liczyć na pomoc przedsiębiorstwa. Szkolenia, przekwalifikowanie, wzrost kapitału ludzkiego nadal nie należą do popularnych strategii budowania przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw. Najmniej szkoleń organizowanych jest dla pracowników podnoszących własne kwalifikacje menedżerskie lub z zakresu przedsiębiorczości. Najczęściej szkolą swoich pracowników przedsiębiorstwa doradcze i obsługi fi-

nansowej. W przetwórstwie czy handlu szkolenie zastępowane jest zwykle krótkim instruktażem lub praktyką w zawodzie. Przedsiębiorstwom brakuje czasu i pieniędzy, dlatego niechętnie szkolą pracowników. Istnieje też obawa, że dobrze wyszkolony pracownik znajdzie bardziej intratną posadę.

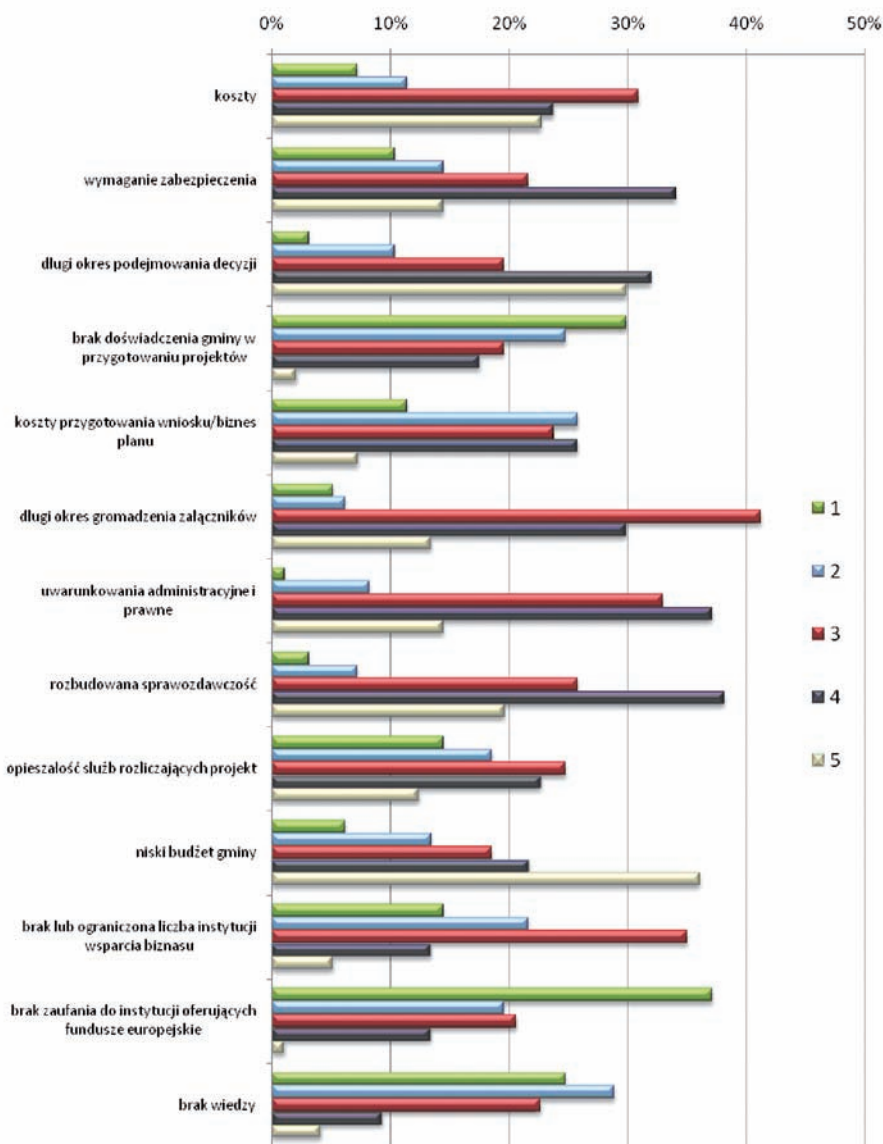
Badania wykazały, że w większości (299 odpowiedzi) przedsiębiorcy powierzą szkolenie pracowników w zakresie przedsiębiorczości profesjonalnym firmom lub szkołom wyższym. Specyfika działalności 31 przedsiębiorstw pozwalała na przeprowadzenie własnych szkoleń dla pracowników przedsiębiorstwa. Najczęściej są to przedsiębiorstwa prowadzące obsługę rachunkową, sprzedaż nieruchomości, marketing lub edukację.

Nowe wyzwania konkurencyjne sprzyjają wprowadzaniu innowacyjnych zmian i tworzeniu innowacyjnych struktur, które mają wpływ na zwiększenie sprzedaży, powstanie nowych jednostek, lepszą promocję, pozyskanie nowych rynków zbytu, rozpoznanie potrzeb nowych klientów.

Dla rozwoju przedsiębiorczości i podejmowania w gminach przedsięwzięć innowacyjnych, coraz większe znaczenie ma dostępność środków z funduszy Unii Europejskiej. Przedmiotem badań ankietowych były w związku z tym również bariery utrudniające możliwość korzystania z nich. Na wykresie 7 zobrazowano te czynniki, przy czym zastosowana została następująca skala oceny ich znaczenia: 1 – czynnik mało istotny, 5 – bardzo istotny.

Jako bardzo istotny czynnik utrudniający korzystanie z funduszy UE, respondenci wymieniają niski budżet gminy, długi okres podejmowania decyzji, wysokie koszty oraz rozbudowaną sprawozdawczość.

Wykres 3.7. Ocena znaczenia wymienionych czynników jako utrudniających korzystanie z funduszy UE

Źródło: Badania własne.

Jako powody braku w gminie organizacji wspierającej przedsiębiorczość, respondenci wskazują przede wszystkim małe zainteresowanie (wykres 3.8); wy-

daje się, że na szczególną uwagę władz gminy zasługuje podjęcie prób zainteresowania przedsiębiorców tego rodzaju wsparciem.

Wykres 3.8. Najczęściej podawane przyczyny braku w gminie organizacji wspierającej przedsiębiorczość

Źródło: Badania własne.

Na znaczące zaniedbania i niedociągnięcia w tej dziedzinie wskazuje m.in. Ryszard Zbróg – Prezydent Staropolskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Kielcach. Oceniając współpracę gmin i organizacji wsparcia biznesu, pisze – *Gmina, poza korzystaniem ze swoich środków, sięga po fundusze zewnętrzne. Pomoc tą gmina uzyskuje w postaci grantów, subwencji, dotacji, darowizn, pożyczek oraz kredytów. Niektóre z tych form są przedmiotem badań. Znaczne środki gmina otrzymuje tytułem dywergencji z Unii Europejskiej. Również budżet państwa partycypuje w utworzeniu funduszy inwestycyjnych gminy.*

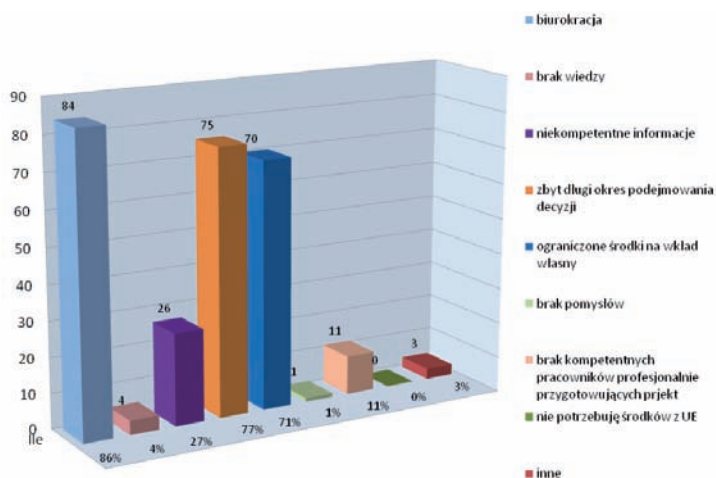
Oceniam, że duże rezerwy występują w zakresie współpracy gminy z samorządem gospodarczym. Współpraca ta, zarówno na poziomie wojewódzkim, jak i gminnym, powinna być oparta na trwałych podstawach i może dotyczyć wszystkich obszarów innowacyjnego rozwoju regionu i gminy. Zainteresowanie władz samorządowych taką współpracą jest niewidoczne.

Opinie wynikające z badań zarówno w części „Gminy i przedsiębiorstwa” są jednostronne i powierzchowne. Współpraca ta musi wynikać z chęci wykorzystania potencjału organizacji pozarządowych w zakresie szkoleń, doradztwa, usług biznesowych. Postawa „na wyczekiwanie”, że organizacje te będą lokomotywą rozwoju gminy i regionu są oparte na wygodnictwie ankietowanych. Organizacje

te zgodnie ze swoją misją działają na określonych polach i realizują zalecane im zadania¹⁷.

Na pytanie, jakie czynniki utrudniają współpracę gmin i organizacji wsparcia z przedsiębiorcami, respondenci w gminie przede wszystkim wskazują na biurokrację, zbyt długi okres podejmowania decyzji, ograniczone środki na wkład własny (wykres 3.9).

Wykres 3.9. Co utrudnia współpracę gmin i organizacji wsparcia z przedsiębiorcami?

Źródło: Badania własne.

3.6. Powstanie nowych podmiotów, nowej techniki i technologii

Na 100 przebadanych gmin, 90% stwierdziło, że mogą pojawić się nowe produkty, techniki czy technologie w takich obszarach, jak: turystyka i agroturystyka (19%), rolnictwo (14%), przetwórstwo rolno-spożywcze (14%), wydobywanie i przetwarzanie surowców mineralnych (10%), budownictwo (10%), infrastruktura (7%), ochrona środowiska (7%), energia odnawialna (6%), transport (3%); 21% respondentów uchyliło się od odpowiedzi.

Na 100 gmin 78% dostrzega możliwości przyspieszenia procesu innowacji poprzez: zwiększenie zewnętrznego finansowania (27%), podniesienie kwalifikacji kadr (12%), wzrost informatyzacji (10%), promocję wynalazczości (5%),

¹⁷ R. Zbróg, *Perspektywy RSI Świętokrzyskie. Ocena badań i wyników – sugestie własne*, maszynopis, Kielce 2009, s. 6, Panel Ekspertów w dniu 23.03.09.

obniżenie podatków (4%), uproszczenie przepisów prawnych (4%), zmniejszenie biurokracji (3%).

93 respondentów opowiedziało się za aktywnymi działaniami gmin na rzecz przedsiębiorców poprzez: ulgi podatkowe (55%), udostępnianie terenów na inwestycje (15%), uproszczenie przepisów prawnych (8%), pomoc w uzyskaniu środków z Unii Europejskiej (4%), poprawę infrastruktury (4%), doradztwo, udzielanie informacji prawnych (4%) oraz promocję przedsiębiorczości (3%).

Nieco inaczej zdefiniowali obszary pojawienia się innowacji przedsiębiorcy (tabela 3.16).

Według nich, najbardziej perspektywicznymi zmianami są: usługi (44 odpowiedzi), handel hurtowy i detaliczny (21 odpowiedzi), działalność przetwórcza (14 odpowiedzi).

Tabela 3.16. Potencjalne obszary pojawiania się nowych produktów, technik, technologii (kierunki)

	Ile	%
handel (detaliczny, hurtowy)	21	9
usługi	44	18
działalność przetwórcza (produkcja)	14	6

Źródło: Badania własne.

Obszarami najbardziej innowacyjnymi, w których świętokrzyscy przedsiębiorcy mogą osiągnąć sukces konkurencyjny są, ich zdaniem (tabela 17):

- teleinformatyka i multimedia (32 odpowiedzi),
- medycyna (21 odpowiedzi),
- transport i motoryzacja (19 odpowiedzi),
- budownictwo (12 odpowiedzi),
- kosmetologia (11 odpowiedzi),
- artykuły spożywcze (7 odpowiedzi),
- turystyka i rekreacja (7 odpowiedzi),
- doradztwo (5 odpowiedzi),
- ekologia (3 odpowiedzi),
- gastronomia (2 odpowiedzi),
- alternatywne źródła energii,
- odzieżowa (1 odpowiedź).

Świętokrzyscy przedsiębiorcy wykazali się znajomością trendów globalnych i racjonalnością w ocenie najbardziej perspektywicznych branż i kierunków rozwojowych.

Tabela 3.17. Potencjalne obszary pojawiania się nowych produktów, technik, technologii (branże)

	Ile	%
turystyka, rekreacja	7	3
doradztwo	5	2
alternatywne źródła energii	1	0
budownictwo	12	5
finanse i bankowość	10	4
marketing, reklama	12	5
teleinformatyka i multimedia	32	13
medycyna	21	9
transport i motoryzacja	19	8
nowe technologie	8	3
kosmetologia	11	5
ekologia	3	1
artykuły spożywcze	7	3
gastronomia	2	1
odzieżowa	1	0
nie mam zdania	38	16
na 300 ankiet wypełniono	244	81

Źródło: Badania własne.

3.7. Relacje ze środowiskiem naturalnym

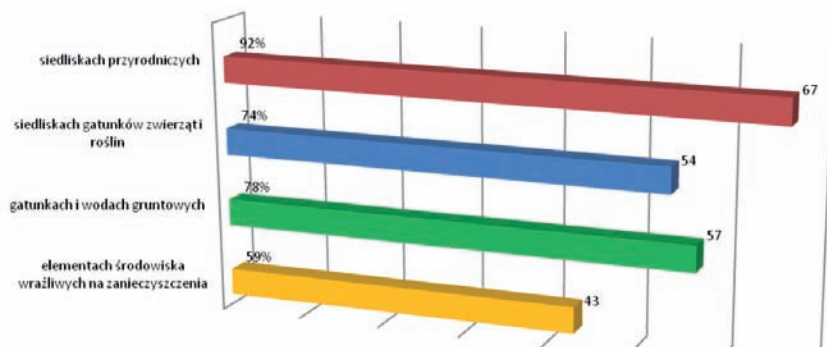
Spośród przebadanych 100 gmin – 93 stwierdziły, iż posiadają „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego”, 90 posiada „Plan Gospodarki Odpadami”, a 41 – „Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego”.

Na ogólne pytanie o świadomość znaczenia środowiska naturalnego dla funkcjonowania gminy – pozytywnie wypowiedziało się tylko 78%. Podobnie większość respondentów pozytywnie wypowiedziała się o swej wiedzy na temat siedlisk przyrodniczych (92%), wód gruntowych (78%), siedlisk poszczególnych gatunków zwierząt i roślin (74%), wiedzy na temat elementów środowiska wrażliwego na zanieczyszczenia (59%). Dane te obrazuje wykres 3.10.

Przy wydawaniu decyzji o zabudowaniu przyrody, na 98 gmin, które udzieliły odpowiedzi 83 kieruje wynikami badań środowiskowych.

W 75 urzędach gmin funkcjonują komórki organizacyjne związane z ochroną środowiska. 76 gmin zamierza stworzyć bazę informacyjną o środowisku naturalnym; 91 gmin wyraziło gotowość do współpracy z instytucjami otoczenia biznesu, w zakresie przygotowania opinii oddziaływania planowanej inwestycji na środowisko.

Wykres 3.10. Zakres posiadanych informacji o:

Źródło: Badania własne.

Dane zaprezentowane powyżej wskazują, że znaczna część respondentów orientuje się w problemach ochrony środowiska, co nie oznacza, że nie są one przedmiotem dyskusji i sporów. Przykładowo jeden z uczestników panelu sformułował następującą opinię:

Zebrane informacje są stanowiskiem opracowujących ankietę i udzielających odpowiedzi, to jest gmin. Szczególnie dyskusyjne są komentarze dołączane do ankiety, bowiem dane ujęte w materiałach są jednostronne i nie mogą być podstawą do formułowania rozwiązań, które wymagają poszerzenia badań, w tych w kręgach, których dotyczą.

Zakładam, iż władze samorządowe mają obowiązek i wolę rozwoju gminy poprzez wpływ na warunki działalności gospodarczej. To, czy jest to obowiązek, wymaga zbadania. Obowiązek ten powinien być sformalizowany i zapisany w misji gminy, w zakresie zadań samorządu gminnego. O ile gmina dysponuje „Strategią rozwoju” w planie tym istotną częścią powinien być „Plan rozwoju gospodarczego”. W przeprowadzonych badaniach nie odnajduję odpowiedzi na tę wątpliwość.

Decydującym dla procesu innowacyjnego jest „Plan przestrzennego zagospodarowania”, który pozwala prowadzić działalność inwestycyjną sprawnie, z odpowiednim wyprzedzeniem. Niezależnie o jaką inwestycję chodzi, decyzję o warunkach zabudowy, w tym decyzje środowiskowe, decyzje o pozwoleniu na budowę są podejmowane sprawnie tylko wtedy, jeżeli gmina jest do nich odpowiednio przygotowana.

Budzą wątpliwość dane z ankiet związane z ochroną środowiska, w tym informacje o siedliskach przyrodniczych (92%), siedliskach gatunków zwierząt i roślin (74%), jak również o gruntach oraz wodach gruntowych, jako elementach środowiska wrażliwych na zanieczyszczenia. Jest w nich duży optymizm niepotwierdzo-

ny przez praktyków, opracowujących oceny oddziaływania na środowisko, które są oparte na nowej ustawie z dnia 23.10.2008 r.¹⁸

Niemniej warto podkreślić, że w 41 gminach badanych występuje obszar „Natura 2000” – co może być wskazówką, że przede wszystkim to gminy zajmują się ochroną środowiska.

Tabela 3.18. Występowanie obszaru „Natura 2000” na terenie gminy

	Ile	%
Tak	41	42
Nie	57	58
na 100 ankiet wypełniono	98	98

Źródło: Badania własne.

Analizując możliwe do podjęcia działania na rzecz intensyfikacji innowacji na terenie gminy, respondenci z gmin wskazywali na celowość zwiększenia zewnętrznych środków finansowych (27%), znacznie mniej podkreślało znaczenie wprowadzenia nowych technologii (12%) i informatyzację (8%).

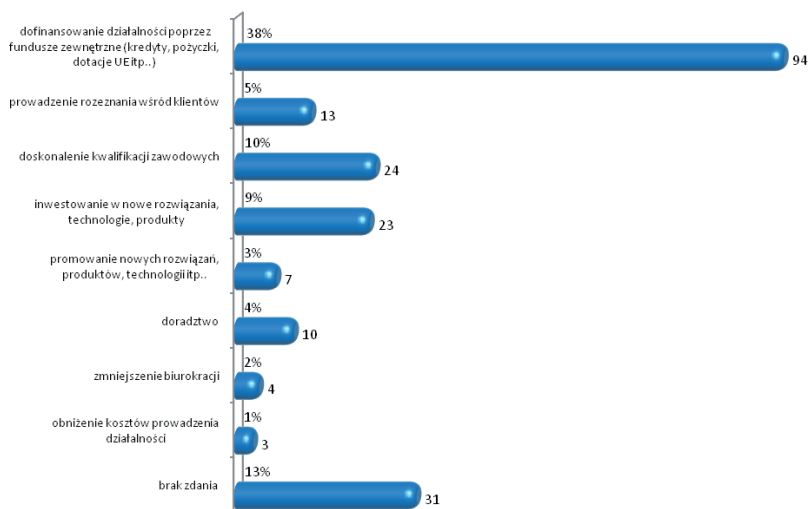
Zbliżoną opinię mają przedsiębiorcy; jako sposób przyspieszenia przez przedsiębiorców procesów innowacji proponują dofinansowanie działalności przez fundusze zewnętrzne (kredyty, pożyczki, dotacje UE) (38%), w znacznie mniejszym stopniu – doskonalenie kwalifikacji zawodowych (10%), inwestowanie w nowe rozwiązania, technologie, procedury (9%).

Analiza wyników badań ankietowych ujawniła oczekiwania przedsiębiorców co do wsparcia ich działalności przez gminę (wykres 3.12). Jako najbardziej efektywne formy wsparcia wskazali oni: ulgi podatkowe (32%), pomoc w uzyskiwaniu środków UE (27%), bezpłatne doradztwo, udzielanie informacji prawnych (16%).

Analogicznie kształtują się oczekiwania przedsiębiorców, formułowane pod adresem rządu.

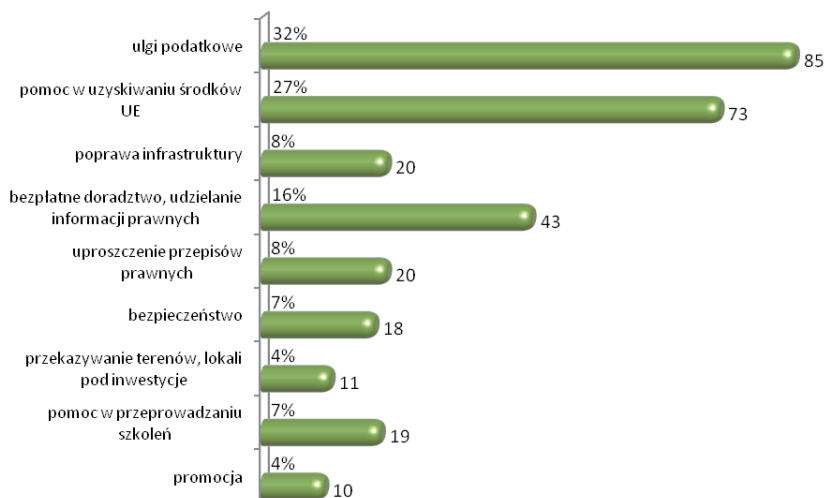
¹⁸ Tamże, s. 3.

Wykres 3.11. Najczęściej wymieniane sposoby przyspieszania przez przedsiębiorców procesów innowacji

Źródło: Badania własne.

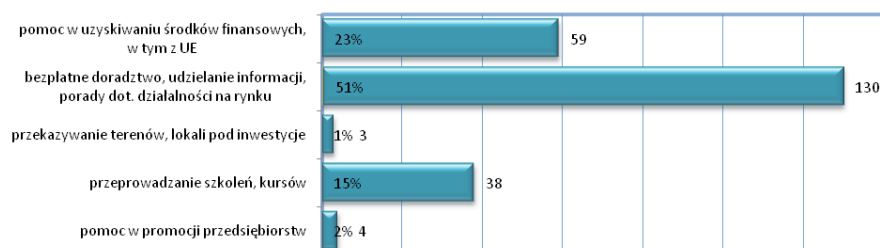
Wykres 3.12. Najczęściej wymieniane rodzaje wsparcia dla przedsiębiorców, które powinna realizować gmina

Źródło: Badania własne.

Nieco inne oczekiwania kierują przedsiębiorcy wobec organizacji wsparcia biznesu, co wynika ze specyfiki tych jednostek. Najczęściej wymieniane są następujące formy wsparcia: bezpłatne doradztwo, udzielanie informacji, porady dotyczące działalności na rynku (51%), pomoc w uzyskiwaniu środków finansowych, w tym z UE (23%), prowadzenie szkoleń i kursów (15%).

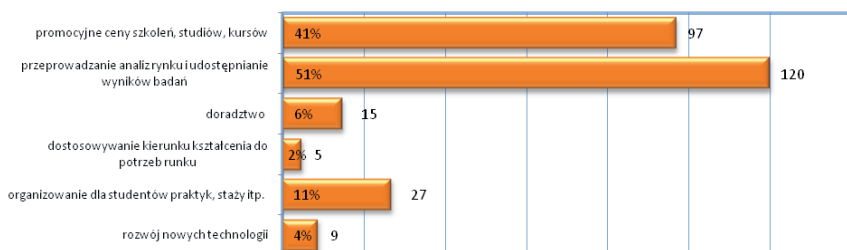
Wykres 3.13. Najczęściej wymieniane wsparcie dla przedsiębiorców, jakie powinny okazywać organizacje wsparcia biznesu

Źródło: Badania własne.

Jeśli idzie o wsparcie przedsiębiorstw przez jednostki naukowo-badawcze i szkoły wyższe (wykres 3.14), oczekiwania najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców to: możliwość korzystania z analiz rynku i wyników badań (51%), promocyjne ceny szkoleń, studiów, kursów (41%), organizowanie dla studentów praktyk, staży itp. (11%).

Wykres 3.14. Najczęściej wymieniane wsparcie dla przedsiębiorców, jakie powinny okazywać jednostki naukowo-badawcze i szkoły wyższe

Źródło: Badania własne.

4. Podsumowanie i rekomendacje

Współczesne strategie regionalne, w które zaangażowane są władze regionalne i lokalne, obejmują proces planowania, wdrażania i rozwoju, tworzą podstawy nowego zarządzania w Polsce. Zarządzanie zmianą w regionach Polski powinno się koncentrować wokół następujących założeń:

- podejście do regionów jako korporacji, które opierają się na zasadach sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, wprowadzaniu nowych form działalności, umożliwiających restrukturyzację własną i obszaru działania oraz dostosowywanie go do wymogów konkurencji i globalizacji;
- zarządzanie zmianą w regionie czy przedsiębiorstwie powinno obejmować nie tylko przemysł i usługi, lecz także jakość życia lokalnego społeczeństwa; region tworzy system korporacyjny, gdyż czynnikami sukcesu współczesnych organizacji jest partnerstwo w stosunkach region – przedsiębiorstwo. Innowacyjne strategie zmiany sytuacji przedsiębiorstw w regionie obejmują¹⁹:
 - restrukturyzację – „pozbywający się przeszłości”,
 - zarządzanie szkodami – „stare ma wartość”,
 - rewitalizację – „odkrywający przyszłość”,
 - zarządzanie innowacjami – „nowe jest lepsze”.

Strategie te są uzupełniane przez nowoczesne procesy: dywersyfikację, marketing, tworzenie nowej jakości regionu, przedsiębiorczość lokalną. W Polsce w szczególności prym wiodą procesy naprawcze, czyli zarządzanie szkodami i restrukturyzacja, dlatego nowoczesne zarządzanie strategią konkurencyjności powinno być ukierunkowane w podejściu regionalnym na rewitalizację i zarządzanie innowacjami, rozwój produktu i marketingu regionalnego.

Efektywność współczesnego zarządzania konkurencyjnością polega na elastyczności względem ekonomiczno-społecznej transformacji, mającej na celu perspektywę globalną, a nie lokalną czy narodową. Determinantami konkurencyjności regionów są:

- gospodarowanie zasobami i potencjałem konkurencyjnym,
- zwiększenie dostępu do środków finansowych z zewnątrz,
- rozwój inwestycji i relacji,
- rozwój współpracy międzyorganizacyjnej.

Regiony, tak jak przedsiębiorstwa, muszą uwierzyć w wartość własnych zasobów i kompetencji, gdyż właśnie one determinują przewagę konkurencyjną. Rozwój przedsiębiorczości lokalnej może stać się czynnikiem wzrostu konkurencyjności, szczególnie gdy jest fenomenem organizacyjnym, tworzonym przez

¹⁹ B. Wawrzyniak, *Odnawianie przedsiębiorstwa na spotkanie XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 1999.

aktywną działalność administracji lokalnej – *Sukces zyskują te regiony, które potrafią podtrzymać klimat przedsiębiorczości. Nie jest to ani proste ani łatwe*²⁰.

Proces zmian dotyczy nie tylko państwa, regionów, gmin; skupia się on przede wszystkim na przedsiębiorstwach, społeczeństwie lokalnym, przez co metamorfozie ulegają funkcje, postawy, zachowania. Zarządzanie konkurencyjnością w aspekcie zmian innowacyjnych jest więc procesem obejmującym całą kulturę organizacyjną przedsiębiorstwa, a przede wszystkim ludzi, którzy poprzez swoje kompetencje, kapitał intelektualny i kapitał społeczny, wpływają na wzrost konkurencyjności regionu i organizacji w nim działających²¹.

Analiza strategii rozwojowej województwa wykazała, że terytorialne jednostki administracji rządowej podlegają procesowi zmian. Zarządzanie zmianami innowacyjnymi w województwie świętokrzyskim ma charakter dostosowań względem konkurencyjnej gospodarki rynkowej. Wyraża się to w tworzeniu polityki intraregionalnej, polegającej na wspieraniu konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez zwiększenie ich dostępu do środków unijnych, wsparcie współpracy międzyorganizacyjnej, tworzenie klastrów, sieci relacji międzyorganizacyjnych, instytucji doradztwa i wsparcia rozwoju biznesu²². Polityka intraregionalna polega na tworzeniu warunków do konkurowania, prowadzeniu strategii konkurowania, budowaniu *image'u* regionu w oparciu o współpracę z instytucjami otoczenia biznesu. Regionalne zarządzanie zmianą uwarunkowane jest umiejętnością analizy zmienności otoczenia, szybkiej reakcji na zmiany, prawidłowego odczytywania szans i zagrożeń. Sukces zarządzania zmianą w województwie świętokrzyskim polega na wdrożeniu nowych metod organizacji pracy, pozwalających na elastyczne dostosowanie się do nowych warunków. Niewątpliwie szanse województwa to: walory turystyczne, jakość środowiska przyrodniczego, możliwość atrakcyjnego spędzenia wolnego czasu. Główne inwestycje strategiczne powinny zatem obejmować: wsparcie rozwoju usług, informatyzację społeczeństwa, współpracę między światem biznesu i światem nauki, rozwój infrastruktury, poprawę *image'u* miasta, tworzenie nowych miejsc pracy, wspieranie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, aktywizację gospodarczą terenów rolniczych. Wobec nowych wyzwań ekonomiczno-społecznych województwa, głównym celem zarządzania powinno się stać umiejętne wykorzystanie potencjałów dla eli-

²⁰ B. Wawrzyniak, *Zarządzanie regionem*, Miscellanea Oeconomicea, WZiA WSP w Kielcach, Kielce 2000; I. Wierzbicka, maszynopis niepublikowany pracy doktorskiej, Kielce 2001.

²¹ R.D. Putman, *Samotna gra w kregle*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 51 i n. oraz J. Stachowicz, *Zarządzanie kapitałem intelektualnym w regionalnych sieciach innowacyjnych*, Raport merytoryczny, Instytut Badań Systemowych PAN, maszynopis powielany, Warszawa 2006.

²² M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 19 i n. oraz Z. Olesiński, *Zarządzanie w regionie; Polska – Europa – Świat*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005, s. 13 i n.

minowania braków kapitałowych i tworzenia nowych miejsc pracy. Pewną rolę w rozwoju regionu może odegrać także zmodernizowane rolnictwo, produkujące poszukiwane wyroby, a więc wysokiej jakości, ekologiczne i w miarę możliwości wysoko przetworzone, co jest szansą dla rozwoju przemysłu spożywczego. Natomiast przed poważnymi wyzwaniami stoją także tradycyjne branże, jak przemysł materiałów budowlanych i budownictwo.

Wprowadzenie kluczowych zmian w regionie umożliwia odpowiednia strategia zarządzania zmianami. W strategicznym zarządzaniu bardzo ważna jest analiza słabych i mocnych stron regionu, która pomaga skoncentrować się na działaniach mogących pomóc w poprawie jego sytuacji. Należy więc w sposób ciągły eliminować znalezione słabe strony regionu, a wyróżniać i eksponować zalety. Za pomocą analizy zagrożeń i szans regionu możliwe staje się strategiczne zarządzanie zmianami, wpływającymi na poprawę jego konkurencyjności.

Poprawa konkurencyjności regionu świętokrzyskiego uzależniona jest od zwalczenia utartej opinii o małej atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz od sukcesu w promowaniu walorów województwa. Konieczne jest również powstrzymanie degradacji rolnictwa dzięki zapewnieniu środków pomocowych oraz uświadamianiu młodym rolnikom konieczności restrukturyzacji. Bardzo ważne jest wprowadzanie innowacji technicznych i technologicznych w przedsiębiorstwach w celu uatrakcyjnienia oferty przedsiębiorstw i zwiększenia ich konkurencyjności na rynku. Nie da się przecenić znaczenia takich inwestycji infrastrukturalnych, jak rozbudowa tras ekspresowych i dróg krajowych w województwie.

Procesy gospodarcze i społeczne przebiegające w naszym kraju, stawiają wysokie wymagania przed menedżerami województw (Marszałek, Sejmik, Zarząd) – niezbędna jest szeroka wiedza na temat procesów zachodzących w regionie i jego otoczeniu oraz świadomość, że konkurencyjność regionu uzależniona jest głównie od sprawności instytucjonalnego otoczenia i regionalnego systemu innowacyjnego; w dobie globalizacji zwracamy się ku konkurencji poprzez zasoby intelektualne.

Przemiany gospodarczo-polityczne umożliwiły krajom słabo rozwiniętym, związanym kiedyś z gospodarką opartą na centralnym planowaniu, przystąpienie do walki konkurencyjnej w warunkach gospodarki rynkowej; to zapoczątkowało wzrost zagrożenia ekonomicznego dla krajów rozwiniętych²³. W poprzednim paradygmacie gospodarczym tych państw konkurencja rozgrywała się pomiędzy firmami. Współcześnie do walki konkurencyjnej stanęły układy terytorialne – państwa, regiony, miasta i gminy, które konkurują o kapitał. Kapitał, szczególnie innowacyjny, przynosi efekt mnożnikowy w postaci nowych, wymagających

²³ Handel Zagraniczny, GUS, styczeń–marzec 2000.

wysokich kwalifikacji i wysoko płatnych miejsc pracy. Nowy etap zmian obejmuje:

- konkurencję firm zlokalizowanych w danym układzie terytorialnym, w otwartej gospodarce światowej;
- konkurencyjność samych układów terytorialnych o nowy kapitał, tworzący miejsca pracy i przynoszący dochód, o pracowników o wyższych kwalifikacjach, zdolnych do wytwarzania innowacji i stosowania nowych, zaawansowanych technologii oraz do zarządzania wielkimi korporacjami.

W nowym ujęciu konkurencyjności terytorialnej, firmy rozwijają przedsiębiorczość społeczną, wybierają korzystne warunki lokalizacji i ożywiają rynek pracy, wprowadzają wspólny system jakości, przynoszą znaczne dochody wdrażając innowacje.

Dążenie do sukcesu przedsiębiorcy działającego w danym układzie terytorialnym jest obwarowane wieloma warunkami. Pierwszym z warunków jest wyposażenie danego regionu (województwa, powiatu, gminy) we władzę, która określa warunki rozwojowe firm i samodzielnie prowadzi działalność promocyjno-reklamową, związaną z walką konkurencyjną o zdobycie kapitału. Drugim warunkiem jest – w miarę możliwości – jednorodność danego układu terytorialnego z punktu widzenia powiązań między istniejącymi na jego obszarze firmami.

Usankcjonowanie władzy samorządowej i podział Polski na 16 województw spełniły te warunki, dlatego zmiany administracyjne stanowią ważny czynnik dostosowań do wymogów globalizacji i integracji przestrzeni terytorialnej. Globalizacja stanowi w aspekcie zarządzania zmianą czynnik modyfikujący rolę państwa w gospodarce, poprzez umiędzynarodowienie kapitału, ekspansję korporacji ponadnarodowych, wzrost roli regionów, promowanie przez rząd powiązań gospodarczych, usunięcie barier handlowych, dostosowanie regulacji prawnych, uprzywilejowanie wzajemnej wymiany handlowej²⁴. Globalizacja w Polsce, jako nowy trend światowy, oznacza włączenie się do światowego systemu gospodarczego oraz zwrot ku gospodarce rynkowej, której funkcjonowanie opiera się na sektorze prywatnym (drobnej wytwórczości), promowaniu przedsiębiorczości, wprowadzaniu ponadkrajowych procesów regionotwórczych w handlu światowym, zwiększeniu inwestycji związanych z kapitałem międzynarodowym. Przeobrażenia związane z globalizacją objęły nie tylko transformację gospodarki i polityki, ale przede wszystkim kulturę zaznaczającą się w technice, rozwoju systemów transformacji (Internet, telewizja satelitarna i kablowa)²⁵. Nowe procesy rodzą zapotrzebowanie na elastyczne „organizacje uczące się”, wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą.

²⁴ Z. Rykiel, *Globalizacja, unionizacja i regionalizacja polskiej przestrzeni*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1(1)/ 2000.

²⁵ J.E. Stiglitz, *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 21 i n. oraz W. Szymanowski, *Czy globalizacja musi być irracjonalna*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2007, s. 13 i n.

Drugim procesem światowym, w którym uczestniczą polskie regiony, jest unionizacja (skutki ekonomiczne, społeczne i przestrzenne związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej).

W procesie zarządzania zmianą, punktem zwrotnym stały się nowe czynniki rozwoju regionalnego, które charakteryzuje poniższa tabela.

Tabela 3.19. Stare i nowe kryteria lokalizacji firm

LATA 60. XX wieku	LATA 90. XX wieku
Łatwość naboru siły roboczej	Kwalifikacje siły roboczej
Koszty robocizny	Koszty robocizny
Słabość związków zawodowych	Koszty wynajęcia obiektów produkcyjnych i biurowych
Możliwość nabycia budynków/nieruchomości	Ceny ziemi
Łatwość nabycia surowców	Bliskość autostrady
Koszty transportu, infrastruktura transportowa	Bliskość lotniska międzynarodowego
Dodatek mocy	Ponadregionalne połączenia kolejowe
Dogodne powiązania z rynkiem	Koszty energii
Lokalne możliwości kooperacji	Bliskość dostawców
Specjalizacja lokalnego przemysłu	Jakość administracji lokalnej
Siedziba dyrekcji	Oplaty lokalne
Niskie podatki	Usługi miejscowych banków
Pomoc finansowa władz publicznych	Wspieranie działalności gospodarczej przez władze publiczne, jednostki obsługi biznesu, izby gospodarcze
Klimat	Dobry wizerunek miasta/regionu
	Bliskość szkół wyższych
	Bliskość instytucji badawczych
	Komunikacja miejska
	Mieszkania
	Zaplecze medyczne
	Życie kulturalne
	Możliwości wypoczynkowe

Źródło: W. Dziemianowicz, Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce, EUROREG, t. 21(54), Warszawa 1997.

Badania przeprowadzone przez G. Benko pozwoliły na wyodrębnienie sześciu czynników stanowiących o sile regionu, warunkujących sukces w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej:

- siła robocza (kapitał ludzki), który wnosi intelekt, umiejętności, kwalifikacje;
- uniwersytety i instytuty badawcze, które adaptują wysokie technologie, przyczyniają się do rozwoju *high-tech*, wdrażają *know-how*, prowadzą badania nad uatrakcyjnieniem ofert inwestycyjnych,
- uroda pejzażu, warunki życia związane z jakością środowiska przyrodniczego i społecznego, atrakcyjność oferty mieszkaniowej, urządzenia kulturalne i oświatowe;

- infrastruktura transportowa, obejmująca dostęp sieci transportu wielkotowarowego, sieci informujących opartych o zaawansowane technologie, bliskość lotniska międzynarodowego, tworzenie możliwości wymiany myśli naukowo-technicznej;
- usługi i polityczny klimat działalności gospodarczej, czyli tworzenie „zachęt” inwestycyjnych, dotacje kapitałowe, instytucje otoczenia biznesu, szkolenia, ulgi podatkowe, tworzenie klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości, ułatwione procedury prawne, administracyjne;
- korzyści aglomeracyjne związane z podniesieniem poziomu urbanizacji, które umożliwią przepływ informacji i nawiązywanie kontaktów, nowe formy współżycia społecznego, styl życia, wzory kształcenia, zmniejszenie kosztów produkcji²⁶.

System zmian spowodował zatem iż miasta i regiony przestały być jednostkami subsydiującymi, stały się natomiast jednostkami przedsiębiorczymi, które kształtują klimat biznesu przyciągając nowych inwestorów. Konkurencja w aspekcie regionów oparta jest zatem przede wszystkim o efektywny proces wdrażania innowacji technicznych i technologicznych, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, kształtowanie instytucji i otoczenia biznesu, potencjał badawczo-rozwojowy, wykwalifikowany kapitał ludzki, nowoczesną infrastrukturę informacyjną.

W przypadku regionów Polski czynniki ryzyka przedstawiają się następująco²⁷:

- ryzyko złego zarządzania, polegające na ścisłej kontroli publicznej przychodów gmin, powiatów i województwa. Złe zarządzanie finansami polega na zbyt dużym zaangażowaniu na rynku finansowym, słabym planowaniu związanym z inwestycjami kapitałowymi i infrastrukturalnymi, ryzyko zmiany zarządu i zmiany polityki;
- ryzyko niewystarczających dochodów budżetowych, które związane jest z niewłaściwym rozdziałem transferów i wpływów z podatków;
- ryzyko nadmiernych wydatków, które są spowodowane nadmiernym obciążeniem samorządów kompetencjami niewspółmiernymi do możliwości.

Zmienne i niepewne warunki otoczenia zewnętrznego, w którym funkcjonują przedsiębiorstwa działające w słabych regionach pokazały, że w XXI wieku nie mogą obowiązywać standardy lat 60. lub 90. ubiegłego wieku. Zarządzający regionem nie mogą kierować się w swoich strategiach jedynie zasadą „nie szkodzić” przedsiębiorczości i przestrzegać przed problemami. Uwarunkowania konkurencyjności współczesnych przedsiębiorstw stanowią wskazówkę budowania strategii

²⁶ G. Benko, *Geografia technologii*, Warszawa 1993.

²⁷ Puchalski, S. Solarz, *Ryzyko kredytowe w sektorze samorządowym*, Studia Regionalne i Lokalne nr 2(2)/2000.

wzrostu konkurencyjności regionu. Wzrost konkurencyjności regionu może nastąpić tylko poprzez wsparcie rozwoju strategicznego lokalnych przedsiębiorstw.

Wymienione powyższe czynniki określają trudną sytuację przedsiębiorstw funkcjonujących w regionach słabo rozwiniętych, takich jak województwo świętokrzyskie. Trudna sytuacja przedsiębiorstw i równocześnie ich samotna walka o wzrost konkurencyjności zdeterminowały cele badawcze projektu. Poszukiwanie nowych szans opiera się na wsparciu konkurencyjności przedsiębiorstw przez otoczenie, czyli władze lokalne, organizacje nauki i organizacje wsparcia biznesu.

Rolą władz lokalnych i organizacji nauki, organizacji wsparcia biznesu jest wspieranie współpracy międzyorganizacyjnej oraz eliminowanie barier rozwoju przedsiębiorczości. Największymi barierami dla rozwoju przedsiębiorczości są:

- wysokie podatki,
- brak kapitału na rozwój,
- silna konkurencja branżowa,
- niestabilność rynku zbytu,
- brak poczucia stabilności prawnej,
- niejasne i szybko zmieniające się przepisy podatkowe.

Wymienione bariery mają zazwyczaj podstawy makroekonomiczne, które może ograniczyć zrównoważona polityka władz lokalnych.

Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości przez władze lokalne, które tworzą sprzyjające przedsiębiorczości warunki rozwoju, może zdeterminować powstanie partnerstwa regionalnego, klastrów lub sieci relacji bezpośrednich lub pośrednich. Przy pewnym poziomie rozwoju sieci lokalnych relacji międzyorganizacyjnych powstają przesłanki do wzrostu kapitału społecznego; w pewnych warunkach mogą się tworzyć quasi-klastry lokalne, stwarzające możliwości dalszej intensyfikacji relacji międzyorganizacyjnych, co generuje dodatkową synergię, sprzyja wzrostowi przedsiębiorczości w sieci (klastrze), podnosi konkurencyjność²⁸.

W literaturze fachowej eksponuje się znaczenie powiązań sieciowych²⁹. Powstanie grona regionalnego jest zdeterminowane działalnością organizacji

²⁸ Tamże, s. 283.

²⁹ R. Burt, *The Contingent Value of Social Capital*, „Administrative Science Quarterly” 42, nr 2, 1997, s. 339-365; M. Granovetter, *Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness*, „American Journal of Sociology” 91, 1985 s. 481-510; D. Henton, I. Melville, K. Walesh, *Grassroots Leaders for a New Economy*, Jossey-Bass, San Francisco 1997; N. Nohria, *Information and Serach In The Creation of New Business Ventures: The Case of the 128 Venture Group*, [w:] *Networks of Organizations: Structure, Form, and Action*, red. N. Nohria, R. Eccles, Harvard Business School Press, Boston 1992; C. Perrow, *Small – Firm Networks*, [w:] *Networks and Organizations: Structure, Form and Action*, red. N. Nohria, R. Eccles, Harvard Business School Press, Boston 1992; R.D. Putnam, R. Leonardi, R.Y. Nanetti, *Making Democracy Work, Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, 1991; F. Fukuyama, *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity* Free Press, New York 1995; B. Harrison, M. Weiss, *Work force Development Networks*, Sage, Thousand Oaks, California 1998.

funkcjonujących na określonym terytorium oraz ich skłonnością do tworzenia trwałych i przyjaznych więzi formalnych bądź nieformalnych, ich wzajemnych współzależności. Ukształtowanie więzi regionalnych jest bardzo istotnym elementem w rozwoju regionu.

Analiza gron ma istotne znaczenie w kreowaniu konkurencyjności, zarówno przedsiębiorstw, jak i regionów. W wypadku regionów słabiej rozwiniętych lub przedsiębiorstw powstających w tych regionach, należy raczej mówić o tworzeniu mechanizmów obowiązujących w gronach, a nie o samych gronach. Klastry jako skupiska branżowo połączonych przedsiębiorstw oraz organizacji rządowych i pozarządowych, organizacji nauki i organizacji *non profit*, w ramach podejmowanych wspólnych działań wypracowują wartości dodane w formie efektów synergicznej współpracy. W efekcie współpracy powstaje klimat i tworzą się warunki do rozwoju przedsiębiorczości, do powstawania i rozwoju przedsiębiorstw, w tym przede wszystkim lokalnych przedsiębiorstw. Dzięki władzom lokalnym, które tworzą sprzyjający klimat, rozwija się przedsiębiorczość (eliminowane są bariery założycielskie i biurokratyczne), zwiększa się dostęp do źródeł finansowania inwestycji i innowacji, rozwija się współpraca z samorządami, z organizacjami wsparcia biznesu, organizacjami nauki i innymi przedsiębiorcami.

Rekomendacje

Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw województwa świętokrzyskiego zależy od zarządzania potencjałem konkurencyjnym i aktywności władz lokalnych. Pod pojęciem potencjału konkurencyjnego regionu należy rozumieć umiejętności władz regionalnych do wprowadzania zmian innowacyjnych i umiejętności korzystania z szans rozwojowych oraz gospodarowania potencjałem konkurencyjnym regionu. Gospodarowanie potencjałem regionu, zarządzanie regionem związane jest z zarządzaniem zmianą, jak również z szybkością i skutecznością procesów restrukturyzacji, prywatyzacji i rewitalizacji regionu (np. aktywizacja terenów wiejskich). Zarządzanie zmianami innowacyjnymi powinno identyfikować pojawiające się szanse (np. fundusze europejskie) i wspierać lokalnych liderów, mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa.

Władze regionu powinny szczególną pomocą obejmować wszelkie projekty związane z rozwojem społeczeństwa informacyjnego, w które zaangażowane będą przedsiębiorstwa. Budowa społeczeństwa informacyjnego wesprze proces identyfikacji i analizy konkurencji grup przedsiębiorców, czyli popularyzacji pozytywnych praktyk tworzonych przez klastry, sieci, organizacje wirtualne, inkubatory przedsiębiorczości itp. Rozwój sieciowych organizacji posługujących się najnowszymi środkami komunikacji będzie wspomagać proces restrukturyzacji wielkich organizacji.

Rozwój współpracy międzyorganizacyjnej, budowanie partnerstwa regionalnego i międzyorganizacyjnego, może tworzyć przewagę konkurencyjną. W województwie świętokrzyskim tylko nieliczne gminy mogły pochwalić się rozwojem kontaktów o charakterze kulturalnej czy gospodarczej wymiany z partnerami z krajów Unii Europejskiej, USA, Kanady. Zdecydowana większość gmin bazuje na starych kontaktach z Ukrainą, Słowacją, Białorusią lub na kontaktach krajowych. Badanie relacji przedsiębiorstw z innymi partnerami biznesowymi z zagranicy lub kraju wygląda jeszcze gorzej niż w przypadku gmin. Dominującą rolę w kontaktach przedsiębiorstw odgrywają relacje lokalne i regionalne. Rozwój kontaktów ze starymi krajami Unii Europejskiej sprzyjać będzie transferowi wiedzy, techniki, technologii i pomoże wykreować potencjał społeczny regionu.

Współpraca na rzecz wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw wymaga silnego zaangażowania władz lokalnych każdej gminy. Władze lokalne poprzez swoje działania mogą hamować lub sprzyjać rozwojowi istniejących i nowych przedsiębiorstw. Determinantami lokalnymi, które mają wpływ na przedsiębiorstwa, są następujące czynniki: poziom rozwoju ekonomicznego regionu, dochody ludności, sytuacja demograficzna i występujące w niej tendencje, stan lokalnej infrastruktury (komunikacja, edukacja, Internet i telefonizacja), walory ekologiczne regionu, tradycje samorządności, kultura i aktywność społeczności lokalnych. Na wszystkie te czynniki zarządzający danym regionem mają wpływ i tylko od ich zdolności menedżerskich zależy, czy potrafią przemienić te czynniki w potencjał konkurencyjny regionu i zdynamizować rozwój przedsiębiorczości. W myśl działań prokonkurencyjnych władze samorządowe są zobligowane nie tylko udostępniać tereny pod inwestycje, ale także eliminować bariery rozwoju przedsiębiorczości ograniczające procesy kreowania nowych przedsiębiorstw, utrudniające lub uniemożliwiające efektywny rozwój istniejących przedsiębiorstw (ich stabilizację, zmiany innowacyjne lub wzrost zatrudnienia). Podstawowymi barierami, których obawiają się przedsiębiorcy są: zbyt wysokie obciążenia fiskalne, malejący popyt lokalny lub krajowy, zbyt duża konkurencja, biurokracja, skomplikowane procedury przyznawania środków funduszy europejskich i zbyt długi termin oczekiwania, bariery finansowe związane z koniecznością wniesienia zabezpieczenia finansowego na realizację projektów. Część tych barier może zostać wyeliminowana na poziomie decyzji gminnych. Władze lokalne powinny podjąć decyzję, czy w zamian za wzrost zatrudnienia w gminie nie warto zrezygnować na jakiś czas z podatków gminnych dla wyróżniającego się kreatywnością przedsiębiorcy. Ułatwienia proceduralne w pozyskaniu gruntu, adaptacji budynku czy zwolnienia podatkowe mogą skutkować wieloma korzyściami. Decyzja taka może zachęcić innych do inwestowania lub wspomóc wspólną inicjatywę wybudowania oczyszczalni, drogi, obiektu sportowego. Oddziaływanie lokalne na inicjatywy proprzedsiębiorcze może przybrać nastę-

pującą formę: działania ukierunkowane na zmianę lub wzbogacenie kwalifikacji mieszkańców gminy, powiatu oraz wzrost aktywności zawodowej; przedsięwzięcia wzbogacające i unowocześniające infrastrukturę regionu; działania zmieniające strukturę gospodarczą terenów wiejskich i wzbogacające je o nowe rodzaje aktywności; projekty integracji społeczności lokalnej wokół lokalnych celów strategicznych³⁰. Najważniejszymi czynnikami kreującymi przedsiębiorczość lokalną są: wiedza i świadomość potrzeby zmian oraz aktywność, zaangażowanie władz lokalnych w rozwój przedsiębiorczości lokalnej. Wiedza i umiejętności menedżerskie zarządzających regionem mogą pomóc przedsiębiorcom w wyszukiwaniu i oferowaniu terenów pod inwestycje, planowaniu i podejmowaniu przedsięwzięć związanych z zaopatrzeniem w energię elektryczną, budową wodociągów, kanalizacji, informatyzacją, wspieraniu inwestycji w infrastrukturę. Dobre zarządzanie regionem polega na stymulowaniu działań związanych z rozwojem przedsiębiorczości, tworzeniem różnych form integrujących różnorodne organizacje i społeczności w celu działania na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu i przedsiębiorstw w nim działających.

Rozwój umiejętności kreowania i wspierania lokalnych liderów. Przedsiębiorstwa dążąc do budowania systemu przewagi konkurencyjnej muszą nauczyć się czerpania korzyści zarówno z konkurencji, jak i ze współpracy z innymi podmiotami. W tym celu należy wspierać wszelkie działania polegające na współpracy międzyorganizacyjnej w dziedzinie kultury, gospodarki, polityki, działań społecznych. Lider może być osobą prawną lub fizyczną, która poprzez specyficzne cechy, takie jak zdolności intelektualne, siła i wyobraźnia, praktyka działania, umiejętności interpersonalne i nawiązywania relacji, inwencje i inicjatywę wyróżnia się i stanowi wzór do naśladowania³¹. Władze lokalne powinny poszukiwać i integrować organizacje posiadające tę samą wizję, strategię, sprawdzone umiejętności negocjowania umów, administrowania i nawiązywania kontaktów z innymi uczestnikami otoczenia lokalnego. Organizacje takie powinny być wsparciem dla samorządów, dlatego warto je włączyć w system partycypacji zarządzania gminą. Jednostki posiadające pewną charyzmę, szacunek społeczeństwa lokalnego, powinny stać się liderami lokalnymi i mieć rzeczywisty wpływ na decyzje podejmowane w regionie (np. powołany zostanie Klub Przedsiębiorcy, stowarzyszenie, inkubator przedsiębiorczości itp.) Wpływ taki liderzy uzyskają, jeśli stworzy im się warunki do spotkań oraz otoczy opieką i pomocą finansową ich inicjatywy kulturalne, gospodarcze, społeczne.

³⁰ L. Pasieczny, *Jak wzmocnić postawy przedsiębiorcze i osłabiać lokalne bariery rozwoju małych firm*, materiały konferencyjne...s. 109.

³¹ D. Ancona, T. Malone, W. Orlikowski, P. Senge, *In praise of the incomplete leader*, "Harvard Business Review", february 2007, s. 92-100.

Wzrost konkurencyjny regionu może nastąpić tylko poprzez budowanie polityki regionalnej, ukierunkowanej na rozwój przedsiębiorstw lokalnych. Władze samorządowe powinny w każdej gminie i na poziomie województwa podejmować decyzje z uwzględnieniem szans rozwoju małej przedsiębiorczości. Decyzje te powinny poprzedzać głęboka analiza wewnętrznych i zewnętrznych czynników wpływających na stworzenie lepszych, bezpieczniejszych i efektywniejszych warunków działania, współpracy i rozwoju przedsiębiorstw regionu. Analiza zewnętrzna powinna obejmować takie czynniki, jak: charakter regionu, jego zasoby – w tym zasoby siły roboczej i jej kwalifikacje – poziom przedsiębiorczości, zamożność społeczeństwa lokalnego i jego potrzeby, aspiracje, istniejącą konkurencję na rynku, infrastrukturę regionu, możliwości do zastosowania postęp techniczny, politykę władz regionalnych odnośnie rozwoju MŚP (wysokość podatków, ułatwienia obsługi administracyjnej, cena działki budowlanej, stan i zaawansowanie infrastruktury technicznej itp.). Wszystkie te czynniki mogą być atutami terenu, na którym władze lokalne zdecydowały się na rozwój inwestycji i przedsiębiorczości.

Zespół: Dorota Tekieli-Bisińska, Jerzy Kwieciński, Paulina Nowak, Marta Pawłowska, Ewa Kapel-Śniowska, Ryszard Zbróg

Metodykę badania opracowali: Artur Bartosik, Ewa Kapel-Śniowska, Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa

Analiza instytucji otoczenia biznesu

1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania

Jednym z istotnych czynników rozwoju zarówno konkurencyjności, jak i innowacyjności regionu jest istnienie odpowiedniej jakości otoczenia biznesu. Otoczenie biznesu można rozumieć dwojako, w wąskim i szerokim znaczeniu. W wąskim znaczeniu oznacza *pewien klimat działalności gospodarczej przejawiający się w powstawaniu regionalnie lub lokalnie warunków sprzyjających decyzjom lokowania i rozbudowy przedsiębiorstwa, w tym także działania władz publicznych, związków zawodowych oraz kształtowanie opinii publicznej*, natomiast w szerokim znaczeniu obejmuje również wyposażenie instytucjonalne i otoczenie innowacyjne. Wyposażenie instytucjonalne jest uporządkowanym zbiorem instytucjonalnym, uformowanym w skali regionu. Obejmuje zespół instytucji i organizacji, których zadaniem jest inicjowanie i sterowanie rozwojem regionu, wraz z występującymi między tymi instytucjami powiązaniami wewnętrznymi i zewnętrznymi.

Instytucje otoczenia biznesu to instytucje *non-profit*, nie działające dla zysku lub przeznaczające zysk na cele statutowe zgodnie z zapisami w statucie lub równoważnym dokumencie, działające na terenie Polski. Podmioty te posiadają bazę materialną, techniczną, zasoby ludzkie i kompetencyjne, niezbędne do świadczenia usług na rzecz firm, a szczególnie sektora MŚP. Praktycznie trudno sobie wyobrazić rozwój innowacyjności w regionie bez instytucji otoczenia biznesu.

Do tej kategorii instytucji zaliczamy:

- agencje rozwoju regionalnego i lokalnego,
- ośrodki szkoleniowo-doradcze (ośrodki wspierania przedsiębiorczości; centra wspierania biznesu; kluby i centra przedsiębiorczości działające w ramach fundacji i stowarzyszeń lub w strukturach izb przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych; szkoły wyższe, ośrodki doradztwa; zakłady szkolenia zawodowego; centra szkolenia ustawicznego itp.),
- fundusze pożyczkowe, poręczeniowe, *venture capital* i inne,
- organizacje reprezentujące przedsiębiorców,

- instytucje proinnowacyjne działające na rzecz innowacyjności (centra transferu technologii, instytuty i ośrodki badawczo-rozwojowe oraz ośrodki innowacji i przedsiębiorczości, do których zaliczamy: inkubatory przedsiębiorczości, inkubatory technologiczne, centra/parki naukowo-technologiczne, parki technologiczne, przemysłowe itp.)¹,
- inne organizacje pozarządowe działające na rzecz przedsiębiorczości i przedsiębiorców.

Rysunek 1.1. Siedziby instytucji otoczenia biznesu w województwie świętokrzyskim

Źródło: Prezentacja, Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa, II Regionalne Forum Instytucji Otoczenia Biznesu, Kielce 05.02.2009 r.

Powiązania wewnętrzne i zewnętrzne instytucji otoczenia biznesu tworzą sieć instytucjonalną. Otoczenie biznesu może też być rozpatrywane jako otoczenie innowacyjne, które odgrywa istotną rolę w generowaniu i rozpowszechnianiu innowacji.

Regionalny System Innowacji stanowi zbiór różnorodnych podmiotów (aktorów) wpływających na procesy innowacji oraz powiązań (relacji) zachodzących między nimi. Jest to system podmiotów, interakcji i zdarzeń, które w wyniku

¹ W. Burdecka, *Instytucje otoczenia biznesu. Badanie własne PARP, 2004 r.*, PARP, Warszawa 2004, s. 5-6.

synergii powstają na konkretnym terytorium i prowadzą do zwiększenia zdolności absorpcji oraz dyfuzji innowacji w regionie. Regionalny system innowacji, to układ współzależności i powiązań zachodzących pomiędzy sferą nauki, B+R, przemysłem, systemem edukacji, finansów i władz publicznych, sprzyjający procesom adaptacji i zbiorowego uczenia się. Podstawą jego działania jest istnienie powiązań sieciowych oraz środowiska innowacji².

Na regionalny system innowacji składają się komplementarne i współzależne podsystemy, do których zaliczamy³:

- podsystem produkcyjno-usługowy, tworzony przez podmioty gospodarcze zajmujące się działalnością technologiczno-przemysłową, wdrożeniami i komercjalizacją nowych rozwiązań;
- podsystem naukowo-badawczy, składający się z różnego rodzaju podmiotów badawczo-rozwojowych, placówek szkolnictwa wyższego i innych instytucji nauki działających w sferze innowacji i transferu technologii;
- podsystem instytucjonalny tworzony przez całą gamę podmiotów wspomagających przebieg procesów innowacyjnych (ośrodków wspierania innowacji i transferu technologii), m.in. takich jak: parki i inkubatory technologiczne, centra transferu technologii;
- podsystem finansowy tworzony przez podmioty i instrumenty finansowe ułatwiające generowanie innowacji i transfer technologii do gospodarki, m.in. fundusze *venture capital*;
- podsystem społeczno-kulturowy stanowiący charakterystyczne i specyficzne dla danego regionu cechy kulturowe (tradycję, historię), systemy wartości, formy i kanały komunikacji, poziom zaufania – układ specyficznych sposobów zachowań oraz niepowtarzalnych cech kulturowych i strukturalnych danego regionu.

Regionalny system innowacji jest kompleksowym, terytorialnym, instytucjonalnym i systemowym spojrzeniem na problem innowacyjności gospodarki.

Fundamentem działania regionalnych systemów innowacji i elementem spinającym działanie poszczególnych podsystemów, są władze lokalne i regionalne wraz z efektywną polityką innowacyjną, określaną poprzez Regionalne Strategie Innowacji. W Polsce budowanie Regionalnych Strategii Innowacji zainicjowała Komisja Europejska, która wypracowała metodologię tworzenia strategii innowacji na poziomie regionalnym, a także zapewniła środki na wypracowanie tych strategii. Dzięki tej inicjatywie we wszystkich polskich regionach powstały takie dokumenty strategiczne.

² A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2005.

³ T. Markowski, *Regionalne systemy innowacji w aspekcie strategii rozwoju regionalnego Polski 2000-2006*, [w:] J. Szlachta (red.), *Narodowa Strategia Rozwoju*, Biuletyn KPZK PAN, Warszawa 2000, nr 191.

2. Metodyka i organizacja badań

Badania przeprowadzane w ramach Projektu „Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I etap)” przez Staropolską Izbę Przemysłowo-Handlową, są kontynuacją badań prowadzonych w ramach projektu „RSI – PROMONIT” (wyniki badań opublikowano w 2008 r.) i mają charakter badań uzupełniających.

CEL BADAŃ

Analiza potencjału i możliwości zaangażowania instytucji otoczenia biznesu w proces tworzenia partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju konkurencyjności i innowacji w województwie świętokrzyskim.

SZCZEGÓŁOWE PROBLEMY BADAWCZE

Szczegółowe problemy badawcze ujęto w postaci następujących pytań:

- Jaki jest potencjał instytucji otoczenia biznesu i jednostek badawczo-rozwojowych w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji w regionie świętokrzyskim?
- Jakie są bariery rozwoju partnerstwa regionalnego na rzecz wzrostu konkurencyjności i innowacyjności w województwie świętokrzyskim?
- Czy paleta działań współfinansowanych ze środków unijnych jest dostosowana do potrzeb i oczekiwań regionalnych beneficjentów?
- W jakim stopniu instytucje otoczenia biznesu znają i jak oceniają potencjał innowacyjny regionu świętokrzyskiego?

METODY BADAWCZE

Badanie instytucji otoczenia biznesu w województwie świętokrzyskim odbyło się przy zastosowaniu metod ilościowych i jakościowych. W celu uzyskania wiarygodnych danych wykorzystano 2 Regionalne Fora Instytucji Otoczenia Biznesu, za organizację których, zgodnie z zapisami projektu „Perspektywy RSI (I etap)”, odpowiadała Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa. Badanie składało się z czterech faz.

FAZA EKSPLORACYJNA

BADANIE ILOŚCIOWE INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Badanie ilościowe zostało zrealizowane metodą wywiadów bezpośrednich z użyciem papierowej ankiety badawczej, kierowanej do instytucji podmiotowego otoczenia biznesu.

DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ DO BADANIA ILOŚCIOWEGO INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Badania ilościowe przeprowadzono w 50 celowo dobranych, zidentyfikowanych w fazie eksploracyjnej, instytucjach podmiotowego otoczenia biznesu funkcjonujących na terenie województwa świętokrzyskiego.

NARZĘDZIA ZASTOSOWANE W BADANIU ILOŚCIOWYM INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Podstawowym narzędziem zastosowanym w badaniu ilościowym była ankieta badawcza kierowana do instytucji otoczenia biznesu.

METODYKA BADAŃ

Zastosowano metodykę badań opracowaną w ramach projektu „Rozwój Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego poprzez promocję i monitoring – RSI – PROMONIT” (RSI – PROMONIT).

BADANIE ILOŚCIOWE FIRM O POTENCJALE INNOWACYJNYM/ROZWOJOWYM

Badanie ilościowe zrealizowano metodą ankietową z użyciem papierowej i/lub elektronicznej ankiety badawczej kierowanej do firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym.

DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ DO BADANIA ILOŚCIOWEGO FIRM O POTENCJALE INNOWACYJNYM/ROZWOJOWYM

Badania ilościowe firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym zostały przeprowadzone w 51 firmach, charakteryzujących się potencjałem innowacyjnym/rozwojowym, zidentyfikowanych przez uczestników – przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu, uczestników Regionalnych Forów Instytucji Otoczenia Biznesu organizowanych przez Staropolską Izbę Przemysłowo-Handlową.

NARZĘDZIA ZASTOSOWANE W BADANIU ILOŚCIOWYM FIRM O POTENCJALE INNOWACYJNYM / ROZWOJOWYM

Podstawowym narzędziem zastosowanym w badaniu ilościowym firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym była ankieta badawcza kierowana do firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym. Kwestionariusz ankiety dla firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym składał się z odpowiednio dobranych pytań o strukturze pytań zamkniętych, otwartych, korespondujących z pytaniami zawartymi w kwestionariuszu ankiety kierowanej do instytucji otoczenia biznesu. Kwestionariusze dla tych respondentów składały się z 23 pytań, pogrupowanych w następujące bloki:

- charakterystyka działalności firmy,

- innowacje w firmie,
- relacje z otoczeniem.

BADANIA JAKOŚCIOWE INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Badanie jakościowe zostało zrealizowane metodą ankietową z użyciem papierowego i/lub elektronicznego kwestionariusza badawczego – „Materiał uzupełniający na I Regionalne Forum Instytucji Otoczenia Biznesu”.

Badanie to stanowiło uzupełnienie badań ilościowych instytucji otoczenia biznesu i źródło identyfikacji firm o potencjale innowacyjnym/rozwojowym.

Wypełnione kwestionariusze w wersji papierowej zostały przekazane do Staropolskiej Izby Przemysłowo-Handlowej przed lub w dniu, w którym odbywało się I Regionalne Forum Instytucji Otoczenia Biznesu.

DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ DO BADANIA JAKOŚCIOWEGO INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Badania jakościowe instytucji otoczenia biznesu przeprowadzono w 19 instytucjach otoczenia biznesu, zidentyfikowanych w fazie eksploracyjnej, uczestniczących w I Regionalnym Forum Instytucji Otoczenia Biznesu.

NARZĘDZIA ZASTOSOWANE W BADANIU JAKOŚCIOWYM INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

Podstawowym narzędziem zastosowanym w badaniu jakościowym był kwestionariusz badawczy – „Materiał uzupełniający na I Regionalne Forum Instytucji Otoczenia Biznesu”, który składał się z odpowiednio dobranych pytań o strukturze pytań otwartych. Kwestionariusze dla tych respondentów obejmowały 7 pytań dotyczących:

- potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw działających na terenie aktywności poszczególnych instytucji otoczenia biznesu,
- stosowanego przez poszczególne instytucje otoczenia biznesu sposobu analizy potrzeb innowacyjnych firm,
- oczekiwanych przez firmy form wsparcia oraz stopnia, w jakim poszczególne instytucje otoczenia biznesu zaspokajają te potrzeby,
- sposobu, w jaki powinien być wspierany rozwój firm innowacyjnych w województwie świętokrzyskim,
- rodzaju powiązań pomiędzy poszczególnymi instytucjami otoczenia biznesu i firmami o dużym potencjale rozwojowym oraz ich efektów,
- oceny potrzeby współpracy partnerskiej na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i innowacji w województwie świętokrzyskim,
- wykazu firm o potencjale innowacyjnych/rozwojowym, działających na obszarze działania poszczególnych instytucji otoczenia biznesu.

3. Wyniki badań

POTENCJAŁ INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU I JEDNOSTEK BADAWCZO-ROZWOJOWYCH W ZAKRESIE WSPIERANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACJI W REGIONIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Województwo świętokrzyskie posiada stosunkowo liczną, jak wynika z analizy przeprowadzonej w fazie eksploracyjnej, grupę instytucji, funkcjonujących w otoczeniu biznesu – blisko 100 podmiotów. Niestety, w tej grupie wskazuje się zaledwie 5 inkubatorów (2 – inkubatory przedsiębiorczości, 2 – akademickie inkubatory przedsiębiorczości i 1 – inkubator technologiczny), spośród których większość to instytucje działające na rynku krócej niż 2 lata oraz 1 centrum transferu technologii. Możliwości rozwoju przedsiębiorczości – inkubowania przedsiębiorstw w tym kontekście, szczególnie przedsiębiorstw *start-up*, są niewielkie, a jeszcze bardziej ograniczone są możliwości w zakresie transferu technologii. Niekorzystnie przedstawia się również sytuacja, jeżeli chodzi o ilość jednostek sfery badawczo-rozwojowej. Wymienia się ich 13 (przede wszystkim uczelnie), ale tylko 2 działają na podstawie ustawy o jednostkach badawczo-rozwojowych, z czego jedna znajduje się w likwidacji. W związku z powyższym, to uczelnie powinny odgrywać w tej sferze zasadniczą rolę. W zakresie możliwości generowania innowacji, szczególnie innowacji technologicznych, zwraca uwagę Politechnika Świętokrzyska, która jako największa uczelnia techniczna w regionie dysponuje odpowiednim zapleczem kadrowym i technicznym.

Z perspektywy możliwości tworzenia czy rozwoju przedsiębiorczości, niezwykle istotną kwestią, poza wiedzą i doradztwem, jest kapitał. W województwie świętokrzyskim funkcjonują 3 fundusze pożyczkowe i 1 fundusz poręczeń kredytowych, które znacząco wspierają proces inwestowania w małych i średnich przedsiębiorstwach. Istnieje także potencjał w zakresie lokowania działalności na terenie stref ekonomicznych. Działają tu bowiem 3 strefy – 2 specjalne strefy ekonomiczne oraz 1 strefa gospodarcza.

W województwie świętokrzyskim operuje wicelider polskiego rynku wystawienniczego w Polsce – Targi Kielce Sp. z o.o. Potencjał tego ośrodka nie jest jednak wykorzystywany w wystarczającym stopniu na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, a przede wszystkim transferu wiedzy i innowacji w regionie. Szansą na jego większą rolę w realizacji wspomnianych celów może być powołanie do życia w 2008 roku klastra „Grono Targowe Kielce”, której liderem są właśnie Targi Kielce Sp. z o.o.

Dla niewielkiego regionu, jakim jest województwo świętokrzyskie, z przewagą mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (ok. 90%), dużą szansą rozwoju jest tworzenie warunków do rozwoju współpracy sieciowej tych podmiotów w formie

klastrów. Obserwuje się pewne próby tworzenia takich struktur. W województwie świętokrzyskim można wskazać na następujące klastry bądź ich załączki: Biomasa Świętokrzyska, Klaster ogrodnictwo-sadownictwo „Ekologiczna Żywność”, Grono ceramiczne Końskie–Opoczno, Klaster budowlany, Pomidor z Ziemi Sandomierskiej, Stowarzyszenie Producentów Komponentów Odlewniczych KOM-CAST, Klaster Medycyna Polska, Stowarzyszenie Inicjatyw Europejskich „Słońce Regionu”. Autorzy „Strategii rozwoju klastrów w województwie świętokrzyskim”⁴, wskazują następujące potencjalne branże/ klastry w regionie świętokrzyskim:

- turystyczne i turystyczno-targowe,
- usług budowlanych,
- odlewnicze,
- ogrodnictwo-spożywcze, sadownictwo,
- medyczne,
- w dalszej perspektywie – producentów energii odnawialnej⁵.

Niestety, nadal zauważalna jest, deklarowana również przez firmy w przeprowadzonych badaniach, niechęć do współpracy (25% nie jest zainteresowanych współpracą, a ok. 38% w tylko w ograniczonym zakresie).

Interesujące w tym kontekście jest pojawienie się stosunkowo dużej ilości Lokalnych Grup Działania (13), które uzupełniają ofertę instytucji otoczenia biznesu w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Kolejną dużą grupą podmiotów wypełniających lukę rynkową, są prywatne firmy doradczo-konsultingowo-szkoleniowe.

Badane podmioty potwierdziły wielokierunkowość podejmowanych działań, m.in. poprzez posiadaną złożoną strukturę organizacyjną – 34% badanych złożyło takie deklaracje. Może to świadczyć o braku ich ukierunkowania oraz chęci wypełnienia brakujących na rynku regionalnych usług.

Istotnym elementem otoczenia biznesu są organizacje gospodarcze. W regionie działa szereg organizacji przedsiębiorców (izby gospodarcze, izby rzemieślnicze), które powstały w celu reprezentowania interesów swoich członków. Organizacje te mają możliwość oddziaływania na władze państwowe i regionalne w celu tworzenia dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw oraz nawiązywania kontaktów biznesowych. Największą i najstarszą organizacją samorządu gospodarczego jest Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa w Kielcach. Jest ona silnym reprezentantem środowiska biznesu w regionie, a od 2001 r. pełni również rolę Regionalnej Instytucji Finansującej. Drugą grupą, pełniącą również

⁴ Opracowana w ramach projektu pn. „Centrum Rozwoju Klastrów Świętokrzyskich”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i ze środków budżetu państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Działanie 2.6. *Regionalne Strategie Innowacyjne i transfer wiedzy*.

⁵ Szerzej: Z. Olesiński, *Strategia rozwoju klastrów w województwie świętokrzyskim*, Świętokrzyska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Kielce 2008.

ważną rolę, są agencje rozwoju regionalnego i lokalnego. Organizacje te mają możliwość oddziaływania na władze państwowe i regionalne w celu tworzenia dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw oraz nawiązywania kontaktów biznesowych, ważnych również z punktu widzenia rozwoju regionu.

Występuje zdecydowana koncentracja instytucji otoczenia biznesu w stolicy regionu – mieście Kielce oraz dużych ośrodkach miejskich. Wyjątek stanowią Lokalne Grupy Działania – na obszarach wiejskich. Pomimo wyraźnego usytuowania instytucji otoczenia biznesu w północnej części województwa, z badania wynika, że obejmują one swoim zasięgiem wszystkie powiaty w regionie. Najmniej takich podmiotów funkcjonuje w powiatach: koneckim, włoszczowskim i sandomierskim.

Większość zbadanych instytucji zadeklarowała ponadlokalny i regionalny zasięg prowadzonej działalności, 11% – ponadregionalny, a 13% – krajowy. 15% respondentów kwalifikuje zasięg prowadzonej działalności do grupy o zasięgu międzynarodowym. Jest to sprawa dyskusyjna, szczególnie jeśli zauważymy, że zaledwie 34% badanych przyznaje, że współpracuje z partnerami zagranicznymi, a tylko 8% – stwierdza swoją przynależność do zagranicznych sieci świadczących usługi na rzecz firm. Wśród form współpracy z partnerami zagranicznymi najczęściej wymieniano: współpracę doradczą/konsultacyjną; wspólny udział w wystawach/targach/misjach/spotkaniach brokerskich; współpracę przy opracowywaniu ofert / usług; współpracę przy kojarzeniu środowisk naukowych z przedsiębiorcami i pozyskiwanie specjalistów oraz nowych technologii. Znaczną rolę w procesie wspierania przedsiębiorczości i innowacji odgrywa współpraca międzynarodowa głównych aktorów regionalnych. W świetle uzyskanych wyników badań wydaje się jednak, że świętokrzyskie instytucje nie mogą wynieść większych korzyści z tak ograniczonej współpracy z zagranicznymi partnerami, a tym bardziej wykorzystać jej we wspieraniu konkurencyjności i innowacyjności regionalnych podmiotów gospodarczych.

Pomimo wielu korzyści płynących z przynależności do sieci współpracy, m.in. szkolenia dla personelu, wymianę doświadczeń, uzupełnienie własnej oferty usługowej, promocję czy dofinansowanie działalności, ponad połowa badanych nie należy do regionalnych ani krajowych sieci świadczących usługi na rzecz firm.

Omawiając potencjał instytucji otoczenia biznesu, nie można zapominać o standardach prowadzonej przez nie działalności, ofercie usługowej, a nade wszystko jakości kadr. Badane instytucje otoczenia biznesu dysponują znaczącym kapitałem osobowym, bo liczącym blisko 3 000 osób (pracownicy etatowi i zewnętrznymi). Charakter prowadzonej działalności sprzyja zatrudnianiu personelu zewnętrznego. W związku z tym niemal połowa pracowników świętokrzyskich instytucji wspierania biznesu to pracownicy zewnętrznymi. Prawie wszyscy pracownicy legitymują się wykształceniem wyższym (90%), z czego tylko 24%

posiada wykształcenie wyższe techniczne, 17% – ekonomiczne i zaledwie – 2% prawnicze. Obserwuje się bardzo niski wskaźnik osób z wykształceniem wyższym ze stopniem doktora i wyższym (12%, z czego większość to pracownicy etatowi Politechniki Świętokrzyskiej), zatrudnionych w badanych podmiotach.

Instytucje otoczenia biznesu dążą do podnoszenia standardów. Analizując odpowiedzi dotyczące sposobów podnoszenia kwalifikacji pracowników instytucji otoczenia biznesu odnosi się wrażenie, że generalnie nie posiadają one opracowanej strategii postępowania w obszarze zwiększania kwalifikacji własnych pracowników. Pracownicy podnoszą kwalifikacje głównie w oparciu o udział w bezpłatnych lub finansowanych przez pracodawcę szkoleniach, bądź też podejmują naukę na własny koszt. Posiadanie indywidualnych planów rozwoju kariery zawodowej nie należy do częstych praktyk. Zaledwie 32% badanych podmiotów posiada certyfikaty świadczące o jakości realizowanych usług. Najczęściej wdrażają oni systemy zarządzania ISO lub uczestniczą w Krajowym Systemie Usług. Pomimo to badane instytucje próbują weryfikować i oceniać jakość swojej oferty na podstawie prowadzonych badań. Wśród najczęściej prowadzonych badań znalazły się badania: potrzeb szkoleniowych, jakości oferty usługowej, zapotrzebowania na rynku na nowe rodzaje usług. Zbyt mała waga przykładana jest do przeprowadzania badań adekwatności oferty do potrzeb rynku oraz badań dostępności oferty instytucji na rynku. Może to powodować niedopasowanie oferty do faktycznych potrzeb przedsiębiorstw, a tym samym małą efektywność wykorzystania środków przeznaczonych na realizację tych usług.

W kontekście jakości usług należy również wspomnieć o niezwykle istotnym, z perspektywy pozyskania klienta przez podmiot, sposobie komunikacji i promocji stosowanym przez badane podmioty. Standardem jest posiadanie strony internetowej oraz posługiwanie się pocztą elektroniczną, przeważa jednak kontakt konwencjonalny. I chociaż posiadanie własnej strony internetowej jest już standardem, to jednak w ten sposób udostępniają one jedynie ogólne informacje o działalności firmy oraz jej dane teleadresowe, albo formularze zgłoszeniowe i aktualne dokumenty dotyczące oferty i usług. Niewielki odsetek instytucji udostępnia przez swoje witryny korzystanie z usług w zakresie wsparcia działalności biznesowej, np. programy samoszkolące. W komunikacji i promocji wykorzystywane są powszechnie poczta elektroniczna w połączeniu z bardziej tradycyjnymi sposobami, takimi jak: informacje w codziennej prasie lokalnej oraz we własnych wydawnictwach.

Jeśli chodzi o paletę świadczonych przez respondentów usług, to w grupie usług doradczych; dominują usługi o charakterze ogólnym; doradztwo specjalistyczne dotyczy głównie przygotowania dokumentacji projektowej oraz rozliczania i finansowania działań ze źródeł zewnętrznych, w mniejszym stopniu doradztwa prawnego czy gospodarczego. Zaskakuje jednak stosunkowo wysoki udział podmiotów świadczących usługi w zakresie wdrażania nowych technologii czy

oceny potrzeb technologicznych. Kolejną grupę usług stanowią usługi szkoleniowe. Najczęściej realizowane są szkolenia ogólne z zakresu zarządzania, marketingu, księgowości, finansów, rzadziej – informatyczne czy językowe. W ramach szkoleń zawodowych najczęściej wymieniano szkolenia: BHP, z zakresu budownictwa, operatorów wózków widłowych, spawaczy, ale również z zakresu księgowości, obsługi kas fiskalnych, pracownika kadr i obsługi klienta. Wśród realizowanych usług szkoleniowych specjalistycznych, wymieniano szkolenia na: audytora zarządzania systemem ISO, audytora energetycznego, nt. finansowania inwestycji ze środków zewnętrznych, dla kandydatów do rad nadzorczych, z zakresu zakładania działalności gospodarczej czy pozyskiwania dotacji krajowej lub unijnej. Następną grupę usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu, stanowią usługi informacyjne, wśród których najczęściej wskazywano na świadczenie usług informacyjnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, programów pomocowych i innych źródeł finansowania oraz zasad sporządzania wniosków o dofinansowanie, a najrzadziej – z zakresu programów badawczych i innowacyjnych, nowych technologii, ochrony własności intelektualnej, ochrony środowiska czy też opracowywania standardów i certyfikatów. Może to świadczyć o tym, że sami respondenci nie znają ww. zagadnień w wystarczającym zakresie, aby świadczyć związaną z nimi profesjonalną usługę.

Jeśli chodzi o usługi finansowe, to tylko 1 respondent wskazał na świadczenie usług w zakresie udzielania poręczeń kredytowych, 4 – pożyczek i 1 – dotacji na rozwój działalności gospodarczej. Co wynika z niewielkiej ilości funduszy pożyczkowych i poręczeń kredytowych funkcjonujących na terenie województwa świętokrzyskiego.

Interesująco prezentują się deklaracje badanych instytucji otoczenia biznesu w zakresie świadczenia innych usług. Wśród nich najczęściej wskazywano: integrowanie środowiska biznesu, nauki i jednostek samorządu terytorialnego; kampanie informacyjne; wyszukiwanie partnerów krajowych i zagranicznych oraz promowanie i organizowanie kontaktów krajowych dla firm. Badane instytucje informowały, że prowadzą działalność lobbingsową, opiniują akty prawne, promują postawy przedsiębiorcze wśród młodzieży czy też prowadzą warsztaty z doradztwa zawodowego. Interesującą inicjatywą w regionie jest prowadzenie od 2008 r. Sądu Arbitrażowego przy Staropolskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej w Kielcach czy też, zainspirowana przez tę Izbę, nagroda dla przedsiębiorstw województwa świętokrzyskiego przyznawana za ich działania innowacyjne. Oceniając jakość oferty usługowej przebadanych instytucji otoczenia biznesu, należy stwierdzić, że przeważają tradycyjne formy wsparcia biznesu, a nie innowacyjne (specjalistyczne, np. wdrażanie nowych technologii, ocena potrzeb technologicznych, branżowych, kojarzenie partnerów gospodarczych). Tradycyjny charakter oferty świętokrzyskich instytucji wsparcia biznesu wynika m.in. z faktu, iż wśród tych instytucji przeważają ośrodki szkoleniowo-doradcze oraz firmy doradczo-

-konsultingowe, które prowadzą działalność szkoleniową, doradczą i informacyjną, aktywizacyjną, promocyjną przede wszystkim na rzecz rozwoju przedsiębiorczości. Instytucji, takich jak inkubatory technologiczne, centra transferu technologii, które posiadają bardziej specjalistyczną i innowacyjną ofertę, funkcjonuje w regionie niewiele. Mało innowacyjny i specjalistyczny charakter oferty wiąże się również z charakterem odbiorców usług. Największe znaczenie w działalności świętokrzyskich instytucji otoczenia biznesu mają firmy z sektora MŚP oraz samorządy. W dalszej kolejności wskazywano absolwentów i młodzież, osoby rozpoczynające działalność gospodarczą, bezrobotnych oraz duże firmy.

Najważniejszym zagadnieniem z perspektywy możliwości funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu, jak każdego podmiotu rynkowego, są źródła jego finansowania, o których wspomnimy na koniec. Z przeprowadzonych badań wynika, iż zasadniczym źródłem utrzymania przeciętnej instytucji otoczenia biznesu jest realizacja projektów finansowanych z dotacji zewnętrznych (45%), w dalszej kolejności – dochody z działalności komercyjnej (33%), statutowej (zaledwie 13%) i innych. Potwierdzają to również analizy projektów realizowanych bądź przygotowywanych przez instytucje otoczenia biznesu. Spośród wskazanych ponad 1 000 projektów, projekty realizowane samodzielnie przez respondentów stanowią 26%, przygotowywane dla klientów – 62%, a realizowane w partnerstwie – 12%. Projekty realizowane w partnerstwie, w odniesieniu do projektów realizowanych samodzielnie, stanowią jednak ponad 30%. Wskaźnik ten można uznać za dość dobry, biorąc pod uwagę tak często podkreślaną niechęć do współpracy i komplikacji związanych z realizacją tego typu projektów. W świetle wyników badań trudno się dziwić, że instytucje te raczej nastawione są na konkurencję o środki zewnętrzne i klientów niż na współpracę, która tylko w przypadku wypracowania odpowiednich mechanizmów stymulujących kooperację będzie możliwa do osiągnięcia (np. dodatkowe punkty premiujące projekty partnerskie).

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że zbyt duże uzależnienie budżetów instytucji otoczenia biznesu od funduszy europejskich może stanowić pewne zagrożenie dla ich funkcjonowania w przyszłości, gdy środki te nie będą równie łatwo dostępne jak dzisiaj.

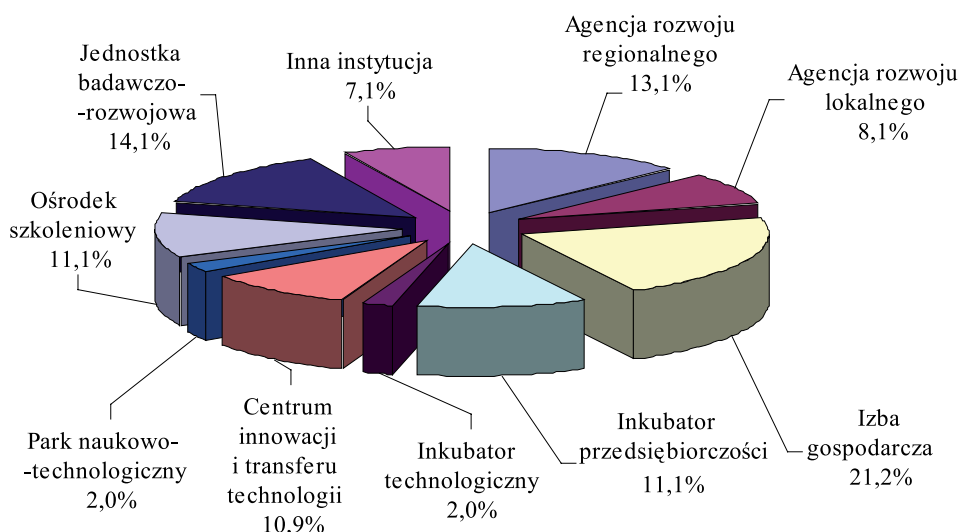
BARIERY ROZWOJU PARTNERSTWA REGIONALNEGO NA RZECZ ROZWOJU KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACJI W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Przebadane instytucje otoczenia biznesu twierdzą, że utrzymują stałą współpracę z mikroprzedsiębiorcami (79%), małymi (74%) i średnimi (59%) firmami, jednostkami samorządu terytorialnego (79%) oraz innymi instytucjami otoczenia biznesu (57%), a najmniej z jednostkami badawczo-rozwojowymi – 10% (których praktycznie nie ma w regionie świętokrzyskim) i z instytucjami edukacyjnymi (26%). 90% respondentów stwierdziło, że prowadzi doraźną współpracę z jednostkami badawczo-rozwojowymi a 74% – z instytucjami edukacyjnymi, w tym z uczelniami. W świetle badań firm o potencjale rozwojowym / innowacyjnym, rola instytucji otoczenia biznesu we wsparciu przedsięwzięć innowacyjnych w firmach jest ograniczona. Badane podmioty najczęściej bazują na własnych możliwościach kreowania innowacyjnych rozwiązań (66%), w mniejszym stopniu zaś widoczna jest współpraca w tym zakresie z jednostkami wsparcia biznesu (26,0% z zewnętrznymi ośrodkami badawczo-rozwojowymi, w 22,0% – we współpracy z firmami konsultingowymi, natomiast w 18,0% – we współpracy z uczelniami). Firmy kooperowały głównie z ośrodkami badawczo-rozwojowymi i firmami konsultingowymi. Przebadane firmy świętokrzyskie średnio współpracują z blisko dwiema instytucjami otoczenia biznesu, a współpraca ta ma charakter doraźny (65%). Najczęściej firmy wskazywały jako swoich partnerów izby gospodarcze, jednostki badawczo-rozwojowe i agencje rozwoju regionalnego. Znacznie gorzej wygląda zainteresowanie firm współpracą z innymi przedsiębiorcami, gdyż aż 1/4 ankietowanych firm nie wykazała chęci podjęcia takiej współpracy, a prawie 38% chce współpracować tylko w ograniczonym zakresie. Takie podejście stanowi czynnik destymulujący innowacyjność podmiotów gospodarczych. W okresie ostatnich 2 lat 41% instytucji otoczenia biznesu nie prowadziło współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi, a 22% – z innymi instytucjami otoczenia biznesu. Najwięcej zgłoszeń wspólnych przedsięwzięć podejmowanych przez badane instytucje znalazło się w przedziale od 1 do 3 w ciągu ostatnich 2 lat. Powyżej 10 wspólnych przedsięwzięć respondenci zrealizowali z firmami (41%) i z jednostkami samorządu terytorialnego (30%).

Podejmowane przez instytucje okołobiznesowe formy współpracy z partnerami krajowymi i regionalnymi to: wspólne spotkania i wymiana doświadczeń (78%), szkolenia personelu (76%), realizacja wspólnych projektów (68%) i współorganizacja konferencji/seminariów, warsztatów (66%). Analiza projektów realizowanych i przygotowywanych przez instytucje otoczenia biznesu dowodzi, że projekty realizowane w partnerstwie stanowią zaledwie 12% całkowitej liczby tych projektów. Niewiele instytucji przedstawiło jako formę współpracy:

realizację projektu związanego z wdrażaniem RSI województwa świętokrzyskiego (22%) czy realizację projektu, mającego na celu opracowanie i wdrożenie innowacji (26%). Oznacza to nieduże zaangażowanie świętokrzyskich instytucji otoczenia biznesu w proces tworzenia Regionalnego Systemu Innowacji w województwie świętokrzyskim, a także niewielką ilość przedsięwzięć generujących innowacje.

Rysunek 3.1. Typy instytucji otoczenia biznesu, z którymi współpracują przedsiębiorstwa regionu świętokrzyskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych (N=51).

O bariery rozwoju partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju konkurencyjności i innowacji w województwie świętokrzyskim zapytano zarówno instytucje otoczenia biznesu, jak i przedsiębiorców.

Zidentyfikowane przez instytucje otoczenia biznesu bariery rozwoju partnerstwa regionalnego na rzecz konkurencyjności i innowacyjności w województwie świętokrzyskim dotyczą przede wszystkim mentalności, ograniczeń informacyjno-kadrowych i organizacyjno-finansowych. Wśród barier mentalnych kluczową rolę odgrywają: brak tradycji współpracy, niski poziom zaufania i lojalności pomiędzy potencjalnymi partnerami oraz koncentrowanie się na rywalizacji – niedostrzeganie wymiernych korzyści płynących ze współpracy. W drugiej grupie barier informacyjno-kadrowych na czoło wysuwają się: brak przykładów dobrych praktyk w zakresie współpracy partnerskiej, niesprawny system komunikacji i informacji (brak punktów informacyjnych, konsultacyjnych itp.), niewystarczająca

jące kwalifikacje i wiedza nt. innowacji, tworzenia partnerstwa, komercjalizacji badań, transferu wiedzy i technologii. Z kolei wśród barier organizacyjno-finance- sowych znajdują się: brak silnego lidera, niewystarczająco określony regionalny system współpracy partnerskiej, brak współpracy wśród poszczególnych głównych aktorów regionalnych, brak mechanizmów stymulowania współpracy i niewystarczające dostosowanie oferty instytucji otoczenia biznesu do potrzeb firm (np. brak mechanizmów transferu wiedzy, dostępności kapitału).

Natomiast przedsiębiorcy, wśród różnorodnych barier regionalnej kooperacji, zidentyfikowali problemy związane z funkcjonowaniem instytucji otoczenia biznesu, niski poziom komercjalizacji nowych rozwiązań przez jednostki naukowo-badawcze, słabe powiązania tych instytucji z biznesem oraz słabość (ilościową i jakościową) samych jednostek naukowo-badawczych, w tym uczelni wyższych regionu. Firmy wskazują też na bariery związane z brakiem lub niewystarczającą liczbą instytucji i sieci koordynujących i wspierających realizację wspólnych przedsięwzięć. Niewystarczająca jest też, w opinii przedsiębiorców, liczba organizowanych spotkań, prelekcji i związany z tym brak zdefiniowanych potencjalnych płaszczyzn współpracy. W świetle powyższego wydaje się, iż przedsiębiorcy oczekują wzmocnienia roli instytucji otoczenia biznesu w zakresie inicjowania i koordynowania wspólnych przedsięwzięć regionalnych.

Zidentyfikowane przez respondentów z obydwu grup przeszkody stojące na drodze rozwoju partnerstwa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i innowacji w województwie świętokrzyskim, w wielu miejscach są zbieżne.

ZAKRES I POZIOM DOSTOSOWANIA DZIAŁAŃ WSPÓŁFINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW UNIJNYCH DO POTRZEB I OCZEKIWAŃ REGIONALNYCH BENEFICJENTÓW

Do analizy poziomu dostosowania palety działań współfinansowanych ze środków unijnych do potrzeb i oczekiwań, wykorzystano pytanie o opinię instytucji otoczenia biznesu o stopień przydatności poszczególnych instrumentów wsparcia dla następujących kategorii podmiotów: mikroprzedsiębiorstwa, małe przedsiębiorstwa, średnie przedsiębiorstwa, duże przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki badawczo-rozwojowe i instytucje otoczenia biznesu.

W opinii instytucji otoczenia biznesu, dla mikroprzedsiębiorstw najmniej przydatne są programy PO Innowacyjna Gospodarka (77% wskazań) oraz PO Rozwój Polski Wschodniej (72% wskazań), a najbardziej – Regionalny Program Operacyjny (65%), Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (63%) oraz PO Kapitał Ludzki (49%).

W przypadku małych i średnich przedsiębiorstw instytucje jako najprzydatniejsze określiły – Regionalny Program Operacyjny (odpowiednio: 72%, 67%),

PO Kapitał Ludzki (46%, 47%) i Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (41%, 21%), a dla dużych firm – PO Innowacyjna Gospodarka (82%), PO Kapitał Ludzki (40%) i PO Rozwój Polski Wschodniej (28%). Znacznie mniejsza użyteczność dla firm została zauważona w instrumentach PO Innowacyjna Gospodarka, co może sugerować, iż regionalne podmioty gospodarcze napotykają na bariery utrudniające lub nawet uniemożliwiające im aplikowanie do programu. Program ten oferuje najmniej przydatne instrumenty dla firm mikro i małych (odpowiednio 77% i 57% wskazań na słabą przydatność). Jednocześnie większą przydatność instrumentów oferowanych przez PO Innowacyjna Gospodarka obserwuje się w grupie przedsiębiorstw dużych i średnich (odpowiednio 82% i 35% wskazań na dużą przydatność). Biorąc pod uwagę fakt, że w województwie świętokrzyskim dominują mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, należy zauważyć, iż ich dostęp do środków na działalność innowacyjną w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka jest bardzo ograniczony.

Inaczej oceniły instytucje otoczenia biznesu przydatność instrumentów oferowanych w ramach PO Kapitał Ludzki, gdzie w każdej kategorii podmiotów gospodarczych przeważają wskazania dużej ich przydatności. Najbardziej przydatny jest PO Kapitał Ludzki, w ocenie instytucji otoczenia biznesu, dla firm mikro, małych i średnich, odpowiednio 49%, 46% i 47% wskazań „duża przydatność”. Jednak, w świetle przeprowadzonych badań, zdecydowanie najbardziej użyteczne instrumenty dla świętokrzyskich firm oferuje Regionalny Program Operacyjny. W szczególności dotyczy to małych i średnich przedsiębiorstw, dla których jednostki okołobiznesowe wskazały odpowiednio 72% i 67% wskazań na dużą przydatność. Istotnym instrumentem wsparcia dla mikroprzedsiębiorstw wydaje się być Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, co wynika częściowo z wiejskiego charakteru regionu świętokrzyskiego.

Wyniki badań firm o potencjale rozwojowym/innowacyjnym wskazują, iż preferencje przedsiębiorców w wyborze programów i realizowanych w ich ramach projektów pokrywają się z oceną przydatności poszczególnych form wsparcia dostępnych w programach operacyjnych, jakich dokonały jednostki otoczenia biznesu.

Większość badanych firm świętokrzyskich realizowała lub/i realizuje projekty z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej. Z badanej grupy 51 podmiotów gospodarczych, 43% nie korzystało w ogóle ze wsparcia funduszy Unii Europejskiej. Blisko 18% firm realizowało projekty z funduszy przedakcesyjnych, 39% z programów okresu finansowego 2004-2006, a 31% – z obecnej perspektywy finansowej 2007-2013. Przedsiębiorcy ci zrealizowali bądź realizują 12% projektów z Regionalnego Programu Operacyjnego i 7% z PO Innowacyjna Gospodarka, a także 15% z PO Kapitał Ludzki.

Analizując przydatność instrumentów wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego, w ocenie instytucji otoczenia biznesu, zauważamy, że największą

przydatność w odniesieniu do tej kategorii mają: Regionalny Program Operacyjny (73% wskazań), PO Rozwój Polski Wschodniej (72%) oraz PO Kapitał Ludzki (69%), a najmniej PO Innowacyjna Gospodarka (63%).

W przypadku oceny przydatności instrumentów wsparcia oferowanych w poszczególnych programach operacyjnych dla jednostek badawczo-rozwojowych, największą zauważono w PO Innowacyjna Gospodarka (71%) oraz PO Kapitał Ludzki (53%), a najmniej w Regionalnym Programie Operacyjnym (3%).

W opinii instytucji otoczenia biznesu, najbardziej przydatne formy wsparcia dla nich samych oferują: PO Kapitał Ludzki (69%) oraz Regionalny Program Operacyjny (64%), dopiero na trzecim miejscu plasuje się PO Innowacyjna Gospodarka (33%). Za najmniej przydatny uznano Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (60%). Jednocześnie analiza realizowanych samodzielnie przez świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu projektów wskazuje, że nie zrealizowały one nawet 1 projektu współfinansowanego w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, a w partnerstwie zaledwie – 3. Najwięcej projektów instytucje te zrealizowały w ramach PO Kapitał Ludzki (53 – samodzielnie i 31 – w partnerstwie). Pomimo małej przydatności wdrożono również 9 projektów do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, w tym 2 – w partnerstwie. Świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu zdają sobie sprawę z przydatności instrumentów wsparcia oferowanych im w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, ale istnieje jakaś bariera, która utrudnia im wykorzystanie stworzonych dla nich możliwości. W kontekście rozwoju konkurencyjności innowacji w województwie świętokrzyskim, wydaje się istotne rozpoznanie rodzaju tych trudności i podjęcie działań, które umożliwią świętokrzyskim instytucjom otoczenia biznesu aplikowanie o wsparcie z tego programu. W świetle zgromadzonych danych pewnym rozwiązaniem wydaje się być współpraca tych instytucji, czyli realizacja projektów partnerskich.

OCENA I STOPIEŃ ZNAJOMOŚCI POTENCJAŁU REGIONU ŚWIĘTOKRZYSKIEGO PRZEZ INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

Prawie 100% badanych instytucji otoczenia biznesu stwierdziło, że województwo świętokrzyskie dysponuje potencjałem innowacyjnym (66% – niewielkim, a 30% – znaczącym), a zaledwie 2% – iż takiego nie posiada. Zastanawiająca w tym kontekście jest tak mała popularność usług o charakterze specjalistycznym, m.in.: wyszukiwanie nowych technologii, upowszechnianie technik informatycznych, tworzenie klastrów czy kontaktów kooperacyjnych.

Zapytano zarówno instytucje otoczenia biznesu, jak i firmy o potencjałe rozwojowym/innowacyjnym, o wpływ różnorodnych czynników na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw. Okazało się, że opinie obydwu środowisk zasadniczo się różnią między sobą. W opinii instytucji otoczenia biznesu, kluczowe znaczenie dla podejmowania aktywności innowacyjnej przez firmy mają koszty

związane z inicjowaniem i prowadzeniem działalności innowacyjnej, w szczególności koszty prowadzenia badań, pozyskiwania nowych technologii i patentów, natomiast w ocenie firm – możliwości pozyskania funduszy ze źródeł zewnętrznych, głównie z Unii Europejskiej. Środowisko okołobiznesowe twierdzi, że duży wpływ na aktywność innowacyjną mają też wewnętrzne słabości podmiotów gospodarczych, tj. poziom wiedzy na temat nowoczesnych technologii i możliwości ich pozyskania.

Rozbieżności w ocenie czynników aktywizujących działalność innowacyjną firm pomiędzy badanymi środowiskami wynika prawdopodobnie z niewystarczającego poziomu komunikacji i współpracy pomiędzy nimi.

Poniżej porównano rodzaje usług świadczonych przez świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu z usługami, z których korzystały badane firmy o potencjale rozwojowym/innowacyjnym. Z analizy tych danych wynika, że w sektorze usług doradczych w zasadzie informacje nt. podaży i popytu są zbieżne, za wyjątkiem doradztwa proinnowacyjnego w zakresie wdrażania nowych technologii, w których uczestniczyło więcej firm. Jeśli chodzi o usługi szkoleniowe, to badane firmy w największym stopniu korzystały ze szkoleń w zakresie księgowości i finansów, a w mniejszym z pozostałych wymienionych rodzajów.

Tabela 3.1. Porównanie poziomu wykorzystania oferty usługowej instytucji otoczenia biznesu z zapotrzebowaniem firm o potencjale rozwojowym/innowacyjnym w województwie świętokrzyskim

Nazwa usługi	Rodzaj usługi	IOB	Firma
1. Usługi doradcze	1. OGÓLNE	72%	63%
	2. PROINNOWACYJNE, dotyczące w szczególności:		
	a) oceny potrzeb technologicznych	28%	27%
	b) promocji technologii i nowych rozwiązań organizacyjnych	34%	29%
	c) wdrażania nowych technologii	20%	31%
2. Usługi szkoleniowe	1. OGÓLNE z zakresu:		
	a) prawa	52%	37%
	b) księgowości i finansów	52%	59%
	c) marketingu, negocjacji i sprzedaży	56%	43%
	d) języków obcych	26%	43%
	e) informatyczne	34%	43%
	f) zarządzania, w tym zarządzania zasobami ludzkimi	56%	43%

3. Usługi informacyjne nt.	1. Prowadzenia działalności gospodarczej	74%	27%
	2. Programów badawczych i innowacyjnych	24%	18%
	3. Nowych technologii	26%	43%
	4. Ochrony własności intelektualnej (prawa autorskie, patenty itp.)	22%	20%
	5. Programów pomocowych i innych dostępnych źródeł finansowania	66%	45%
	6. Zasad sporządzania wniosków o dofinansowanie z różnych źródeł finansowych	68%	47%
	7. Ochrony środowiska	24%	22%
	8. Standardów i certyfikatów	18%	35%
	9. Poszukiwanie partnerów zagranicznych	32%	35%
	10. Poszukiwanie partnerów krajowych	48%	20%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych (N=50).

W opinii instytucji otoczenia biznesu, przedsiębiorcy mają duże bądź średnie zapotrzebowanie na ogólne usługi szkoleniowe, w tym głównie z zakresu księgowości i finansów, językowe, informatyki oraz marketingu, negocjacji i sprzedaży, a w następnej kolejności z zakresu prawa, zarządzania, w tym zarządzania zasobami ludzkimi. Potwierdzają to wyniki badań firm.

Badane instytucje otoczenia biznesu oceniają jako duże i średnie zapotrzebowanie przedsiębiorców na szkolenia zawodowe w następujących zawodach: kucharz, stolarz, spawacz, recepcjonista, informatyk oraz w zawodach budowlanych. Natomiast w ramach szkoleń specjalistycznych oceniają, że największe zapotrzebowanie występuje w sektorze szkoleń na operatorów wózków widłowych i platformowych, programowanie graficzne – Autocad, przewóz towarów niebezpiecznych, doradztwo inwestycyjne.

Natomiast jeśli chodzi o usługi informacyjne, to firmy najchętniej korzystały z informacji na temat programów pomocowych i innych dostępnych źródeł finansowania; zasad sporządzania wniosków o dofinansowanie z różnych źródeł finansowych oraz nowych technologii. Zastanawiający też jest fakt, iż badane firmy o potencjale rozwojowym/innowacyjnym bardziej były zainteresowane poszukiwaniem partnerów krajowych niż zagranicznych.

4. Podsumowanie. Rekomendacje

Badania przeprowadzone w ramach projektu „Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I etap)” przez zespół badawczy na zlecenie Staropolskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, miały za zadanie:

- uzupełnić badania przeprowadzone w ramach projektu „RSI – PROMONIT”, współfinansowanego z funduszy strukturalnych UE w ramach działania 2.6 *Regionalne Strategie Innowacji i Transfer Wiedzy*, Priorytet II *Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach* w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego;

- udzielić odpowiedzi na postawione w metodologii 4 szczegółowe pytania badawcze.

Metodologia badań zakładała zarówno badania jakościowe, jak i ilościowe samych instytucji otoczenia biznesu z terenu województwa świętokrzyskiego, ale również firm o potencjale rozwojowym / innowacyjnym.

JAKI JEST POTENCJAŁ INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU I JEDNOSTEK BADAWCZO-ROZWOJOWYCH W ZAKRESIE WSPIERANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACJI W REGIONIE ŚWIĘTOKRZYSKIM?

Wnioski:

1. W województwie świętokrzyskim funkcjonują 92 podmioty otoczenia biznesu, z których znaczącą rolę odgrywa nieco ponad 20 podmiotów. Potencjał, którym dysponują, to blisko 2 000 pracowników merytorycznych – doświadczonych trenerów, doradców i wykładowców. Jednocześnie w otoczeniu można zauważyć niewystarczającą liczbę wyspecjalizowanych podmiotów zajmujących się działalnością proprzedsiębiorczą (inkubatory przedsiębiorczości, w tym akademickie; parki przemysłowe), proinnowacyjną (centra transferu wiedzy, technologii, innowacji; inkubatory technologiczne, parki/centra naukowo-technologiczne, parki naukowe, jednostki badawczo-rozwojowe itp.). Podejmowane są jednak inicjatywy w zakresie zmiany tego stanu rzeczy. Tworzone są kolejne akademickie inkubatory przedsiębiorczości (AIP), np. przy Politechnice Świętokrzyskiej, w którym ma funkcjonować m.in.: Centrum Informacji Patentowej, Centrum Kształcenia oraz Centrum Modelowania Procesów Biznesowych. W przyszłości planowane jest założenie AIP również przy Wyższej Szkole Ekonomii i Prawa oraz Wyższej Szkole Handlowej w Kielcach. Fundacja Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości, z której inicjatywy powstała sieć AIP, planuje utworzenie w Kielcach tzw. Business Link – inkubatora dla najciekawszych pomysłów zrodzonych w AIP, który ma wybrać 80 najbardziej innowacyjnych przedsięwzięć, które otrzymają dostęp do usług biurowych, specjalistyczne doradztwo, opiekę rzeczników patentowych, a nawet pomoc w pozyskiwaniu finansowania inwestycji z funduszy Unii Europejskiej, funduszu pożyczkowego AIP czy AIP Seed Capital⁶. Pojawiła się również ciekawa inicjatywa zaproponowana przez konsorcjum

⁶ B. Pałka-Koruba, *Innowacyjne świętokrzyskie*, [w:] A. Kasińska-Metryka, R. Miernik, *Tożsamość województwa świętokrzyskiego w kontekście kraju i Unii Europejskiej*, Unikat 2, Kielce 2008, s. 22; D. Żuk, *Konferencja „Przedsiębiorcze Kielce”*, Urząd Miasta Kielce, Kielce 24 czerwca 2008.

- Świętokrzyskie Inkubatory Innowacji i Przedsiębiorczości⁷, mająca na celu utworzenie Sieci Inkubatorów Przedsiębiorczości⁸. Z kolei pod patronatem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, Starostwa Powiatowego w Kielcach i Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii, opracowano projekt utworzenia Regionalnego Centrum Naukowo-Technologicznego w Podzamczu Chęcińskim. W inicjatywę zaangażowały się 2 największe uczelnie: Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Politechnika Świętokrzyska, a także Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa. Na realizację tego przedsięwzięcia zarezerwowano 12,36 mln euro w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, a jego zakończenie przewidziano w 2012 roku⁹.
2. Instytucje otoczenia biznesu zatrudniają w znacznej mierze wyspecjalizowanych pracowników, posiadających szeroką wiedzę oraz umiejętności potrzebne do wspierania innowacyjnego rozwoju firm i służących często wiedzą ekspercką i doradczą. Instytucje okołobiznesowe swoją działalność opierają na personelu merytorycznym, poszerzając jego potencjał o kompetencje zawodowe pracowników zewnętrznych, z którymi współpracują. Niemniej jednak, kompetencje i nieustanny rozwój samych podmiotów otoczenia biznesu ma istotne znaczenie dla rozwoju partnerstwa na rzecz konkurencyjności i innowacji w świecie informacji i wiedzy – *Jeśli rozwiążemy problem edukacyjny, to nie musimy robić nic więcej. Jeśli go nie rozwiążemy, to nic więcej nie będzie miało znaczenia*¹⁰. Niestety, podobnie jak i firmy, świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu nie wypracowały odpowiedniego systemu podnoszenia kwalifikacji i motywowania swoich pracowników. Uwagę zwraca niewielki odsetek pracowników z wykształceniem wyższym ekonomicznym, technicznym czy prawniczym i jeszcze mniejszy z wykształceniem wyższym tytularnym (z tytułem doktora i wyższym). Kompetencje pracowników i ciągły rozwój samych podmiotów otoczenia biznesu są kluczem do sukcesu. Konieczne wydaje się więc podjęcie przez instytucje otoczenia biznesu, najlepiej wspólnych, działań w zakresie stworzenia systemu podnoszenia kwalifikacji swoich kadr. Barierą w wykorzystaniu potencjału ludzkiego, skumulowanego wokół instytucji biznesu, są ograniczone środki finansowe pozostające w dyspozycji

⁷ W skład tego konsorcjum wchodzi 7 gmin: Bieliny, Końskie, Ożarów, Pińczów, Skarżysko-Kamienna, Starachowice i Włoszczowa oraz 4 instytucje otoczenia biznesu: Koneckie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości, Fundacja Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach, Fundacja Rozwoju Pierzchnicy oraz Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Sandomierzu.

⁸ J. Sułek, *Konferencja „Instrumenty wspierania przedsiębiorczości i innowacji w Polsce Wschodniej”*, Świętokrzyski Urząd Wojewódzki, Huta Szklana, 4 kwietnia 2008.

⁹ Sz. Skorupski, *Konferencja „Prezentacja idei oraz planów rozwoju Kieleckiego Inkubatora Technologicznego”*, Urząd Miasta Kielce, Kielce 11 marca 2008.

¹⁰ Cytat z wypowiedzi Alana Greenspana o społeczeństwie amerykańskim.

tych podmiotów oraz ciągle niska skłonność do podejmowania współpracy w wymiarze regionalnym czy krajowym z innymi instytucjami wspierania biznesu, przedsiębiorstwami, samorządami terytorialnymi i innymi aktorami życia społeczno-gospodarczego. To niepełne wykorzystanie wysokiego potencjału instytucji otoczenia biznesu przekłada się na niewielki bezpośredni wpływ instytucji wsparcia biznesu na podniesienie poziomu innowacyjności regionu.

3. Instytucje otoczenia biznesu w niewielkim stopniu wdrażają u siebie odpowiednie systemy jakości zarządzania i usług. Warunkiem pozytywnego i znaczącego wpływu regionalnych instytucji biznesu na konkurencyjność regionu jest również efektywna komunikacja z klientami oraz formy promocji usług. Świętokrzyskie podmioty otoczenia biznesu stosują zwykle konwencjonalne metody komunikacji z klientem i promocji.
4. Świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu najczęściej prowadzą badania: potrzeb szkoleniowych, jakości oferty usługowej, zapotrzebowania na rynku na nowe rodzaje usług, ale zbyt małą wagę przykładają do przeprowadzania badań adekwatności oferty do potrzeb rynku oraz badań dostępności oferty instytucji na rynku. W oparciu o wyniki systematycznie prowadzonych badań, można by było się zastanowić nad ewentualną specjalizacją poszczególnych podmiotów, a tym samym uniknięcia konkurencji na rzecz współpracy i osiągnięcia wspólnych korzyści.
5. Świętokrzyskie instytucje otoczenia biznesu w niewystarczającym stopniu nawiązują współpracę z partnerami zagranicznymi i krajowymi, w tym nie angażują się w regionalnych, krajowych czy zagranicznych sieciach współpracy.
6. Oferta usługowa omawianych instytucji okołobiznesowych ma w większości przypadków charakter tradycyjny, a w mniejszym stopniu innowacyjny czy specjalistyczny. Pozytywny wydźwięk ma podejmowanie przez środowisko okołobiznesowe działań w zakresie kojarzenia partnerów, integrowania środowisk itp. Rzadziej instytucje otoczenia biznesu deklarują świadczenie usług doradczych proinnowacyjnych. Jednocześnie pozytywnie zaskakuje stosunkowo wysoki udział podmiotów (20%) świadczących usługi w zakresie wdrażania nowych technologii czy też w zakresie oceny potrzeb technologicznych. W ramach usług szkoleniowych świadczonych przez wszystkie instytucje realizowane są głównie szkolenia ogólne, w mniejszym stopniu – zawodowe czy specjalistyczne.
7. We wsparciu działań instytucji otoczenia biznesu na rzecz innowacyjnego rozwoju regionu ważną rolę odgrywają środki finansowe Unii Europejskiej. Ich dostępność i charakter przeznaczenia w istotny sposób mogą wpływać na większą/mniejszą zdolność tych instytucji do efektywnego wsparcia podmio-

tów gospodarczych w aspekcie przygotowania, realizowania i rozliczania projektów unijnych, ale również w umacnianiu partnerstwa regionalnego.

Instytucje otoczenia biznesu dobrze wykorzystują szansę związaną z funduszami unijnymi. Jednak w zbyt dużym stopniu uzależniły swoje budżety od zewnętrznych źródeł unijnych. Powinny również przyszłościowo rozważyć możliwości większej dywersyfikacji źródeł finansowania swojej działalności i uniezależnienia od środków unijnych, których strumień w miarę upływu czasu będzie malał.

JAKIE SĄ BARIERY ROZWOJU PARTNERSTWA REGIONALNEGO NA RZECZ ROZWOJU KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACJI W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM?

Wnioski:

1. Dotychczasowe zaangażowanie instytucji otoczenia biznesu w tworzenie regionalnego partnerstwa na rzecz konkurencyjności i innowacji w województwie świętokrzyskim, było stosunkowo niewielkie zarówno pod kątem zasięgu, jak i form współpracy. Potwierdza to m.in. niewielka liczba projektów realizowanych w partnerstwie w stosunku do liczby projektów realizowanych samodzielnie.
2. Głównymi partnerami regionalnymi/krajowymi, z którymi instytucje otoczenia biznesu utrzymują stałą współpracę, są głównie firmy mikro, małe i średnie oraz jednostki samorządu terytorialnego i inne instytucje otoczenia biznesu. W kontekście możliwości tworzenia warunków rozwoju przedsiębiorczości i innowacji, niepokojące wydaje się utrzymywanie przez instytucje otoczenia biznesu tylko doraźnej współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi i jednostkami edukacyjnymi, ze względu na to, iż są one kluczowymi elementami systemu tworzenia wiedzy i innowacji. Najmniejszą skłonnością do współpracy w ramach partnerstwa regionalnego charakteryzowały się jednostki badawczo-rozwojowe. Występują dobre wzorce w tej materii np. umowy z Politechniką Świętokrzyską i Uniwersytetem Jana Kochanowskiego.
3. Słabe zaangażowanie świętokrzyskich instytucji otoczenia biznesu w tworzenie partnerstwa regionalnego/krajowego na rzecz rozwoju konkurencyjności i innowacji potwierdza też niewielkie zainteresowanie przynależnością do regionalnych/krajowych sieci świadczących usługi na rzecz firm.
4. Zasadniczą barierą w zakresie tworzenia partnerstwa regionalnego w zakresie przedsiębiorczości i innowacji, jest niewystarczający poziom komunikacji i interakcji pomiędzy środowiskiem administracyjnym, naukowym i bizne-

sowym wynikający z niejednakowego poziomu wiedzy i postrzegania korzyści możliwych do osiągnięcia w wyniku rzeczywistej współpracy, braku „dobrych praktyk”, silnego lidera oraz mechanizmów stymulowania takiej współpracy.

5. Kolejną barierą rozwoju Regionalnego Systemu Innowacji w województwie świętokrzyskim jest niski poziom komercjalizacji wiedzy przez jednostki naukowo-badawcze i brak zainteresowania takimi działaniami.
6. Przeszkodę na drodze budowy efektywnego partnerstwa stanowi również słabość (ilościowa i jakościowa) jednostek naukowo-badawczych.
7. Niewystarczający rozwój współpracy wewnątrzregionalnej wynika z niesprawności systemu komunikacji i informacji nt. innowacji, innowacyjności, możliwości rozwoju przedsiębiorczości.
8. Jako następną barierę w zakresie rozwoju partnerstwa zidentyfikowano niewystarczające dostosowanie oferty instytucji otoczenia biznesu do potrzeb firm. Odnosi się jednak wrażenie, że ocena zapotrzebowania przedsiębiorców na szkolenia nie wynika z przeprowadzonych szczegółowych badań rynku, lecz jest to lista proponowanych w ostatnich miesiącach szkoleń zawodowych i specjalistycznych przez instytucje otoczenia biznesu. Przedsiębiorcy oczekują również wzmocnienia roli instytucji otoczenia biznesu w zakresie inicjowania i koordynowania wspólnych przedsięwzięć regionalnych.
9. Odrębną grupę stanowią bariery mentalne, wynikające z braku tradycji współpracy i niewystarczającej jakości kapitału społecznego istniejącego w województwie świętokrzyskim.
10. Za konieczną uznaje się potrzebę zbudowania koncepcji finansowania działalności instytucji otoczenia biznesu na rzecz tworzenia otwartych postaw do przedsiębiorczości i innowacji.

CZY PALETA DZIAŁAŃ WSPÓLFINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW UNIJNYCH JEST DOSTOSOWANA DO POTRZEB I OCZEKIWAŃ REGIONALNYCH BENEFICJENTÓW?

Wnioski:

1. Największą przydatność praktycznie dla wszystkich kategorii beneficjentów (za wyjątkiem jednostek badawczo-rozwojowych) przypisano instrumentom oferowanym w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego oraz PO Kapitał Ludzki. Może to być związane z faktem, iż obydwa te programy są wdrażane regionalnie (w przypadku PO KL dotyczy to tzw. komponentu regionalnego), co jest prawdopodobnie postrzegane w kategoriach „łatwiejszego” dostępu do środków.

2. Instytucje otoczenia biznesu wskazały na dużą przydatność dla siebie wsparcia w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, a jednocześnie w niewielkim stopniu, głównie w partnerstwie, pozyskiwały środki z tego źródła. Sugeruje to istnienie jakiejś bariery w dostępie do tych środków.
3. Preferencje przedsiębiorców w wyborze programów i realizowanych w ich ramach projektów pokrywają się z oceną przydatności poszczególnych form wsparcia dostępnych w programach operacyjnych, jakich dokonały jednostki otoczenia biznesu.

W JAKIM STOPNIU INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU ZNAJĄ I JAK OCENIAJĄ POTENCJAŁ REGIONU ŚWIĘTOKRZYSKIEGO?

Wnioski:

1. Prawie 100% badanych instytucji otoczenia biznesu stwierdziło, że w województwie świętokrzyskim istnieje potencjał innowacyjny. Instytucje otoczenia biznesu generalnie bardzo rzadko świadczą usługi kojarzone z rozwojem innowacyjnych przedsiębiorstw, takich jak: tworzenie wirtualnych przedsiębiorstw; wyszukiwanie określonych technologii; w zakresie e-biznesu; czy doradztwa w zakresie tworzenia i rozwoju klastrów. Jest to spowodowane niską innowacyjnością przedsiębiorstw lub brakiem funduszy na wdrożenie nowych technologii.
2. Na podstawie dostępnej oferty instytucji otoczenia biznesu oraz dokonywania przez nie oceny tej oferty można wnioskować, iż mogą pojawiać się niedopasowania podaży ofert do popytu ze strony przedsiębiorców, aczkolwiek prowadzone przez instytucje okołobiznesowe w zakresie potrzeb szkoleniowych przynoszą już efekty w postaci znaczącego dostosowania oferty usługowej otoczenia biznesu do potrzeb firm. Nie należy jednak zaprzestawać działań w zakresie podnoszenia jakości świadczonych usług oraz planowania przyszłego zapotrzebowania na konkretne usługi na rynku.
3. Instytucje otoczenia biznesu dokonują weryfikacji i oceny własnej oferty. Tylko niewielka część badanych podmiotów nie przeprowadza badania swojej oferty usług. Wielkość ta koresponduje z podobną ilością podmiotów, które nie przeprowadzały w ostatnim roku zmian swojej oferty usług.
4. Instytucje wsparcia biznesu powinny stale analizować swoją wiedzę nt. aktualnych i przyszłych potrzeb swoich klientów (dotychczasowych i potencjalnych), co w konsekwencji przyczyni się do większego dostosowania oferty ich usług do rosnących potrzeb klientów. Najważniejsze potrzeby przedsiębiorstw w zakresie form wsparcia innowacyjności to: pomoc w identyfikacji partnerów technologicznych, technologiczne wsparcie dla rozwoju nowych

produktów i procesów, promocja eksportu nowych lub zmodernizowanych produktów.

Rekomendacje

Instytucje otoczenia biznesu głównie wspierają działalność małych i średnich przedsiębiorstw, jednak coraz częściej nie ograniczają się do wyznaczonych ról. Coraz częściej również współdziałają między sobą, są inicjatorami wielu przedsięwzięć w regionie, stają się naturalnymi partnerami władz lokalnych. Istotne jest, aby w przypadku większej liczby podmiotów wspierających przedsiębiorczość, tworzyły one układ instytucjonalny sieciowy i miały ściśle określone zadania do realizacji. Region staje się konkurencyjny dzięki efektywnie funkcjonującemu otoczeniu biznesu, a w szczególności, kiedy dobrze ukształtowane środowisko innowacyjne tworzy właściwy klimat działalności gospodarczej.

Należy dążyć do wykorzystania potencjału funkcjonujących jednostek otoczenia biznesu dla zmniejszania ograniczeń związanych z rozwojem innowacji w regionie świętokrzyskim. Ogromny potencjał instytucji otoczenia biznesu, na który w dużej mierze składa się przygotowany i sprawdzony w działaniach potencjał kadrowy, nie jest w pełni wykorzystywany przez władze lokalne i regionalne, jak również przez samych przedsiębiorców.

W kontekście przeprowadzonych badań oraz zorganizowanych przez Staropolską Izbę Przemysłowo-Handlową dwóch Forum Instytucji Otoczenia Biznesu najważniejsze rekomendacje odnośnie możliwości zaangażowania instytucji otoczenia biznesu w proces tworzenia partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju konkurencyjności i innowacji w regionie, są następujące:

Rekomendacje główne:

1. Rekomendujemy utworzenie stałej, formalnej platformy współpracy instytucji otoczenia biznesu w województwie świętokrzyskim pod nazwą: Forum Instytucji Otoczenia Biznesu (Forum IOB), ponieważ konieczna jest lepsza, ściślejsza współpraca wszystkich instytucji otoczenia biznesu. Zinstytucjonalizowanie tej współpracy pozwoli na lepszą współpracę IOB z ich głównymi partnerami i klientami: przedsiębiorstwami, samorządami, instytucjami na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Utworzenie platformy współpracy powinno się stać zadaniem dla instytucji otoczenia biznesu i władz samorządowych. Nawiązanie stałej współpracy z samorządem województwa świętokrzyskiego odegra kluczową rolę w kreowaniu i realizacji polityki rozwoju regionu, a Forum IOB powinno stać się silnym partnerem władz samorządowych.

2. Ponieważ działalność IOB w dużej mierze opiera się na wykorzystywaniu funduszy publicznych, w tym szczególnie funduszy unijnych do realizacji ich zadań, rekomendujemy działania na rzecz lepszego wykorzystania funduszy europejskich, zarówno pod względem ilościowym i jakościowym. Apelujemy o bardziej przejrzyste zasady wyboru projektów oraz większą uwagę na jakość proponowanych projektów i oferowanych usług, a nie tylko na cenę. Forum IOB powinno się stać główną platformą do sięgania po środki na poziomie krajowym i międzynarodowym na działania związane z rozwojem IOB i rozwojem innowacyjnym regionu.
3. Rekomendujemy przeprowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnej, która by uświadomiła społeczeństwu, a przede wszystkim przedsiębiorcom, jaką rolę pełnią instytucje otoczenia biznesu, co robią, jakie oferują usługi, jakie specjalne akcje są przez nie prowadzone. Forum IOB powinno stać się głównym koordynatorem tej kampanii.
4. Rekomendujemy bardziej aktywne włączenie się IOB w działalność innowacyjną poprzez ściślejszą współpracę z przedsiębiorstwami i sektorem badawczo-rozwojowym: zawieranie partnerstw, zakładanie klastrów oraz wspólną realizację projektów.
5. Rekomendujemy nawiązanie współpracy z partnerami zagranicznymi, korzystanie z ich doświadczeń i dobrych praktyk oraz wspólne prowadzenie projektów. Forum IOB mogłoby się stać jednym z głównych podmiotów inicjujących taką współpracę.
6. Rekomendujemy silniejsze włączenie się IOB w działalność edukacyjną w regionie poprzez współpracę ze szkołami, w krzewienie przedsiębiorczości i kreatywnego myślenia, szczególnie wśród młodzieży, oraz w proces kształcenia przez całe życie dla osób w wieku produkcyjnym poprzez prowadzenie szkoleń.

Rekomendacje szczegółowe:

1. Forum Instytucji Otoczenia Biznesu powinno:
 - wypracować program działań wspólnych, w tym w zakresie podnoszenia kwalifikacji i motywacji własnych kadr,
 - opracować i realizować wspólne badania i analizy w celu dostosowania oferty świadczonych usług informacyjnych, doradczych i szkoleniowych do potrzeb przedsiębiorców i innych grup społecznych, dla skutecznego wzrostu konkurencyjności i innowacji w regionie świętokrzyskim,
 - zwiększyć zaangażowanie instytucji otoczenia biznesu w realizację wspólnych projektów, w tym przedsięwzięć międzynarodowych,
 - podejmować w szerszym zakresie wspólne działania na rzecz aktywizacji regionalnych przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych poprzez orga-

- nizację misji gospodarczych, promocję eksportu i budowanie powiązań kooperacyjnych,
- podejmować skuteczne działania na rzecz ochrony własności intelektualnej poprzez wykorzystanie międzynarodowych rozwiązań w zakresie patentów i certyfikacji.
2. Wskazana jest specjalizacja instytucji otoczenia biznesu i świadczenie w większym stopniu usług nakierowanych na wdrażanie innowacji przez przedsiębiorców.
 3. Władze lokalne i samorządowe, instytucje wdrażające obecnie programy unijne w regionie, powinny dążyć do pełnego wykorzystania dotychczasowych doświadczeń Instytucji Otoczenia Biznesu we wdrażaniu funduszy unijnych, zarówno przedakcesyjnych, jak i funduszy strukturalnych w poprzednim okresie wdrażania (2004-2006); w zakresie pozyskiwania środków UE, jako realizatorów wielu różnorodnych projektów do tworzenia procedur oraz właściwych kryteriów wyboru projektów służących efektywnemu ukierunkowaniu i wykorzystaniu pomocy unijnej w regionie.

Redakcja: Andrzej Szplit

Zespół: Barbara Piasecka-Janowicz, Barbara Zbroińska, Marcin Szplit, Patrycja Bartosiewicz-Kosiba, Przemysław Sporek, Tadeusz Daszkiewicz, Piotr Hnidan

Analiza polityki jednostek finansowych wobec przedsiębiorców

1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania

Tworzenie konkurencyjnego regionu w oparciu o innowacje, oprócz generowania korzyści o charakterze gospodarczym i społecznym, wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych. Zapewnienie satysfakcjonującego dostępu do środków pieniężnych to podstawowa rola sektora finansowego państwa. Z uwagi na dążenia do przebudowy gospodarki regionu, podejmowane są działania, w wyniku których pojawiają się alternatywne źródła finansowania szczególnie istotnych dla regionu działań. Biorąc pod uwagę ograniczone możliwości budżetowe województw, dla osiągnięcia zamierzonych celów, niezbędne będzie składanie aplikacji o środki Funduszy Strukturalnych oraz 6 Programu Ramowego Unii Europejskiej. Jak wiadomo, wskazane źródła finansowania wymagają od beneficjentów precyzowania zadań oraz określenia ich roli w budowaniu potencjału regionu. Regionalna Strategia Innowacji jest w tym przypadku narzędziem opracowywania kluczowych działań w regionie i przedstawienia ich do finansowania z Funduszy Strukturalnych. Jest to jednocześnie instrument wskazujący kryteria oceny i ewaluacji dla kolejnych działań realizowanych w regionie.

Realizacja badań dotyczących analizy polityki instytucji finansowych wobec przedsiębiorców zaplanowana została jako trzyetapowe działanie opierające się na: zdefiniowaniu pojęć, identyfikacji instytucji finansowych działających w województwie świętokrzyskim oraz określeniu zakresu badań w poszczególnych instytucjach i ich przeprowadzeniu. W trakcie badań szczególnie istotnym czynnikiem było uwzględnienie regionalnej specyfiki sektora finansowego. W związku z tym kluczowe staje się precyzyjne określenie znaczenia pojęcia „polityka regionalna” oraz „instytucje finansowe”.

Polityka regionalna to zgodnie z definicją B. Winiarskiego „oddziaływanie państwa oraz występujących w jego imieniu władz centralnych i regionalnych na proces rozwoju oraz zagospodarowania przestrzennego regionów”¹. Istotą poli-

¹ B. Winiarski, *Uwarunkowania, cele i dziedziny polityki gospodarczej*, [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 75.

tyki regionalnej jest podejmowanie działań, które nie oddziałują bezpośrednio na przedsiębiorstwo, a na jego otoczenie. Z uwagi na przynależność sektora finansowego do szeroko rozumianego otoczenia przedsiębiorstwa wysnuć można wnioski o zasadności oddziaływania władz różnego szczebla na instytucje finansowe. Polityka instytucji finansowych wobec przedsiębiorców będzie zatem kształtowana pod wpływem przynajmniej dwóch sił: interesu instytucji tegoż sektora oraz oddziaływania władz centralnych i regionalnych.

Instytucje finansowe – to jednostki organizacyjne, których podstawową funkcją jest operowanie zasobami pieniężnymi². Są to podmioty gospodarcze świadczące usługi związane z utrzymywaniem instrumentów finansowych i dokonujące nimi transakcji, które mogą prowadzić działalność na zasadach komercyjnych i niekomercyjnych. Pełnią w obrocie gospodarczym funkcję kapitałową. Funkcja kapitałowa systemu finansowego polega na umożliwieniu przepływu pieniądza od jednostek nadwyżkowych do deficytowych, które realizują przedsięwzięcia w oparciu o zewnętrzne źródła finansowania. Dzięki instytucjom finansowym dochodzi do transformacji oszczędności w inwestycje. W wyniku ich działalności dokonuje się koncentracja kapitału, dzięki czemu drobne oszczędności mogą finansować duże inwestycje, oraz krótkoterminowe nadwyżki mogą finansować inwestycje długoterminowe.

Prowadzone badania dotyczące polityki instytucji finansowych wobec przedsiębiorców obarczone są znaczącym mankamentem, mianowicie, czas ich realizacji zbiegł się ze szczytem światowego kryzysu finansowego. Odcisnął on silne piętno na wynikach badań – szczególnie dotyczy to banków, które bardzo silnie zmniejszyły akcję kredytową, znacznie ograniczyły ryzyko i stały się bardzo ostrożne w przekazie marketingowym. Mimo tych trudności przeprowadzone badania pozwalają zarysować obraz działalności sektora finansowego w regionie świętokrzyskim.

2. Metodyka i organizacja badań

Zgodnie z założeniami projektu „Perspektywy RSI Świętokrzyskie (I Etap)” badanie polityki instytucji finansowych wobec przedsiębiorców oparte było na analizach sektora finansowego w kontekście aktualnej sytuacji gospodarczej regionu. Wspomniane analizy zostały wzbogacone wynikami 25 wywiadów z przedstawicielami regionalnych instytucji finansowych. Zwieńczeniem prac było Regionalne Forum Innowacji – polityka instytucji finansowych wobec przedsiębiorców, mające miejsce 29 stycznia 2009 roku. W trakcie tego spotkania przedstawiciele nauki i sektora finansów przedyskutowali aktualną sytuację w sferze finansów oraz skonfrontowali ją ze specyfiką regionu świętokrzyskiego.

² B. Brzeziński i inni, *Prawo finansów publicznych*, TNOiK, Toruń 2006, s. 27.

Z uwagi na sprecyzowane w realizowanym działaniu odniesienie się do instytucji finansowych, podstawowym problemem metodycznym było jasne zdefiniowanie podmiotów podlegających badaniom. Specyfika instytucji finansowych, odróżniająca je od innych podmiotów ekonomicznych polega na tym, że³:

- głównym przedmiotem ich działalności jest utrzymywanie instrumentów finansowych i dokonywanie nimi transakcji,
- instrumenty finansowe są zazwyczaj dominującym składnikiem ich aktywów.

Sprawne działanie instytucji finansowych przyspiesza wzrost gospodarczy, ponieważ ułatwia finansowanie inwestycji, umożliwia lepsze wykorzystanie kapitału, zmniejsza ryzyko finansowe oraz zmniejsza koszty transakcyjne podmiotów gospodarczych towarzyszące przenoszeniu praw własności.

Ogół instytucji finansowych tworzy system finansowy państwa. W skład polskiego systemu finansowego wchodzi⁴:

- przedsiębiorstwa zajmujące się pośrednictwem finansowym: banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, domy maklerskie, fundusze inwestycyjne, fundusze emerytalne, giełdy,
- instytucje wspomagające działalność przedsiębiorstw finansowych i zmniejszające ryzyko finansowe: Krajowa Izba Rozliczeniowa, Krajowy Depozyt papierów Wartościowych, Bankowy Fundusz Gwarancyjny i inne,
- instytucje sprawujące nadzór nad rynkami finansowymi: Komisja Nadzoru Finansowego, Komisja Papierów Wartościowych i Giełd i inne,
- instytucje i pracownicy indywidualni pracujący na zlecenie instytucji finansowych np. brokerzy.

Biorąc pod uwagę cel badań, istotne są instytucje pierwszej grupy, tj. przedsiębiorstwa finansowe, wśród których tylko banki posiadają zdolność kreacji pieniądza, pozostałe dokonują jego transferu.

Źródłem zewnętrznego finansowania przedsiębiorstw są także zobowiązania bieżące. Zobowiązania wobec dostawców stają się kredytem kupieckim na podstawie warunków płatności ustalonych między kontrahentami. Praktyka dowodzi, że przedsiębiorstwa wykorzystują także zobowiązania publicznoprawne do finansowania działalności. Powszechne wykorzystywanie zobowiązań wobec Skarbu Państwa w pierwszych latach transformacji stało się powodem wprowadzenia regulacji prawnych w postaci naliczania ustawowych odsetek od roku 1993, które miały zapobiegać temu procederowi. Stan zaległości podatkowych systematycznie rośnie, co dowodzi finansowania przedsiębiorstw przez

³ *System finansowy w Polsce. Lata dziewięćdziesiąte*, B. Pietrzak, Z. Polański (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 16.

⁴ Z. Dobosiewicz, *Wprowadzenie do finansów i bankowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000 Warszawa, s. 43.

Skarb Państwa w dalszym ciągu. Niezmiennie na wysokim poziomie utrzymuje się kwota umorzonych zaległości podatkowych. Umorzenie zaległości podatkowych, rozłożenie na raty, odroczenie terminu płatności jest ulgą indywidualną przyznawaną decyzją organu podatkowego na mocy Ordynacji podatkowej⁵, na wniosek podatnika. Skala umorzeń i odroczeń zobowiązań podatkowych daje podstawę do uznania ich za sposób finansowania działalności. Rola, jaką biernie lub czynnie odgrywają organy podatkowe w finansowaniu przedsiębiorstw, przemawia za włączeniem administracji podatkowej do przedmiotu badań, jako szczególnej instytucji pośredniczącej w transferze środków pieniężnych między Skarbem Państwa, a przedsiębiorstwem. Jednostki aparatu skarbowego wprawdzie nie dokonują transakcji instrumentami finansowymi, ale przedmiotem ich działalności jest gromadzenie dochodów publicznych i dominującym składnikiem ich aktywów są należności podatkowe. Operowanie pieniądzem upodabnia je do instytucji finansowych i uzasadnia ich uwzględnienie w podjętej problematyce badawczej.

Na podstawie powyższych ustaleń, wyodrębnia się następujące instytucje finansowe, stanowiące przedmiot badań:

- banki,
- instytucje pożyczkowe,
- fundusze mikro,
- fundusze venture capital,
- instytucje leasingowe,
- instytucje factoringowe i windykacyjne lub banki świadczące te usługi,
- towarzystwa ubezpieczeniowe,
- administracja podatkowa.

Pierwszym etapem prowadzonych badań było przygotowanie charakterystyki poszczególnych instytucji finansowych działających w regionie świętokrzyskim (zakres i skala działalności poszczególnych instytucji, liczba i rozkład przestrzenny instytucji w regionie świętokrzyskim, ich struktura organizacyjna).

Pogłębienie badań związane było z próbą odpowiedzi na szczegółowe kwestie zaprezentowane w poniższej części opracowania.

Szacunkowa struktura klientów oddziału (osoby fizyczne nie prowadzące działalności gospodarczej i prowadzące taką działalność, małe średnie przedsiębiorstwa, klienci korporacyjni).

Segmentacja usług oferowanych przedsiębiorstwom przez badaną instytucję (lokaty, kredyty, factoring, leasing, itp.; tylko oferta dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, małych i średnich przedsiębiorstw, klientów korporacyjnych).

⁵ Ustawa Ordynacja podatkowa z 29 sierpnia 1997 r., Dz.U. z 14 stycznia 2005 r., nr 8, poz. 60., art. 67.

Dodatkowe usługi dla przedsiębiorstw świadczone przez oddział poza standardowymi produktami bankowymi.

Produkty bankowe wspierające działalność inwestycyjną przedsiębiorstwa.

Procedury obsługi klienta biznesowego, zakres decyzji podejmowanych przez oddział.

Współpraca banku z innymi instytucjami finansowymi w zakresie obsługi klienta biznesowego (np. towarzystwa ubezpieczeniowe, firmy leasingowe, itp.). Podstawowym problemem jest odpowiedź na pytanie czy taka współpraca w ogóle ma miejsce oraz w jakim zakresie i na jakim szczeblu jest zawiązywana (inicjatywa klienta, oddziału, centrali, itp.).

Rodzaje wyodrębnionych usług związanych z pozyskiwaniem środków przez firmy z funduszy UE oraz obsługą finansową uruchomionych projektów.

Polityka banków wobec organizacji pozarządowych nie prowadzących działalności gospodarczej (fundacji, stowarzyszeń, spółdzielni, Ochotniczej Straży Pożarnej, związków zawodowych, organizacji społecznych typu komitet rodzicielski, koło łowieckie).

Osobnym zagadnieniem jest rola organów skarbowych w kształtowaniu pro-rozwojowych warunków dla przedsiębiorców. Urzędy skarbowe na mocy art. 67a, 67b Ordynacji podatkowej mogą udzielać ulg indywidualnych w spłacie zobowiązań podatkowych. Ulgi indywidualne przyznawane przez organ podatkowy na wniosek podatnika, uzasadnione ważnym interesem państwa lub podatnika wzbudzają kontrowersje ze względu na niejasne, uznaniowe kryterium ich dostępności i nierówne traktowanie podatników. Ministerstwo finansów nie podaje danych o przyznanych ulgach indywidualnych. O ich skali można wnioskować na podstawie danych o zaległościach rozłożonych na raty lub odroczonych oraz o kwotach zaległości, w stosunku do których nie podjęto żadnych czynności, a stanowiących potencjalny przedmiot umorzenia.

Do indywidualnych przywilejów można zaliczyć także poręczenia i gwarancje udzielane przez Skarb Państwa, których celem jest wspieranie procesów inwestycyjnych i restrukturyzacyjnych. Wydatki Skarbu Państwa z tytułu poręczeń i gwarancji w 2007r. wyniosły 15,4 mln zł.⁶

Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych, podobnie jak uzyskane poręczenia i gwarancje, zwiększają samofinansowanie i w tym sensie są instytucjami finansowymi (normami prawa).

Stale zwiększa się kwota zaległości podatkowych, co ze względu na instytucję przedawnienia nasuwa przypuszczenie, że przedsiębiorstwa finansują bieżącą działalność zobowiązaniami wobec Skarbu Państwa. Systematycznie rośnie licz-

⁶ Raport z działalności Ministerstwa Finansów w 2007 r., Ministerstwo Finansów, Warszawa, marzec 2008 r, [online] www.mf.gov.pl

ba przedsiębiorstw, których zaległości podatkowe przekraczają 100 000 złotych. Dane te wskazują, że taką naganną praktykę stosują duże przedsiębiorstwa.

3. Wyniki badań

3.1. Sektor bankowy

Wśród instytucji finansowych działających i wspierających działalność gospodarczą firm, a zarazem posiadających największą sieć na pierwszym miejscu należy wyróżnić banki. W województwie świętokrzyskim jest 265 placówek, wliczając w to: banki, oddziały, filie i punkty kasowe. Dysponują szerokim asortymentem usług bankowych, stale poszerzają swoją ofertę, świadczą usługi klientom indywidualnym, korporacyjnym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom. Wszystkie banki na terenie województwa świętokrzyskiego są oddziałami banków, których centrale są poza granicami regionu.

Tabela 5.1. Struktura banków według ilości oddziałów, filii i punktów kasowych w województwie świętokrzyskim w 2008 r.

Banki, oddziały, filie, punkty kasowe	Ilość
– Banki Spółdzielcze	– 117
– PKO Bank Polski	– 30
– Bank Pekso SA	– 26
– ING Bank Śląski	– 10
– Lukas Bank SA	– 8
– Bank Gospodarki Żywnościowej SA	– 6
– Dominet Bank SA	– 6
– Euro Bank SA	– 5
– Citibank Handlowy	– 5
– Bank Zachodni WBK SA	– 5
– BRE Bank SA, Bank Ochrony Środowiska – Deutsche Bank PBC SA, Fortis Bank Polska SA, – GE Money Bank SA, Getin Bank SA, – Invest-Bank SA, Kredyt bank SA, – Narodowy Bank Polski, Nordea Bank Polska SA, – Polbank EFG SA, Raiffeisen Bank Polska SA, – Santander Consumer Bank SA	– poniżej – 5

Źródło: <http://katalog.pf./Świętokrzyskie/Banki>.

Jak wynika z zestawienia zamieszczonego w tabeli 5.1. najliczniejszą grupę w województwie stanowią banki spółdzielcze (oddziały, filie, punkty kasowe), których jest 117. Tworzą sieć terytorialnie najszerszą. Ich siedziby znajdują się w miastach oraz w miejscowościach, w których zlokalizowane są urzędy gmin

wiejskich. Po ostatnich zmianach restrukturyzacyjnych banków spółdzielczych w roku 2001, polegających na łączeniu banków regionalnych i powstaniu banków zrzeszających najsilniejszą grupę działającą na terenie województwa stanowią banki spółdzielcze zrzeszone w Banku Polskiej Spółdzielczości SA z siedzibą centrali w Warszawie. Do tej grupy należy najwięcej banków województwa m.in. Bank Spółdzielczy w Kielcach z 37 oddziałami, Nadwiślański Bank Spółdzielczy z 10 oddziałami i inne. Zadaniem Banku Polskiej Spółdzielczości jest wspieranie i uzupełnianie potencjału finansowego oraz ludzkiego zrzeszonych banków spółdzielczych. Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. reprezentuje polski sektor bankowości spółdzielczej poprzez członkostwo w Komitecie Wykonawczym Confédération Internationale des Banques Populaires – CIBP, międzynarodowej organizacji zrzeszającej banki spółdzielcze z 18 krajów na całym świecie.

Drugą grupą działającą na terenie województwa są banki połączone z samodzielnym Krakowskim Bankiem Spółdzielczym, którego samodzielność została zatwierdzona w maju 2002 roku Uchwałą Komisji Nadzoru Bankowego. Z terenu województwa świętokrzyskiego podlegają mu banki spółdzielcze z powiatu pińczowskiego i staszowskiego oraz Kazimierzy Wielkiej.

Trzecią grupę tworzą banki należące do Spółdzielczej Grupy Bankowej Bank Spółdzielczy w Sandomierzu i jednostki mu podległe).

Banki spółdzielcze obsługują klientów indywidualnych, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz klientów korporacyjnych. Dostępność usług bankowych można rozważać w aspekcie odległości przestrzennej od miejsca działania firmy, czy miejsca zamieszkania klientów, a także oferty jaką może zaoferować bank. Jak już zaznaczono, największą sieć w województwie zwłaszcza na terenach wiejskich mają placówki banków spółdzielczych, które w ujęciu historycznym powoływane były do obsługi głównie ludności rolniczej, a zważywszy na strukturę ludności pod względem zamieszkania, 55% ludności województwa to ludność wiejska, ma to swoje uzasadnienie. Sama odległość fizyczna nie odgrywałaby takiej roli, bowiem mogłaby ją zastąpić bankowość elektroniczna, jednakże nasycenie terenów wiejskich siecią informatyczną pozostawia wiele do życzenia i jest niewystarczająca.

Banki zrzeszone w Banku Polskiej Spółdzielczości (BPS) podają w swojej ofercie, że specjalizują się w obsłudze: samorządów, rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego, handlu, rzemiosła i turystyki.

Krakowski Bank Spółdzielczy oparty o własny polski kapitał, oferuje produkty i usługi bankowe oraz ubezpieczeniowe klientom indywidualnym, podmiotom gospodarczym i instytucjom, rolnikom, oraz jednostkom samorządu terytorialnego.

Do podstawowych celów działalności Banków Spółdzielczej Grupy Bankowej (SGB) należy zapewnienie kompleksowej obsługi finansowej firmom działającym na terenie miast i wsi, przedsiębiorstwom sektora rolno – spożywczego

oraz rolnikom, jak również wspieranie rozwoju gospodarczego środowisk lokalnych.

Zrzeszone Banki Spółdzielcze proponują klientom instytucjonalnym oferty w zakresie **bieżącego zarządzania środkami, lokowania nadwyżek finansowych**, jak i **finansowania potrzeb bieżących i inwestycyjnych**.

Oferty banków kierowane są praktycznie do tych samych odbiorców i każdy z nich zabiega o nowych klientów. Ich działania sprowadzają się zasadniczo do oferty produktów depozytowych, która obejmuje m.in.:

- rachunki bieżące (w tym często specjalne rachunki dla rolników) i rachunki walutowe,
- przelewy, zlecenia stałe, polecenia zapłaty, чеки,
- międzynarodowe karty płatnicze,
- lokaty o stałym i zmiennym oprocentowaniu.

Badając otoczenie biznesu przyjmujemy, że główny wpływ na rozpoczęcie i wspieranie działalności gospodarczej firm oraz innowacyjność ma działalność kredytowo-pożyczkowa banków. Oferta produktów kredytowych obejmuje m.in.:

- kredyty obrotowe w rachunku,
- kredyty obrotowe, rewolwingowe, dyskontowe, płatnicze,
- kredyty inwestycyjne (w tym kredyty preferencyjne i pomostowe),
- factoring,
- gwarancje bankowe i poręczenia,
- kredyty komercyjne.

Podmiot gospodarczy ubiegający się o kredyt występuje z wnioskiem sporządzonym według wzoru obowiązującego w Banku. Ze względu na siedzibę wnioskodawcy, właściwym do złożenia wniosku jest oddział Banku lub Bank Spółdzielczy, w którym wnioskodawca posiada rachunek. Rozpatrzenie przez Bank wniosku o kredyt powinno nastąpić w okresie nie przekraczającym 14 dni roboczych w przypadku ubiegania się o kredyt obrotowy, liczonych od daty złożenia pełnej wymaganej dokumentacji oraz 30 dni w przypadku kredytów inwestycyjnych. Zakres i stopień szczegółowości oceny zdolności kredytowej jest uzależniony od wysokości kredytu, terminu jego spłaty, sytuacji kredytobiorcy i jego wiarygodności oraz jakości prawnego zabezpieczenia. Warunkiem przyznania kredytu jest posiadanie przez kredytobiorcę zdolności kredytowej, rozumianej jako zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie.

Zdolność kredytową ustala Bank w oparciu o przedłożone przez kredytobiorcę dokumenty oraz uzyskane informacje, jak również przeprowadzone u klienta inspekcje. Oprocentowanie kredytu jest zróżnicowane w zależności od oceny wiarygodności kredytobiorcy, rodzaju i celu kredytu, ryzyka kredytowego, udziału środków własnych, okresu kredytowania. Formy oprocentowania kredytu, wyso-

kość stawek procentowych, są ustalane w toku negocjacji między przedstawicielami Banku i kredytobiorcą. Wysokość stawek oprocentowania może być określona w umowie o kredyt w dwóch formach: jako stawka stała bądź zmienna.

Wśród kredytów udzielanych przez banki spółdzielcze (a nie spotykanych w innych bankach) na uwagę zasługują kredyty inwestycyjne – preferencyjne z dopłatami do oprocentowania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Dają one możliwości sfinansowania potrzeb inwestycyjnych klienta kredytem o niskim koszcie obsługi. Jest on przeznaczony dla klientów posiadających własne gospodarstwo rolne lub gospodarstwo dzierżawione (w okresach wieloletnich), którzy chcą utworzyć gospodarstwo lub prowadzić działalność w ramach działu specjalnego produkcji rolnej, przetwórstwie rolo-spożywczym lub usługach dla rolnictwa. Kredyty preferencyjne oprocentowane są wg zmiennej stopy procentowej, uzależnionej od stopy redyskontowej weksli ustalonej przez NBP. Wysokość dopłaty do oprocentowania ARiMR uzależniona jest od rodzaju linii kredytowej:

- IP – Inwestycyjny Podstawowy na realizację inwestycji,
- KZ – na zakup gruntów rolnych,
- MR – Młody Rolnik na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40 roku życia,
- OR – Osadnictwo Rolnicze na utworzenie lub urządzenie gospodarstwa rolnego w ramach realizacji programu osadnictwa rolniczego na gruntach Skarbu Państwa,
- GP – Grupy Producentckie na realizację inwestycji przez grupy producentów rolnych,
- GR – Gospodarstwa Rodzinne na zakup nieruchomości rolnych przeznaczonych na utworzenie lub powiększenie gospodarstwa rolnego,
- NT – Nowe Technologie na realizację inwestycji w zakresie nowych technologii,
- KL/01 – Kłękowy Inwestycyjny na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych powstałych w związku z kłeską,
- KL/02 – Kłękowy Obrotowy na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych powstałych w związku z kłeską.

Kredyty komercyjne udzielane np. przez Bank Spółdzielczy Kielce, wśród nich kredyty obrotowe: kredyt „Urodzajny Zbiór”, kredyty w linii kredytowej (na odchów zwierząt – chów tuczników) oraz z linii kredytowej na chów bydła mięsnego „Świętokrzyska Wołowina”.

Z tabeli 5.1. wynika, że drugie miejsce w rankingu jaki powstał przy porównywaniu ilości oddziałów, filii czy punktów kasowych w województwie zajmuje PKO Bank Polski z centralą w Warszawie. Jest on jednym z najstarszych

polskich banków, z którego usług korzystało kilka pokoleń Polaków. Główne produkty finansowe to:

- kredyty mieszkaniowe (Własny Kąt Lokatorski, Mix, Hipoteczny, Biznes),
- kredyty konsolidacyjne, gotówkowe,
- pożyczki hipoteczne.

Trzecie miejsce w rankingu pod względem ilości oddziałów zajmuje Bank Pekao SA z centralą w Warszawie. Bank ten od 1999 roku należy do włoskiej Grupy UniCredit. W ostatnim okresie Bank Pekao SA przedstawił nową ofertę dedykowaną małym i średnim firmom – „Pakiety Mój Biznes”. Nowe Pakiety to specjalne zestawy produktów i usług bankowych, oferowanych łącznie za jedną miesięczną opłatę i w ramach jednej umowy. W skład oferty wchodzi :

- dla otwierających firmę „Pakiet Mój Biznes Startowy”,
- dla firm już funkcjonujących „Pakiet Mój Biznes”, „Pakiet Mój Biznes Dynamiczny”, „Pakiet Mój Biznes Premium”,
- dla prowadzących obrót zagraniczny „Pakiet Mój Biznes FX”.

Oferta kredytowa dla finansowania działalności bieżącej, z której może skorzystać posiadacz rachunku bieżącego lub jednego z pakietów dla firm to:

- limit debetowy,
- kredyt w rachunku bieżącym,
- kredyt „Zaliczka”,
- kredyt obrotowy w rachunku kredytowym,
- karta kredytową MasterCard Business.

Następne miejsce w rankingu zajmują oddziały ING Bank Śląski w liczbie 10. Centrala banku ING Bank Śląski SA (ING BSK) – znajduje się w Katowicach, jest to bank komercyjny, świadczący usługi bankowe dla klientów indywidualnych oraz firm i instytucji (bank uniwersalny). Od roku 1996 większościowym udziałowcem banku jest holenderska Grupa ING. W roku 2001 Bank Śląski połączono z ING Bank N.V. Oddział w Warszawie. Od tego czasu występuje pod szyldem ING Bank Śląski. Główne produkty finansowe tego banku to: konta bankowe osobiste, studenckie oraz firmowe.

Konto z Lwem dla małych firm – DIRECT to bezpłatne konto dla korzystających z Internetu osób fizycznych prowadzących jednoosobowo działalność gospodarczą i korzystających z uproszczonych form księgowości, które większość operacji bankowych załatwiają bez konieczności wizyty w oddziale.

Konto z Lwem dla małych firm – ZYSK. Służy ono do gromadzenia środków pieniężnych oraz dokonywania rozliczeń gotówkowych i bezgotówkowych związanych z bieżącą działalnością firmy.

Oferta kredytowa banku zawiera:

- kredyt hipoteczny i budowlano hipoteczny (zakup nowego mieszkania lub domu, zakup używanego mieszkania lub domu, budowę domu, remont domu lub mieszkania, zakup działki),

- kredyt refinansowy.

Pozycję piątą w rankingu banków województwa świętokrzyskiego zajmuje LUKAS Bank SA z siedzibą centrali we Wrocławiu, bank detaliczny ukierunkowany na kompleksową obsługę finansową klientów indywidualnych oraz osób prowadzących działalność gospodarczą. Od 2001 roku strategicznym akcjonariuszem LUKAS Banku SA, jest francuski bank Crédit Agricole.

Oferty kredytowe obejmują kredyty w rachunku bieżącym i inwestycyjne.

Kredyty w rachunku bieżącym:

- prosty,
- elastyczny – powyżej 10 000 złotych,
- dla posiadaczy oszczędności, dla wolnych zawodów – lekarzy, prowadzących własne gabinety lekarskie, stomatologów prowadzących własne gabinety lekarskie, farmaceutów, prowadzących własną aptekę, lekarzy weterynarii prowadzących własną lecznicę, techników stomatologicznych, notariuszy, adwokatów, radców prawnych, doradców podatkowych, biur rachunkowych, rehabilitantów, optyków, architektów prowadzących własne biuro projektowe,
- kredyt dla posiadaczy oszczędności,
- kredyt dla branż preferowanych (prawo, budownictwo, medycyna, transport, przemysł drzewny i meblarski, rolnictwo i przemysł rolno-spożywczy).

Kredyt inwestycyjny przeznaczony jest dla firm na finansowanie inwestycji związanych z zakupem srodków trwałych, w ofercie specjalnej szczególnie do branży budowlanej (kredyt na maszyny i urządzenia budowlane), branży medycznej (kredyt na urządzenia i sprzęt medyczny), branży rolniczej (kredyt na zakup maszyn i urządzeń rolniczych), klientów posiadających lub wnioskujących o inne produkty LUKAS Bank dla firm, przedsiębiorców oferujących na zabezpieczenie kredytu – lokatę lub jednostki funduszy inwestycyjnych, klientów Europejskiego Funduszu Leasingowego.

Kolejne miejsce w rankingu banków w województwie zajmuje Bank Gospodarki Żywnościowej SA – uniwersalny bank komercyjny, specjalizujący się w finansowaniu rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz infrastruktury regionalnej.

BGŻ SA powstał w 1975 roku w wyniku połącenia Centralnego Związku Spółdzielni Oszczędnościowo – Pożyczkowych i państwowego Banku Rolnego. W roku 1994 BGŻ został przekształcony w sp łk  akcyjną. Udziałowcami Banku BGŻ są: holenderski Bank Rabobank (44,51% udziałów), Skarb Państwa (37,32% udziałów), Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (12,87% udziałów), pozostali (5,30% udziałów).

W swej ofercie dla biznesu BGŻ oferuje pakiety: Firma Plan 1, Firma Plan 2, Firma Plan 3, wedł g wstępnych por wna  pakiety niewiele się r zni , we wszystkich trzech można znaleźć te same propozycje kredytów:

- kredyt w rachunku bieżącym na zasadach uproszczonych – Ekspres Linia,

- kredyt w rachunku bieżącym na zasadach ogólnych,
- pożyczkę pieniężną dla mikroprzedsiębiorstw (z pożyczki tej mogą skorzystać firmy, które nie są objęte przepisami ustawy o rachunkowości i prowadzą działalność gospodarczą przez co najmniej pełny rok obrotowy).

Oprócz pakietów bank oferuje kredyty na działalność bieżącą, która może być finansowana:

- z kredytu w rachunku bieżącym,
- z kredytu obrotowego w rachunku kredytowym,
- z kredytu płatniczego,
- z kredytu rewalwingowego.

Bank zachęca także do skorzystania z:

- pożyczki pieniężnej dla firm,
- kredytu Ekspres Linia,
- Wielofunkcyjnej Linii Kredytowej.

Kredyty na działalność inwestycyjną mogą być przeznaczone na:

- inwestycje materialne – na przykład na budowę, modernizację i remont obiektów, zakup linii technologicznych, nieruchomości, pojazdów związanych z działalnością gospodarczą itp.,
- inwestycje niematerialne – przykładowo na zakup koncesji, licencji, znaków towarowych, patentów i inne,
- inwestycje finansowe – na przykład na zakup papierów wartościowych i udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością

Bank również oferuje pożyczkę zabezpieczoną hipoteką.

Długoletnie doświadczenie Banku Gospodarki Żywnościowej SA w kontaktach z sektorem rolno-spożywczym pozwoliło na stworzenie specjalistycznej oferty związanej z finansową obsługą rolnictwa. W ramach tej działalności bank udziela różnorodnych kredytów w porozumieniu z organizacjami i instytucjami rządowymi i pozarządowymi w tym:

- kredyty preferencyjne z dopłatami do oprocentowania Agencji Restrukturyzacji Modernizacji Rolnictwa,
- kredyty ze środków Fundacji „Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej”,
- kredyty z dopłatami Banku Gospodarstwa Krajowego.

W ofercie znajdziemy również:

- finansowanie powiązań produkcyjnych w agrobiznesie,
- kredyt Agro Ekspres – kredyt na dowolny cel w jeden dzień,
- kredyty strukturalne – oferowane przez BGŻ SA, a przeznaczone na realizację projektów, które będą współfinansowane z funduszy strukturalnych w ramach: Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Sektorowego Programu Operacyjnego „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw”, Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i moder-

nizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”,

- Kredyt Rzeczówka – na zakup środków do produkcji rolnej,
- Agro Leasing Unia – szybki dostęp do maszyn i pojazdów.

Na tej samej pozycji w rankingu, czyli z 6 oddziałami w województwie uplasował się Dominet Bank SA, należący do Grupy Fortis Bank Polska SA i zarazem będący częścią międzynarodowej grupy bankowo-ubezpieczeniowej Fortis. Posiada on w ofercie przede wszystkim: lokaty, fundusze inwestycyjne, kredyty gotówkowe, kredyty samochodowe, karty kredytowe i produkty ubezpieczeniowe. Najnowsza oferta przeznaczona dla małych firm i mikroprzedsiębiorstw to pożyczka hipoteczna „Prosperity” umożliwiająca finansowanie potrzeb bieżących (obrotowych) oraz finansowanie potrzeb inwestycyjnych.

Oferta obejmuje również rachunek bieżący dla małych firm „Biznes Profit”. Pakiety „Dobry Początek” – dla zaczynających działalność gospodarczą, „Moja Firma” – dla prowadzących działalność dłużej niż 12 miesięcy, „Organizacja” – dla spółek prawa handlowego, wspólnot mieszkaniowych.

Po pięć oddziałów w województwie mają Citibank Handlowy, Euro Bank SA, Bank Zachodni WBK SA.

Bank Citi Handlowy powstał z połączenia Banku Handlowego w Warszawie SA – najstarszego komercyjnego banku w Polsce i Citibank (Poland) SA w marcu 2001 roku. Stanowi integralną część globalnej grupy Citi – wiodącej instytucji finansowej świata, obsługującej ponad 200 milionów klientów indywidualnych, korporacyjnych, rządowych i instytucjonalnych w ponad 100 krajach.

Oferta dla przedsiębiorstw skierowana jest do podmiotów gospodarczych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w tym przedstawicieli wolnych zawodów. Dla przedsiębiorstw, których roczne obroty są poniżej 75 milionów złotych oferty obejmują:

- pakiety (Przystępny Biały, Dynamiczny Czerwony, Stabilny Niebieski, Elitarny Granatowy) posiadanie ich zależy od wielkości rocznych obrotów firmy;
- zarządzanie środkami obejmuje między innymi szybką obsługę rozliczeń z odbiorcami i dostawcami oraz lokowanie nadwyżek;
- karty (debetowe, obciążeniowe i kredytowe);
- finansowanie (w zakresie bieżącej oraz inwestycyjnej działalności małych i średnich firm, nowością w ofercie jest kredyt hipoteczny);
factoring
- transakcje walutowe (umożliwia klientom dostęp do międzynarodowych rynków finansowych za pośrednictwem oddziałów działających w ponad 100 krajach na całym świecie, a tym samym dokonywanie transakcji walutowych w walutach uznanych przez NBP za wymienialne).

Dla korporacji, których roczne obroty są powyżej 75 milionów złotych bank oferuje:

- Handlowy Leasing;
- usługi maklerskie;
- polecenia zapłaty;
- factoring;
- usługi doradztwa prowadzone przez biuro do spraw Unii Europejskiej w zakresie pozyskiwania oraz zarządzania projektami finansowanymi ze środków UE;

Euro Bank SA (znany jako Eurobank) – założony w 2003 roku, z centralą we Wrocławiu, oferuje usługi finansowe dla osób fizycznych, nie oferuje usług dla przedsiębiorstw i organizacji.

Eurobank jest bankiem detalicznym, oferującym szybkie kredyty, wysoko oprocentowane lokaty, bezpłatnie prowadzone konto i wydawaną przy pierwszej wizycie w banku kartę debetowo-płatniczą.

Bank Zachodni WBK SA jest uniwersalnym bankiem komercyjnym oferującym szeroki zakres usług bankowych w obrocie krajowym i zagranicznym dla osób fizycznych i prawnych. Główne produkty finansowe Banku Zachodniego WBK to kredyty mieszkaniowe, gotówkowe, karty kredytowe oraz pożyczki hipoteczne.

Do pojawienia się wyraźnych symptomów światowego kryzysu bankowego jesienią 2008 roku wiele banków wychodziło do klienta z bogatą ofertą kredytową, niestety zawirowania na rynkach finansowych doprowadziły do zahamowania tej tendencji. Banki wyraźnie ograniczyły klientom możliwości uzyskiwania kredytów.

3.2. Banki spółdzielcze

Banki spółdzielcze działają w oparciu o ustawy Prawo bankowe i Prawo spółdzielcze. Aktem normatywnym o podstawowym znaczeniu z punktu widzenia zasad działania spółdzielczego sektora bankowego jest ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz. U. z 2000 r, nr 119, poz. 1252).

W porównaniu z bankami działającymi w formie spółki akcyjnej zakres działalności banków spółdzielczych podlega pewnym ograniczeniom. Ograniczenia te związane są z wielkością banku, przy czym podstawowe znaczenie ma tu poziom kapitałów w jakie dany bank jest wyposażony.

Teren działania banku spółdzielczego zależy od wysokości jego funduszy własnych. Zgodnie z zapisami art. 5 ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, bank spółdzielczy wyposażony w fundusze do 1 miliona euro prowadzi działalność na terenie po-

wiatu, w którym znajduje się jego siedziba, oraz na terenie powiatów, w których w dniu wejścia w życie ustawy znajdują się jego placówki wykonujące czynności bankowe.

Bank spółdzielczy posiadający fundusze własne wyższe niż równowartość 1 milion euro, lecz niższe niż równowartość 5 milionów euro, może prowadzić działalność na terenie województwa, w którym znajduje się jego siedziba oraz na terenie powiatów, w których znajdują się jego placówki wykonujące czynności bankowe.

Bank spółdzielczy, który posiada fundusze własne równe lub wyższe niż równowartość 5 milionów euro może prowadzić działalność na obszarze całego kraju.

Prowadzenie działalności na terenie powiatów sąsiadujących z obszarem działania opisanym powyżej wymaga zgody banku zrzeszającego, a na terenie innych powiatów zgody Komisji Nadzoru Finansowego. Należy zwrócić uwagę, że banki spółdzielcze, w przeciwieństwie do banków działających w formie spółki akcyjnej, nie mogą prowadzić działalności poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

Poza ograniczeniami terytorialnymi istnieją również ograniczenia dotyczące zakresu przedmiotowego prowadzonej działalności. Banki spółdzielcze nie są uprawnione do wykonywania m. in. następujących czynności wymienionych w ustawie Prawo bankowe:

- otwieranie i potwierdzanie akredytyw (art. 5, ust. L, pkt 4),
- emitowanie bankowych papierów wartościowych (art. 5, ust. L, pkt 5),
- terminowe operacje finansowe (art. 5, ust. 2, pkt 4),
- wykonywanie czynności zleconych związanych z emisją papierów wartościowych (art. 5, ust. 2, pkt 9),
- czynności przewidziane wyłącznie dla banków w odrębnych ustawach.

Powyższe czynności banki spółdzielcze mogą wykonywać w przypadku gdy działają w imieniu i na rzecz banku zrzeszającego. Bank spółdzielczy może zatem, jeżeli zachodzi taka potrzeba, świadczyć swoim klientom wszelkie usługi przewidziane w ustawie Prawo bankowe. Warunkiem jest świadczenie takich usług przez bank zrzeszający. Na podstawie art. 7 ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających za zgodą banku zrzeszającego, zakres dostępnych czynności bankowych może zostać rozszerzony o:

- prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych (art. 5, ust. 2, pkt ustawy Prawo bankowe),
- pośrednictwo w dokonywaniu przekazów pieniężnych oraz rozliczeń w obrocie dewizowym (art. 5, ust. 2, pkt 10 tejże ustawy).

Należy zwrócić uwagę na fakt, że banki spółdzielcze, mające fundusze własne wyższe niż równowartość 1 miliona euro, mogą (po uzyskaniu stosownych ze-

zwolen) rozszerzyć zakres swoich czynności o wydawanie pieniądza elektronicznego (art. 5, ust. 1, pkt 6a).

Czynności polegające na udzielaniu i potwierdzaniu gwarancji bankowych i poręczeń banki spółdzielcze mogą wykonywać w zakresie i trybie uzgodnionym z bankiem zrzeszającym.

Omówione powyżej ograniczenia determinują lokalny charakter banków spółdzielczych. Ich zakres uzależniony jest posiadanymi funduszami, których poziom określa wielkość prowadzonego przedsiębiorstwa bankowego. Banki spółdzielcze, których fundusze własne są wyższe mogą poszerzać terytorialny zakres działania, otwierać nowe placówki, oferować większy zakres usług, a co za tym idzie rozwijać bazę swoich klientów.

Banki spółdzielcze prowadzą swoją działalność nawet od stu lat. Powoływane były do życia przez lokalne społeczności – ziemian, rzemieślników, przedsiębiorców i rolników. Ich zadaniem było wspieranie lokalnego biznesu i przedsiębiorczości. Są bardzo silnie związane z lokalną społecznością i otoczeniem biznesowym. Powyższe uwarunkowania znajdują swoje odbicie w opracowywanych i realizowanych przez banki spółdzielcze sposobach działania i procedurach stosowanych wobec przedsiębiorców.

Podstawowy dokument każdego banku spółdzielczego – statut – definiuje priorytety przedsiębiorstwa bankowego. Określa między innymi siedzibę, obszar, cel i przedmiot działania, kwestie związane z systemem zarządzania oraz gospodarkę finansową banku. Zgodnie z zapisami statutowymi bank spółdzielczy działa w interesie swoich członków – zatem wspiera rozwój terenu na którym działa.

Strategia określa wiązkę celów jakie bank zamierza osiągnąć w określonym horyzoncie czasowym. Jedne z najważniejszych to cele związane z działalnością handlową – sprzedażą produktów. Osiągnięcie celów handlowych ma zapewnić taki poziom korzyści ekonomicznych (cele finansowe) by bank mógł się rozwijać i sprostać konkurencji.

Konieczne dla właściwego funkcjonowania przedsiębiorstwa bankowego jest zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa prowadzonej działalności, gdyż odpowiada on za powierzone mu przez klientów środki. Stąd w strategii znajdują się zapisy dotyczące podstawowych wytycznych jakimi winien kierować się bank, by realizować swoje cele z zachowaniem akceptowalnego poziomu ryzyka. W przypadku analizowanych banków spółdzielczych podstawowe znaczenie ma ryzyko kredytowe i operacyjne.

Rozwinięciem i uszczegółowieniem strategii jest polityka, która doprecyzowuje podejście banku w poszczególnych obszarach działalności – kredytowej, depozytowej, gromadzenia kapitałów, zarządzania ryzykiem. Zawarte w nich zapisy stanowią wytyczne dla postępowania w stosunku do danych grup klientów, cen oferowanych usług oraz samych produktów.

Dokumentem wewnętrznym wynikającym z przyjętej przez bank strategii jest polityka kredytowa. Zawiera ona podstawowe wytyczne dotyczące prowadzenia działalności kredytowej. Określa zasadnicze cele działalności kredytowej, preferowane grupy klientów i pożądany poziom relacji z nimi.

W województwie świętokrzyskim swoje siedziby mają 22 banki spółdzielcze. Należą do dwóch zrzeszeń: Banku Polskiej Spółdzielczości – 20 banków i Spółdzielczej Grupy Bankowej – 2 banki. Istnieją ponadto placówki banków spółdzielczych, których centrale znajdują się w ościennych województwach, jak np. Krakowski Bank Spółdzielczy.

Banki te w sposób istotny różnią się rozmiarami prowadzonej działalności – od banków małych, których suma bilansowa nie przekracza 20 milionów złotych, a fundusze nie przekraczają 4 milionów złotych – np. Bank Spółdzielczy w Samsonowie, do banków dużych, – Bank Spółdzielczy w Kielcach z funduszami własnymi na poziomie 22 milionów złotych (suma bilansowa – 392 milionów złotych – plasuje w grupie największych banków spółdzielczych w Polsce; dane na 31 grudnia 2007 roku). Wspomniany wcześniej Krakowski Bank Spółdzielczy z siedzibą w Krakowie, którego placówki znajdują się na terenie województwa świętokrzyskiego, jest największym bankiem spółdzielczym w Polsce.

Banki spółdzielcze z terenu województwa świętokrzyskiego, poza bankiem spółdzielczym w Kielcach, nie mogą działać na obszarze całego kraju. Sieć jednostek banków spółdzielczych zlokalizowana jest we wszystkich powiatach. Banki spółdzielcze obejmują swoim działaniem wszystkie gminy województwa świętokrzyskiego.

Polityka banku wobec danego segmentu klientów najdobitniej wyraża się w prowadzonej działalności kredytowej. Toteż w niniejszym opracowaniu skupimy się na relacjach bank – przedsiębiorca, związanych z produktami finansującymi działalność gospodarczą i procedurami, które się do nich odnoszą.

Polityka kredytowa banku nie jest przez banki upowszechniana, gdyż zapisy w niej zawarte określają indywidualne podejście do prowadzenia działalności kredytowej przykrojone do potrzeb konkretnej instytucji finansowej i jej potencjalnych klientów. Następstwem upowszechnienia byłoby osłabienie pozycji rynkowej banku.

W niniejszym opracowaniu oparto się o ogólnie dostępne informacje o bankach, w tym o dane dostępne na stronach internetowych banków działających na terenie województwa świętokrzyskiego oraz informacji będących w posiadaniu przygotowującego niniejszą analizę w związku z jego praktyką w sektorze bankowym (w tym i spółdzielczym).

Na 22 banki spółdzielcze z województwa świętokrzyskiego 11 posiada swoje strony internetowe.

Przedsiębiorcy zawierają się w grupie klientów określanych na stronach bardzo różnie: jako „podmioty gospodarcze” – Bank Spółdzielczy w Busku Zdroju,

„Firmy” – Bank Spółdzielczy w Staszowie, „Klienci instytucjonalni” – Nadwiślański Bank Spółdzielczy w Solcu Zdroju czy „Małe i średnie przedsiębiorstwa” – Bank Spółdzielczy w Kielcach.

Tak sprecyzowana oferta dzielona jest na poszczególne grupy produktów, można generalnie wyróżnić:

- kredyty,
- rachunki bieżące i pomocnicze,
- rachunki lokat terminowych,
- usługi inne – np. bankowość elektroniczna, rozliczenia, zlecenia płatnicze, karty.

Banki spółdzielcze z terenu województwa świętokrzyskiego oferują przedsiębiorcom podstawowe produkty depozytowe i usługi związane z prowadzeniem firmowych rachunków bankowych. Banki takie jak Bank Spółdzielczy w Kielcach, czy Krakowski Bank Spółdzielczy umożliwiają swoim klientom prowadzenie rachunków walutowych i lokowanie w walutach oraz prowadzenie rozliczeń walutowych. Jednak takie banki to wyjątki w sektorze banków spółdzielczych województwa świętokrzyskiego. Należy przy tym zaznaczyć, że jest to oferta wystarczająca biorąc pod uwagę potrzeby klientów – przedsiębiorców.

W ramach grupy produktów banki przedstawiają podstawowe produkty akcentując ich przeznaczenie i charakterystyczne cechy np. w kredytach – inwestycyjne, obrotowe, obrotowe w rachunku. Skutkiem takiej konstrukcji oferty jest jej duża przejrzystość. Klient stosunkowo łatwo znajdzie potrzebną dla siebie informację. Z jednej strony takie działanie informacyjne wynika z mniej niż w przypadku banków komercyjnych rozbudowanej oferty produktowej. Z drugiej zaś strony banki spółdzielcze zabiegając o klienta biznesowego dbają o to by oferta była dla niego jasna i zrozumiała.

W swoim podejściu do przedsiębiorców banki spółdzielcze starają się zaakcentować dostępność i dostosowanie do potrzeb potencjalnych klientów. Jako instytucje lokalne, mające dobrą znajomość uwarunkowań lokalnego rynku, banki spółdzielcze dostosowują ofertę do potrzeb i wymagań przedsiębiorców z obszaru swojego działania. Akcentują najistotniejsze cechy danego produktu oraz podstawowe korzyści dla potencjalnego klienta.

W związku z silną konkurencją na rynku usług finansowych, a co za tym idzie dużą presją cenową ze strony banków komercyjnych, zwłaszcza na etapie pozyskiwania klienta, banki spółdzielcze starają się kłaść nacisk na jakość usług – elastyczność, indywidualne podejście nawet wobec mniejszych podmiotów. Szczególnie znaczenie ma tutaj uproszczenie procedur przyznawania kredytów i negocjowania ceny produktu, gdyż dla potencjalnego klienta duże znaczenie ma czas w jakim bank rozpatruje jego sprawę – zwłaszcza wniosek kredytowy.

Banki spółdzielcze działające na terenie województwa świętokrzyskiego nie mają tak rozbudowanej struktury organizacyjnej jak banki komercyjne. Decyzje

podejmowane są blisko klienta, nie w odległej centrali czy biurach makroregionu. Wpływa to na istotne skrócenie czasu rozpatrywania wniosku. Gdy decyzję kredytową przedsiębiorca otrzymuje szybko, gotów jest zaakceptować nawet nieco wyższą cenę i wyższe wymagania co do zabezpieczeń. Szybkość i elastyczność podejścia banków spółdzielczych to duży i często wykorzystywany atut w kontaktach z przedsiębiorcami. W odróżnieniu od banków komercyjnych, gdzie duża elastyczność produktowo – cenowa przeznaczona jest przede wszystkim dla podmiotów dużych, banki spółdzielcze z uwagi na lokalny charakter i rozmiary prowadzonej działalności oferują indywidualne podejście nawet mniejszym podmiotom.

Z racji niewysokich funduszy własnych oraz ograniczonego obszaru działania, banki spółdzielcze prowadzą ostrożną politykę kredytową zarówno w aspekcie oceny zdolności kredytowej jak i prawnych form zabezpieczenia kredytu. Informacja o potrzebie właściwego zabezpieczenia kredytu i konieczności dokonania oceny zdolności kredytowej jest zamieszczana na stronach internetowych banków. Przykładem mogą być następujące banki: Bank Spółdzielczy w Busku Zdroju (wzmianka o konieczności posiadania zdolności kredytowej i zabezpieczeniach), Bank Spółdzielczy w Ostrowcu Świętokrzyskim, Bank Spółdzielczy w Kielcach. Banki starają się przyjmować takie prawne zabezpieczenia swoich należności, aby w sytuacji gdy pogorszy się kondycja finansowa dłużnika lub nastąpią opóźnienia w spłacie nie tworzyć rezerw celowych. Przy takim podejściu konieczna jest dla pozyskania klienta odpowiednia szybkość w podejmowaniu decyzji. Konieczność posiadania zdolności kredytowej wynika z zapisów ustawy Prawo bankowe, jednak wewnętrzne uregulowania banków co do wyliczania zdolności kredytowej mogą być mniej lub bardziej liberalne w zależności od tego na jaki poziom ryzyka dany bank może sobie pozwolić. Apetyt na ryzyko limitowany jest przede wszystkim poziomem posiadanych kapitałów własnych.

Ustawa prawo bankowe ogranicza poziom zaangażowania banku wobec jednego klienta (biznesowego), lub powiązanych ze sobą klientów, do 25% funduszy własnych. Udzielenie kredytu powyżej 25% funduszy jest możliwe pod warunkiem zawiązania umowy konsorcjum z innym bankiem/bankami.

Poziom funduszy własnych banków spółdzielczych z województwa świętokrzyskiego znacząco ogranicza możliwość pojedynczych banków do finansowania przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą większych rozmiarów. Średnia funduszy własnych banków zrzeszonych w Banku Polskiej Spółdzielczości SA na dzień 31 grudnia 2007 roku wynosiła 6,3 miliona złotych. W związku z powyższym banki spółdzielcze zawierają konsorcja. Negocjacje z klientem prowadzi w takim wypadku bank, który jest wiodącym – organizującym konsorcjum. W negocjacjach bank wiodący musi uwzględniać interesy banków – uczestników konsorcjum, a zwłaszcza parametry cenowe i ustalenia dotyczące zabezpieczeń. Jako bank uczestniczący występuje również Bank Zrze-

szający wspierający w ten sposób działalność kredytową zrzeszonych banków spółdzielczych. Banki spółdzielcze nie ograniczają zatem swojej oferty jedynie do przedsiębiorców, których potrzeby finansowe mogą zaspokoić same, lecz w przypadku gdy potencjalny kredytobiorca rokuje korzystną współpracę, starają się udzielić kredytu w ramach umowy konsorcjum.

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia polityki banków spółdzielczych wobec przedsiębiorców jest fakt, iż banki spółdzielcze starają się ze sobą nie konkurować tak jak czynią to banki komercyjne. Sprowadza się to do niepozyskiwania przedsiębiorców z obszaru działania innego banku spółdzielczego. Poniższa zasada wyznacza również aktywność banków spółdzielczych w województwie świętokrzyskim.

Województwo świętokrzyskie ma charakter przemysłowo – rolniczy. Tradycje przemysłowe skoncentrowane są w północnej części regionu. Na południu, przedsiębiorczość jest rozwijana głównie w oparciu o rolnictwo, turystykę i agroturystykę. Stąd też specyfiką banków spółdzielczych są szeroko oferowane przez nie preferencyjne kredyty z dopłatami do oprocentowania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Są one dedykowane do współfinansowania inwestycji przedsiębiorców, którzy prowadzą gospodarstwa rolne oraz przetwórcze. Dostępne są również dla świadczących usługi w sektorze rolnym i przetwórstwa rolnego. Ponadto przedsiębiorcy mogą starać się o dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przy wsparciu funduszy strukturalnych. Banki spółdzielcze zawarły w swojej ofercie informacje na ten temat np.: Nadwiślański Bank Spółdzielczy w Solcu Zdroju, Bank Spółdzielczy w Ostrowcu Świętokrzyskim, Bank Spółdzielczy w Łopusznie, Bank Spółdzielczy w Kielcach.

W celu wyjaśnienia klientom zasad na jakich funkcjonują tego typu kredyty (możliwość korzystania z preferencji czy dopłat obwarowana jest przepisami szczególnymi) część banków spółdzielczych aktywnie włącza się w proces edukowania swoich klientów. Razem z nimi uczestniczą w specjalistycznych szkoleniach jak również pomagają w opracowywaniu wniosków kredytowych. Informacje na temat takich szkoleń zawarł Nadwiślański Bank Spółdzielczy w Solcu Zdroju. Tego typu działanie zmierza do zaoferowania klientowi produktu, którego zasady funkcjonowania są zrozumiałe.

Pisząc o bankach spółdzielczych, w tym i o bankach z województwa świętokrzyskiego, zwrócić należy uwagę na fakt, że bardzo istotną grupą klientów banków są rolnicy, którzy prowadząc duże gospodarstwa mają znaczne potrzeby finansowe. Działalność rolnicza jest na tyle specyficzna, że konieczne jest dopasowanie produktu do określonych potrzeb klientów. Przykładem produktu związanego ze specyfiką prowadzonej działalności jest kredyt Banku Spółdzielczego w Kielcach – „Świętokrzyska Wołowina”. Jest to linia kredytowa przeznaczona na chów bydła mięsnego, z okresem kredytowania do 48 miesięcy.

W swoim podejściu do przedsiębiorców banki spółdzielcze zwracają uwagę by ich oferta była dostosowana do zmieniających się potrzeb potencjalnych klientów. Odzwierciedleniem takiego podejścia jest oferowanie przez banki spółdzielcze produktów bankowości elektronicznej i kart bankowych. Informacje na ten temat znajdują się na wszystkich stronach internetowych banków.

Poza podstawowymi produktami kredytowymi banki spółdzielcze oferują również we współpracy z bankiem zreszającym gwarancje i poręczenia bankowe.

Banki spółdzielcze działające na terenie województwa dla zapewnienia założonej jakości oferowanych produktów finansowych oraz by świadczyć usługi jak najbliżej potencjalnych klientów, stale rozwijają sieć placówek oraz bankomatów. Nowe jednostki i bankomaty uruchamiane są nawet w mniejszych miejscowościach, takich w których brak jest placówek banków komercyjnych. Przykładem mogą być jednostki Banku Spółdzielczego w Kielcach zlokalizowane w Bejskach, Opatowcu, Sadowiu czy oddział Banku Spółdzielczego w Busku Zdroju znajdujący się w Wiślicy. Bankomaty np. Banku Spółdzielczego w Łopusznie znajdują się w Piekoszowie, Strawczynie.

Charakterystyczne cechy polityki banków spółdzielczych działających na terenie województwa świętokrzyskiego wobec przedsiębiorców to:

- oferta produktowa przygotowana zgodnie z potrzebami lokalnego biznesu i możliwościami funduszwymi banków,
- przejrzystość i prostota oferty,
- elastyczność w podejściu do klienta dotycząca np. parametrów cenowych produktu oraz indywidualne podejście nawet w stosunku do niewielkich podmiotów,
- szybkość w podejmowaniu decyzji kredytowych,
- generalnie ostrożna polityka kredytowa,
- oferowanie produktów dopasowanych do potrzeb regionu, przykładem jest kredyt „Świętokrzyska Wołowina”, kredyty pomostowe związane z realizacją programów wspartych funduszami unijnymi czy kredyty preferencyjne,
- rozwój lokalnej sieci placówek, bankomatów tak by być jak najbliżej klienta.

3.3. Instytucje ubezpieczeniowe

Od 1 maja 2004 roku polski rynek ubezpieczeń jest częścią wspólnego europejskiego sektora finansowego. Działalność zakładów ubezpieczeń regulują ustawy krajowe, które utworzono w oparciu o dyrektywy wytyczone przez Komisję Europejską.

Historia polskiego rynku ubezpieczeniowego sięga czasów przedwojennych. Istniało wówczas 38 towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, 72 prywatne firmy ubezpieczeniowe oraz 16 instytucji ubezpieczeniowych. Wojnę i zmianę systemu polityczno-ekonomicznego lat czterdziestych przetrwały tylko dwa zakłady:

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych, który zmienił swój status na Państwowy Zakład Ubezpieczeń (PZU), stał się monopolistą w zakresie krajowych ubezpieczeń osobowych i majątkowych oraz WARTA SA, która otrzymała wyłączność na prowadzenie działalności w zakresie dewizowych ubezpieczeń majątkowych i osobowych, a także reasekuracji. Ze względu na wyznaczony zakres działalności, rynek został zdominowany przez PZU, który stał się integralną częścią administracji państwowej.

Pierwszym przełomem w zmonopolizowanym rynku ubezpieczeniowym była ustawa o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych z dnia 20 września 1984 roku. Dopuszczała ona tworzenie nowych towarzystw, pod warunkiem że przyjmą jedną z trzech form prawnych: zakładu państwowego, spółdzielni, bądź spółki akcyjnej z większościowym udziałem Skarbu Państwa. Mimo istotnych zmian rynek ubezpieczeniowy był wciąż bardzo ograniczony. Pierwsza nowelizacja tej ustawy miała miejsce 17 maja 1989 roku. Zniesiono wówczas wszelkie ograniczenia związane ze strukturą własności powstających towarzystw ubezpieczeniowych, ale bez zmian pozostawiono generalne zasady regulacji rynku ubezpieczeniowego. Z jednej strony nastąpiła więc daleko idąca liberalizacja, z drugiej nie wprowadzono żadnych kryteriów udzielania zezwoleń i wciąż nie rozwiązany pozostał problem sprawnego i fachowego nadzoru nad powstającym sektorem ubezpieczeniowym. W tej sytuacji rynek pozostał zamknięty dla kapitału zagranicznego i związanego z nim transferu know-how. Dopuszczano tylko ograniczoną konkurencję, co nie wzmacniało całego sektora.

Ocena ówczesnej sytuacji oraz starania Polski o wejście do Unii Europejskiej zmusiła Ministerstwo Finansów do rozpoczęcia prac nad pełną reformą systemu ubezpieczeniowego. Celem zmian było rozwinięcie nowoczesnego rynku tego typu usług. Za priorytet przyjęto założenie, iż rozwiązania systemowe muszą być kompatybilne z regulacją UE tak, aby nie stanowiły w przyszłości przeszkody w procesie integracji z rynkiem europejskim.

W efekcie tych prac wprowadzono w dniu 28 lipca 1990 roku ustawę o działalności ubezpieczeniowej (później wielokrotnie nowelizowaną). Ustawa ta uwzględniała większość dyrektyw Wspólnoty Europejskiej i wprowadzała istotne reformy rynku. Do niewątpliwych jej osiągnięć należały: demonopolizacja polskiego rynku ubezpieczeniowego, dokładne określenie ogólnych zasad podejmowania i prowadzenia działalności w zakresie ubezpieczeń majątkowych i osobowych oraz rozgraniczenie ubezpieczeń na życie od pozostałych, co miało niezwykle duży wpływ na prawidłowe funkcjonowanie zakładów ubezpieczeń i gospodarowania ich finansami.

Fakt, iż prawo ubezpieczeń gospodarczych to dziedzina regulująca bardzo obszerną i różnorodną materię spowodował, że na początku obecnej dekady na wniosek rządu podjęto się ponownej kodyfikacji zasad działania na rynku ubezpieczeń. Uchwalono więc pakiet ustaw, w skład którego wchodzi trzy akty

prawne: ustawa o działalności ubezpieczeniowej, ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych oraz ustawa o pośrednictwie ubezpieczeniowym. Pierwszy projekt, uchwalony w 2001 roku, został zawetowany przez Prezydenta RP. Nowe zmodyfikowane prawo Parlament przyjął 22 maja 2003 roku, a większość jego przepisów obowiązuje od 1 stycznia 2004 roku. Poza rozdziałem płaszczyzn funkcjonowania sektora, zmiana prawa wiązała się z potrzebą rozbudowy i uściślenia pojęć oraz regulacją obszarów nieobjętych dotychczas przepisami. Było to m.in.:

- doprecyzowanie i uszczegółowienie zasad prowadzenia działalności ubezpieczeniowej w celu wzmocnienia ochrony ubezpieczonych,
- określenie szczegółowych zasad wykonywania zawodu aktuarusza.

Niemniej istotne było usunięcie z dotychczasowych przepisów zastrzeżeń Komisji Europejskiej związanych z dostosowaniem prawa polskiego do prawa unijnego. Trzecia kwestia to uwzględnienie kierunków rozwoju założeń określonych przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w zakresie rachunkowości ubezpieczeniowej, określonych w projekcie standardu ds. umów ubezpieczenia opublikowanym w dniu 31 lipca 2003 roku.

Na rynku ubezpieczeń funkcjonują podmioty mające różnorodną strukturę.

1. Towarzystwa ubezpieczeniowe w formie spółek akcyjnych – przedsiębiorstwa prowadzące działalność ubezpieczeniową w celu generowania zysku dla Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych.
2. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych – niedochodowe organizacje, których uczestnikami są posiadacze polis.
3. Firmy reasekuracyjne – przedsiębiorstwa, które ubezpieczają inne zakłady ubezpieczeń.
4. Agenci ubezpieczeniowi – działają w imieniu i na rzecz zakładu ubezpieczeń.
5. Brokerzy ubezpieczeniowi – działają w imieniu i na rzecz klienta wykupującego ubezpieczenie.
6. Nadzór ubezpieczeniowy – Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń.

Rynek ubezpieczeń składa się z dwóch odrębnych segmentów – rynku ubezpieczeń majątkowych i rynku ubezpieczeń na życie. W Polsce każdy z tych rodzajów ubezpieczeń musi być oferowany przez odrębną jednostkę prawną.

W celu zbadania regionalnej polityki zakładów ubezpieczeń wobec przedsiębiorstw przeprowadzono 5 wywiadów z pracownikami zakładów ubezpieczeń mającymi oddziały w województwie świętokrzyskim, 2 rozmowy telefoniczne z pracownikami biur centralnych zakładów ubezpieczeń oraz dokonano 15 analiz ofert umieszczonych na stronach internetowych zakładów ubezpieczeń. Na podstawie uzyskanych informacji można jednoznacznie stwierdzić, że w dzisiejszych czasach, czasach globalizacji i integracji międzynarodowej, nie istnieje regionalna polityka zakładów ubezpieczeń. Oddziały nie kreują swojej polityki ani wobec osób fizycznych ani wobec przedsiębiorstw. Jest to zadaniem kierownictwa naj-

wyższego szczebla – prezesa, członków zarządu, dyrektorów generalnych i dyrektorów pionów. Kierownictwo średniego i niższego szczebla, czyli dyrektorzy oddziałów, naczelnicy wydziałów, referatów i grup podejmują decyzje zwłaszcza w zakresie akceptacji lub odrzucenia oferty o ubezpieczenie, przyznania lub odmowy odszkodowania, kolejności wykonania prac, itp.

Koncerny międzynarodowe często utożsamiają region z terytorium całego kraju, a czasami nawet ujmują go szerzej (np. Europa Środkowa) i dla takiego rynku tworzą szczególną ofertę uwzględniając „lokalne” potrzeby.

Zakłady ubezpieczeń mają zwykle rozbudowaną strukturę poziomą. Z punktu widzenia funkcjonalnego podziału występuje departament obsługi klientów, w którym wyodrębniony jest dział obsługi klienta indywidualnego, małe i średnie przedsiębiorstwa, korporacje. Zdarzają się również w ramach departamentów jednostki świadczące usługi wyłącznie dla bardzo ważnych klientów. Tym klientom zakłady mogą zaoferować produkt zindywidualizowany, tworzony wyłącznie na potrzeby ubezpieczonego. Specjalne zasady takiego ubezpieczenia są szczegółowo opisane w polisie. Ze względu na trudności z obsługą są to stosunkowo drogie produkty. Większość przedsiębiorstw korzysta z produktów standardowych, najczęściej kupują produkty złożone i produkty pakietowe. Produkty złożone są bardziej dopasowane do potrzeb przedsiębiorstwa, buduje się je z kilku elementarnych części obejmujących różne rodzaje ryzyk, przed którymi klient chce się zabezpieczyć. Produkty pakietowe są przygotowane dla określonych grup klientów, np. firm transportowych, budowlanych, developerów.

Klientów biznesowych zakłady ubezpieczeń dzielą na dwie podstawowe grupy – małe i średnie przedsiębiorstwa oraz klientów korporacyjnych. Tym pierwszym oferują produkty pakietowe, które standardowo składają się z ubezpieczenia mienia, ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, ubezpieczenia dodatkowych kosztów działalności. Natomiast klientom korporacyjnym zapewniają indywidualne rozwiązania ubezpieczeniowe oraz oferują profesjonalne doradztwo w zakresie ograniczenia ryzyka.

Zakłady ubezpieczeń, dążąc do pozyskania nowych klientów i uzyskania jak najlepszych wyników finansowych, prześcigają się w podnoszeniu jakości obsługi, nowoczesności produktów i innowacyjności oraz dokonują specjalizacji w obsłudze danego typu ryzyk, np. HDI-Gerling Polska Towarzystwo Ubezpieczeń SA specjalizuje się w segmencie ryzyk przemysłowych, AIG Europe SA Oddział w Polsce jest liderem w takich segmentach rynku jak ubezpieczenia odpowiedzialności władz spółek, zagrożenia aktami terrorystycznymi, uprowadzenia i wymuszenia, ryzyka skażenia środowiska, sprzeniewierzenia oraz odpowiedzialność cywilna w działalności zawodowej. Natomiast Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji Warta SA jest liderem w ubezpieczeniach morskich i lotniczych, a Ergo Hestia posiada innowacyjne w Polsce rozwiązania dla górnictwa. SIGNAL IDUNA Polska TU SA posiada szczególną ofertę ubezpie-

czeń dla branży turystycznej. Biurom podróży oferuje między innymi ubezpieczenie kosztów leczenia, ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków; ubezpieczenie bagażu podróжного, ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej, ubezpieczenie kosztów imprezy turystycznej, ubezpieczenie ryzyk związanych z amatorskim uprawianiem narciarstwa i snowboardu. Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna specjalizuje się w ubezpieczeniach kredytów eksportowych, dzięki którym firma ubezpiecza się przed utratą należności z tytułu sprzedaży towarów lub usług z odroczonym terminem płatności. Ubezpieczenie to pozwala ograniczyć ryzyko związane z prowadzeniem transakcji z zagranicznym partnerem handlowym poprzez ocenę wiarygodności płatniczej kontrahenta. Produkty KUKE SA zapewniają ochronę ubezpieczeniową należności eksportowych, a także ułatwiają uzyskanie finansowania zewnętrznego dla realizacji kontraktu dzięki możliwości wykorzystania cesji praw z ubezpieczenia w celu zabezpieczenia spłaty kredytu bankowego lub ubezpieczenia transakcji factoringowych. Towarzystwo Ubezpieczeń INTER Polska SA jest liderem w sprzedaży specjalistycznych ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej dla branży medycznej, a jego ubezpieczenie zdrowotne Vision zostało uznane przez Krajowy Instytut Ubezpieczeń wspólnie z Katedrą Polityki Ochrony Zdrowia Uniwersytetu Medycznego w Łodzi za najlepsze w oku 2007 w kategorii ubezpieczeń zdrowotnych dla firm. Towarzystwo Ubezpieczeń EUROPA SA specjalizuje się w ubezpieczeniach dla sektora finansowego (bancassurance), ze szczególnym uwzględnieniem ubezpieczeń kredytów hipotecznych. Oferuje swoim klientom szeroki zakres produktów, obejmujący zarówno ubezpieczenia spłaty zobowiązań kredytowych (w tym kredytów i pożyczek hipotecznych), mienia będącego przedmiotem kredytowania lub leasingu, jak i życia kredytobiorcy i leasingobiorcy.

Sprzedaż produktów zakładów ubezpieczeń odbywa się na terenie całego kraju poprzez sieć agentów, a także z wykorzystaniem usług multiagentów i brokerów. Im bardziej rozbudowane struktury terenowe posiada zakład tym łatwiej jest klientom skontaktować się z agentem, sprawniejszy jest proces likwidacji szkód oraz zakład szybciej może reagować na zmieniające się potrzeby klientów. Często produkty sprzedawane są również poprzez sieć placówek partnera biznesowego zakładu ubezpieczeń np. banku. W ten sposób dokonuje się łączenia produktów bankowych i ubezpieczeniowych przy wykorzystaniu sieci sprzedaży obu firm. Prekursorem na polskim rynku tego typu usług jest WARTA i Kredyt Bank. Do sprzedaży swoich produktów zakłady ubezpieczeń wykorzystują również Internet. Tworzą wówczas systemy przenoszące całą obsługę sprzedaży do Internetu i dzięki temu rośnie komfort klientów korzystających z usług agentów ubezpieczeniowych. W Polsce pierwszy taki system stworzyła STU Ergo Hestia.

Zakłady ubezpieczeń prowadzą całodobowe dyżury, aby w każdej chwili służyć pomocą w ramach usług assistance np. Warta.

Niektóre zakłady ubezpieczeń oferują już klientom pełną, wygodną obsługę posiadanych umów ubezpieczeń przez Internet np. STU Ergo Hestia.

Stałym klientom oferują liczne zniżki i przywileje zarówno przy zakupie ubezpieczeń jak i zakupie produktów sieci firm współpracujących z ubezpieczycielem.

Postępująca globalizacja na rynku ubezpieczeń wyklucza kreowanie przez zakłady ubezpieczeń regionalnej strategii. Rzadkim przykładem działań na rzecz lokalnej społeczności mogą być akcje realizowane przez Grupę Ergo Hestia, która wspiera kulturę, prowadzi autorskie projekty w zakresie rozwoju młodzieży uzdolnionej artystycznie i sportowo oraz działa na polu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Ponadto jest opiekunem i tytularnym sponsorem Sopotkiego Klubu Żeglarskiego Hestia Sopot.

3.4. Fundusze pożyczkowe

Jednym ze sposobów wspierania rozwoju regionu i przedsiębiorczości jest tworzenie lokalnych oraz regionalnych funduszy pożyczkowych i poręczeniowych.

Fundusz poręczeń kredytowych jest instytucją, której misją jest ułatwienie podmiotom gospodarczym dostępu do kredytów bankowych na prowadzenie działalności gospodarczej. Forma prawna, pod jaką można prowadzić fundusze doręczeniowe nie jest ograniczona. Mogą to być spółki akcyjne, spółki z o.o., stowarzyszenia, fundacje oraz związki gmin. Podstawowym źródłem ich finansowania jest zysk z prowadzonej działalności gospodarczej oraz kapitał wniesiony przez założycieli funduszu.

Fundusze poręczeniowe powinny charakteryzować się specyficznymi cechami związanymi z zakresem działalności. W przypadku funduszu regionalnego wymagania określone są w następujący sposób:

- kapitał funduszu – minimalna wielkość kapitału powinna wynosić około 5 milionów złotych, a docelowa 15 milionów złotych;
- obszar działalności – województwo;
- udziałowcy/akcjonariusze – niezbędne jest, aby znaczącym udziałowcem był odpowiedni samorząd wojewódzki;
- współpraca z instytucjami finansowymi – docelowo wszystkie najważniejsze banki w województwie, początkowo co najmniej dwa banki sieciowe; ponadto współpraca z funduszami pożyczkowymi i powiatowymi urzędami pracy.

Z kolei fundusz lokalny charakteryzować się powinien następującymi cechami:

- kapitał funduszu – minimalna wielkość kapitału powinna wynosić 1 milion złotych, a docelowa 4 miliony złotych;
- obszar działalności – kilka gmin, powiat, kilka powiatów;
- udziałowcy/akcjonariusze – niezbędne jest, aby znaczącym udziałowcem były odpowiednie samorządy powiatowe lub gminne;
- współpraca z instytucjami finansowymi – docelowo wszystkie oddziały najważniejszych banków, funkcjonujących na obszarze działania funduszu, szczególnie banki spółdzielcze, a także fundusze pożyczkowe i powiatowe urzędy pracy.

We wspieranie lokalnych i regionalnych funduszy poręczeniowych włączony jest Bank Gospodarstwa Krajowego oraz Państwowa Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Fundusz pożyczkowy to instytucja nie będąca bankiem, której działalność koncentruje się na zapewnianiu dostępu do zewnętrznego kapitału przez udzielanie pożyczek. Część funduszy udziela pożyczek o bardzo niskim oprocentowaniu, inne oferują różny stopień preferencyjności. Prowadzić je mogą, podobnie jak fundusze poręczeń kredytowych, spółki akcyjne, spółki z o. o., stowarzyszenia, a także gminy oraz samorządy gospodarcze.

Fundusz Mikro został założony w 1994 roku przez Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości, by promować rozwój małych przedsiębiorców. Jest wiodącym przedsięwzięciem w zakresie mikrofinansowania w Polsce i największym w Europie Środkowej.

Celem Funduszu jest wspieranie rozwoju mikroprzedsiębiorczości poprzez udostępnianie kapitału w formie pożyczek właścicielom małych firm. Przedsiębiorcy – klienci Funduszu Mikro, obsługiwani są przez doradców klienta w 38 oddziałach znajdujących się na terenie całego kraju.

Fundusz Mikro wypracował unikalną formę współpracy finansowej z klientami, opartą na zasadzie partnerstwa i wzajemnego zaufania. Oferuje im stały dostęp do kapitału na prostych warunkach, bez zbędnie rozbudowanych formalności.

Fundusz Mikro oferuje długoterminową współpracę finansową polegającą na udostępnianiu kapitału w formie pożyczek tym osobom prowadzącym działalność gospodarczą, które rozumieją, że bez dostępu do zewnętrznego finansowania utrzymanie się na rynku jest trudne, a rozwój jest niemożliwy.

Właściciele małych firm – mikroprzedsiębiorcy, z powodów formalnych nie mają dostępu do oferty kredytowej komercyjnych banków. Często nie są w stanie udokumentować swojej wiarygodności kredytowej, nie posiadają majątku, który mógłby stanowić zabezpieczenie kredytu, a skala ich działania i zapotrzebowanie na środki są z punktu widzenia banku zbyt małe. Dzięki nawiązywanym relacjom pomiędzy mikroprzedsiębiorcami a Funduszem Mikro, problemy formalne nie

stanowią przeszkód w podejmowaniu współpracy, która opiera się na zasadach partnerstwa i wzajemnego zaufania.

W oddziałach Funduszu Mikro pracują doradcy klienta, kompetentni ludzie znający problemy z jakimi spotykają się właściciele małych firm. Każdy przedsiębiorca i każdy wniosek o pożyczkę traktowany jest indywidualnie. Formalności ograniczone są do niezbędnego minimum. Istnieją zróżnicowane oferty dostosowane do różnych potrzeb, możliwości i sytuacji, w jakich może znajdować się mała firma. Decyzja o przyznaniu pożyczki podejmowana jest w 2 dni.

Szczegółowych informacji na temat warunków na jakich Fundusz Mikro udostępnia kapitał, udzielają doradcy klienta we wszystkich oddziałach Funduszu Mikro na terenie całego kraju, natomiast główne grupy partnerów zostały opisane poniżej.

Mikroprzedsiębiorcy

Z pożyczek z Funduszu Mikro mogą korzystać właściciele najmniejszych działających w naszym kraju przedsiębiorstw: małych sklepów, warsztatów usługowych i produkcyjnych, działających legalnie, nie zatrudniających więcej niż kilka osób, opodatkowanych na zasadach ogólnych, płatników zryczałtowanego podatku dochodowego i karty podatkowej. Pożyczkę z Funduszu Mikro można przeznaczyć wyłącznie na cele związane z działalnością gospodarczą:

- na zakup towaru do sprzedaży lub surowców do przerobu;
- na małą inwestycję (zakup maszyny, urządzenia, wyposażenia, lokalu);
- na remont lokalu, maszyny czy samochodu;
- oraz na każdy inny rozsądny cel, związany z działalnością firmy.

Stowarzyszenia

Stowarzyszenia powołane w celu realizacji inwestycji i przedsięwzięć mogących ułatwić życie lokalnym społecznościom (budowa parkingów, drogi, sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, hal targowych, zakup autobusu do przewożenia dzieci do szkoły itp.) również mogą otrzymać pożyczkę na dofinansowanie realizacji konkretnego projektu. Warunkiem udzielenia pożyczki jest posiadanie przez stowarzyszenie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej. Szczegółowych informacji na temat warunków, na jakich Fundusz Mikro udostępnia kapitał stowarzyszeniom udzielają doradcy klienta we wszystkich oddziałach Funduszu Mikro na terenie całego kraju.

Agroturystyka

Osoby prowadzące gospodarstwa mogą otrzymać pożyczkę na cele związane z tą działalnością pod warunkiem posiadania wpisu do ewidencji działalności gospodarczej. Szczegółowych informacji na temat warunków, na jakich Fundusz Mikro udostępnia kapitał osobom prowadzącym gospodarstwa agroturystyczne

udzielają doradcy klienta we wszystkich oddziałach Funduszu Mikro na terenie całego kraju.

Warunki współpracy

Aby skorzystać z oferty Funduszu Mikro należy skontaktować się z doradcą klienta. Procedury Funduszu są proste, nie wymagamy, zaświadczeń z ZUS i urzędu skarbowego, opieramy się na oświadczeniach. W przypadku pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej nie wymagamy formalnego biznesplanu, wspólnie z klientem oceniamy ryzyko nowego przedsięwzięcia.

Fundacja Rozwoju Regionu Pierzchnica

Na podstawie umowy z dnia 18 listopada 1991 roku zawartej pomiędzy rządami Polski i Szwajcarii został utworzony Polsko-Szwajcarski Program Regionalny (w skrócie PSPR). W ramach programu wybrane zostały cztery regiony o przewadze gospodarki wiejskiej z dużą stopą bezrobocia w których rozpoczęto realizację Programu.

Cele Programu zostały określone w sposób następujący:

- pomoc dla regionów wiejskich przy przechodzeniu do gospodarki rynkowej,
- pomoc w tworzeniu miejsc pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach prywatnych,
- pomoc dla inicjatyw lokalnych w dziedzinie przedsiębiorczości, odpowiadających potrzebom regionalnym,

Pierzchnica została włączona do Programu w 1993 roku i była 4 regionem, obok Rabki, Łukty i Gołdapi.

Program realizował swoje cele poprzez udzielanie pożyczek dla osób fizycznych-prowadzących działalność gospodarczą oraz przedsiębiorstw, na warunkach korzystniejszych niż oferowały banki. Wybór takiego profilu działalności wynikał z faktu, że istotna część sektora małej przedsiębiorczości nie była objęta polskim systemem bankowym. 24 lipca 1996 roku przedstawiciele obu rządów podpisali Memorandum of understanding zmieniające i przedłużające w/w umowę, były w nim określone cele drugiego etapu PSPR, m.in. „rozwijanie powtarzalnego modelu instytucji regionalnej, zdolnej wdrożyć cele programu w fazie 2”. Ten sam dokument określił zasady regionalizacji programu i struktury regionalne które miały zapewnić długotrwałość celów, przewidywał również zasady transferu środków finansowych do nowych struktur.

Założycielem i Fundatorem Fundacji jest Gmina Pierzchnica. Rejestracji dokonał Sąd Rejonowy w Warszawie w dniu 30 października 1996 roku. Obecnie Fundacja jest zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym w Sądzie Rejonowym w Kielcach (KRS 0000102344).

Od 2005 roku rozszerzony został obszar działalności na teren całego województwa świętokrzyskiego. W 2006 roku zostały utworzone punkty konsulta-

cyjne w następujących miastach powiatowych: Busku-Zdroju, Pińczowie i Jędrzejowie. Celem utworzenia punktów konsultacyjnych jest poprawa dostępności oferty Fundacji dla MSP mających siedzibę na terenie województwa świętokrzyskiego.

W ramach Świętokrzyskiego Funduszu Mikropożyczek Fundacja udziela pożyczek dla mikro i małych firm oraz osób, które chcą otworzyć działalność gospodarczą z terenu województwa Świętokrzyskiego.

Cel pożyczki:

- pożyczka obrotowa na zakup materiałów
- pożyczka inwestycyjna na zakup maszyn, urządzeń, środków transportu – wymagany wkład własny w wysokości 5% całkowitych nakładów inwestycyjnych.

Zasady udzielania pożyczek:

- maksymalna kwota pożyczki do 120 tysięcy złotych,
- czas trwania do 5 lat,
- karencja w spłacie kapitału do 6 miesięcy,
- korzystne oprocentowanie,
- zabezpieczenie – weksel własny, hipoteka, przewłaszczenie i inne przewidziane przepisami prawa.

Koneckie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości

Zostało powołane w 1995 roku z inicjatywy samorządu lokalnego i grupy założycielskiej – koneckich przedsiębiorców. Misją Koneckiego Stowarzyszenia Wspierania Przedsiębiorczości jest wszechstronny rozwój i promocja przedsiębiorczości na terenie rejonu koneckiego. Misja realizowana poprzez cele statutowe zgodnie z obowiązującymi procedurami, oferuje wysoką jakość usług. KSWP posiada akredytację Państwowej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Ministerstwa Gospodarki i Pracy w zakresie usług szkoleniowych, doradczych i finansowych oraz Certyfikat Jakości nr 82/SZJ/2004. Ośrodek uzyskuje oczekiwaną przez klienta jakość dzięki spełnianiu standardów organizacyjnych KSU oraz skuteczności wdrożonego w KSWP systemu zarządzania jakością norm ISO 9001:2001.

Stowarzyszenie jest instytucją pozarządową, osobą prawną, pierwszy raz zarejestrowaną w Sądzie Okręgowym w Kielcach w rejestrze stowarzyszeń w dniu 28 czerwca 1995 roku, w dziale A, pod numerem Rej 970, o nazwie Koneckie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości. Od 20 czerwca 2006 roku KSWP jest zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym pod nr 0000020058. Stowarzyszenie jest instytucją „non profit”, nie nastawioną na zysk i samofinansującą. KSWP rozwija się, realizuje cele statutowe szukając ciągle nowych możliwości współpracy z zewnętrznymi partnerami, a także dodatkowych źródeł finansowania.

W statucie, jako cele i obszar działania Stowarzyszenia określono: wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości na terenie rejonu koneckiego, działania w kierunku ograniczenia bezrobocia, popularyzacja wiedzy i osiągnięć naukowych oraz praktycznych w zakresie organizacji i zarządzania małymi przedsiębiorstwami, pomoc osobom rozpoczynającym samodzielną działalność gospodarczą w jej uruchomieniu, działania na rzecz adaptacji na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw do warunków wolnorynkowych, tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji.

Cele te Stowarzyszenie osiąga poprzez: udzielanie pożyczek dla osób bezrobotnych rozpoczynających działalność gospodarczą, organizowanie szkoleń, konsultacji, zebrań, odczytów, wydawanie materiałów informacyjnych i szkoleniowych, współpracę z organami samorządowymi, organami administracji rządowej, organizacjami i instytucjami lokalnymi oraz placówkami naukowymi.

Do znacznych osiągnięć Stowarzyszenia w wyniku prowadzenia 10 letniej działalności zaliczyć należy: ugruntowanie pozycji Stowarzyszenie na terenie gminy, powiatu i województwa poprzez działalność w sferze statutowej, a także uczestnictwa w imprezach organizowanych przez władze samorządowe (takich jak Konecki wrzesień, targi handlowe nad Kamienną w Starachowicach), współpraca z władzami samorządowymi, biurami pracy, bankami i innymi organizacjami działającymi w rejonie koneckim, a także na terenie województwa, przystąpienie do Krajowego Systemu Usług, wprowadzenie systemu ISO: uzyskanie Certyfikatu Jakości zgodnego z normą ISO 9001-2001 realizacja projektów na rzecz osób bezrobotnych i MSP, uzyskanie akredytacji Kuratora Oświaty w Kielcach, uzyskanie wpisu do rejestru Instytucji Szkoleniowych w Wojewódzkim Urzędzie Pracy, uzyskanie akredytacji z Polską Agencją Rozwoju na rzecz beneficjentów Działania 2.1 – Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo – w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, systematyczne prowadzenie kursów i stałe rozszerzenia oferty tematycznej, dynamiczne rozwijanie akcji pożyczkowej dzięki której powstały i powstają nowe podmioty gospodarcze, uruchomienie nowej, funkcjonalnej siedziby KSWP.

W ramach organizacyjnych Fundacji funkcjonuje Fundusz Poręczeń Kredytowych i Wspierania Finansowego „Fundstar”. Stanowi jeden z najważniejszych projektów realizowanych w ramach Programu Inicjatyw Lokalnych. Głównym celem działalności Funduszu jest ułatwianie dostępu małym i średnim przedsiębiorstwom do zewnętrznych źródeł finansowania, najczęściej kredytów na działalność gospodarczą, oferowanych przez banki oraz inne instytucje finansujące. Projekty gospodarcze realizowane w oparciu o nie służyć mają realizacji priorytetów rozwoju lokalnego, w tym przede wszystkim powodujących tworzenie nowych miejsc pracy na terenie województwa świętokrzyskiego. Poręczenia mogą dotyczyć kredytów i pożyczek przyznanych na cele inwestycyjne przez

inne instytucje współpracujące z Funduszem – banki oraz fundusze pożyczkowe z terenu województwa świętokrzyskiego. Maksymalna kwota poręczenia stanowi równowartość 40 000 euro. Poręczenie nie może przekroczyć 60% wartości kapitału podstawowego kredytu lub pożyczki. Fundacja posiada duże doświadczenie w realizacji usług dla małych i średnich przedsiębiorców. Programy realizowane w Fundacji w latach 1992-2003 skierowane były i są do tej grupy odbiorców. Liczne grupy przedsiębiorców współpracujące z Fundacją lub będące jej klientami są eksporterami bądź zabiegają o możliwość wejścia na rynki zagraniczne. Szczególnie dobra współpraca łączy nas z firmami działającymi w Specjalnej Strefie Ekonomicznej Starachowice SA.

3.5. Instytucje podatkowe

Funkcjonowanie państwa, rozwój gospodarczy, poziom życia społeczeństwa, bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne, edukacja, kultura, itp., uzależnione są przede wszystkim od budżetu państwa. Potrzeby i wydatki budżetowe państwa zależą z kolei od poziomu wpływów budżetowych, a o tych decyduje polityka fiskalna państwa. Niezmiernie ważnym czynnikiem stymulującym rozwój przedsiębiorczości jest poziom fiskalizmu w państwie. Doświadczenia europejskie i światowe jednoznacznie świadczą o tym, że nadmierny fiskalizm nie sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości. Nie gwarantuje także większych wpływów budżetowych, a często złagodzenie rygorów fiskalnych przynosi wzrost wpływów dochodów do budżetu państwa. Politykę fiskalną w Polsce cechuje już od wielu lat postępujący liberalizm. Znaczącemu zmniejszeniu, na przestrzeni ostatnich kilku lat, uległ poziom obciążeń podatkowych, znacznie poprawiły się procedury postępowania podatkowego i kontrolnego, uwalniające przedsiębiorców od wielu trudnych obowiązków prawnych wobec organów podatkowych. Świadczy o tym chociażby obniżenie podatku dochodowego liniowego od osób prawnych z 30% w roku 2000 do 19% w roku 2009, czy obniżenie progresywnej maksymalnej stawki podatku dochodowego od przedsiębiorców – osób fizycznych z 40 procentowej w roku 2000 do stałej liniowej 19 procentowej stawki podatkowej w roku 2009.

Bardzo istotne znaczenie dla poprawy relacji w stosunkach między organami podatkowymi i podatnikami (przedsiębiorcami) ma prowadzona od kilku lat z inicjatywy Ministra Finansów oraz Business Centre Club akcja pod nazwą „Urząd skarbowy przyjazny dla przedsiębiorcy”.

Ten zaszczytny tytuł uzyskało już kilka urzędów skarbowych województwa świętokrzyskiego, w tym dwukrotnie Pierwszy Urząd Skarbowy w Kielcach – w roku 2003 i 2008. Ocena i kształtowanie wizerunku danego urzędu skarbowego leży w gestii przedsiębiorców, którzy odpowiednio oceniają:

- poziom wzajemnej współpracy,

- zakres i rzetelność udzielanej im pomocy prawnej,
- zakres i skuteczność lokalnej polityki w zakresie stosowania uznaniowych ulg podatkowych,
- prowadzenie przez organy podatkowe działań edukacyjnych oraz instruktażowych.

Strony postępowania podatkowego

1. Organy podatkowe państwowe: a) pierwszej instancji: naczelnik urzędu skarbowego i dyrektor urzędu kontroli skarbowej, b) drugiej instancji: dyrektor izby skarbowej i minister finansów. 2. Organy podatkowe samorządowe: a) pierwszej instancji: wójt, burmistrz, prezydent, b) drugiej instancji: samorządowe kolegium odwoławcze.	1. Podatnicy – zobowiązani do zapłacenia zobowiązania podatkowego. 2. Płatnicy – zobowiązani do naliczania i pobrania zobowiązania podatkowego od podatników i odprowadzania go na konto właściwego organu podatkowego. 3. Inkasenci – odpowiedzialni za pobranie należnego zobowiązania podatkowego od podatników i odprowadzenie go na konto właściwego organu podatkowego.
--	---

Stosunki administracyjno-prawne między wyżej wymienionymi stronami określają przepisy prawa proceduralnego zawarte w ustawie Ordynacja Podatkowa. Ponadto wpływ na kształtowanie wzajemnych relacji i zależności między stronami postępowania podatkowego mają wszelkie wytyczne i zalecenia resortowe, interpretacje prawne Ministra Finansów oraz orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Powyższe środki nie będące aktami normatywnymi nie rozstrzygają podstawowych kwestii podatkowych, ale określają w znacznym stopniu politykę fiskalną państwa. Dla organów podatkowych są wiążącymi dyrektywami, nadającymi jednolity kierunek działań. Nie oznacza to jednak pozbawienia organów podatkowych niezależności i samodzielności w kreowaniu własnej, lokalnej polityki fiskalnej wobec przedsiębiorców.

Pozostawiono organom podatkowym chociażby sferę uznaniowości w zakresie stosowania ulg w spłacie zobowiązań podatkowych. Organy podatkowe mają prawo do swobodnej oceny stanów faktycznych i podjęcia samodzielnych decyzji w zakresie optymalizacji windykacji zobowiązań podatkowych czy umorzenia zobowiązań podatkowych.

Uznanie czy istnieje interes podatnika, czy interes społeczny uzasadniający zastosowanie ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych pozostawiono w gestii organu podatkowego.

Uznaniowość nie znaczy **dowolność**, bo ta, uzależniona jedynie od subiektywnego odczucia organu podatkowego, mogłaby prowadzić do łamania prawa lub stosowania go nie w interesie państwa.

Instrumentem zabezpieczającym przed dowolnością postępowania organów podatkowych wobec podatników jest prawo materialne.

Zgodnie z obowiązującą zasadą prawną każdy rodzaj podatku – jako daniny publicznej może być wprowadzony w życie wyłącznie aktem normatywnym rangi ustawy.

Ustawy podatkowe, określające szczegółowo zasady i tryb opodatkowania poszczególnymi podatkami, nakładają na strony postępowania podatkowych rygory prawne, jednolite i jednoznaczne dla tych stron.

Na straży przestrzegania prawa podatkowego stoją organy podatkowe odwoławcze, wojewódzkie sądy administracyjne oraz Naczelny Sąd Administracyjny.

Institucje te zapewniają właściwe stosowanie prawa, chroniąc przedsiębiorców przed nieuzasadnionym interpretowaniem prawa, niezgodnym z ich interesem osobistym i prawnym.

Wejście Polski do Unii Europejskiej stworzyło dla przedsiębiorców dodatkowy system ochronny wymuszający na ustawodawcy respektowanie Dyrektyw Unii Europejskiej, czyli dostosowanie prawa krajowego do prawa unijnego.

Inną jeszcze formą zabezpieczenia przedsiębiorców przed nadmiernym fiskalizmem jest stosowanie zasad prawno-proceduralnych polegających na tym, że:

- wątpliwości i luki prawne należy interpretować na korzyść strony,
- podstawy opodatkowania należy ustalać w oparciu o konkretny materiał dowodowy,
- ewentualny szacunek podstaw opodatkowania należy stosować tylko w uzasadnionych przypadkach i tylko w oparciu o prawne metody szacunkowe.

Historię stanowią już częste przypadki tzw. „domiarów podatkowych”, które dla wielu przedsiębiorców stanowiły kres działalności gospodarczej, obciążonej na wiele lat zaległościami podatkowymi.

Te tragiczne finały często nie były wynikiem nieuczciwości i nierzetelności przedsiębiorcy, ale niedoskonałości, niespójności oraz niezrozumiałości obowiązującego prawa podatkowego.

Ostatnie lata to okres rewolucyjnych zmian w tym zakresie, spowodowanych bieżącymi i powszechnymi interpretacjami, stosowanymi przez wyspecjalizowane ośrodki Ministra Finansów oraz jurysdykcją sądów administracyjnych, stojących niezłomnie na straży praworządności.

Styl pracy organów podatkowych musiał ulec istotnemu przeistoczeniu.

Bezwzględny zmianom uległ stosunek organów podatkowych do podatników, szczególnie przedsiębiorców. Szukano i poszukuje się nadal optymalnych rozwiązań zarówno w sferze prawa materialnego jak i prawa proceduralnego, które podkreślają partnerstwo i wyjątkową podmiotowość przedsiębiorców. Dla organów podatkowych największe znaczenie ma realizacja wpływów budżetowych poprzez skuteczną windykację zobowiązań podatkowych, realizacja konstytucyjnej zasady powszechności płacenia podatków, czy realizacja zasady real-

ności opodatkowania. To nie może jednak przesłaniać koniecznego szacunku do uczciwych, rzetelnych i obowiązkowych przedsiębiorców:

- stanowiących istotne źródło dochodów budżetowych,
- tworzących miejsca pracy,
- zaspokajających określone potrzeby społeczne,
- współtworzących kapitał osobisty i narodowy.

U podstaw tych właśnie wartości leży realizacja hasła „Urząd Skarbowy przyjazny dla przedsiębiorcy”. Dalszy istotny przejaw liberalizmu fiskalnego i podatkowego wynika z nowelizacji obowiązującego prawa podatkowego wprowadzonej częściowo w roku 2008, a w znacznym zakresie w roku 2009.

Rok 2009 jest szczególnie trudnym okresem, co związane jest z ogólnosiątkowym kryzysem finansowym. Ta wyjątkowa sytuacja wymaga olbrzymiej determinacji państwa, przedsiębiorców oraz całego społeczeństwa.

Na organach podatkowych spoczywa olbrzymi ciężar zabezpieczenia ciągłości i systematyczności wpływów budżetowych, zwalczania szarej strefy, opodatkowania nieujawnionych źródeł dochodów, zapewnienia realności i powszechności opodatkowania.

Przedsiębiorcy zaś muszą podjąć skuteczne działania, aby przetrwać, by utrzymać miejsca pracy, żeby utrzymać odpowiedni poziom produkcji i usług i utrzymać źródła zaopatrzenia i rynki zbytu. Sprzymierzeńcem dla przedsiębiorców będą na pewno organy podatkowe, realizujące liberalną politykę fiskalną, zdeterminowaną przez zaistniałą, niezależną od państwa sytuację finansową i gospodarczą.

Dla przedsiębiorców stworzono w ostatnim okresie wyjątkowo korzystne instrumenty i rozwiązania prawne. W zakresie procedury podatkowej wynikającej ze znowelizowanej ordynacji podatkowej wyróżnić należy:

- wyeliminowanie z procedury prawnej niekorzystnego przepisu, który nakładał obowiązek wykonania decyzji podatkowej jeszcze przed jej uprawomocnieniem (1 stycznia 2009 roku decyzja podatkowa ulega wstrzymaniu w czasie trwania postępowania odwoławczego, chyba, że nadano jej rygor natychmiastowej wykonalności – ale tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach);
- wprowadzenie obowiązku dla organu podatkowego zawiadomienia przedsiębiorcy o zamiarze wszczęcia kontroli podatkowej na co najmniej 7 dni przed jej rozpoczęciem;
- znaczne ograniczenie czasu trwania kontroli podatkowych i innych, w zależności od wielkości podatnika – przedsiębiorcy;
- umożliwienie składania korekt deklaracji podatkowych i skorzystania w związku z tym z obniżenia należnych odsetek za zwłokę do 75 % stawki podstawowej, co zwalnia również przedsiębiorcę z odpowiedzialności karnej, przewidzianej w kodeksie karnym skarbowym;

- przyznanie praw do korzystania z ulg w spłacie zobowiązań podatkowych poprzez umorzenie zaległości podatkowej w szczególnie uzasadnionych przypadkach lub optymalizację wpłat zobowiązań podatkowych przez odroczenie terminu płatności lub udzielenie rat terminowych w spłacie, w przypadkach trudności finansowych przedsiębiorcy;
- przyznanie prawa do żądania wiążących urzędowych interpretacji i wykładni z zakresu obowiązującego systemu prawnego;
- wprowadzenie możliwości dokonywania rozliczeń podatkowych drogą elektroniczną;
- zwolnienie przedsiębiorców z obowiązku comiesięcznego składania deklaracji w zakresie podatku dochodowego.

Dodatkowo wspomnieć należy o udogodnieniach z zakresu prawa materialnego. W przypadku podatku od osób fizycznych wymienić należy osiem zmian.

1. Wprowadzenie proporcjonalnego, liniowego podatku dochodowego w wysokości 19%, niezależnie od wysokości uzyskiwanych dochodów.
2. Złagodzenie progresji podatkowej poprzez wprowadzenie z dniem 1 stycznia 2009 roku stawek 18% i 32% w miejsce obowiązujących dotychczas stawek 19%, 30% i 40%.
3. Funkcjonowanie uproszczonych form opodatkowania przedsiębiorców, tj.:
 - a) karty podatkowej, czyli podatku kwotowego, niezależnego od wysokości osiąganych przychodów, przy braku obowiązku prowadzenia dokumentacji podatkowej,
 - b) ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, pobieranego według stałych, zróżnicowanych w zależności od rodzaju działalności stawek procentowych, uzależnionego jednak od wysokości uzyskiwanego przychodu (do 506 tysięcy złotych w roku 2009), nakładającego na przedsiębiorcę prowadzenie jedynie dokumentacji uproszczonej.
4. Podwyższenie limitu przychodów obligującego do prowadzenia pełnej rachunkowości podatkowej z 800 000 euro w roku 2008 do 1 200 000 euro w roku 2009.
5. Umożliwienie zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów tzw. jednorazowej amortyzacji nabytych środków trwałych, co znacznie przyspiesza pośrednią refundację nakładów przeznaczonych na wzrost środków produkcji.
6. Wprowadzono bądź utrzymano możliwość odliczenia od dochodu:
 - a) wydatków na cele rehabilitacyjne – do 2 280 złotych rocznie,
 - b) wydatków na zakup leków – nadwyżki ponad 100 złotych w układzie miesięcznym,
 - c) darowizn na cele społeczne, oświatowe, sportowe, itp. – do 6% dochodu,
 - d) darowizn na cele opiekuńcze – charytatywne kościelnych osób prawnych – bez ograniczenia,
 - e) wydatków na internet,

- f) zapłaconych składek ubezpieczeniowych,
 - g) poniesionych strat w latach ubiegłych,
 - h) odsetek od kredytów mieszkaniowych.
7. Wprowadzono bądź utrzymano możliwość pomniejszenia należnego podatku o:
- a) zapłacone składki zdrowotne,
 - b) należną ulgę prorodzinną (1 112,04 złotych na każde dziecko),
 - c) odsetki związane z systematycznym oszczędzaniem na cele mieszkaniowe (30%).
8. Wprowadzono możliwość przekazania 1% zapłaconego podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego.
- W przypadku podatku dochodowego od osób prawnych znaczącym ułatwieniem było wprowadzenie prawa odliczenia od dochodu przed opodatkowaniem:
- darowizn dla organizacji pożytku publicznego – 10 % dochodu,
 - darowizn na rzecz kultu religijnego – 10 % dochodu,
 - nakładów na nabycie nowych technologii – 50 % poniesionych nakładów.
- Równie istotne udogodnienia związane są z zasadami stosowania podatku od towarów i usług, wyróżnić należy siedem zmian znacząco wpływających na sytuację podatnika.
- 1. Skrócenie podstawowego terminu zwrotu VAT ze 180 dni do 60 dni, umożliwiając jednocześnie zwrot preferencyjny VAT w terminie 25 dni – co bardzo ułatwia zabezpieczanie płynności finansowej firm.
 - 2. Wydłużenie terminu z 2 miesięcy do terminu dowolnego – do odliczenia podatku naliczonego.
 - 3. Zniesienie wymogu składania kaucji gwarancyjnej dla nowych podmiotów gospodarczych rozpoczynających wewnątrzwspólnotową dostawę towarów (wynoszącej 250 000 złotych).
 - 4. Skrócenie z 3 do 1 roku terminu powrotu do zwolnienia podmiotowego z VAT, po jego utracie.
 - 5. Wprowadzenie tzw. magazynów konsygnacyjnych, upraszczających system wewnątrzwspólnotowej dostawy i wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów.
 - 6. Przyznano zwolnienia od podatku VAT darowizn żywności przez ich producentów dla organizacji pożytku publicznego.
 - 7. Uproszczono system rozliczeń podatku VAT, przyznając możliwość rozliczania w systemie kwartalnym, zamiast miesięcznym.

5.4. Podsumowanie. Rekomendacje

Wyniki badań polityki instytucji finansowych wobec przedsiębiorców zderzane są dwoma kluczowymi czynnikami: specyfiką regionu świętokrzyskiego oraz bieżącą sytuacją gospodarczą. Pierwszy z nich określa warunki funkcjonowania sektora finansowego, przy czym podkreślić należy stosunkowo niewielką na tle kraju liczbę przedsiębiorstw oraz przewagę tradycyjnych gałęzi przemysłu. Z uwagi na ograniczony popyt na usługi finansowe, rozwój instytucji z tego sektora jest powolny. W ostatnich latach nastąpiły poważne zmiany w funkcjonowaniu banków i towarzystw ubezpieczeniowych. Standaryzacja usług i coraz większa rola elektronicznych kanałów dystrybucji, połączona z minimalizacją kosztów funkcjonowania, dehumanizacją obsługi klienta oraz coraz niższymi wymaganiami stawianymi pracownikom mającym bezpośredni kontakt z klientem. Proces ten wydaje się nieunikniony i korzystny dla obu stron (tańsze produkty, większa sprzedaż, niższe koszty), ale z pewnego punktu widzenia jest niebezpieczny. Placówki funkcjonujące w regionie pozbawiane są w coraz większym stopniu kompetencji decyzyjnych, a co za tym idzie spada zapotrzebowanie na wysokiej klasy pracowników. W bardziej rozwiniętych częściach kraju lekarstwem na opisany stan rzeczy stały się firmy brokerskie, które przejęły bardziej wymagających klientów, ale za małych, by troszczyły się o nich bezpośrednio banki. W regionie świętokrzyskim można się spodziewać podobnego rozwoju sytuacji.

Bezspornie mowa o kreowaniu polityki wobec przedsiębiorców na poziomie lokalnym jest uzasadniona jedynie w przypadku najmniejszych instytucji sektora finansowego (fundusze pożyczkowe, gwarancyjne, brokerzy finansowi i ubezpieczeniowi) oraz banków spółdzielczych. W przypadku firm o zasięgu krajowym, a często światowym, oddziały w regionie świętokrzyskim są placówkami w których odbywa się jedynie przekazywanie i uwiarygodnianie dokumentów. Nie ma tu oczywiście miejsca na jakąkolwiek politykę regionalną.

Opisane powyżej tendencje stały się widoczne w obliczu kryzysu finansowego. Duże banki komercyjne finansujące akcję kredytową ze środków pochodzących z rynku międzybankowego, w obliczu jego gwałtownego załamania, stanęły przed koniecznością pozyskania jak największej ilości pieniędzy. W efekcie ich aktywność przejawia się w przyciąganiu jak największej ilości klientów skłonnych do lokowania nawet drobnych oszczędności na rachunkach bankowych. Co ciekawe, ten aspekt działalności banków jest szczególnie widoczny w regionie świętokrzyskim.

Podsumowując, należy zaakcentować konieczność wspierania niewielkich inicjatyw w wyniku których pojawiają się na rynku różnego rodzaju lokalne instytucje finansowe (mimo ich niewielkiej skali działalności) oraz intensyfikację współpracy z bankami spółdzielczymi. Drugim pożądanym kierunkiem działań

jest integrowanie i budowa sieci współpracy osób i instytucji z sektora finansowego na szczeblu regionalnym. Zbudowanie platformy do współpracy pomiędzy instytucjami konkurującymi między sobą jest niewątpliwie trudne, ale znacząco może zwiększyć szanse na korzystne przemiany gospodarki regionu w przyszłości.

Redakcja: *Agnieszka Piotrowska-Piątek*

Zespół: *Marek Pawełczyk, Wawrzyniec Rudolf, Jarosław Sosnowski,
Elżbieta Wawrzyńczuk-Nathali*

Analiza kierunków rozwoju wiedzy w regionie świętokrzyskim

1. Wprowadzenie. Teoretyczne przesłanki realizowanego zadania

Przemiany społeczne, gospodarcze i technologiczne ostatnich lat znacznie zmieniły pojmowanie nauki, badań, edukacji i twórczości. Wiedza ludzka zajęła czołowe miejsce w wyznawanych wartościach, stała się niezwykle pożądana i wszechobecna. Rosnąca ilość informacji oraz wzrost jej dostępności dla obywateli, to obecnie wyraźny trend w procesie rozwoju społecznego. Tworzą się społeczeństwa wiedzy i informacji, znacznie różniące się od społeczeństw bogatych jedynie w zasoby naturalne, opierających swoją gospodarkę na eksploatacji tych zasobów.

W ekonomii klasycznej za główne czynniki bogactw narodów uznawano: ziemię, pracę i kapitał. Wiedzę, edukację i kapitał intelektualny traktowano jako dostępny w obfitości i bezpłatny zasób środowiska. Zachodzące zmiany w gospodarce światowej, wyrażające się w procesach globalizacyjnych, postępie technologicznym, rosnącej złożoności procesów biznesowych oraz szybkim i coraz szerszym przepływem wiedzy sprawiły, że za główny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego zaczęto uważać sieci komputerowe, szczególnie WWW i związany z nią rozwój wiedzy.

Kraje członkowskie Unii Europejskiej, dostrzegając zachodzące zmiany we współczesnej gospodarce, zaczęły podejmować różnorodne przedsięwzięcia mające służyć poszerzaniu zasobów wiedzy i ich upowszechnianiu, aby budować gospodarkę opartą na wiedzy. W tym celu, w pierwszej kolejności, podjęto działania zmierzające do wzmocnienia bazy naukowej i technicznej. Zaczęto więc wspierać międzynarodowe i regionalne programy badawcze, realizowane wspólnie przez przedsiębiorstwa, ośrodki badawcze, uczelnie oraz instytucje regionalne, krajowe i organizacje międzynarodowe.

Zamożne gospodarki, o wysokim stopniu rozwoju technologicznego, tworzą społeczeństwa informacyjne, gdzie zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, jak i usługach. Przenikanie wszystkich obszarów życia i pracy nowymi technika-

mi informacyjnymi i komunikacyjnymi zwiększa mobilność obywateli. Oznacza to, że praca, nauka, rozrywka i wypoczynek mogą być oderwane od stałego miejsca zamieszkania.

Kapitał ludzki z punktu widzenia całej gospodarki zależy m.in. od procesów globalizacji, stopnia konkurencyjności gospodarki i jej podmiotów, które w istotny sposób determinują postrzeganie roli czynnika ludzkiego w procesach gospodarczych. Najważniejszą zmianą społeczeństwa i gospodarki opartej na kapitale intelektualnym jest zmiana samej wiedzy w jej formie, treściach, rozumieniu jej funkcji i odpowiedzialności oraz roli w produktywności i tym, co oznacza być osobą wykształconą. W nowoczesnej gospodarce najistotniejsza nie jest już wielkość przedsiębiorstwa, lecz jego kultura. Pracownicy stanowią najważniejsze aktywa przedsiębiorstwa, a procesy edukacji przeobraziły się w edukację dla potrzeb wzrostu przedsiębiorstwa.

Nikt nie wątpi, że kluczem do sukcesu staje się koncentracja wysiłków i troska o pozyskiwanie i utrzymanie w przedsiębiorstwie pracowników o unikatowych kompetencjach, żywym umyśle, perfekcyjnych w działaniu, dążących do mistrzostwa zawodowego, zapewniających wzrost efektywności, głównie poprzez innowacyjność, dzięki posiadanym zdolnościom przekształcania istniejących zasobów wiedzy w wiedzę nową, implementowaną w postaci technologii, wynalazków, metod i procedur.

Wiedza ucieleśniona w wysoko kwalifikowanych zasobach pracy decyduje o innowacyjności danej gospodarki, a tym samym o jej nowoczesności i dynamice rozwoju. W rezultacie wiedza techniczno-produkcyjna zawarta w towarach o wysokim stopniu intensywności technologicznej stanowi główne źródło wzrostu i przewagi konkurencyjnej. Świat wkroczył w epokę, w której umiejętność pozyskiwania i przetwarzania informacji oraz tworzenia wiedzy staje się podstawą sukcesu ekonomicznego, spychając na dalszy plan gospodarkę bazującą na uprawie roli, rabunkowej gospodarce surowców naturalnych oraz energochłonnych procesach technologicznych.

Regiony mniej rozwinięte nie mogą liczyć na to, że ich gospodarka stanie się opartą na wiedzy w efekcie działania sił rynkowych. Powinny dążyć do wzbogacenia zdolności absorpcyjnych transferu wiedzy i dyfuzji innowacji oraz podejmowania działań zmierzających do wytwarzania własnej wiedzy. Konieczne jest tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu sukcesów przedsiębiorstw poprzez stworzenie sprawnych kanałów i mechanizmów dystrybucji wiedzy.

Transfer wiedzy (technologii) z jednej organizacji do drugiej staje się sprawniejszy dzięki różnym instytucjom wspierającym sferę przedsiębiorczości (centra innowacji i transferu technologii, parki naukowo-technologiczne, inkubatory technologiczne, akceleratory technologii, izby przemysłowo-handlowe itd.). Przyspieszają one proces komercjalizacji nowych technologii oraz uczą firmy rynkowego zachowania. Należy tu stwierdzić, iż proces powstawania tych insty-

tucji w Polsce odbywa się zdecydowanie za wolno. Wynika to zarówno z procedur organizacyjnych i finansowych, jak i braku konkurencyjnych koncepcji dotyczących specjalizacji tych instytucji.

Zasoby wiedzy niezbędne do rozwoju i wdrażania nowych technologii różnią się między regionami i sektorami gospodarki. Do rozwoju nowych technologii i produktów w takich sektorach, jak farmaceutyczny, biotechnologiczny i częściowo maszynowy, kluczowe są badania prowadzone w środowisku wyższych uczelni. Transfer wiedzy z jednostek badawczych do biznesu daje firmom zwiększoną wiarygodność rynkową oraz wysoki prestiż i uznanie.

Zachodzące procesy globalizacyjne prowadzą do rozrastania się gospodarki „wiedzołłonnej”. Wiedza stanowi zasób strategiczny, który nigdy nie występuje w nadmiarze. Bezustanne wprowadzanie innowacji umożliwia osiągnięcie przewagi w rozwoju społeczno-gospodarczym. Sukcesy odnoszą te gospodarki, które inwestują w badania naukowe, permanentnie kształcą kadry na poziomie średnim i wyższym, zapewniają odpowiednią motywację uzdolnionym osobom, aby osiągały wysoki poziom sprawności zawodowej oraz potrafiły zastosować nową wiedzę do wytwarzania konkurencyjnych produktów. Przekształcanie wiedzy w kapitał intelektualny wymaga przede wszystkim nowej strategii nauczania. Niewystarczające jest koncentrowanie się systemu edukacji na przekazywaniu istniejącej już wiedzy, a nauki – na wzbogacaniu wiedzy. Konieczne jest nauczanie, jakie jest praktyczne znaczenie wiedzy, a więc co można przy jej pomocy osiągnąć. Stąd wyłania się potrzeba szerokiej współpracy systemu oświaty z praktyką i wprowadzenia mechanizmów wymuszających tę współpracę.

Zbudowanie społeczeństwa opartego na wiedzy wymaga udoskonalenia polityki edukacyjnej. Zmiany w edukacji muszą dokonywać się na wszystkich poziomach systemu. Zmiany te są konieczne, aby ułatwić transfer nowych technologii oraz promocję rozwoju umiejętności niezbędnych w gospodarce opartej na wiedzy. Deklaracja Bolońska (z 1999 roku) wymusza konieczność stworzenia do 2010 roku Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Realizacja tego założenia z jednej strony stanowi próbę unifikacji szkolnictwa wyższego w Europie, natomiast z drugiej ma wskazać na konieczność prowadzenia wspólnej polityki edukacyjnej. Sprawny, funkcjonalny i kreatywny system edukacyjny powinien być czynnikiem zachęcającym dzieci i młodzież do pracy intelektualnej, zdobywania umiejętności, które będą przydatne zarówno im samym, jak i w gospodarce.

Potrzebne są również mechanizmy demonopolizacji kształcenia przez szkoły oraz mechanizmy uruchamiające rywalizację między szkołami i współdziałanie w procesie edukacji całego społeczeństwa, wszystkich organizacji rządowych i pozarządowych. Zaangażowanie tych podmiotów nie może być wystarczające bez uruchomienia nowych instrumentów wyrównujących szanse dostępu do edukacji, szkoleń zawodowych, lepszego dostosowania programów i systemu edu-

cji do rozwijania praktycznych umiejętności, zdobywania nowych kompetencji, permanentnego dokształcania.

W gospodarce opartej na wiedzy system edukacyjny pozwala na znalezienie zatrudnienia dla osób, które nie mogą być pełnoprawnymi uczestnikami tej gospodarki z uwagi na posiadane predyspozycje lub uwarunkowania społeczne. Istotne jest utrzymanie tego zatrudnienia na społecznie akceptowanym poziomie. Sprawny system edukacyjny pozwala na absorpcję nowych pracowników pojawiających się na rynku pracy i umożliwia minimalizację strat niewykorzystywania kapitału ludzkiego. Wymaga to jednak ciągłej obserwacji potrzeb rynku pracy i dostosowywania programów edukacyjnych do oczekiwań sektora przedsiębiorstw oraz udzielania wsparcia finansowego ze strony państwa na realizację tych programów.

Rozwój wiedzy napotyka na szereg barier i ograniczeń związanych z różnymi czynnikami. Brakuje sformalizowanych procedur i standardów zarządzania wiedzą oraz systematyczności w uzupełnianiu jej zasobów, co ma związek z niedocenianiem przez pracowników znaczenia wiedzy w sytuacji nasilającej się konkurencji.

Podejmując działania zmierzające do zdynamizowania rozwoju wiedzy w warunkach polskich, wydaje się uzasadnione położenie większego nacisku na opracowywanie programów nauczania, które uwzględniają większą ich elastyczność i pracę w grupach. Pozwoli to przygotować słuchaczy do rozwiązywania nieznanymi problemami w przyszłości poprzez przełożenie wiedzy teoretycznej na rozwiązania praktyczne. Do programów nauczania należy wprowadzić moduły nastawione na kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród studentów. Dostosowanie procesu dydaktycznego do potrzeb studentów różnych grup wiekowych powinno odbywać się poprzez rozwijanie studiów wieczorowych, zaocznych, podyplomowych oraz kształcenia ustawicznego, obejmującego całą populację społeczeństwa, umożliwiając dostęp do nauczania na odległość (*e-learning*) i uniwersytetów trzeciego wieku. Uczelnie powinny być wykorzystywane do szerszego transferu technologii poprzez stymulowanie bliższych kontaktów między społecznością naukowo-badawczą a środowiskiem biznesu i władzami szczebla centralnego i lokalnego.

2. Metodyka i organizacja badań

Badania z zakresu *Analizy kierunków rozwoju wiedzy w regionie* objęły swym zakresem studia literaturowe, badania empiryczne oraz analizę prac ekspertów w ramach dwóch Regionalnych Forów Innowacji: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy oraz Nauka dla biznesu.

W zakresie badań empirycznych ogólną metodykę wyznaczyła *Karta zadania projektu*, formułując zadanie badawcze w sposób następujący: przeprowadzenie 150 wywiadów w szkołach ponadgimnazjalnych oraz w szkołach wyższych w regionie.

Badanie przeprowadzono metodą indywidualnego wywiadu skategoryzowanego w grudniu 2008 r. Wywiady przeprowadzono z dyrektorami szkół, dziekanami wydziałów, dyrektorami instytutów lub osobami przez nich wyznaczonymi.

W celu określenia próby badawczej, analizie poddano informacje dotyczące liczby i rodzajów szkół ponadgimnazjalnych oraz wyższych w województwie świętokrzyskim. W pierwszym przypadku posłużono się bazą *Dane identyfikacyjne szkół i placówek SIO z 30.09.2007 r.*, dostępną w ramach biuletynu informacji publicznej Kuratorium Oświaty w Kielcach. W drugim przypadku analizie poddano strony internetowe szkół wyższych, mających siedzibę na terenie regionu świętokrzyskiego.

Na podstawie bazy *Dane identyfikacyjne szkół i placówek SIO z 30.09.2007 r.* zidentyfikowano na terenie województwa świętokrzyskiego 841 szkół ponadgimnazjalnych. Zawarte w bazie dane identyfikacyjne zostały poddane analizie ze względu na:

- typ szkoły,
- złożoność struktury,
- organ prowadzący,
- przestrzenne umiejscowienie.

Wywiady przeprowadzono w następujących typach szkół ponadgimnazjalnych:

- zasadniczych szkołach zawodowych,
- technikach zawodowych,
- liceach profilowanych,
- liceach ogólnokształcących,
- szkołach policealnych.

W szkołach ponadgimnazjalnych przeprowadzono ogółem 125 wywiadów. Udział liczebności poszczególnych typów szkół poddanych badaniu w ustalonej liczebności zbiorowości generalnej w regionie świętokrzyskim przedstawia poniższa tabela. Założono minimalny udział jednostek z danego typu szkoły w próbie na poziomie 20%. Zastosowano kwotowo-celowy dobór próby.

Tabela 2.1. Liczebności wybranych typów szkół ponadgimnazjalnych w regionie świętokrzyskim oraz w próbie badawczej

Typ szkoły	Liczebność zbiorowości generalnej dla danego typu szkoły w regionie świętokrzyskim	Liczebność próby dla danego typu szkoły w próbie badawczej	Odsetek zbiorowości generalnej poddanej badaniu
Szkoły zawodowe	61	16	26
Licea ogólnokształcące	181	35	19
Licea profilowane	49	10	20
Technika zawodowe	170	37	22
Szkoły policealne	120	27	22
Razem	581	125	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Dane identyfikacyjne szkół i placówek SIO z 30.09.2007 r.

Biorąc pod uwagę geograficzne umiejscowienie poszczególnych szkół poddanych badaniu, najwięcej wywiadów przeprowadzono w powiatach: koneckim, ostrowieckim, kieleckim ziemskim, kieleckim grodzkim, jędrzejowskim oraz staszowskim. Większość szkół ponadgimnazjalnych poddanych badaniu prowadzi kształcenie w formie dziennej, niewielki odsetek szkół kształci uczniów w formie wieczorowej oraz zaocznej, w żadnej z badanych szkół nie oferuje się natomiast tzw. kształcenia eksternistycznego. Biorąc z kolei pod uwagę liczbę uczniów w szkole, w próbie badawczej znalazły się zarówno małe, średnie, jak i duże szkoły. Interesujący wydaje się fakt, iż w badaniach ankietowych największą grupę stanowiły szkoły małe (do 100 uczniów) oraz szkoły duże – powyżej 400 uczniów – udział obu wspomnianych grup wyniósł po 30%.

W przypadku szkół wyższych wywiady przeprowadzono na poziomie wydziałów, instytutów bądź, jak to miało w jednym przypadku miejsce, na poziomie uczelni jako całości. Ogółem przeprowadzono 25 wywiadów w 8 szkołach wyższych mających siedzibę główną na terenie województwa świętokrzyskiego, w tym 39 % wywiadów zrealizowano na wydziałach bądź w instytutach uczelni publicznych. 2 szkoły wyższe odmówiły udziału w badaniu.

Poszczególne pytania w kwestionariuszu wywiadu w przypadku obydwu typów szkół dotyczyły następujących problemów badawczych:

- ustalenia kierunków studiów/specjalności/profilu kształcenia o największym wzroście oraz spadku studentów/uczniów w ciągu ostatnich trzech lat;
- ustalenia nowych kierunków studiów/specjalności/profilu kształcenia wprowadzonych do oferty dydaktycznej w ciągu ostatnich trzech lat, czynników decydujących o ich utworzeniu oraz sposobów ich promocji;
- ustalenia źródeł pozyskiwania informacji o potrzebach edukacyjnych w regionie oraz sposobu gromadzenia tej wiedzy;
- ustalenia form i intensywności współpracy szkoły/wydziału z różnymi instytucjami oraz grupami podmiotów z jej otoczenia bliższego;
- ustalenia innowacji edukacyjnych, ścieżek kształcenia w językach obcych oraz stopnia wykorzystania kształcenia na odległość;
- sformułowania ogólnej oceny dopasowania oferty kształcenia i rozwoju wiedzy na danym poziomie kształcenia do potrzeb rynku pracy i rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionie świętokrzyskim.

W trakcie analizy jednowymiarowej posłużono się wskaźnikami struktury, miarami tendencji centralnych oraz analizą jakościową.

3. Wyniki badań

3.1. Szkoły ponadgimnazjalne

Jak wspomniano wyżej, badania przeprowadzono w grudniu 2008 roku. Wywiad obejmował 17 pytań, spośród których 9 pytań miało charakter otwarty, zaś 8 pytań skonstruowano na zasadzie wielokrotnego wyboru odpowiedzi, z możliwością udzielenia dodatkowych informacji w formie opisowej.

Pierwsze pytanie miało na celu ustalenie prowadzonych profili kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych. Badana próba 125 szkół ponadgimnazjalnych to jednostki kształcące młodzież w rozmaitych profilach. Są wśród nich szkoły oferujące edukację w jednym, wysoce wyspecjalizowanym profilu. Są również i takie, gdzie młodzież ma do wyboru więcej niż 8 profili. Pozyskane dane wskazują, że zdecydowana większość badanych szkół (90%) kształci uczniów w zakresie 1-6 profili. Najwięcej respondentów wskazało na: 1 profil (24%), na drugim miejscu pod względem liczby wskazań: 3 profile (19%), a na trzecim: 2 profile (15%). Oznacza to, że blisko 60% badanych szkół prowadzi kształcenie w 1-3 profilach. Na uwagę zasługuje tu fakt, że aż blisko 1/4 badanych jednostek wykazuje tylko jeden profil kształcenia. W tej kategorii najczęściej powtarza się profil ogólny w przypadku liceów, rzadziej jeden profil kształcenia w technikach.

W liceach ogólnokształcących tradycyjną strukturę profili (ogólny, matematyczno-fizyczny, biologiczno-chemiczny) zastąpiły nowe, które w większym zakresie wpisują się w charakter przedmiotów zdawanych obecnie na egzaminie maturalnym, np. klasy z rozszerzoną matematyką, fizyką i informatyką; klasy z rozszerzoną geografią, historią i językiem obcym, klasy z rozszerzonym polskim, historią i WOS itp. Pojawiły się nazwy profili o dźwięczniejszej nazwie, które łatwiej mogą przyciągnąć uwagę potencjalnych kandydatów. Są to przykładowo: profil prawnosamorządowy, informatyczno-matematyczny, językowo-dziennikarski. Pojawiają się również profile o bardzo modnych nazwach o kluczowym wyróżniku: profil managerski, turystyczny, informatyczny, dziennikarsko-prawniczy.

W liceach ogólnokształcących ogółem wymieniono 32 profile kształcenia. Do najpopularniejszych należały: profil ogólnokształcący, humanistyczny, biologiczno-chemiczny. Mniejszą popularnością cieszyły się: profil matematyczno-geograficzny, matematyczno-fizyczny, matematyczno-fizyczno-informatyczny i historyczno-prawny.

W przypadku zasadniczych szkół zawodowych najpopularniejszymi profilami były: mechanik pojazdów samochodowych, murarz, stolarz, fryzjer i piekarz.

W grupie liceów profilowanych najpopularniejszym profilem było zarządzanie informacją, nieco mniej popularne były profile ekonomiczno-administracyjny i socjalny.

Nazwy profili w szkołach technicznych w większości są już bardziej tradycyjne i nawiązują do docelowego wykształcenia (technik rolnik, technik leśnik, technik mechanik). W tej grupie do najpopularniejszych należały: technik informatyk, technik mechanik i technik hotelarstwa. W drugiej grupie można wyróżnić specjalności: technik ekonomista, technik elektryk, technik budownictwa, technik handlowiec. Należy zwrócić uwagę, że najpopularniejsze w technikach profile kształcenia odpowiadają w większości (poza informatyką i hotelarstwem) specjalnościom tradycyjnie prowadzonym przez ten typ szkół. Zaskakujący jest fakt, że w gronie najpopularniejszych profili nie znalazł się profil technika samochodowego, pomimo gwałtownego rozwoju motoryzacji w ostatnim okresie. Do trzeciej grupy profili kształcenia zaliczyć należy profile, które świadczą o poszukiwaniu specjalności w lepszym stopniu odpowiadających aktualnym potrzebom rynku pracy. Można tu wymienić: technika agrobiznesu, technika architektury krajobrazu, technika logistyka, technika mechatronika, technika organizacji usług gastronomicznych, technika żywienia i gospodarstwa domowego. Nasuwa się pytanie, czy wszystkie nowe profile są zgodne z oczekiwaniami gospodarki regionu (np. profil technik logistik, który staje się coraz popularniejszy, pomimo braku w regionie świętokrzyskim znaczącego w skali kraju zaplecza magazynowego). Z drugiej strony zaskakująca jest konstatacja, że w żadnej z badanych szkół nie prowadzi się profilu górniczego, pomimo że w regionie świętokrzyskim eksploatacja kopaliny odgrywa bardzo znaczącą rolę.

Szkoły policealne, biorące udział w badaniu, można podzielić na dwie grupy: do grupy pierwszej należy zaliczyć szkoły policealne, powielające profile techników i liceów profilowanych. W tej grupie szkół najpopularniejszymi profilami kształcenia były: technik informatyk, technik rolnik, technik budownictwa, technik ekonomista. Druga grupa profili kształcenia – to profile specyficzne dla szkół policealnych – w tej grupie najpopularniejszymi profilami były: technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik administracji, technik hotelarstwa, technik usług kosmetycznych. Do trzeciej grupy zaliczyć można profile unikatowe, występujące najczęściej tylko w jednej szkole – np. asystentka stomatologa, opiekun medyczny, technik organizacji usług gastronomicznych.

Kolejne pytanie dotyczyło wskazania tego profilu, na którym w ostatnich 3 latach obserwuje się największy wzrost liczby uczniów. Przeszło 60% badanych wskazało profil kształcenia cieszący się dużym zainteresowaniem, czego wyrazem jest wzrastająca liczba uczniów. Kolejne 13% wskazało 2 lub 3 popularne wśród młodych ludzi profile kształcenia. Natomiast co czwarta badana szkoła nie wskazała takiego profilu.

Wśród respondentów, którzy wymienili profile kształcenia, charakteryzujące się wzrostem liczby uczniów, w grupie liceów ogólnokształcących wymieniano:

- profil humanistyczny,
- profil biologiczno chemiczny,
- profil matematyczno-fizyczno-informatyczny,
- historia-WOS-język,
- profil matematyczno-fizyczny,
- profil matematyka-geografia,
- profil ogólny.

W grupie techników i szkół policealnych największy wzrost liczby uczniów nastąpił na profilach kształcenia:

- technik informatyk,
- technik budownictwa,
- technik rolnik,
- technik hotelarstwa,
- technik elektryk,
- technik logistyk,
- technik mechatronik,
- technik bhp.

W grupie zasadniczych szkół zawodowych profilami kształcenia, na których zaobserwowano wzrost liczby uczniów, były:

- technolog robót wykończeniowych,
- mechanik pojazdów samochodowych,
- murarz,
- elektromechanik,
- elektromechanik pojazdów samochodowych,
- elektryk,
- fryzjer,
- kucharz małej gastronomii.

Na pytanie o profil, na którym w ostatnich latach obserwuje się największy spadek naboru, respondenci w 32 przypadkach nie udzielili żadnej odpowiedzi. Może to oznaczać, iż w szkołach tych nabór na wszystkich profilach kształcenia się zwiększał lub też niechęć badanych (dyrektorzy szkół) do pokazania słabszych stron i niedoskonałości kierowanej przez siebie placówki. Analiza odpowiedzi nie dostarcza wystarczającego materiału do jednoznacznego określenia tendencji odnośnie spadku popularności profili reprezentujących określone branże.

W grupie liceów ogólnokształcących i profilowanych respondenci wskazywali:

- profil matematyczno-fizyczny,
- biologiczno-chemiczny,
- językowy,

- matematyczno-geograficzny,
- matematyczno-informatyczny,
- zarządzanie informacją.

Charakterystyczne jest, że powyższe profile, poza językowym, mają charakter ścisły. Niekorzystnie rokuje to, jeśli chodzi o zainteresowanie kierunkami technicznymi i ścisłymi na uczelniach wyższych, co jest o tyle dziwne, że właśnie te kierunki traktowane są w Unii Europejskiej i w Polsce jako deficytowe i priorytetowe.

W grupie techników spadek naboru zaobserwowano na następujących profilach kształcenia:

- technik handlowiec,
- technik ekonomista,
- technik informatyk,
- technik elektryk,
- technik agrobiznesu,
- technik bhp,
- technik ochrony środowiska,
- technik rolnik.

Spadek zainteresowania na profilu technik handlowiec, technik ekonomista i technik informatyk świadczą o tym, że klienci rynku edukacyjnego źle oceniają perspektywy na rynku pracy dla ekonomistów, handlowców i informatyków. W przypadku tych ostatnich sygnały są sprzeczne, bowiem jednocześnie w 3 liceach i 16 szkołach o profilu zawodowym (technikach i szkołach policealnych) zaobserwowano wzrost zainteresowania profilami związanymi z informatyką. Może to świadczyć o tym, że absolwenci szkół gimnazjalnych mogą nie tylko kierować się charakterem oferowanego profilu kształcenia, ale również jakością kształcenia czy renomą całej szkoły.

W grupie zasadniczych szkół zawodowych spadek naboru nastąpił na profilach:

- cukiernik,
- monter maszyn i urządzeń,
- stolarz.

Można sądzić, że zostało to spowodowane przepływem uczniów zasadniczych szkół zawodowych na profile związane z budownictwem i motoryzacją.

Tendencje demograficzne z jednej strony, a zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę z drugiej powinny w wymierny sposób wpływać na kształtowanie oferty edukacyjnej szkół ponadgimnazjalnych. Jak zaprezentowano wyżej, stale odnotowuje się zmiany w zainteresowaniach młodych ludzi, którzy co roku podejmują naukę w setkach szkół regionu świętokrzyskiego. Na pytanie o nowe profile, utworzone w szkole w ciągu ostatnich 3 lat, 55% badanych szkół wskazało na nowy profil kształcenia wprowadzony w ciągu ostatnich 3 lat. 22 respon-

dentów wskazało na więcej niż jeden taki profil. Jest to dobry wynik, choć przy coraz bardziej dynamicznych zmianach na rynku pracy należy zastanowić się, czy jest to wystarczający odsetek. Z drugiej strony, otrzymane dane dają podstawy przypuszczać, że 52 badane jednostki nie wprowadziły nowego profilu kształcenia w ciągu ostatnich 3 lat. Można to traktować jako wyraz małej elastyczności w kształtowaniu programów nauczania, ale warto z drugiej strony zaznaczyć, że profile klas powinny być dużo bardziej stabilne niż np. specjalności wydziałów uczelni wyższych, a zbyt częste zmiany mogą powodować problemy związane z zarządzaniem placówką lub, w przypadku szkół publicznych może być to związane z zachowawczą polityką władz samorządowych.

W ciągu ostatnich 3 lat w badanych liceach ogólnokształcących utworzono następujące profile:

- dziennikarsko-prawniczy,
- ekonomiczno-prawny,
- geograficzno-informatyczno-matematyczny (turystyczny),
- humanistyczno-prawny,
- humanistyczny,
- językowo-geograficzny,
- językowy,
- lingwistyczno-dziennikarski,
- matematyczno-fizyczny,
- sportowy.

Zwraca uwagę fakt, że tylko dwa z powyższych profili mają charakter ścisły. W jednym liceum utworzono klasy z rozszerzonym programem nauczania języka polskiego, historii i WOS. Jeden respondent stwierdził, że wszystkie profile zostały dopasowane do wymogów szkół wyższych w zakresie punktowania przedmiotów zdawanych na maturze. W jednym z liceów utworzono 2 profile przygotowujące do zdawania międzynarodowej matury (matematyka-geografia-język angielski, matematyka-fizyka-język angielski).

W badanych liceach profilowanych w ciągu ostatnich 3 lat wprowadzono 2 nowe profile kształcenia:

- zarządzanie informacją,
- kształtowanie środowiska.

Nowe profile, utworzone w badanych technikach w ciągu ostatnich 3 lat, to:

- kucharz,
- technik mechanik,
- technik budownictwa,
- technik drogownictwa,
- technik elektromechanik,
- technik elektryk,
- technik hotelarstwa,

- technik informatyk,
- technik inżynierii środowiska i melioracji,
- technik logistyk,
- technik mechatronik,
- technik obsługi turystycznej,
- technik pojazdów samochodowych,
- technik rolnik,
- technik technologii ceramicznej,
- technik technologii żywności,
- technik teleinformatyk,
- technik usług fryzjerskich,
- technik usług gastronomicznych.

Jak widać z powyższej listy, technika wykazywały się znaczną aktywnością w kreowaniu nowych profili kształcenia. Jednocześnie należy zauważyć, że część z powyższych profili kształcenia funkcjonowała już dawniej w szkołach tego typu (np. technik mechanik, technik elektryk) i zostały one reaktywowane lub wprowadzone jako nowe w dążeniu do wzbogacenia oferty dydaktycznej.

Nowe profile w szkołach policealnych, które pojawiły się w ciągu ostatnich 3 lat, to:

- asystentka stomatologa,
- opiekunka środowiskowa,
- opiekun medyczny,
- ratownik medyczny,
- technik administracji,
- technik BHP,
- technik budownictwa,
- technik informatyk,
- technik ochrony fizycznej osób i mienia,
- technik ochrony środowiska,
- technik usług fryzjerskich,
- technik urządzeń audiowizualnych,
- technik usług kosmetycznych,
- technolog robót wykończeniowych w budownictwie,
- wizaż i stylizacja paznokci (kosmetyczny).

Nowe profile w zasadniczych szkołach zawodowych, które pojawiły się w ciągu ostatnich 3 lat, to:

- elektromechanik,
- murarz,
- mechanik samochodowy,
- monter instalacji sanitarnych,
- operator obrabiarek skrawających,

- piekarz,
- technolog robót wykończeniowych w budownictwie.

Respondentów pytano również o czynniki decydujące o utworzeniu nowych kierunków – podczas wywiadów dokonali oni wyboru następujących opcji, počawszy od czynnika uznanego za najważniejszy:

- zapotrzebowanie na rynku pracy,
- sygnały od młodzieży gimnazjalnej lub rodziców,
- pojawienie się podobnych profili w innych szkołach,
- sugestie Kuratorium Oświaty / instytucji edukacyjnych,
- dofinansowanie z funduszy europejskich.

Ponadto 10,8% respondentów wskazało na inne czynniki, wpływające na utworzenie nowych profili kształcenia, to jest:

- pojawienie się zawodu technik logistyk w klasyfikacji zawodów szkolnych,
- innowacyjny charakter profilu na rynku (chodziło o profil technik logistyk),
- wnioski nauczycieli, sugestie organu prowadzącego (technik mechatronik, technik hotelarstwa, technik informatyk),
- zmiany w ustawach – potwierdzenie kwalifikacji, wprowadzenie nowej formy kształcenia (asystentka stomatologa),
- przejmowanie gospodarstw rolnych (technik rolnik),
- sugestie placówek ochrony zdrowia i opieki społecznej (ratownik medyczny, opiekun medyczny),
- sugestie pracodawców, potrzeby grup zawodowych, dane z analizy *Rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w woj. świętokrzyskim* (technik ochrony środowiska, technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik ochrony fizycznej osób i mienia, opiekunka środowiskowa – szkoła policealna),
- informacje od urzędów pracy (technik informatyk),
- zainteresowanie potencjalnych uczniów (technik BHP),
- wymagania rekrutacyjne szkół wyższych (nowe profile w liceach ogólnokształcących),
- chęć poszerzenia oferty edukacyjnej (licea ogólnokształcące),
- kontynuacja kierunku kształcenia rozpoczętego w gimnazjum (profil sportowy w liceum ogólnokształcącym),
- obserwacje wyboru kierunków studiów (profil lingwistyczno-dziennikarski w liceum ogólnokształcącym).

Kolejne pytanie dotyczyło źródeł pozyskiwania informacji o potrzebach edukacyjnych. Respondenci wybierali następujące odpowiedzi:

- raporty regionalnego/ogólnopolskiego rynku edukacyjnego,
- dyrektorzy/nauczyciele szkół gimnazjalnych,
- media,
- opinie pracodawców,
- powiatowe urzędy pracy,

- rodzice gimnazjalistów,
- młodzież gimnazjalna.

Jako inne źródła pozyskiwania informacji o potrzebach edukacyjnych, wymieniano:

- zapotrzebowanie środowiska,
- obserwacje własne,
- podania, ankiety własne,
- informacje uczelni wyższych,
- sygnalizowane przez uczniów potrzeby, umożliwienie młodym ludziom lepszego startu,
- sygnały z placówek służby zdrowia,
- informacje przekazywane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- doświadczenie własne i szkolnego doradcy zawodowego,
- informacje na temat programów gospodarczych i inwestycyjnych miasta,
- informacje starostwa powiatowego,
- Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego,
- opracowanie *Mapy monitorującej szanse na pracę*.

W związku z pytaniem na temat sposobu gromadzenia wiedzy o potrzebach edukacyjnych respondenci odpowiadali w sposób następujący:

- utworzono specjalną, systematycznie wzbogacaną bazę danych,
- dane są przedmiotem oceny dyrektora i nie są fizycznie ewidencjonowane,
- prowadzi się stale uaktualniane statystyki,
- nie zbiera się żadnych danych,
- inne metody.

Jako inne sposoby gromadzenia wiedzy o potrzebach edukacyjnych, respondenci wymieniali:

- dni otwarte szkoły, konkursy dla gimnazjalistów,
- ankiety w klasach maturalnych odnośnie preferowanych kierunków studiów,
- opinie środowiska,
- wnioski zgłaszane przez instytucje poradnictwa zawodowego (względnie gromadzone przez własnych doradców zawodowych),
- informacje zbierane podczas wizyt w gimnazjach,
- ankiety dotyczące ewaluacji szkoły, propozycje słuchaczy dotyczące zmian,
- wnioski zespołu ds. promocji szkoły, sprawozdawczość na radzie pedagogicznej, wnioski przekazywane z punktu informacji młodzieżowej (dla gimnazjalistów i licealistów),
- doradztwo zawodowe (dyżury specjalistów),
- dane z urzędu gminy,
- kursy, konferencje,
- programy komputerowe,

- analizy rynku pracy, monitoring środowiska, diagnozy wewnętrzne realizowane w CKU, współpraca z innymi instytucjami,
- wnioski zgłaszane przez Szkolny Klub Przedsiębiorczości,
- analizy projektów unijnych,
- zgłoszenia od lokalnych pracodawców,
- dane gromadzone na potrzeby kampanii promocyjnych, testy kompetencji w klasach I,
- wnioski z analizy ankiet w gimnazjach w klasach II i III.

Na pytanie, czy szkoła prowadzi badania własne wśród uczniów dotyczące satysfakcji, oczekiwań, planów na przyszłość, twierdząco odpowiedziało 91% respondentów – wynika stąd, że w co 11 szkole takich badań się w ogóle nie prowadzi. Wspomniane badania, zlecone firmie zewnętrznej, były prowadzone w tylko jednej spośród badanych szkół.

W trakcie wywiadu pytano również o statystyki, z jakich korzystają szkoły, aby właściwie ocenić potrzeby edukacyjne kandydatów. Udzielano następujących odpowiedzi:

- oparto się na opracowaniach analityczno-statystycznych z prowadzonego monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych, a także na rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie,
- korzystano z raportu regionalnego rynku edukacyjnego,
- wykorzystano badania satysfakcji klienta (procedury wewnętrzne ZDZ Kielce),
- statystyki Powiatowej Rady Zatrudnienia,
- raporty Powiatowego Urzędu Pracy,
- statystyki Wojewódzkiego Urzędu Pracy (w zakresie bezrobocia i zatrudnienia),
- raporty z konferencji,
- lektura ogólnopolskich opracowań,
- rozmowy z rodzicami, spotkania z dyrektorami szkół, spotkania z uczniami gimnazjów,
- ankiety wśród uczniów klas pierwszych, ankiety wśród rodziców,
- ankiety dotyczące zadowolenia uczniów z nauki w szkole,
- wywiady z uczniami we własnym gimnazjum,
- wyniki egzaminu gimnazjalnego,
- obserwacja rynku pracy,
- analizy wyników z pomiaru zewnętrznego opracowane przez Centralną i Okręgową Komisję Egzaminacyjną,
- współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, raporty demograficzne z gmin,
- opracowania własne szkolnego doradcy zawodowego,
- materiały szkoleniowe opracowywane przez KOWEZ,

- Świętokrzyski Plan Działania na Rzecz Zatrudnienia, Powiatowy Program Przeciwdziałania Bezrobociu i Rozwoju Zasobów Ludzkich na lata 2007-2013, Strategia Rozwoju Gminy Ostrowca, rankingi zawodów deficytowych i zagrożonych,
- raporty Kuratorium Oświaty w Kielcach,
- *Mapa monitorująca szanse na pracę*,
- informacje dyrektorów gimnazjów,
- informacje wydziałów edukacji urzędów gmin.

Dość negatywnie należy ocenić wynikającą z przeprowadzonych badań konstatację, iż 27,5% szkół nie prowadzi żadnych statystyk w celu oceny potrzeb edukacyjnych kandydatów. Może to oznaczać, że przeszło 1/4 badanych szkół praktycznie nie kieruje się w procesie kreowania profili kształcenia potrzebami edukacyjnymi uczniów.

Kolejne pytanie dotyczyło współpracy szkół ponadgimnazjalnych z potencjalnymi partnerami w regionie. W badaniu przyjęto założenie, że aktywne kształtowanie programów nauczania wymaga współpracy szkoły ponadgimnazjalnej z różnymi podmiotami w regionie, prowadzonej w długim okresie. W badaniu zapytano przedstawicieli szkół ponadgimnazjalnych o prowadzenie takiej współpracy oraz jej intensywność. Wyróżniono następujących potencjalnych partnerów dla szkół ponadgimnazjalnych: powiatowe urzędy pracy (PUP-y), jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa, szkoły gimnazjalne, kuratorium oświaty oraz inne.

Wyniki badania wskazują, że aż 90% respondentów deklaruje prowadzenie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy. Jest to bardzo wysoki wskaźnik. Dobrym wynikiem jest fakt, że 41% badanych szkół ponadgimnazjalnych prowadzi wspomnianą współpracę na najwyższym poziomie intensywności. Warto przyrzeć się bliżej strukturze udzielanych odpowiedzi, uwzględniając takie cechy, jak miejsce lokalizacji szkoły, jej rodzaj, prowadzone formy kształcenia czy liczba uczniów w szkole. Znacznie większą aktywność w kontaktach z PUP wykazują szkoły publiczne. Blisko 70% z nich wskazuje na wysoką intensywność tej współpracy. Druga kategoria placówek – szkoły niepubliczne są w próbie badawczej słabiej reprezentowane (20%). Natomiast aż połowa badanych szkół niepublicznych wykazuje brak jakiegokolwiek współpracy z PUP. Przestrzenna analiza udzielanych odpowiedzi dostarcza interesujących wniosków. Najlepiej współpracę z PUP oceniły szkoły w powiatach koneckim, staszowskim, włoszczowskim i w mieście Kielce. Na brak współpracy wskazało najwięcej szkół w powiecie opatowskim. Biorąc pod uwagę rodzaj szkoły należy zaznaczyć, że najlepiej współpracę z powiatowymi urzędami pracy oceniły licea profilowane. Wydaje się to być logiczne, bowiem placówki takie powinny w sposób szczególnie oferować edukację w zakresie odpowiadającym zapotrzebowaniu rynku. Niepokojące są natomiast wyniki w odniesieniu do techników. Tutaj najwyższy stopień współ-

pracy deklaruje zaledwie co czwarty badany, a na zupełny brak takiej współpracy wskazało aż 36% respondentów z tej kategorii. Pewne prawidłowości w udzielonych odpowiedziach zaobserwowano również po uwzględnieniu wielkości placówki. Okazuje się, że bardziej skłonne do współpracy z powiatowymi urzędami pracy są szkoły średniej wielkości (od 100 do 400 uczniów). Szkoły kształcące mniejszą, jak i większą liczbę uczniów, wykazały niższe oceny.

Respondenci wykazali również współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego. Zastanawiające jest jednak, że 13% nie wykazało takiej współpracy, mimo że instytucjonalne powiązania z samorządem lokalnym przecież istnieją. 44% badanych przyznaje się do wysokiej intensywności kontaktów z samorządem terytorialnym. Lepiej z jednostkami samorządu terytorialnego współpracują szkoły publiczne, co wydaje się być dość oczywistym rezultatem. 50% z nich ocenia taką współpracę jako najbardziej intensywną. Analiza odpowiedzi, uwzględniająca miejsce siedziby szkoły (powiat), wskazuje na istotne różnice. Współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego respondenci ocenili najwyżej w powiecie staszowskim, opatowskim i w Kielcach. Na brak współpracy najczęściej wskazywano w powiecie pińczowskim i kieleckim. Współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego ocenili najwyżej przedstawiciele liceów ogólnokształcących i liceów profilowanych. Natomiast najczęściej na brak takiej współpracy wskazywali przedstawiciele techników. Lepsze oceny omawianej współpracy przypadły szkołom większym.

Z pozyskanych danych wynika, że co piąta badana szkoła nie prowadzi współpracy z przedsiębiorstwami. Zaledwie co czwarta deklaruje wysoką intensywność takich kontaktów. Zakładając, że w większości przypadków absolwenci badanych jednostek nie podejmą edukacji na poziomie wyższym, można przyjąć, że kończąc szkołę wkroczą na rynek pracy. Niestety, niewystarczające kontakty szkoły z przedsiębiorstwami mogą powodować problemy w nawiązaniu tego pierwszego stosunku pracy. Nie zaobserwowano znaczących różnic w ocenie współpracy z przedsiębiorstwami szkół publicznych i niepublicznych, ale już przestrzenna analiza odpowiedzi jest bardzo interesująca. Niepokojące jest, że w przypadku miasta Kielce zaledwie co piąty badany ocenił najwyżej taką współpracę. Najlepiej ocenili ją respondenci z powiatów pińczowskiego, skarżyskiego i buskiego. Można wyciągnąć wniosek, że szkoły położone w mniejszych ośrodkach, będące tam jedynymi, mają łatwiejsze zadanie w nawiązaniu bezpośrednich kontaktów z lokalnymi przedsiębiorstwami. W dużym mieście paradoksalnie jest trudniej – więcej szkół, a pracodawcy bardziej zorientowani na zewnątrz. Najczęściej na brak takiej współpracy wskazywali respondenci w powiatach staszowskim, kieleckim i kazimierskim. Analiza wyników ze względu na rodzaj szkoły pokazuje, że najlepiej współpracę oceniają przedstawiciele liceów profilowanych. Natomiast najniżej – liceów ogólnokształcących. Wynik ten wydaje się być dość naturalny, bowiem absolwenci tych ostatnich w dużym procen-

cie mają kontynuować naukę na studiach wyższych, a zatem nie muszą jeszcze dostosowywać się do wymogów rynku pracy kończąc liceum. Niepokojące są natomiast wyniki zasadniczych szkół zawodowych oraz techników, które w 1/4 deklarują zupełny brak takiej współpracy. Jest to zjawisko, które trudno pojąć, mając świadomość dzisiejszych wyzwań i przemian na rynku pracy. Omawianą współpracę wyżej oceniły szkoły kształcące w trybie wieczorowym, natomiast w rozbiciu na wielkość badanych placówek nie zaobserwowano istotnych różnic w udzielonych odpowiedziach.

Bardzo podobne wyniki uzyskano w kategorii: współpraca ze szkołami gimnazjalnymi. Są one nieznacznie lepsze, bowiem wyżej oceniano intensywność współpracy. Wyraźnie lepiej wypadają szkoły publiczne niż niepubliczne. Te ostatnie aż w 42% deklarują brak współpracy ze szkołami gimnazjalnymi. Jest to interesujące zjawisko, bowiem wydawałoby się, że to szkoły prywatne powinny aktywnie pozyskiwać nowych uczniów – absolwentów gimnazjów. Najlepiej współpracę ze szkołami ponadgimnazjalnymi oceniono w badanych szkołach w powiatach skarżyskim, buskim i kieleckim. Zastanawiające jest to, że również powiaty buski i kielecki są w czołówce wśród szkół, które zadeklarowały brak takiej współpracy. Świadczy to o zróżnicowanych – wręcz skrajnych opiniach w tym zakresie przedstawicieli zlokalizowanych tam szkół. Ze szkołami gimnazjalnymi najlepiej współpracują licea ogólnokształcące i licea profilowane, zaś najslabiej technika. Niestety, aż 64% badanych techników wskazało na brak takiej współpracy. Współpraca z gimnazjami lepiej przebiega wśród szkół średnich, kształcących w systemie dziennym. Nie dopatrzone się wyraźnych różnic w udzielanych odpowiedziach jeżeli chodzi o wielkość szkoły.

Pozornie nieco lepiej wygląda współpraca szkół ponadgimnazjalnych z uczelniami wyższymi. Blisko połowa respondentów określiła ją jako bardzo intensywną i intensywną. Niepokoi jednak fakt, że co czwarty badany deklaruje brak takiej współpracy. Można zaobserwować duże dysproporcje w odpowiedziach przedstawicieli szkół publicznych i niepublicznych. Większość publicznych wysoko ocenia współpracę z uczelniami, natomiast aż 70% szkół niepublicznych deklaruje brak takiej współpracy. Współpraca z uczelniami wyższymi została najwyżej oceniona w powiatach: skarżyskim, staszowskim i buskim. Należy tu jednak zaznaczyć, że są to powiaty słabo reprezentowane w próbie badawczej, zatem opinie respondentów z kilku zaledwie szkół mogły zaważyć na ogólnej ocenie. Najlepiej współpracę z uczelniami oceniono w liceach ogólnokształcących, a później także w liceach profilowanych. Niestety, podobnie jak w poprzedniej kategorii, aż 64% respondentów z techników stwierdziło, że nie prowadzą takiej współpracy. Można zaobserwować zależność, że im większa szkoła, tym współpraca z uczelniami wyższymi jest bardziej intensywna.

Zdecydowanie najlepszy wynik otrzymały kuratoria oświaty. Aż 63% respondentów zaznaczyło kategorię: współpraca o najwyższej intensywności. Jed-

nak tak wysoki wynik nie dziwi, uwzględniając powiązania instytucjonalne szkół ponadgimnazjalnych z kuratorium oświaty.

Zdecydowana większość badanych nie wykazała żadnych innych partnerów instytucjonalnych oprócz wyżej omówionych, z którymi prowadzona jest współpraca.

Kolejne pytanie w kwestionariuszu wywiadu dotyczyło sposobów promocji nowych profili kształcenia – respondenci mogli wybrać dowolną liczbę odpowiedzi spośród 5 opcji. Odpowiedzi, poczynawszy od najczęściej wybieranych przedstawiają się następująco:

- targi edukacyjne,
- kontakty ze szkołami gimnazjalnymi,
- informator/katalog,
- reklama w mediach,
- stypendia/konkursy.

W przypadku wyboru opcji – innych sposobów promocji nowych profili kształcenia – respondenci wskazywali na:

- plakaty, ulotki, informacje na stronach WWW,
- organizowanie dni otwartych,
- organizowanie kół zainteresowań dla gimnazjalistów,
- wystawy okolicznościowe,
- festyny promujące szkołę,
- wyjazdy do innych szkół,
- działania zespołów ds. promocji,
- promocje w czasopiśmie,
- spotkania z rodzicami gimnazjalistów,
- udział w Powiatowej Giełdzie Szkół Ponadgimnazjalnych,
- kontakty własne, nieformalne spotkania podczas porad i szkoleń dla kadry kierowniczej szkół,
- zajęcia dla miejscowego gimnazjum,
- artykuły w mediach,
- konkursy skierowane do uczniów szkół gimnazjalnych,
- organizację imprez sportowych,
- wydanie informatora w języku angielskim,
- udział w zebraniach instytucji regionalnych.

Na pytanie o charakterze otwartym, dotyczące wprowadzanych innowacji edukacyjnych, respondenci ze szkół ponadgimnazjalnych odpowiadali, że są to programy edukacyjne w tym program *Profilaktyka* i *Wychowawcy* oraz realizowane projekty w ramach programów unijnych: Leonardo da Vinci, Socrates, Socrates Comenius.

Wskazano również na organizację kursów finansowanych z funduszy UE. Do innowacji zaliczono także tworzenie nowych profili kształcenia oraz wprowadza-

nie nowego zawodu. Trzy szkoły spośród 125 badanych uznały stosowanie technologii IT na zajęciach za innowacje wprowadzane w ostatnich trzech latach.

Wskazano również na współpracę z zagranicą, w tym w zakresie odbywania praktyk zawodowych przez uczniów. Byli to respondenci z trzech szkół, w tym dwóch ze szkół niepublicznych (technikum zawodowego i liceum ogólnokształcącego). W 68 ankietach, co stanowiło ponad połowę ankietowanych, nie udzielono odpowiedzi na to pytanie.

Do dodatkowych form kształcenia, prowadzonych w badanych szkołach ponadgimnazjalnych, zaliczano przede wszystkim różnego rodzaju kursy zawodowe, językowe oraz doskonalące, np. komputerowe, finansowane również z funduszy Unii Europejskiej. Na drugim miejscu znalazły się koła przedmiotowe, prowadzone głównie w liceach ogólnokształcących publicznych oraz technikach zawodowych. Wskazywano również na zajęcia pozalekcyjne i dodatkowe zajęcia edukacyjne. W dziesięciu szkołach wymieniono zajęcia sportowe, a w sześciu – praktyki i wycieczki zagraniczne. Nie otrzymano odpowiedzi na to pytanie w 27 wywiadach.

Interesujące odpowiedzi uzyskano na pytanie dotyczące dopasowania oferty i sposobu kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym do potrzeb rynku pracy i rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionie świętokrzyskim. Na 125 uzyskanych odpowiedzi blisko 54% stanowiły odpowiedzi pozytywne (bardzo dobre, dobre, zgodne z potrzebami rynku pracy, dopasowane do kierunku studiów w regionie, optymalne), 8% respondentów opowiedziało się za częściowym dopasowaniem do potrzeb rynku pracy, natomiast 16,8% wyraziło opinię negatywną. Stanowiska nie zajęło 19% pytanym.

Bardzo ważne informacje dla władz regionu świętokrzyskiego zawierają opinie dotyczące rozwoju wiedzy na poziomie szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Blisko 14% respondentów uważa, że rozwój wiedzy (rozumianej jako kierunek nauczania), jest dobry, adekwatny do potrzeb rynku pracy, a bogata oferta kształcenia zapewnia rozwój gospodarczy. Tyleż samo odpowiadających ma przeciwne zdanie. Wskazuje na spadek poziomu rozwoju wiedzy. Są to przede wszystkim przedstawiciele techników zawodowych i zasadniczych szkół zawodowych. Formułowane uwagi wskazywały również na potrzebę zmiany planów nauczania i wprowadzenie przedmiotów zgodnych z kierunkiem kształcenia, brak szkół zawodowych, np. o profilu budowlanym, oraz bazy do szkolenia zawodowego, zgodnej z wymogami UE, a także na potrzebę łączenia wiedzy teoretycznej z praktyką. Wskazywano również na problem braku koordynacji działań szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w zakresie tworzenia wspólnej polityki dotyczącej profili kształcenia z uwzględnieniem potrzeb rynku pracy. 43% pytanym nie udzieliło na to pytanie odpowiedzi.

Podsumowując, można stwierdzić, że respondenci zwracali uwagę na potrzebę wprowadzenia kształcenia zawodowego, opartego na współpracy z przedsię-

biorstwami, dostosowanego do wymogów rynku pracy. Podkreślano brak instytucji koordynującej działania szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w zakresie budowy strategii rozwoju wiedzy zgodnie z potrzebami gospodarki (w tym rynku pracy).

3.2. Wyniki badań – szkoły wyższe

W badaniu uczestniczyły następujące szkoły wyższe z regionu świętokrzyskiego:

- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sandomierzu,
- Politechnika Świętokrzyska w Kielcach,
- Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Kochanowskiego w Kielcach,
- Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Kielcach,
- Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św.,
- Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach,
- Wyższa Szkoła Handlowa im. B. Markowskiego w Kielcach,
- Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu.

Blisko 90% badanych wydziałów uczelni wyższych prowadzi od 1 do 4 kierunków kształcenia. Wśród udzielonych odpowiedzi najczęściej pojawiały się 2 kierunki. Po 20% badanych wskazało odpowiednio na 1, 3 i 4 kierunki kształcenia. Pojedyncze badane wydziały oferują nauczanie aż na 5, 6 i 7 kierunkach równocześnie.

Na pytanie o kierunki/stopnie kształcenia/specjalności, na których w ciągu ostatnich 3 lat zaobserwowano największy wzrost liczby studentów, respondenci wymieniali:

- pedagogikę,
- dziennikarstwo i komunikację społeczną,
- specjalność: prawoznawstwo z elementami dziennikarstwa, filologię polską z językiem angielskim oraz filologię angielską,
- administrację,
- finanse i rachunkowość,
- zarządzanie i inżynierię produkcji,
- ekonomię,
- zdrowie publiczne,
- geodezję i kartografię,
- pedagogikę specjalną,
- budownictwo,
- zarządzanie – specjalność: transport i logistyka,
- ekonomia, II stopień kształcenia, specjalność: zarządzanie i doradztwo personalne,

- zarządzanie,
- informatykę.

Odpowiedzi udzieliło 18 respondentów, 3 respondentów stwierdziło, że reprezentowane przez nich wydziały są nowe i funkcjonują poniżej 3 lat. 4 respondentów nie udzieliło na to pytanie żadnej odpowiedzi.

Przedstawiona wyżej lista kierunków, stopni czy specjalności, w przypadku których obserwuje się największy wzrost liczby studentów, jest stosunkowo długa i wynika z dużej różnorodności badanych jednostek. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że najwięcej wskazań otrzymały takie kierunki, jak pedagogika oraz administracja. Inne, dość tradycyjne kierunki kształcenia, które zdaniem respondentów cieszyły się w ostatnich 3 latach dużym zainteresowaniem, to: finanse i rachunkowość oraz budownictwo.

Respondenci wskazywali przede wszystkim na specjalności (nie kierunki), które cieszą się największą popularnością. Choć, jak wspomniano, odpowiedzi są bardzo zróżnicowane, to można dopatrzeć się pewnych prawidłowości i wyciągnąć interesujące wnioski. Ciekawe są np. wymieniane specjalności z zakresu zarządzania i ekonomii (zarządzanie – specjalność: transport i logistyka; ekonomia – zarządzanie i doradztwo personalne). Wśród popularnych kierunków wymieniono filologię angielską, ale również filologię polską z angielskim. Ten ostatni można traktować jako próbę modyfikacji tradycyjnych programów studiów, aby wprowadzić nowe, cenione współcześnie kwalifikacje. Jak niżej pokazano, kierunki tradycyjne często charakteryzują się spadkiem zainteresowania wśród potencjalnych kandydatów.

Na zadane pytanie odnośnie kierunków, na których w ciągu ostatnich 3 lat obserwuje się największy spadek naboru nowych studentów, odpowiedzi udzieliło 14 na 25 respondentów. Pozostali nie wskazali kierunku, na którym odnotowano spadek naboru. Tylko w przypadku jednego wskazano na brak doświadczeń (wydział został powołany niedawno). Mniejszy odsetek odpowiedzi można interpretować tak, że respondenci mogą traktować informacje tego typu jako wyraz słabszych stron reprezentowanego wydziału i dlatego niechętnie je ujawniają. 40% badanych wymieniło jeden taki kierunek, a 16% dwa.

Wśród wymienianych znalazły się elektrotechnika, mechanika, fizyka, biologia, filologia rosyjska, filologia polska. Inną grupę wymienianych kierunków stanowią te, które w ostatniej dekadzie były bardzo popularne, a obecnie ich popularność nieco zmalała. Należą do nich: ekonomia, zarządzanie oraz kilkakrotnie wymieniana politologia. Świadczy to o tym, że uczelnie muszą dostosowywać swoją ofertę do wyzwań rynku i szukać odpowiedzi na pytanie jakie kierunki/profil kształcenia będą w najbliższych latach odpowiadać na potrzeby młodych ludzi i będą zaspokajać popyt ze strony rynku pracy.

Na zadane pytanie odnośnie nowych kierunków utworzonych w ciągu ostatnich 3 lat, pozytywnych odpowiedzi udzieliło 20 spośród 25 respondentów. Pięciu

respondentów nie wskazało żadnych nowych kierunków, co może źle świadczyć o aktywności tych jednostek, choć należy pamiętać, że procedura wprowadzania nowych kierunków jest stosunkowo długa. Wśród wymienionych znalazły się 54 kierunki i specjalności o różnym, w zależności od profilu uczelni/wydziału, charakterze. Średnio przypada 2-3 kierunki/specjalności na wydział, co jest dobrym sygnałem świadczącym o zachodzących zmianach.

Wśród odpowiedzi uwagę przykuwa zmodyfikowana oferta filologii. Pośród nowych kierunków wymieniono takie jak: filologia polska z komunikacją medialną, filologia polska z wiedzą kulturalno-filozoficzną, filologia polska z językiem angielskim, język rosyjski biznesu, filologia rosyjska z językiem angielskim, historia i język angielski itp. Te propozycje są wyrazem zmian zachodzących na rynku pracy i z pewnością poprzez poszerzenie zakresu oferowanych kompetencji i kwalifikacji dają młodzieży większe szanse zdobycia pracy.

Nowe kierunki (stopnie kształcenia/specjalności w ramach istniejących kierunków), które wymienili respondenci, to:

- kierunek i specjalność – praca socjalna, specjalność – pedagogika pracy z doradztwem zawodowym,
- dziennikarstwo i komunikacja społeczna,
- specjalności na kierunku filologia polska: filologia polska z komunikacją medialną, filologia polska z wiedzą kulturowo-filozoficzną, filologia polska z językiem angielskim, język rosyjski biznesu, filologia rosyjska z językiem polskim, filologia rosyjska z językiem angielskim, historia i język angielski, dziedzictwo kulturowe, jego ochrona i promocja,
- kierunek administracja,
- studia II stopnia na kierunkach ochrona środowiska, matematyka – specjalności zastosowania matematyki w teleinformatyce i finansach – studia niestacjonarne, kierunek matematyka – studia zamawiane, specjalności na istniejących kierunkach: biologia – biologia medyczna, chemia – analiza chemiczna, geografia – geografia z turystyką, geografia z ochroną środowiska, geografia z przyrodą, geografia z historią, informatyka – teleinformatyka, fizyka – fizyka medyczna, ochrona środowiska – rekultywacja terenów przemysłowych, zarządzanie środowiskowe,
- język angielski, język niemiecki,
- ogrodnictwo,
- rachunkowość,
- pielęgniarstwo, fizjoterapia, kosmetologia, ratownictwo medyczne,
- ekonomia,
- zdrowie publiczne,
- metalurgia,
- pedagogika specjalna: dwie specjalności: rehabilitacja psychospołeczna i logopedia,

- studia międzywydziałowe – logistyka,
- specjalność: grafika inżynierska,
- turystyka i rekreacja,
- architektura i urbanistyka,
- kierunek transport,
- specjalności na kierunku mechanika i budowa maszyn – systemy mechatroniczne, inżynieria materiałów metalowych i spawalnictwo,
- kierunek ekonomia – specjalności: ekonomika finansów i bankowości, finanse publiczne i skarbowość, gospodarowanie funduszami unijnymi, gospodarka regionalna,
- kierunek politologia – specjalność: studia europejskie,
- kierunek zarządzanie – specjalności: rachunkowość, ekonomika i rozwój przedsiębiorstwa, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie w sektorze publicznym i prywatnym, marketing i wystawiennictwo.

Jako czynniki, które zadecydowały o utworzeniu nowych kierunków/specjalności respondenci określali – począwszy od czynników uznanych za najbardziej istotne:

- zapotrzebowanie na rynku pracy,
- sygnały młodzieży szkół ponadgimnazjalnych,
- utworzenie danego profilu kształcenia na szczeblu ponadgimnazjalnym,
- oferta MNiSzW dotycząca dofinansowania nowo tworzonych kierunków (tzw. kierunki zamawiane),
- pojawienie się identycznych/podobnych kierunków w innych uczelniach.

Inne czynniki, które zadecydowały o utworzeniu nowych kierunków/specjalności, to – zdaniem respondentów:

- brak kierunku dziennikarstwo w ofercie edukacyjnej wyższych uczelni w Kielcach,
- wymogi standardów kształcenia nauczycieli w specjalnościach filologicznych, polityka ministerstwa w tym zakresie, zapotrzebowanie na nauczycieli języków obcych,
- wypełnienie oferty kształcenia w zakresie kierunków medycznych, brak podobnych kierunków w województwie świętokrzyskim,
- kierunek zarządzanie – posiadane zasoby ludzkie,
- specjalności w zakresie pedagogiki specjalnej – sygnały studentów pierwszego roku.

Jako źródła pozyskiwania informacji o potrzebach edukacyjnych, respondenci definiowali:

- raporty regionalnego/ogólnopolskiego rynku edukacyjnego,
- opinie pracodawców,
- młodzież ze szkół ponadgimnazjalnych,
- dyrektorzy/nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych,

- rodzice potencjalnych studentów,
- powiatowe urzędy pracy,
- media,
- zainteresowanie nowymi kierunkami w innych uczelniach.

Wśród innych źródeł pozyskiwania informacji o potrzebach edukacyjnych, respondenci wymienili:

- własne badania,
- badania Staropolskiej Izby Przemysłowej,
- analizy prowadzone przez Biuro Karier Politechniki Świętokrzyskiej.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło sposobu gromadzenia wiedzy na temat potrzeb edukacyjnych. Spośród siedmiu opcji, respondenci wybierali następujące, poczynawszy od najważniejszej:

- powołana została jednostka (komórka, stanowisko pracy) ds. rozwoju uczelni/wydziału,
- utworzono specjalną, systematycznie wzbogacaną bazę danych,
- analiza potrzeb edukacyjnych i oferta wydziału są przedmiotem obrad kolegium dziekańskiego (rady wydziału),
- dane takie są przedmiotem oceny władz wydziału/uczelni, ale nie są w żaden sposób ewidencjonowane,
- prowadzi się stale uaktualniane statystyki,
- inne metody.

Odpowiedzi „nie zbiera się żadnych danych” nie wybrał żaden z respondentów.

Jako inne metody gromadzenia wiedzy o potrzebach edukacyjnych, respondenci wymienili:

- gromadzenie wiedzy z przypadku,
- metodę ankietową dla zainteresowanych specjalnościami.

Na pytanie, czy szkoła prowadzi własne badania wśród studentów dotyczące satysfakcji, oczekiwań, planów na przyszłość, odpowiedzi pozytywnej udzieliło 76% respondentów. Na pytanie, czy szkoła zleca takie badania firmie zewnętrznej, odpowiedzi pozytywnej nie udzielił żaden respondent.

W kolejnym pytaniu wywiadu 68% ankietowanych zadeklarowało korzystanie z formalnych statystyk/opracowań/raportów w celu precyzyjnej oceny potrzeb edukacyjnych kandydatów (absolwentów szkół ponadgimnazjalnych). Jako takie źródła informacji respondenci podawali:

- materiały z urzędu marszałkowskiego,
- materiały ogólnodostępne,
- raporty urzędów prac,
- własne badania,
- ogólnopolskie raporty na temat szkolnictwa wyższego,
- Regionalna Strategia Innowacji,

- Regionalną Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego,
- własne analizy profili kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych,
- dokument *Młodzież na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2007 roku*.

Na pytanie, z jakich formalnych statystyk/opracowań/raportów korzysta szkoła, aby dobrze ocenić potrzeby edukacyjne kandydatów (absolwentów szkół ponadgimnazjalnych) respondenci podawali następujące źródła informacji:

- *Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie świętokrzyskim w 2007 r.*,
- raporty rynku edukacyjnego,
- analizy przebiegu naboru na uczelni macierzystej i innych,
- wyniki ankiet dla zainteresowanych specjalnościami,
- opinie dyrektorów szkół średnich,
- raport z badania *Narodowy Program Foresight Polska 2020*
- serwis PAP *Nauka w Polsce*,
- statystyki GUS, PUP (*Nauka i technika w liczbach*, *Stan nauki i techniki w liczbach*),
- dane Kuratorium Oświaty,
- dane GUS, Eurostatu (sieć Eurydice),
- dane opublikowane w witrynie internetowej *Oświata w liczbach*,
- dane opublikowane w witrynie internetowej *rynekpracy.pl*, zawierającej wyniki badań dotyczących rynku pracy w Polsce,
- badania własne uczelni prowadzone przez Biuro Karier.

W badaniu przyjęto założenie, że aktywne kształtowanie programów nauczania wymaga stałej współpracy uczelni wyższej z różnymi podmiotami w regionie. W związku z tym zapytano przedstawicieli wydziałów/institutów o prowadzenie takiej współpracy, jej intensywność oraz zakres. O ile do kwestii prowadzenia takiej współpracy i jej intensywności odnieśli się niemal wszyscy respondenci, to zakres wskazało bardzo niewielu.

Wyróżniono następujących potencjalnych partnerów dla uczelni wyższych: powiatowe urzędy pracy, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa, szkoły ponadgimnazjalne, kuratoria oświaty oraz inne. Dla każdego z tych podmiotów respondenci mieli określić intensywność współpracy w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza jej brak, a 5 – współpracę o najwyższej intensywności.

Odpowiedzi odnoszące się do powiatowych urzędów pracy wskazują na stosunkowo duży odsetek respondentów, którzy deklarowali brak współpracy (33%). Natomiast jedynie co czwarty badany określił współpracę reprezentowanego przez siebie wydziału z powiatowymi urzędami pracy jako najbardziej intensywną.

Analiza zebranych informacji prowadzi do wniosku, że współpraca z PUP lepiej prezentuje się w przypadku szkół niepublicznych. Blisko 60% ocenia ją

jako intensywną i najbardziej intensywną, a 21% wskazuje na brak współpracy. Niestety, uczelnie publiczne deklarują dużo niższe zaangażowanie w kontakty z PUP. Można to jednak wyjaśnić tym, że wśród uczelni prywatnych dominują te o profilach biznesowych i administracyjnych, gdzie bezpośredni kontakt z PUP wydaje się bardziej naturalny. Niemniej jednak statystyki wypadają na niekorzyść wydziałów uczelni publicznych. Nieco lepiej została oceniona wspomniana współpraca przez wydziały prowadzące studia wieczorowe. Być może fakt, że studenci często pracują właśnie w powiatowych urzędach pracy i w przedsiębiorstwach miał bezpośredni wpływ na takie odpowiedzi.

Znacznie lepiej oceniono współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego. Blisko połowa badanych określiła ją jako intensywną, a 90% wszystkich respondentów wskazało na prowadzenie takiej współpracy. Wyraźnie lepiej współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego ocenili przedstawiciele wydziałów szkół publicznych niż niepublicznych. Również lepsze oceny wystawiły te badane wydziały, które prowadzą studia II stopnia. Zaobserwować można prawidłowość, że im większy wydział, tym współpraca ta lepiej się układa.

Podobne wyniki dotyczą współpracy z przedsiębiorstwami, gdzie ocena: „najbardziej intensywna współpraca” wyniosła aż 52% wskazań. Zaledwie 15% respondentów nie wykazało istnienia takiej współpracy. Omawianą współpracę znacznie lepiej oceniono w szkołach niepublicznych. Blisko 60% takich szkół powyżej oceniło taką współpracę. Nie zaobserwowano szczególnych różnic w odpowiedziach, uwzględniając stopień kształcenia, tryb czy wielkość wydziału.

Dość niepokojące są wyniki oceny współpracy wydziałów uczelni wyższych ze szkołami ponadgimnazjalnymi. Zaledwie połowa badanych określiła ją jako „najbardziej intensywną”. Nikt nie wskazał kolejnej kategorii skali (intensywna). Wydaje się, że prowadzenie intensywnej współpracy ze szkołami, których uczniowie są potencjalnymi kandydatami do studiowania, jest szczególnie ważne i uzasadnione. Aż 15% respondentów nie wykazało żadnej współpracy z tymi placówkami. Analiza pozyskanych informacji prowadzi do wniosku, że wspomnianą współpracę wyżej oceniają przedstawiciele wydziałów szkół niepublicznych. Świadczy to o większej zaradności tych podmiotów, które posiadają większą zdolność skutecznego działania na rynku edukacyjnym. Lepiej współpracę ze szkołami ponadgimnazjalnymi oceniły też wydziały prowadzące studia II stopnia. Zaobserwowano tendencję, im większy wydział (liczba studentów), tym lepiej ocenia się współpracę ze szkołami ponadgimnazjalnymi.

Słabo oceniono współpracę z Kuratorium Oświaty w Kielcach. Aż 30% badanych wskazało na brak takiej współpracy. Natomiast tylko co trzeci badany ocenił tę współpracę jako najbardziej intensywną. Analiza danych prowadzi do niejednoznacznych wniosków. Badane wydziały szkół publicznych aż w 45% deklarowały brak współpracy z kuratorium. Natomiast blisko 40% oceniło współpracę jako najbardziej intensywną. W przypadku szkół niepublicznych odpowie-

dzi rozkładają się dość równomiernie w poszczególnych wariantach odpowiedzi. Nieco wyżej oceniono współpracę z kuratorium w przypadku wydziałów prowadzących studia II stopnia.

Aż 3/4 badanych nie wykazało współpracy z żadnymi innymi, oprócz wyżej wspomnianych, podmiotami. Więcej odpowiedzi negatywnych udzielili respondenci reprezentujący wydziały szkół niepublicznych.

Reasumując, współpracę wydziałów szkół wyższych z różnymi potencjalnymi partnerami należy uznać za poprawną, choć nadal niewystarczającą. Potrzeba aktywnego kształtowania programów studiów czy całej oferty edukacyjnej, wymaga dużego zaangażowania wydziałów na zewnątrz. W tym kontekście, działania władz całej uczelni mogą okazać się niewystarczające. Poszczególne wydziały powinny współpracować z partnerami zewnętrznymi. Mimo że połowa badanych wskazała na prowadzenie bardzo intensywnej współpracy z przedsiębiorstwami i szkołami ponadgimnazjalnymi, to wskaźniki te powinny jeszcze wzrastać. Przedsiębiorstwa i szkoły ponadgimnazjalne reprezentują klientów uczelni wyższych, do których te ostatnie powinny starać się dostosowywać, odpowiednio do aktualnych wyzwań rynku.

Na pytanie o sposoby promocji nowych kierunków/specjalności kształcenia, uczelnie wymieniały: targi edukacyjne, kontakty ze szkołami ponadgimnazjalnymi, informator/katalog, reklama w mediach, stypendia/konkursy, inne. Inne sposoby promocji nowych kierunków/specjalności kształcenia, które podawali respondenci, to:

- imprezy organizowane w ramach Festiwalu Nauki,
- dni otwarte uczelni,
- informacje zamieszczane na stronie internetowej,
- bezpośrednią reklamę w szkołach,
- wspólne projekty ze szkołami ponadgimnazjalnymi,
- informacje publikowane w mediach regionalnych,
- program regionalny, realizowany przez Politechnikę Świętokrzyską i Kuratorium Oświaty pt. *Studiowanie kierunków technicznych w Politechnice Świętokrzyskiej to klucz do sukcesu zawodowego i materialnego*.

Innowacje edukacyjne, wprowadzane przez uczelnie w okresie ostatnich 3 lat – to wykorzystanie technologii IT, uruchamianie laboratoriów językowych, wprowadzanie wykładów w językach obcych, a także zastosowanie metod kształcenia na odległość – tzw. *e-learningu* i *blend learningu*. W odpowiedziach wskazywano również na studia podyplomowe, finansowane z funduszy Unii Europejskiej. Badając rozkład odpowiedzi można stwierdzić, że na technologie IT jako innowacje wdrożone w ostatnich trzech latach, wskazało 10 uczelni niepublicznych w tym 7 prowadzących studia I stopnia i 3 studia II stopnia, 5 uczelni publicznych – 2 I stopnia i 3 II stopnia. Wykłady w językach obcych wskazano w 2 szkołach niepublicznych na I stopniu kształcenia i tyle samo w szkołach publicznych i nie-

publicznych II stopnia. Nowa forma kształcenia – e-learning znalazła zastosowanie tylko w jednej szkole niepublicznej I stopnia i pięciu szkołach prowadzących studia magisterskie. W przewadze były to szkoły publiczne. Z funduszy unijnych w dofinansowaniu studiów podyplomowych korzystały cztery szkoły. Odpowiedzi na pytanie dotyczące innowacji edukacyjnych nie udzielono w dwóch uczelniach.

Kolejne pytanie dotyczyło dostosowania oferty do sposobu kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb rynku pracy i rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionie świętokrzyskim. Interesująca jest struktura udzielanych odpowiedzi. 12 respondentów z uczelni niepublicznych pozytywnie oceniło dostosowanie oferty i sposobu kształcenia do istniejących potrzeb. Wśród respondentów uczelni publicznych ocen dobrych było osiem, w tym sześć w szkołach prowadzących studia II stopnia. Natomiast negatywne oceny wystawili respondenci z trzech uczelni. W uwagach szczegółowych znalazło się stwierdzenie o nadmiarze, w stosunku do potrzeb rynku pracy, studiów o profilu humanistycznym i społecznym.

Większość respondentów udzieliła odpowiedzi pozytywnej, wskazując na to, że rozwój szkolnictwa wyższego w regionie stwarza szanse na dalszy rozwój wiedzy. Do ocen przeciwnych należy zaliczyć uwagi, stwierdzające konieczność lepszego dostosowania rozwoju wiedzy do poziomu europejskiego, co wymaga większego, szeroko rozumianego wsparcia dla szkolnictwa. Zwrócono również uwagę na potrzebę rozszerzenia współpracy uczelni z podmiotami gospodarczymi, co niewątpliwie przełożyłoby się na rozwój nauki. Zaznaczono także potrzebę zwiększenia w ofercie edukacyjnej liczby kierunków technicznych.

Reasumując, można stwierdzić, że niezależnie od rodzaju szkoły, stopnia kształcenia i formy własności, istnieje zgodność wśród respondentów co do tego, że rozwój wiedzy wymaga zewnętrznego wsparcia, co umożliwiłoby lepsze dostosowanie kierunków i poziomu kształcenia do potrzeb gospodarki, a tym samym do potrzeb rynku pracy.

4. Podsumowanie. Rekomendacje

Zachowania rynkowe jednostek działających w sferze edukacji silnie są determinowane potrzebami gospodarki oraz załamaniem sytuacji demograficznej polskiego społeczeństwa. Nasilanie się niżu demograficznego zagraża egzystencji wielu placówek oświatowych. Stąd usilne starania szkół i uczelni o pozyskanie niezbędnej liczby uczniów i studentów zapewniających funkcjonowanie tych placówek. Działania te mają charakter zarówno poczynąń długookresowych, jak i nastawionych na efekt krótkookresowy.

Działania długookresowe związane są z przemodelowaniem treści i form kształcenia. Podejmowane są one w oparciu o sygnały płynące ze strony rynku pracy, za pośrednictwem instytucji i organizacji samorządowych oraz sfery biz-

nesu. Działania te inspirowane są przez różne procesy zachodzące w zmieniającej się gospodarce, postęp technologiczny i procesy globalizacyjne. Wymagają one zarysowania przyszłych potrzeb kadrowych różnych sfer życia społeczno-gospodarczego oraz nakreślenia tzw. sylwetek przyszłych absolwentów. Uruchomienie procesu zmian edukacyjnych wymaga żmudnych przygotowań i po ich wprowadzeniu zamrożenia tego systemu na pewien okres. Nie należy dopuszczać do ingerencji w system poprzez wprowadzanie ciągłych drobnych zmian. Destabilizuje to bowiem program edukacyjny na różnych obszarach (podręczniki, materiały dydaktyczne, kwalifikacje kadry pedagogicznej, wymagania stawiane uczniom i studentom). Zmiany w systemie kształcenia powinny odpowiadać skokowym zmianom zachodzącym w procesach wytwórczych, usługowych, społecznych, ekologicznych itd. Zakres zmian powinien obejmować tzw. zamknięty cykl kształcenia, czyli wszystkie szczeble edukacji i być przeprowadzany co kilka-kilkanaście lat.

Działania krótkookresowe są wyrazem reakcji placówek edukacyjnych na pojawiające się bieżące problemy. Wynikają one z inspiracji kadry kierowniczej szkół i uczelni, grona nauczycielskiego, jak również uwag zgłaszanych przez uczniów, ich rodziców oraz studentów. Z przeprowadzonych badań wynika, że niektóre inicjatywy nastawione są na zwrócenie większej uwagi na daną szkołę czy uczelnię. Dywersyfikacja specjalności i kierunków kształcenia wprowadzona w okresie ostatnich lat miała często charakter zaskakiwania i zwracania większej uwagi na daną placówkę oświatową. Dla przykładu, w liceach ogólnokształcących uruchamia się profile kształcenia: dziennikarsko-prawny, ekonomiczno-prawny, historyczno-prawny, humanistyczno-prawny, prawno-samorządowy. Trudno doszukać się głębszego uzasadnienia tak głębokiej specjalizacji na tym poziomie edukacji. Można to uznać raczej za tzw. zabieg marketingowy, który pozwoli lepiej sprzedać usługę danej szkoły. Nasuwa się pytanie, czy rzeczywiście społeczeństwo oczekuje na „prawników” będących absolwentami liceów ogólnokształcących. Większa powściągliwość w mnożeniu profili kształcenia uchroni młodzież od aspiracji, których nie będzie mogła zrealizować w życiu zawodowym.

Różne prognozy wskazują na zagrożenie dla kraju wynikające z niedoboru w przyszłości pracowników o wykształceniu technicznym. Sygnalizują one potrzebę zmiany niebezpiecznego trendu poprzez silniejszy rozwój szkolnictwa technicznego. Podejmowane dotychczas działania w tym zakresie należy uznać za dalece niewystarczające, zauważa się bowiem spadek naboru uczniów do szkół o profilach ścisłych, technicznych.

Przeprowadzone badanie pozwoliło na zarysowanie ogólnego obrazu, przedstawiającego formy i obszary współpracy sektora: edukacji, samorządu i gospodarki w regionie świętokrzyskim. W trosce o aktywizację rynku edukacyjnego, instytucje te opracowują lub sięgają do szeregu raportów z zakresu regionalnego

rynku pracy, rankingów zawodów deficytowych, map monitorujących szansę na pracę, planów działania na rzecz zatrudnienia oraz programów przeciwdziałania bezrobociu i rozwoju zasobów ludzkich. Poziom tej współpracy jest przestrzenią zróżnicowaną na terenie województwa świętokrzyskiego. Uzyskane z badań materiały stanowią cenne źródło inspiracji zarówno do poszukiwania nowych form monitorowania i rozwoju rynku pracy oraz naśladowania doświadczeń zdobytych w innych powiatach, w zakresie dostosowywania oferty edukacyjnej do potrzeb społeczno-gospodarczych województwa świętokrzyskiego.

Interesujące są również inicjatywy współpracy w ramach sektora edukacji. Wyższe uczelnie coraz bardziej interesują się losami absolwentów szkolnictwa ponadgimnazjalnego i policealnego, stosując różne formy promocji własnych kierunków studiów i specjalności. Zakres tej współpracy zapewne będzie ulegać dalszemu zacieśnieniu, na co wskazują próby wejścia szkolnictwa wyższego w proces edukacji na poziomie szkolnictwa ponadgimnazjalnego w różnych ośrodkach akademickich w Polsce.

Szereg nowych inicjatyw w procesach edukacyjnych jest inspirowany i możliwy do przeprowadzenia dzięki coraz szerszemu ich finansowaniu ze środków Unii Europejskiej. Pomoc ta obejmuje zarówno międzynarodową wymianę uczniów, studentów i nauczycieli, dofinansowanie przygotowania nowych programów nauczania oraz wyposażenia w bazę materialno-techniczną placówek edukacyjnych. Internacjonalizacja procesu edukacyjnego otwiera nowe perspektywy i szanse dla młodzieży na globalizującym się rynku pracy. Należy oczekiwać dalszego wzbogacania różnych form współpracy między placówkami edukacyjnymi z Polski i ich odpowiednikami oraz firmami (praktyki zawodowe) w innych krajach.

Reasumując, przeprowadzone badanie miało charakter eksploracyjny i nie odpowiedziało na szereg nurtujących problemów. Zarysowało szereg cennych inicjatyw oraz pojawienie się różnych niedociągnięć, lecz bez głębszej ich analizy. Rezultaty badań wskazują na potrzebę poszukiwania nowych inspiracji, diagnozujących istniejący stan rynku edukacyjnego i rynku pracy oraz kierunków ich rozwoju. Rynek pracy jest ściśle powiązany ze sferą wiedzy i edukacji, przenikanie się tych układów uzasadnia celowość prowadzenia bardziej pogłębionych i szerokich badań z tego zakresu w przyszłości.